

200° &
22 permanent
folds

20°
125°

extensis
P. AEMYLII

VERONENSIS,

HISTORICI CLARISSIMI, DE
REBUS GESTIS FRANCORVM,

LIBRI DECIM; DVO BVS

voluminibus comprahensi. p. XVI - 12

VOLVMEN PRIMVM.

AUSCIS,

Apud ARNALDV M A SANCTO BONNETO,
Typog. & Bibl. Illust. & Reuerend. Dom. Dom.
ARCHIPRAESVLIS & CIVITATIS.
Sub signo S P AE I.

PAVLI ÆMILII VERONENSIS, DE
REBUS GESTIS FRANCORVM,
P R A E F A T I O.

 *V*M genere humano benè ac præclarè ageretur, se
summi Duces Regesque ac Imperatores quæ gerunt:
ea velut in omnium gentium theatro, ac posteritatis
oculis se gerere arbitrarentur: & quæ maximè ex-
cellunt, historicorum monumentis consecrata, cæteri
virtutis studio accensi lexitarent. Pulcherrimum enim certamen
per multa secula intermissum tandem repeteretur: ac verum illu-
stres opibus præceres sua etate præclara facinora edendo, an nobiles
fide scriptores in omne tempus profutura memoria prodendo, plus
visitatis mortalibus afferant, ambigeretur. Illud quoque accedit,
quod gustata semel tanta rei dulcedine, totius præcerea antiquitatis
cognoscenda cupiditate facile omnes incenderemur: minùsque iuris
Fortunæ libidinique in nos esset. In primis bella rarius considera-
tiūsque susciperentur: incruentiūsque, ac maiore virtute minoreq[ue]
visitate gesta, facilius, & magis festa pace dirimerentur: quod
qui rerum potirentur, dum se quisque incorruptis futurorum secu-
torum iudicijs, claraque in luce spectandos componerent, plura fidei
clementiaeque, quam flagitorum atrocitatijve exempla ad veram
magnitudinem, nominisque immortali atem contendenti proposita
esse cognoscerent: nec nonorum semper armorum terrore cognitioni
mortaliū clausus maxima ex parte, imperiūsve orbis terrarum
foret: quem, à quibus incolitur, ignorari, turpissimum duco. Simul
vitatior, & minore cupiditate degeretur: sanctiūsque homini
celeste numen esset, cognitis semel vera religionis initiis - ac qui-

bus rebus publica fælicitas, & animorum integritas constituta
conseruatque fuerit. Et quia non tam pietas consciusque sui ani-
mus, quam sua quenque commoda damnave mouent: antiquitatis
ignoratio vel eos qui in ceteris liberalibus artibus consenserunt,
semper pueros, & iensus vitaque communis ignaros videri cogit:
& in patria ipsos sua peregrinos, & à reipublica gubernaculis, con-
silio & mque confociatione ablegandos: quandoquidem ciuilis mili-
tarisque disciplina: ad hoc instituta, iurâque Regnorum: simul artes
& quibus pariantur, & quibus brevis anni, & quibus longioris
sint: simul quibus florant, quibus intermortua reuiniscant: omnia
haec una historiarum fide, continentur: & eorum inscricta contem-
ptioque, maximorum incommodeorum, publicique excidijs, persæpe
causa extitit, futurâque est, quoad erit dulcior iuncta cum bonarum
arium negligentia, sui admiratio, quam antiquitatis omnium pro-
barum rerum inuentricis contemplatio. Que tot tamque magna
frugiferâque ex multis quidem, sed in primis ex rerum à Francis
geharum explicatione percipi summa cum incunditate possunt. In
his enim fortuna virtutis conjlyque modo dux, modo comes, modo
aduersaria, modo ipsa per se trasque vires suas domi facisque ita
ostendit, ut, tanquam in una omnino gente illustre in omnes par-
tes documentum probare omnibus terris vellet, omne sit exemplum
complexa, quo mortales edoceri instituique luculentius aduersus
ognes casus possint, quam illis saientium scholis, preceptisue Quid
enim aliud est seculorum, rerum, prôcerum memoria, obseruatioque
quam non modo quadam vita magna, sed ipsius etiam sapientie
studiimoderatrix? Et cetera cum semel ad sumnum peruenierint,
scriptionem deinceps non desiderant: Historia non prius finem me-
morabilia facinora literis mandandi habeat necesse est, quam genus
humani quietis impatiens facere scribenda desierit: si ilque exor-
rientibus subinde scriptoribus locus relinquitur. Nec mibi fraudi sit,
sed, quas retulisti bellicissima que gentis res geras, animi flu-
dit inque causa mihi uita efficere contendit, eas mortalium usui
egregiaseras proponem. Continens quidem erit tempus n Reg'ima

que ac stemmatum enarratio: sed is & rerum & authorum dele-
ctus, & neque tam multa, neque tam multis voluminibus, quam
& comperta, & cognitione digna, complectar. Ceterum quia
primordiis rerum Franci non erant Galliarum indigenae, incoleues
non ante propiora certioraque dicere ordiar, quam & que ipi de
primis originibus suis produnt, paucis praefatis fuero: & que ex-
terna illis adiò coherent, ut silentio preteriri nequeant, recen-
suero.

PAVLI AEMYLII DE SE
Epigramma.

Est mater Verona mihi : facunda parenti
Lingua fuit : fratres sunt duo , & vna soror.
Aemyliana domus : studiosum pectus honesti:
Est sophiae , est superum cognitionis amor.
Pallidus ob studium: viret ætas : ocia nulla :
Natura est facilis : fors grauis : hoste vaco.
Incolui Romam: retinet me Gallia: cardo
Carlus habet : Gallis condimus historias.

Obiit anno salutis M. D. XXIX.
terio Nonas Iulij.

REGVM HOCCE
VOLVMINE COMPREHENSORVM,
CATALOGVS.

1. FARAMUNDVS , vixit annos ii. anno Christi, 420. folio	i
2. Clodio Comitatus an. 18. an. 431. fol.	Ibidem
3. Meroueus an. 10. an. 449. fol.	7
4. Childericus I. an. 26. an. 459. fol.	ii
5. Clodoueus I. an. 30. an. 485. fol.	13
6. Childebertus I. an. 45. an. 515. fol.	35
7. Clotarius I. an. 5. an. 560. fol.	46
8. Cherebertus ann. 9. ann. 565. fol.	47
9. Chilpericus I. an. 14. an. 574. fol.	55
10. Clotarius II. ann. 14. an. 588. fol.	60
11. Dagobertus I. an. 14. an. 632. fol.	84
12. Clodoueus II. an. 17. an. 646. fol.	91
13. Clotarius III. an. 4. an. 663. fol.	92
14. Childericus II. an. 12. an. 668. fol.	93
15. Theodoricus I. an. 14. an. 680. fol.	Ibidem
16. Clodoueus III. an. 4. an. 694. fol.	100
17. Childebertus II. an. 18. an. 698. fol.	Ibidem
18. Dagobertus II. an. 4. an. 716. fol.	Ibidem
19. Chilpericus II. an. 5. an. 722. fol.	104

20.	Theodoricus II. an. 15. an. 727. fol.	105
	Carolus Martellus, fol.	107
21.	Childericus III. an. 9. an. 742. fol.	125
22.	Pipinus an. 18. an. 751. fol.	135
23.	Carolus Magnus an. 46. an. 769. fol.	154.
24.	Ludouicus I. Pius an. 26. an. 815. fol.	224
25.	Carolus II. Calvus an. 38. an. 841. fol.	236
26.	Ludouicus II. Balbus an. 2. an. 879. (Ludouicus III. an. 5. an. 881. fol.	245
27.	(Carolomanus.	247
28.	Carolus Crassus Imp. an. 5. an. 886.	Ibidem
29.	Odo an. 9. an. 891. fol.	249
30.	Carolus III. simplex an. 27. an. 900. fol.	250
31.	Rodulphus an. 2. an. 927. fol.	264
32.	Ludouicus IV. an. 27. an. 929. fol.	265
33.	Lotarius an. 31. an. 956. fol.	269
34.	Ludouicus V. an. 1. an. 987. fol.	273
35.	Hugo Capetus an. 9. an. 988. fol.	Ibidem
36.	Robertus an. 34. an. 997. fol.	274
37.	Henricus ana. 30. an. 1031.	287
38.	Philippus I. an. 49. an. 1061. fol.	Ibidem

FARAMVN-

F A R A M V N D V S

P R I M V S R E X .

C L O D I O n. R.

L I B E R . I.

 RANCI SE Troia oriundos esse contendunt. Ea capta , incensaque , nobilissimam ciuium manum , quos ferrum hostium ignisque non absumpsisset , duce Francione ad Maeotin paludem se contulisse : nec procul ab ea urbem condidisse : quam ad Valentinianum usque Cæsarem Valentiniani filium incoluerint : ab eo primum honore auctos , ac in decem annos immunitate donatos , quod rebellantes Alanos in ditionem nominis Romani redigissent : deinde cum circumacto eo temporis spacio ad vectigal pensitandum reuocarentur , imperiumque detrectarent , sedibus pulsos , Duce Marcomiro in eam Germanicæ regionem quæ nunc Franconia est , concessisse. FARAMVNDVM Marcomiri filum primū omnium Regē gentis , anno salutis quadringentesimo vicesimo appellatum : ab eo procreatum Clodionem cognomine Comatum , in Galliam transgressum : quæ illis patria est. Cicero vero (ut nos ab eo tot ante Valentinianos Cæsares statibus

A

initium auspiciemur) ad Atticum scribens, Franco-nes nuncupat, eosque ex his Germanorum gentibus esse significat, vnde in Galliam ad Aurelium ab Hircio præpositum venisse legati dicerentur, qui se quod imperatum esset, facturos profiterentur: sed ea tantum ostentatio fuit: sua enim illis libertas incolis tutaque permanit, bellis inter Romanos ciuilibus continuo renascentibus. Diuus quoque Hieronymus tanto post interuallo author est, inter Saxones & Alemanos Franciam incoli non tam latam, quam validam: ut manifesta fides sit eandem & Franconiam fuisse, ac indidem ortos qui Francorum postea in Gallia confederare. Nec mirum videri potest eorum famam compluribus seculis minus illustrem extitisse; quod imperij Romani splendor, virisque orbem terrarum complexæ, multas gentes obscuriores efficerent: quæ quod postea repente in lucem prodiere, nouæ existimantur: & ambiguis originibus, liberum fuit aliis alias configere. Quod primum memorabile sit, Aurelianus etiamnum Tribunus militum, ac Probus Cæsar, multique deinceps Romani Duces cum Francis Galliam tentatis euentu secundo dimicarunt: quoad aliae super alias gentes, iam consenescens, nouisque semper Tyrannis & cum iustis Cæsaribus, & inter se de summa rerum certantibus, lacerum Imperium Romanum adortæ, ingenti ab antiqua maiestate inclinatione cum cuertere non possent, in ordine in propè coegerent: nouaque subinde Regna exorta. Anno salutis quadragesimo quarto, Franci relictis patriis sedibus Rhenum transgressi, in Treuitis ac circunicctis finibus con-

sedere. Tertio ferè post anno a Stilicone initium malorum ortum. Is enim magnis epibus Comes, cum Theodosij Caesaris filii duo, Arcadius in oriente, Honorius in occidente imperitarent: ut perturbatis rebus, occidentis imperium ab Honorio Cesare, cuius & tutor fuerat, & ficer erat, in dominum suam ad Eucherinum filium pertrahere posset: quod in pace nouis rebus nefarijsque consilijs locus non videretur, Vandalos, unde oriundus erat, Alanosque, ac Sueuos, & Burgundiones ad Gallias evanstandas ultro exciuit: coactique sunt Franci tot simul gentibus nequam patres, in praesens eorum furori cedere, ac domum remigrare. Nec reliquis regionibus res quietæ extitere. Radagafus Gotthorum Rex, nostræ religionis hostis, Thraciam, Pannonias, Illyricumque populatus, Italiaeque vastatam inferens, plus ducenta milia armatorum ad euertendam urbem Romam ducebatur. Erat & alijs Gotthoru[m] manus, nec viuis omnes regebantur imperio: & Hunnum veterem hostem habebant: & Stilico non eversam, sed reservatam sibi rem Romanam volebat. Duo igitur Duces Vldinus Hunnorum, & Sarus Gotthorum, ingenti mercede accersiti, auxilio Romanis affuere. Barbarus Rex in Fæsulanorum montium vertices compulsus, dum omnium rerum inops, suis clam desertis fuga elabi abiectis Regijs insignibus conatur, locorum iniuitate prodente ab hostibus interceptus, ac paulò post occisus est: milites eius incruenta victoria capti, & ut vilissimum pecus venundati. Alteras Gotthorum copias, Alaticumque eorum Regem à Christi nomine non alienum, Italiam ingressos Stilico cum primo quoque

tempore aut in perpetuum amicos facere , aut interne-
cione delere posset , s̄epe circunclusit , s̄epe passus
est euadere ; bellūmque trahendo alere maluit , quām
protinus profligare . Cognita cupiditate ab Hono-
rio iussus est illis pacem , ac Aquitaniam , cui Vandali
eorumque socij imminebant , ad sedes concedere . Ita
per speciem pacis illis datae . cum soluti animi essent , die
resurgēti Domino festo ab eo Saulus Hebreus Dux im-
missus , Gotthos nihil tale metuente repente inuadens ,
cædem ingentē edere cœpit : quoad Alaricus suorū ani-
mos confirmās , armis arreptis in hostes stragem vertit
coactusque Stilico supplementum ab Honorio petere .
Nouī Duces cum nouo milite aduenientes aduersus
barbaros nihil præclarè gessere . Stiliconem , filiumque
Eucherium , vt meriti erant , hostes iudicatos occiderūt .
Nec Gotthi interea conquieuerē . Omissō ad cunctae A-
quitaniæ consilio , arcem rerum urbem Romam Ala-
ricus petijt : eamque cum obsedisset , fame domitam ,
Calendis Aprilibus Anno salutis quadringentesimo
duodecimo in potestatem rededit , ac suis diripiendam
concessit . In ea capta est Honorij Cesaris soror Galla
Placidia , magnificè alioqui & reuerenter habita . Ipse
Honorius tam atrocibus temporibus caput suum non
obiecit . Tertio pōst die profectus Alaricus , quicquid
Italię reliquum erat , populationibus fœdauit . In eius
ad Consentiam repente defuncti locum , ipsius propin-
quus Athaulphus suffectus , Placidiam sibi matrimo-
nio iunxit : cuius forma vietus , & blanditijs captus ,
cum nomen Romanum tollere statuisset , urbem Ro-
manam recoluit . Procella in Gallicam verterat : Suevi , Van-

dali, Alanique eam diripiebant, evastabantque simul
Constantinus gregarius miles à militibus Romanis qui
Britanniae præsidebant, fauore nominis Cæsar saluta-
tus, filium Constantem, antea monachum sacratum,
consortem Imperij facit. Vterque cum in Galliam trāf-
misisset, ut Vandaloſ ſociāſque eorum gentes vel fœ-
dere ſibi iungeret, vel bello deleret, ab illis ſpe pacis
illuditur. Conſans filius Didymo Seuerianoque fra-
tribus Hispanorum nobilissimis opulentiffimisque, qui
transitu Pyrenæi montis eum arcere conabantur, de-
iectis occiſisque, in Hispaniam tranſcendit. Continuò
eadem Vandali, Suevi, Alanique ſubſecuti, Hispanias
tenuere. Burgundiones in Gallia in Heduorum Matiſ-
conenſium, Lingonum, Cauiionenſium, Vesontio-
num finibus remansere. Interca Athaulphus pacem
foedūſque ab Honorio petebat, pollicitus ſe Galliam,
quò iam copias tradiſebat, Hispaniamque pacaturum
nec impetrare potuit. Mifit ille ad recipiendam Gal-
liam Constantium comitum fuorum fideliffimum,
ſummumque bello Ducem. Athaulphus etiam in His-
paniam transgredit, Barcinone à ſuis occiſus eſt,
quod Gotthicam rem perditum ire illum dicerent cha-
ritate Placidij, & amore nominis Romani. Segericus
ſuccedit, & is eadem ſuſpicioſe cefus à ſuis. Vallia
deinde electus Rex, vt bello Romanos perſequeretur,
bellum ſuſtulit. Placidam fratri Cæſari repoſcenti red-
didiſt. Nupsit Constantio Comiti. Ab eo Constanti-
nus Arclate occiſus: filius Conſans à Gerontio Co-
mito ſuo Viennæ cefus eſt, cum ex Hispania reuertiſ-
ſet. Pax Gotthis data, & Aquitania omois ac quædam

præterea Narbonensis prouinciae urbes ad incolendū datæ ibique certas tandem sedes habere coepere: aliquanto post & Hispania potituri. Hique ipsorum lingua Visigothi, nostra in occidentem vergentes Gotthi: qui vero paulò post Italiam tenuere, Ostrogothi, id est latina rursus interpretatione in orientem vergentes Gotthi diciti: simul duæ illustrissimæ Regiæque familiæ, inter Visigothos Baldhi à moribus vocitati: (ita enim dicuntur apud eos audaces) inter Ostrogothos Amali ab Amalo summo & Duce & Rege nuncupati. Constantius ob res benè fœlicitérque gestas ab Honorio Cæsar declaratus, septimo post mense obiit, relicto ex Placidia Valentianino filio Cæsare futuro. Bellorum cura Ætio patricio magno viro demandata. Is Francos Rege Clodione Galliam rursus tentantes, transitu Rheni prohibuit. Burgundiones non contentos finibus semel incessis, arma passim circumferentes coercuit: non eadem fœlicitate in Hispanijs rebus gestis. Vandalis enim Alanisque ac Suevis ulterioreme euastantibus ripam, milites suos in citeriore continuit. Id ignauiae adscribens Honorius, Castinum ei successorem dedit. Is & cum nouo exercitu aduenit, & veterem ab Ætio accepit: nec tamen est antè ausus in ulterioreme Hispaniam contra hostem ducere, quam ei auxilio affuit Bonifacius, cui ab Honorio procuratio Africæ mandata fuerat. Aliquandiu communī animo consilioque res gessere. Virtute prudentiaque ac fœlicitate Bonifacius præstabat. Gloria in inuidiam vertit. Magnitudine præclaris Duci offendit Castinus, quod ipse summam illius belli obtineret, superbo immodi-

coque imperio illum premere cœpit, ac de eius pernicie nefaria iniire consilia: coactusque est Bonifacius, ut saluti suæ prospicceret, secessione facta in Africam se subripere. His motibus Honorius obiit. A Placidia Valentiniani Cæsaris pueri matre missi Mauortius & Gallio aduersus Bonifacium, dum eum obsidere parant, ab illo occiduntur, Anno salutis quadringentesimo tricesimo primo.

Magna clades ea fuit: ad cuius famam Franci velut nouo classico exciti, Duce MEROVEO in Galliam regressi sunt. Valentinianus aduersus Bonifacium maiores copias, nobilioreisque Duces misit. Ille diffidens rebus suis, Vandalos Alanosque in Africam exciuit: à quibus breui Africa Ariana hæresi polluta est. Ætius a Cæsare post varios fortunę fluctus rursus Patricius creatus, ac Gallijs, bellisque circumstantibus administrandis Dux datus est. Et ne quis motus in tanta rei Romanæ inclinatione, Galliæque fortuna deforet: qui Britannorum Romanis parebant, cum legiones Romanæ ad bella Gallica Hispaniensique deducituræ inde essent: Scotorum Pictorumque continentis bello exagitati, Anglos Saxonum gentem pœta mercede exciueret: & quia à doctoribus sectæ Pelagianæ solicitantur, duos ex Gallia sanctos Episcopos, Lupum Tricassium, Germanum Altisiodorensum, missis legatis ad se perduxeret. Ita apud eos religio sancta & invicta pern ansit. Angli vero coercita Scotorum Pictorumque audacia, Britannos, à quibus accersiti receptique fuerant, per causam quod stipendia cum fide sibi in personu dicerent, fortunis exuebant: postremò

indignitate cogebant eos nouas in Gallia sedes spectare: & nouæ semper Francorum manus autoritate Merouei adducere, relicta vetere patria se ad eum in Galliam conferebant. Primos Francorum circa Toxiandriam, secundos in Tungris, ac mox & ad Axoniam fluvium constitisse reperio. Coactus est Aetius Patricius exercitus Romani Dux, cum pristinis hostibus Francis Burgundionibusque foedus ferire: nec vilius virtutem auxiliaque aspernari: quod quantus antè nullus terror Romanos inuaserat. Attila Hunnorum Rex, non popularium modò, sed deuictarum latè gentium iuuentutem ad quingenta armatorum millia in Galliam duxit. Non agris, non oppidis, non morribus parcebat. Rhemos nobilissimam urbem, cede, ruinis, incendiisque foedauit. Nicasium ciuitatis pontificem virum sanctissimum securi percussit, hymnos suprema voce concinente. Vastitatem eandem inde circumferens, Aurelianum primo impetu expugnare non potuit: obsidere coepit: castrisque positis, omni vi minisque territabat. Ciues extrema metuentes, Annianus ciuitatis Episcopus celeri spe subsidij, in fide officioque continuo. Nec ipse suos, nec eum sanctitas, numinisque fiducia defellit. Cum in moenia hostis euforus videretur ingenti nube pulueris procul conspecta, Annianus exclamauit, id quod praedicarat, urbis salutem cordi Deo esse: auxilia aduentare. Theodoricus Rex Visigothorum, quod victa hac Gallo parte, Aquitaniam, Regnum suum, proximam Hunnico furori, praedique expositam propiciebat, opem obsecris ferrebat. Proinde reliquit obsitionem Hunnis, seque in

Catalaunos campos recepit. Et euestigio contraitum est. Romani Ætio Duce non procul ab hoste castra metantur eis aduersus Hunnos aderant veteres Galli, Burgundionesque, ac cæteræ sociæ gentes: & in primis Franci vnius Merouei iam Regis ductu, imperioque, qui anno salutis quadragesimo dnodequinquagesimo Clodioni Regi, siue filius, siue (quando variant authores) alienus successerat, summa contentione animi dimicatum est. Meroueus Francorum rex cum suis filioque Childerico dextrum aciei cornu tutatus est. Ætio iunctus: alias acidi subsidiorumque partes alij Reges Ducésque firmarunt. At rex dimicatio, cruentaque Centum octoginta & triplex armatorum milia eo prælio cecidete: cedidit & Theodoricus Visigothorum Rex. Nox prælium direxit. Hostis spe orbem terrarum ac prædicatione conplexus, quia non vicisset, pro victo se in castra recepit, ac ea quammaxime validis potuit munitionibus firmavit: simul ne viuus in potestatem hostium veniret, si quid grauius accideret, sibi mortem consciencie constituebat. Hostis beneficio haud ægrè Gallia excessit. internecione deleri posse videbatur. Thorismundus Theodorici filius necem patris vlturus, castra hostium aut oppugnare, aut circunsidere contendebat: & Franci gloriam confecti belli absumptis tantis reliquijs petebant. Deterruit ab eo animorum ardore socios Reges Ætius dismissis cum eximiis laudibus Francis, Meroueoque: auctor etiam Thorismundo, vt antequam fratres domi relicti allata morte patris Regnum suum efficere possent, ad suos euestigio rediret. Suspicio fuit vercri cum

ferociam sociorum Regum , ne tanto sublato hoste, tamque nobili parta victoria, vires suas forrunamque experti, ac disciplinam Romanam edoceti, animos tollerent: neque non minus quam Attila speci animo conciperent, remque Romanam copijs coniunctis in nouum discrimen adducerent. Huic consilio Ætii cruenta merces à Valentiniano Cæsare persoluta est. Is Hunnum emissum in Pannonias rediisse, ac suppleto exercitu arma in Dalmatiam , Illyricumque, & florentissimam Italæ partem vertisse, qui opprimi in Thalaunis campis potuisset, ægrè ferens, Ætium occidendum curauit, eum appetitæ Tyrannidem insimulans. Ipse anno insequenti, qui fuit salutis quadringentesimus quinquagesimus sextus, Romæ interemptus est à Thrasila Ætii milite per speciem vlciscendæ summi viri necis, sed quem Maximus Tyrannidem affectas, ingentibus pollicitationibus oneratum immisisset. Is Eudoxa Valentiniani iuxitā sibi toro iunxit: ut eius maiestate prouincias exercitusque sibi conciliaret. sed ea prioris viri suique vindex extitit. Ab hac solicitatus Gēsericus Vandalorum Rex Afrorum, Numidarū, Maurovū populariūque delectu habito, ad trecenta millia mortaliū in Italiam transmisit, urbem Romanam metu trepidam ingressus, Maximum occidit, tertio à nece Valentiniani mensē. Cum Latium Campaniamque depopulatus esset, ac Capuam euerisset, in Africam regrediens, Eudoxam secum duxit: cuiusque filiam ex Valentiniano procreatam, filio suo nuptum dedit. Tam multipli iactura, & in primis Ætii semmi Ducis morte, ingens in occidente præsidium amisit res Ro-

mana. Franci longius spe promota, Senonum etiam, Parisiorumque ac Aurelianensium ciuitates occupare. Britanni cæsis ab Angælo suæ gentis proceribus, reque Romana, omnique spe in ea insula complorata, ingentem nauigiorum vim naeti, in eam Galliæ partem quæ peninsulæ modo in Oceanum excurrit, generatim commigravere: nouisque corum sedibus, Britannæ nomen inditum. Religionem incorruptam integrumque beneficio Gallorum patrum seruauere. Exinde Anglia fuit, quæ Britannia fuerat: ac passim non res modo, sed & nomina mutata. Burgundiæ nomen in Gallia celebre factum finibus gentis imperioque promoto. Quicquid Galliæ Meroueus rex cum suis tenuit, Francia dici coepit. Visigothi non Aquitaniam modò, nobilissimisque Narbonensis prouincie vrbes, sed & per bonam Hispaniæ partem obtinebant: circa Ligerim quædam Romanum nomen adhuc sequebantur. Nec tranquillæ diu res esse poterant, in tot imperia, tamque discrepantes legibus institutis, lingua, animis, caussâ gentes Regesque distractæ. Expectatione magnorum nouorumque motuum consiliorumque Meroueus obit: successit filius CHILDERICVS, vir bello clarissimus, pacis artibus minus nobilis. Cū pudicitiam illustrium fœminarum attentare diceretur, coniuratione prœcerum sibi longinqua fuga consulere coactus, in Turingiam ad paternos amicos se contulit, expectaturus fortunam aliquam redeundi, datisque occultis mandatis amico Vidomaro acerrimi ingenii viro: numerumque aureum cum duas in partes dimisisset, alteram sibi retinuit, alteram ilij dedit, ut nulli

12 CHILDERICVS I. 4. R.
nuntio fides haberetur, nisi qui partem nummi deferret: id pignus documentumque ne capi fraude aduersæ factionis posset, futurum. Nec bello opus fuit ad recuperandum Regnum. Plus amicitiae necessitudo, quam vlla arima, valuit. Franci ÆGIDIUM ciuem Romanum, Suessionum præfectum, Regem suum salutant, Nec prôcerum vlli videbatur cedere Vidomarus odio in Childericum: non maior veriorque amicus, quam amicitiae dissimilator. Octo annos Francis iura dixit Ægidius: in amicorum cohortem recepto Vidomaro ob solertiæ famam, assiduitatemque. Quo temporis spatio, corum qui in Childericum coniuraran, alij fato obiuere: aliorum iræ refedere: alios Romani externique Imperij tædere cœpit: alios fictis crimini bus falsisque suspicionibus apud Ægidium largiter potens Vidomarus infectatus, cum tollendos curasset, ac paucos superesse videret, tunc cum parte nummi mittit nuntium omnium in Turingiam ad Childericum. Is à maxima suorum parte secundissimis animis receptus, congressum Ægidium fundit fugatque. Vicitus, ad Visigothos refugit: eorum, quod socij essent, auxilio aduersus victorem usurus. & exemplo redintegrasset bellum, nisi Britanni, noui Galliae incolæ, non contenti finibus primo suo aduentu occupatis, cum Andium, Pictonum, Engolismensiumque fines evanassen, ne Garumna quidem flumine coerceri potuissent, quo minus omnia infesta Visigothis facerent. quorum conatu contrâ cundum erat. Nec illud bellum incruentum fuit, Ægrè coerciti sunt Britanni. Childe ricus pacatus domesticis rebus, adè doloris memor

suit, ut quod solicitatæ pudicitiæ suspicione exactus domo fuisset, nullam è Francorum nobilitate sibi matrimonio iungere, in animum induxerit. Bissinam Turingiæ nobilissimam vxorem duxit. Patri superfuit triginta annis partim in exilio, partim in regno. Successit ei filius Clodovevs, conditor utique Francicæ religionis. Franci nondum nostra receperant sacra: nec dum ad eos missos sanctos viros reperimus: credo, quod nullis certis sedibus permultas egissent ætates. Galli iam vulgo CHRISTVM agnoscebant: cum iam inde ab initio Christianæ religionis & sanctissimi & doctissimi viri vita orationeque veram pietatem intulissent: nec postea æmulatio intermissa sanctorum est, ad diuū usque Remigium Rheotorum Pontificem, iam inde à iuventa sanctum. Ab hoc Franci sacro lauacro initiati sunt, ex bellicis rebus religionis spe exorta. Syagrius Ægidii filius bellum Clodoueo mouit: Sueffiones fauore nominis domestici occupauit, quod pater eius Ægidius eam urbem Regiam suam effecerat. Victor Syagrius ad Visigothos & ipse refugit, sed infeliciore quam pater euentu: reperentique atrocibus minis Clodoueo redditus, & securi percussus. Simul Visigothi, Francique, ac Ostrogotthi affinitate iuncti sunt. Theodoricus Ostrogothorum idem ac Italique Rex, ex Hispania (vbi maxima ex parte sedes Visigothorum erat) Eutharicum Regia Balthorum familia ortum, ad se inspem hæreditatis Regni que Italici accersiuit: eique filiam Amalasiuntam despondit. Duæ reliquæ eius filii, altera Visigothorum Regi Alarico, altera Sigismundo Gundebaldi Burgundionis Regis filio nupserant.

Ipsi verò Theodorico Regi Audeſleda Clodouci Regis ſoror deſponsata fuerat. Bello Syagriſ conſec̄to, Fran-
cūs victor queſiſſiones diripiuit. Rhemis finitima ciuitate
temperatum: niſi quod cum ad eam die in ædes ſacræ
veneratione & inopia tutæ inuiolatæ que manſiſſent,
tunc miles quidam Francus è templo calicem rapuerat.
Gallis veteribus dolori erat initium ſpoliandi fana fieri: & Remigius ſacerdotes miſit, qui ea de re apud
Clodouem agerent, cauſamque religionis Christianæ
defenderent. Rex ipſe proceresque facile exorabantur:
cūmque placuiffet in medium referri p̄adām, vt
(qui mos gentis erat) pro cuiusque virtute ea diuidere-
tur, ac omnes milites ob id conueniſſent: Clodoueus
author erat ut calix ſeponeretur, Remigio reddendus.
Miles, ſiue vecordia ingenij, ſiue ſacrilegiū poenitentiis
in medium progressus, ferociter negat religio-
ni alienę restituendum videri, bello virtutēque par-
tum. Simul, ne quid furoris deforet, calicem haſta (an-
chonam patria lingua Franci vocitabant) pelit. Diſſi-
mulauit in praefentia iram Rex, ſuo tempore maiore
acerbitate erupturam. Consensu optiuitum redditus
noſtriſ calix Anno circumacto cum recenſeretur exer-
citus, idēmque miles in armis prodiret, oblitem con-
tumaciæ Regem ratus: tum Clodoueus haſtam eius
quasi inſpecturus cum prehendifſet, inutilem bello
dictans, in terram proiecit: illumque è vestigio eam
tollere conatum, demittentēque ſe, clata altè ſecuti,
quo telo Reges vtebantur, in caputque deiecta ſtravit,
repetitumque interemis: nemine damnare auſo poenas
truci memorique ſumptas ira. Et noſtri ſperare cœpe-

re Regem Christianum effici posse: & accessit non modicum ex virgine momentum, Regiaque Burgundionum. Eos Orosius tradit diuino consilio sua ætate Christianos effectos, sacerdotes nostros receperisse, eisque dicto audientes fuisse. Eius gentis religio pietasque per sancta: Reges minus bene audiebant. Gundebaldus Gundenci Regis filius maximus natu, Gundemari Chilpericique fratrum armis impijs petebatur: qui ipsi ætate medij, Gundebaldum, Odefillumque, hunc stirpis minimum pellere domo, ac vniuersum Regnum occupare contendebant, adolescentia feroces, ac Transrhenanatum gentium subnixi auxilijs. In Heduorum finibus vietus Gundebaldus, depositis insignibus Regijs, se ad tam certos amicos, in tam fidias tutasque latebras contulit, ut cum nulla fugæ indicia extarent, cæsus in acie creditus sit. Proinde cum velut confecto bello Transrhenana auxilia se domum receperissent, tunc Gundebaldus in lucem redijt. Ad eum velut miraculo restitutum, qui interemptus ferebatur, cum concursus vndique fieret, Viennam, Burgundiæ tunc contributam urbem fratresque, qui victoria freti illuc usque progressi erant, in ea obsidet. Oppidani haud ægrè cessere. Gundebaldus primo tumultu comprehensum Chilpericum securi percussit: Gundemari in extrema spe è turri se defendantem, subiecto igne, exustisque foribus, concremauit. Chilperici filia maior Mucutima, sacrata virginitate vestem mutauit: minorem Clotildem excellenti forma, & verè indole tegia, occultis nuntijs permouit Clodoueus ut fidem nuptiarum acciperet, daretque: se quoque, quod illa Christiana es-

fecit, Christianum futurum. Iam enim veterum Gallo-
rum religione ipse, Francique recentes Galliarum in-
colæ mouebantur, ad eam diem falsorum deorum cul-
tores: & Gundebaldus nemini minus quam Franco
Regi in matrimonium datus erat occisi a se fratris
filiam: & si peteretur, religione impediti se dictitasset.
Ut vero adstantibus Francis oratoribus ad id ipsum,
sed gratulandi simulatione profectis, ausa est virgo pa-
truo confiteri se Clodouei baptisma pepigisse fide spe-
que matrimonij: tunc Burgundio, ne nondum firma-
tis opibus suis Francum Regem in se denegata puëlla
irritaret, enientiente laetitiam vultu, eam ad Francum
apparatiſſimè magnificenterque misit. Diuturna
festaque pace floruit Francia. Iam quintumdecimum
annum Clodoueus regnabat, cum arma Francorum in
Alemanos mota, quod Sicambris ipsorum socijs bel-
lum inferebant, quos euerti non sinere, è re fidéque sua
Clodoueus ducebat. In Alemaniā egregiæ copiæ
ductæ, simul Francorū, Sicambrorūque. Pugna-
tum est acriter ad Tilbiacum oppidum. Miraculo vtrū-
que extitit, primum, duas gentes instructissimas bel-
licosissimásque ab una vinci, deinde perturbatis ordi-
nibus fusas fugatasque in unum rursus coire, ac victo-
riam victoribus victos statim extorquere. Etenim Clo-
doueus & acie instruenda, & subsidijs collocandis, &
loco temporēque pugnæ diligendo, incitandisque po-
pularium ac socrorum animis omni arte bellica uſus,
signa cum hoste contrulit. Equitibus ipſe præfuit. Pe-
ditibus præfecit. Sigibertum amicorum principem. Plus
fauor superum, quam virtus aſſiſtūc Ducum gentium-
que

que ac nobilitas valuit. Equitatus peditatusque cessit,
& apparebat ingentem cædem imminentem. Sigibertus
graui vulnere accepto, vix à filio, qui & ipse pater-
no nomine erat, ereptus è telis hostium, metum suo-
rum trepidationemque auxit; nec equitem Clodoveus
a fuga continere poterat. Humana iam spe destituta,
ut miseris rebus afolet, ad opem cœlestem implorati-
dam versus, fidei ~~uxori impacientis nepuis~~ datae me-
mor, & opinione sanctitatis religionis nō strę inibi-
butus, CHRISTVM seruatorem se professum
vouet, si victor domum redeat. Continuo alacritate
noua exorta, turmam quam corporis sui tegendi cau-
fa ex delectissimis coegerat intentutis proceribus,
in hostem circumegit: signaque, quasi unc primum
pugna committeretur, canere deintegro nubet.
Tunc vero velut cœlesti numine rem Francicam res-
piciente, mutata prælij fortuna, qui terga passim de-
derant, exhortantibus Ducibus oblitū vulnorum, la-
borisque, ad delendum dedecus in prælium restitutis
ordinibus rediere. Attoniti hostes miraculo, ut se-
gnius fecuti fuerant, primum constitere: deinde im-
pressione valida loco moti, certiore effusiorēque
ipſi, acrius instantे Franco, fugam capessere cœpe-
runt. Ingens cædes insecuta. Cœcidit & Alemanorum
Rex. Almania fracta, ingens tributum pendere iussa:
leges etiam graues, magistratusque ab itato viatore
accepit. Reuertens dominum Clodoveus, occurrente ei
in Leucorum finibus Medardo viro sanctissimo, nihil
antiquius habuit, quam ut se voto liberaret. Praesto
& Clouldis gratulabunda aſſut cū m. Remigio, &

ætate, & vita sanctitate, & eruditione, & Pontificatu venerando. Dignitate enim & probitate ac literatura efficiendum erat, ne voti damnatus Rex, ab Arrianæ hæresis assertoribus, qui iam eius foro rem Lantieldem impietate infecerant, fraude capetur, ab eisque Christi nomine accepto, solutum victor existimaret, quod fuis fugatusque voverat, militaris imperatoriæque disciplinæ peritus, religionum discriminis ignarus, quod excellentia ingenia, nobilissimosque Reges, summósque Imperatores, ac longè maximam terrarum partem circumuenisset. Hic quoque fortuna Galliæ, numenque res bello seruatas, in pace seruauit. Remigius & Regem in sui admiracionem, veræque religionis cultum fando adduxit: & milites concione perpulit, vt ad tria eorum millia catechumeni extemplo fierent. Rhemos vt ventum est, die lustrico vrbs ea omni ornatu celebritateque ac magnificantia exulta cernebatur, ad sacram lotionem Regem, ingenti maximi belli victoria insigneim. Plausu, faustisque acclamationibus & gratulationibus ac ludis cuncta plena erant. Ædes maxima velis albenibus circumuestita, cereis accensis collucebat, hymnis canticisque sacris personabat, acerrarum odoribus fragrabat. Sacerdotes in amplissimis vestibus circumstantes Remigium humano propè cultu augustiorem, cœlestis chori speciem introgressis visentibusque præbabant. Rex inter candidatos & ipse candidatus ad baptisterium amplissimè apparatum processit, subiuni ceruice, cæfarie promissa, discriminataque, simul & vnguentata, eadem calamistro comentiumque arte

per gradus in suggestum verticis concinnè decore quæ formata. Etenim apud Francos, tantùm Reges Regia- que stirps crine iatenso ornatòque agebant: cum Alani, Burgundiones, Sicambri incultiorem promitte- rent. Hos Regios spiritus, de Christiana civilitate mansuetudineque verba faciens Remigius ita demisit, in vulgusque æquauit, ut Clodoueus omni fastu de- posito, in humilitatemque priuati hominis delcen- dens, se purificandum abluendūmque Remigio mi- tissime tradiderit. Ita sacra lustratus aqua, & velut coelestis muneris chrismate delibutus. Cùmque tri- bus diadematis rubris in alba parma depictis ad eam diem usus fuisset, pro gentilijs insignibus Li- liata signa accepit: cíque è Clodoueo Ludouicus no- men factum. Lanfieldis etiam reiectis veteribus præ- ceptoribus, sinceram religionem baptisnate nostra agnouit, & ingens Francicæ nobilitatis vis infecuta est. Breuique omnes Fraci, nostri effecti, & Romanis insti- tutis disciplinæque dediti, Gallorum æmulatione. Nec vlla publica lætitia maior vñquam Gallis af- fulsit, quam quòd vnius secum corporis effecti Franci, eisdem mysterijs vterentur. Alemani verò moerebant, armis victis, uondum animis domi- tis. Et Francorum foelicitatem, florentesque in dies magis res, certam sempiternamque seruitu- tem sibi allaturas existinabant. Eorum non con- temnenda nobilitatis pars, ac eorum quibus li- bertatis cura præcipua erat, iuquo animo ferentes graues sibi leges à Franco impositas, veriti etiam ne in caput suum, ut qui nimis communis salutis

decorisque audi essent, durius a Francis dominatus semel parti retinendi cupidis consuleretur: in Ostrogothorum fines se contulere. Theodoricus Ostrogottus Italiæ Rex, miseræ gentis aduentu ne pax turbaretur, æquiores parendi leges Alemanis à Franco, ac redditum in patriam, veniamque secessionis per litteras petijt, quas ipsas, alterisque simul binas a Franco rescriptas attexerent non alienum sit. Pro Alemanis Ostrogottu Ludouico in hanc sententiam scripsit.

T V A E de Alemanis Victoriae gratulor, eamque mihi tecum statuo communem. Tuam enim virtutem, meam existimo fœlicitatem: quandoquidem ita postulat necessitudinis ius, meumque de animi tui magnitudine iudicium excellens, & qui omnia superat, meus in te singularis amor. Hostium Duces anchoreisque, amentia penas dedere: scelus eorum crux expiatum est. Tue summae prudentiae est, ita præterita agnoscere, ut futuris prospicias. Magnificus triumphus, ac te dignus est, multitudinem insontem, cui fortuna belli ac numen pepercit, tibi supplicare: teque illi salutem ac incolumentem concedere: ut secundum superos nullus sit cui plus se accipitum referre ipsi prædicens. Tu quoque cæteras admirabiles virtutes tuas hac clementiae palma, ac condonandæ vitæ laude cumulare statuas, qua una re quam proxime potes ad Deum optimum maximum accedere, ut te & sibi natum, & regnare seculum nostrum latetur, glorie turque se cum veterum fœlicitate certare. Genit Ale manorum antè nobilissime reliquijs ignosce, que (ut calamitosorum facta sunt) vano metu perculse, in meum hominis tibi consuncii sinum se contulere: erro-

remque hunc misericordia dignum iudices, eosque pace tua perfui. & finibus suis vici, ac quas à liberalitate maiestatis tuae proficisci per tibi videbitur, legibus parere iubas. Spondeo nihil eos in posterum nisi pia erga te & grata beneficij tui recordatione acturos, cogitatuosque. Sin quid secus agitarent, non magis tibi salutis eorum conditori, quam mihi voluntatis illorum sponsori & quasi validi hostes forent: & qui deprecatoris munere fungor, ultoris partes vicemque susciperem. Integros, florentesque vici: quæ gloria accedat si persequi exangues & confectos, in animum inducere magnitudo tua posset? Nihil pro popularibus, nihil pro affectibus meis deprecor: sum tantum cui glorieque tua memor. Nec quicquam persuadere tibi studerem, nisi mihi prius probassem id & laudi & gloriae tue conducturum. Hæ litteræ Franco redditæ: legatorumque preces caussæ misericordium conuenientes nihil non impetratunt apud Francum Regem nouæ religionis ardore succensum, ac concilium Episcoporum Aurelianij habentem, cum iam certatim sancti Patres, qui multi supererant, vindique ad eius edictum conuenirent, illaque velut iusto sanctoque Regi parerent. Igitur Francus ad Ostrogothum literas huiusmodi dedit.

M E A M de Alemanis vicitiam, non minus piam quam salicem tibi videri, gaudeo, agnoscóque & benevolentiam & humanitatem tuam. Quod prius naturæ meæ dederant, ut Alemanis victis ignoscerem, nunc honoris cui causa eorum secessione defictionique ignosc: tibique eo magis debebunt. quod qui semel vita donati, continuoque ad furorem reuoluti, nullam sibi spem iterum

impetranda veræ reliquissent, de illis, se agente, nulla placula expectant; sed in patrias eorum sedes fidemque meam, ac mitissimam iuris conditionem illos recipio. in futurum si plus consuetudo amentia quam officium apud eos valebit, lenitas mea & pisi-
ma & presens, & hæc authoritas tua, grani cruento-
que in eos exemplo fancienda est. Hæc partim per
literas, partim per legatos acta. Pace patriaque, ac
æquissimis legibus impetratis, maior aduersus Visi-
gottos exorta est controversia: quos magis cordi
esse Ostrogottho, quam Alemani fuerant, apparebat.
Franci noua religione pijs, Visigothos Attingia in
pietate pollutos oderant. Accedebant quæ animum
Francis Regis magis ac propiore causa iniurarent,
quod Alaricus Visigothorum Rex cuius pater anuf-
que amantissimi Francorum Regum fuissent, exiles
hostesque Francorum recipiebat, colebatque: & cum
de colloquio ageretur, insidias vitæ suæ Francus Rex
paratas ab eo comperisse se dicebat: & finitima Reg-
na ferocibus Regibus pacata diu esse non poterant.
Ac eousque contentio animorum exarsit, ut fama,
quæ nec falsa fuit, increbresceret, cæteris submotis ad
ostentationem virtutis Reges ipsos Ludouicum Ala-
ricumque inter se concursuros, nobilissimoque pari
fortunam utriusque gentis decretum iri. Quod ubi
Ostrogotthus accepit, in hanc sententiam ad Fran-
cum scripsit.

A N I M V S meus, ingens altumque vulnus ac-
cepit, cum audio omnium mortaliū mibi charissimos,

tet tanta maiestatis, ac Alaricum Visigothorum Regem leibus aut saltē expiabilibus causis concitatos, pugnacertaturos. Que quām atrox ancepsque fucura sit, mente prospicio. Nullius ex rei spectaculo maiorem voluptatem capere possunt iij qui fœlicitati vestrae intident, quibusue virtus vestra magnitudine formidini est, quām ex hoc concursu vestro, cum videbunt vos multis digladiari odijs, ac virumque, dum alteri præsens molitur excidium, cadere posse. Qui vero vos diligunt, resque vestras florentes, gloria præsidioque sibi ejje ducent, quām magno omnes iustique dolore affici necesse est, cum tristis assertur fama, vos à stirpe coniunctissimos, tam atrocēs inter vos hostes esse quam sancta patres maioresque vestri iura amicitiae societatisque seruarunt? Ex meis enim sensibus de reliquis capio conjecturam. Tanto mihi mœror est dissensio disiunctioque hæc vestra, ut quia ambo & mihi & inter vos necessary, arma infensa infestaque capitis, tela in latus meum strinxi intendique puerum, bellumque suspici, quo & vincere & vinci, peræquè miserum luctuosumque est. Sævis finiuntur quām inchoantur bella: nec ut initium illorum, una & exitus in mortalium manu reponitur. Vbi tantum armorum corporumque sub signis stabit, quis crux legem dabit, unde, & quantus fluat? Qui unum hostem sponte suscipit, muleos inuitus habet. Amici singuli in periculis, hostes gregatim occurunt. Dicam amantius quam libentius. En ego ille, cuius magno dolore interfutum ruitis, communis amici fiducia denuncio: amicis, qui rebus vestris integris multi sunt, rem

cognoscendam componendamque credite, arma ponite: per verum stabit quominus ab armis discedatur, in eum pro altero coactus dexteram meam meoque armabu. Hec mea charitatis plena denunciatio, vestre vestrorumque ac orbis saluti propiciens, vos vel terreat, vel, quod malo, moneat. Superbum existimauit Ludovicus, totius orbis moderatorem Ostrogottum videri, ac paulo ante eo contendente veniam secessioni Alemanorum datam, & nunc arma Francorum absterreri ne in Visigothos ferrentur. In hanc igitur rescripsit sententiam.

NON alio animo erga Alaricum sum, quam te velle aequum est, cum domum suam statuerit hostibus domus mea esse certissimum receptaculum. Non ego illi, sed ipse mihi bellum indicit. Indictum ne capessam, geramque, aro ne mihi anchor sis, contrariaque patruus mos, naturaque mea suadet. Quod vero par hoc non probas, me cum illo, si casus ferat, concurre: non video cur aequius sit illum in me, quum in illum me pugnare. Ego vero cum eu me ad pacem, ille ad bellum vocet: si duas habeam dextras, altera ab eo me tuter, alteram voluntati tuae inermem dem: sed hoc rerum naturaeque statu, cum propè signa ab eo canant, verba de pace audire qui possum? Hoc responsum caussæ Visigotti Ostrogottum magis coniunxit. Isque euestigo ad totius orbis reges literas, quarum exemplum nunc quoque legitur, dedit, inclinantes in Francum: eius aures aequo iuriique clausas: in iniuria viribusque ac ferro cum omnia reponere. Communem gentium caussam agne opes Francorum nūnijs augescerent in clementia-

tis: futuras exitio reliquis Regnis, si euersis Aleman-
nis Visigothi tollantur. Omnia reliquorum Regum
vnum concilium corpusque constituendum esse, ad
cuius iudicium Francus euocetur. Singulorum salutem,
vniuersorum preuidentia contineri: mittendos vndi-
que in Franciam oratores absterendi Ludouici cau-
sa. In primis solicitabat Burgundionum Regem con-
focerum suum Gundebaldum. Is dum per legationem
nimia contentione rem apud Francos multam agit,
alienas similitates suum fecit bellum. Vtique duos tra-
tres quamuis fontes morte multarat, ita ipse a fratre
reliquo proditus regnum domumque amissit. Odesil-
lus, quod precibus nullam Regni partem impetrare
ab eo posset, Ludouicum Regem iam Gundebaldo
infensum occulta legatione solicitat. Paecto conuenit,
vt ei Burgundonis Regis filio dimidia Burgundiæ
pars daretur, altera pars Ludouico eiusdem Regiae ge-
nero cederet. Ludouicus deposito in speciem Visigot-
thico bello, in Gundebaldum mouet, eumque urbi-
bus Cisalaticæ Burgundiæ spoliat. Intermissoque
paulisper, ac mox redintegrato bello, quod atrocius
futurum videbatur, nihil non ausuro per desperatio-
nem Gundebaldo, Clotildis Regina, non hominis,
sed nominis patriæque commiseratione, vt apud eius
gentis scriptores inuenio, adducta, simul pudore, quod
eius dos belli causa prætenderetur, bellum tollere co-
nata, a suisque prædicta, ita Regem maritum allo-
cuita est.

*I AM dimidiā Burgundiæ partem Rex obtines, sa-
tis ampliū in præsencia primum ēr' virtutis ēr' fælici-*

CLODOVEVS I. 5. R.

tatis tue. Quae (malum) ratio est te & tuo cōtuorum
sanguine, quod reliquum Burgundie est, nec tibi nec
tuis pavere? Vis tu Gundebaldi qualiscumque patui
mei cruento perfusus, Odesillo alteri patruo meo imbutum
fraterna cæde solum insidendum tradere? Cupiditate
cæcus ille iniquum fœdus tecum percussit. Tanti ne
tibi illud est fœdus, ut omnia euertere malis, quam non
sanctum piumque id ducere, in quo nihil sancti pique?
Magnificentius tibi omnium maximo Regi foret, quic-
quid Burgundie nunc tibi habes, Odesillo tradere, quam
parricidium Odesilli (qui morte Gundebaldi fratris fu-
nestum diadema induere optat) tuum scelus facere. Eius
enim in fratrem scelus, tuorum ferro admissum, ac te
contraria armato perpetratum, cui demum homines supe-
rösque crimini datus putas? sed illæsa integraque fœ-
dens fide, quod Burgundie telus, ac periculo tuo rece-
pisti, retinebis, simul finem incunabolorum meorum san-
guine domestico irrigandorum facies. Spopondisti te bello
confecto victorem Burgundie dimidium Odesillo tradi-
turum. Quantum in te est, fidem persoluisti: quandoqui-
dem omnia expertus es, ut posses persoluere. Fortune nec
tu, nec ullus mortalium imperare potest: quando nec su-
peris ullus nostrum potest. Ipsa arbitrio suo pacem, sed
maxime bella regit. Non semel eam tentasti, vires contu-
listi. Quid præterea aliud expectare ille abs te debet?
Tandem sic aliquis meorum malorum modus. Imminue-
re te domus quæ me tibi genuit, mala, par est. Quibus
mederi te æquius foret, oro ne augeas. Nescio verum
magis indignum sit, quod patruus meus patruum meum
tua dextra occidere conatur: an quod tu fratrem in

fratrem armare, ac inter se committere dicare. Quod
 non lantea fama credere desinet, quām impio Odi filii co-
 natui auxilio esse desieris. Quod si mortem nostris cruen-
 tam imprecari fas nobis esset, simul optare deberemus, ne
 nostris, sed alienis occumberent telis. Tu quoque pruden-
 tia est, ne quid in quenquam nostrorum pie impie statuas
 ut non idem liberos nostros inter se in suosque paterno
 exemplo statuturos praesciscas. Tu hac sapientia, his paren-
 tibus maioriib[us]que ortus, iuvent[er] gentis Imperator, ipse su-
 mæ virtutis felicitatisque, modo religionem Christianam
 professus, à rerum gestarum clementiaque gloria deficis,
 ac existimationem expectationemque hominum frustra-
 beris, qui velut cælo demissum te intuentur, ab ore
 tuopendent, ac numen esse in te ferunt, quod nulla te
 nisi pia necessariaque suscipere bella prædicant, & vera
 virtute administrata, admirabilis mansuetudine con-
 fidere: ut etiam victi te parentem sibi rebulque suis
 sentiant. Alemanis atrocibus hostibus semel atque
 iterum veniam impertisti: Burgundiones persequi non
 desines nisi euersos? Tu hac indulgentia & pater & Rex
 fratrem in fratrem armas? Quia, ut te dignum est, liberis
 suis pia in te & inter se facinora imitanda proponis? Tuis
 illi vestigijs insistent. Paternum iudicium pro præcepto
 legeque viuendi accipient filij. Regnum tuum finibus Bur-
 gundiae Cisararice auxisti. Erit, cum quod armis obtinere
 nondum potes, affulente occasione sine contentione ob-
 tinebis. Tu virtute viciisti: est qui suis sceleris inuidiam in-
 torquere in te conatur. Bellorum tibi cuiusque opulentissi-
 morum causa & instior & sanctior dabitur. Ceteris pacis
 quā belli materies nos deficiet. Verbis lachrymas precē-
 que addebat, Ludouici genitus aduelut, n[on] h[ab]la vno

Rege non impetratura concors vxor. Et Gundebaldus ab omni re occasioneque petens auxilium, cum armis se imparem Francico bello sustinendo sentiret, ut arte falleret, nullas conditiones etiam vestigibus pensitandi aspernatus, pacem impetravit. Mox velut confecto bello dimissis à Franco copijs, fratrem repente adortus trepidum Viennam fratribus fatalem urbem compulsum obsidet: ac antequam coacto rursus exercitu Franci auxilio venire possent, expugnare omnibus viribus contendit. Ille contrà eruptionibus fortunam prælij non tentabat: tantum moenia tutabatur: & ne commeatus deficeret, quoad Ludouicus Rex perpesta Gundebaldi perfidia occurrere posset, inermem turbam ex urbe enicit, in qua erat aquæductus curator, qui se per iram ad Gundebaldum in castra contulit, pollicens se furto Viennam in eius potestatem redacturum. Fides ei habita est à cupidissimo vel cum periculo confestim debellandi Rege. Errant in editiore urbis parte, quorum nunc quoque vestigia extant, spicacula, specusque abditi, ac immissaria, quibus ex longinquis fontibus aqua operibus derivata, intra moenia recipi solita fuerat. hæcque tunc suis obicibus clausa obstructaque ac imperiua visa, nisi ars, ac indignatio, ingeniumque omnia domans persuaderet. Aquæductus curator à Gundebaldo delectissimos Burgundionum accepit: eoque, silentio noctis occultum iter ingressus, paruo molimine amotis quæ intersepiebant, in urbem duxit: hique retractis portæ quæ proxima erat foribus, reliquias copias iam præparatas traxisse. Mox muri occupati deieclis vigili-

bus præsidisque, & cædes, cum lux oriretur, fieri cœpta. Odesillus, cum in extrema spe ad tutelam templi consugisset, ipse, Episcopusque Arrianæ disciplinæ vir occiditur. Tristis nuntius is fuit Francis. Maiore igitur ira, iustioréque quām antè caussa coactus ac ductus in Burgundionem exercitus, tanto omnium ardore, tantaque minarum mole, ut ultima desperatio Gundebaldum ceperit, nullo ultrâ fallendi loco relictio. Ad Ostrogothos fuga elapsus est prius quam copiis hostium circumvallaretur: nec multo post in exilio decessit. Tunc proceres gentis Regibus Ludouico Clotildique commendarunt Sigismundum Gundebaldi filium, cui(vt ostendimus) nuplerat filia Theodorici Ostrogothi Regis generi Francicæ Regiæ. Ea affinitas inter Francum Ostrogotthumque simultatum certamina distulit potius quam sustulit. Sigismundo Regnum transararicæ Burgundiæ datum: qua in re Ostrogothi in præfens gratia quæsita, ne prior in Visigothum respiciendum quam in Francos foret. Ita compositis ex sententia rebus, omni simulatione deposita, in Visigothicum bellum omni conatu curaque incubuit. In Pictonibus decimo ab urbe lapide in campis Vogladensibus ad Hilarii obuium pari ferocia hostem habuit. Extemplo utrinque acies strui cœptæ. Nec mora dimicandi vlla intercessit. Pugna æquo Marte commissa. Procedente certamine, impetum velut præcipitis torrentis inuenientium se Francorum Visigothi ferre minimè poterant. Sensim primum cedebant: nec ordines inecta trepidatione perturbabantur. Deinde Francis, ut semel loco motos lenire,

acrius gradum inferentibus, haud dubie, obliti deco-
ris ordinumque, terga vertere. Alaricus fugientibus
obstare: in pugnam redire iubere: non a pedibus ter-
goque imbelli, sed ab armata dextra præsidium saluti
quagrendum: virtute audaciaque victoriam, præsi-
dium saluti quærendum: in virtute audaciaque victo-
riam, prædam, gloriam positam: in fuga ignauia-
que seruitutem, dedecus, exitium collocatum. Metus
quam pudor, præmente, nec laxamentum dante ho-
ste, apud pauidos plus valuit. Tunc Alaricus effusa
suorum fuga, & ipse, sed postremus, inter aliquot
equites abreptus est, ad id usque tempus summi Du-
cis. & strenui militis partibus funditus. Rex Francus in
primo agmine rem gerens, cum conspicatus, memor
minarum, ferociumque verborum, gloriæ etiam cu-
piditate stimulante, certaque iam suorum victoria cla-
tus cæteris velut vilibus capitibus omissis, in cum
vnum tanta vi, tamque infestus equum immisit, ut ad
primum incursum equo deicerit. Tunc duo Visigot-
chorum equites Regis sui casu magis irritati quam ter-
riti, anteque Rex Regem conficere, ac opima spola
capere posset, diuersi hastas, equorumque cursum in
utrumque eius latus dirigunt. Beneficio lorice ac au-
xilio Clodorici iuuenum fortissimi æquato Marte, in-
cruentus periculum euitauit. Stratum Alaricum pedes
Francus attollere se conantem confudit. Hoc triste
his qui aderant, spectaculum, moræque interceden-
tis patium Visigothis fugam præbuit. Qui eorum
Engolismæ in præsidio relicti erant, dum urbem mu-
nient, repentina strage territi, cum pars murorum ve-

stutate corruens. miraculi speciem præbuisset, Francos
mœnibus admisere. In Burdegalensem finibus Visi-
gotthi qui prælio absuerant, ausi fortunam prælij ten-
tare, tanta cæde vieti sunt, ut is locus Campus Arria-
nus etiam sæculo hac nostro vocitetur. Igitur Bur-
degala, Vesates, Cadurci, Rutheni se stat m dedidere.
Atuerni amissio in acie Appollinare Duce, Sidonij
Auernorum Episcopi consal guinco, irritati, postre-
mi omium se Ludouico tradidere. Iam præter Tolo-
fates, ubi Regia Visigothorum erat, in fidem omnia
venerant. His tandem & ipsis receptis, regressus Rex
ad minora etiam domi sananda tollendaue mala ani-
mum conuertit. Cannacarius Cameracensium idem
& Atrebatum Regulus, vetustissima generis nobilita-
te tumebat. Clodionis Regis Franci abnepotem se
prædicabat: ac de se legibus Francorum Regnum per-
uenturum fuisse dicebat. Non vires hominis, sed cau-
sa ingrata Regi erat. Is ipse, fratreisque Ludouico pro-
diti, necatique. Proditor bus, ne exemplum proden-
dorum Regum iudicio Ludouici sanctum habet pos-
set: munera, quæ aurea dari conuenerat, adulterina
data. Sigiberti e proceribus Francis ferocia maior,
scd causa minus inuisa. Pro Regis gloria se sanguinem
sudisse vulnere ingenti accepto iactabat: nec
villam sibi relatam gratiam. Huius filium in pater-
num dominatum (Agrippinensisbus imperitabat)
succedere nulit. Iuuenis Regis imperium ita inter-
pretatus, vt fata patris approparet se iuberi crede-
ret, patrem occidit. Ludouicus supplicio filij) necem
seris est ultus. Charanicus magnæ cognationis

vit, minus reverens Regis videbatur. Is ipse, pubescensque filius, monachos se profiteri coacti sunt. Adolescentes lanuginem suam, abrasumque caput contrectans, Mi pater, inquit, hæ frondes in virenti florenteque arbore strictæ, sua maturitate succrescent. Deus faxit, ut author putandæ comæ tam cito arescat, ipse, stirpsque, quam fœlici vere hec reuiuiscent. Cellularum arcana minimè surda mutave fuere. Gnarus ferocis dicti Ludouicus, patri filioque mortem indixit. Ita in cædes ibatur. Hæc domi patrabat externis bellis profligatis animus quietis impatiens: quoad Græca legatio aduenit. Anastasij imperatoris oratores Franciam ingressi, in Turonibus Regem conueneruntque ita verba fecere.

T E Augustus Consulem Patriciumque salutat: qua tituli maiestate secundum Cæsarum decus, nullum manus excelsius ne fastigium excogitare potuit, Regium enim non men sancium esse meminit, sed tibi cum multis commune. Magnitudo verò tua cæteros supergressa, nouam gloriam postulat. Defendisti Christianum nomen, ac potius orbem terrarum, à Visigothorum furore, qui Cœ urbem Romanam euerterunt, & Imperiorum Regnumque hostes erant: tantique Superis pietas tua visa est, ut tua unius manu, Dei hominumque hostem occidi voluerint, inter tot tela hominum, tot cali suimina. Cum igitur gentium salutem unus constitueris, ac generis humani patrem te numen & religio tua effecerint, accipe hæc Consulatus insignia, & Patriciatus nomen, simul hanc auream coronam, qua honoris gratia donaris ab Augusto quidein, sed orbis terrarum approbatione. Cum que

que caussam mortalium semel ait ncindam suscepere
nol dubitare s̄p̄ius h̄c mortalium in mortalium que a te
iudicia premereri. Sella curulis, fascesque, ac corona
si sc̄ pta, nummusque in populum sparsus. Coronam
eādem gemmis margaritisque disti etiam bēnam
ix ad templum Lateranense n̄isit. Nec iunc Ḡac̄a
defuit facundia. Legatorum Princeps, O Rex, inquit,
in oīis arce lauream sempiternam locas, qua virtutis er-
go donaris. Non vis eam in obsequio sacere, aut memori-
iū rerum cum rebus extingui. Inde societas articulata
que inita: quę non suspecta modo, sed formidolosa
eām Ostrogotho fuit, verito ne cum Augustus nihil
cupidius moliretur, quam ut nomen n̄ penit in ant-
quam maiestatem restitueretur, res Ḡac̄a cum Fran-
cis recenti toedere coniunctę, Visigothica regis p̄ os-
pe cuersa, Ostrogottis ac cæteris regnis intermixtis
forent. Anteuentendum igitur ratus, cum Italę Sicilię
que, ac circunieatis Italę insulis, simul Lynco
Dalmatęque iura daret, ac Ostrogethos p̄ populares
suos exercitatissimos in armis haberet. ad oīe ḡ.ta ar-
matorum millia, Almarico Alarici a Franco Bēge c̄ssi-
fīo, duce Ilba Gepidatum Comite, auxilio misit. qui
Visigothis coniūc̄i, victoriam reportauit. Fran-
corum millia viginti desiderata. Irēniā ad Oslo-
gotthos, Vasconia ad Visigothos rediit. Bēq̄ias
Francorum opes tentare non est aliſus: ap̄ parvique
eum tantum querere, ut fr̄b̄les suis se Liceat
contineat, cæteris regnis abstineret. Bēq̄ie antequam
victici posset, obiit tuncimō regni sui anno. Sepulchrum
est ad Lutetiam Parisiorum in a de lctri & Iavii sub-

urbana , quam Visigothico voverat bello , Genoucfē nunc est : in cuius diuæ tutela vrbs est : quam regiam esse iussérat. Ex eo tempore arx caputque regni est habita , in qua plurimum authoritatis maiestatisque foret. Ostrogothus post victoriam de Franco partam , nihil vera virtute gesſit : minas non modò in Græcos , sed in ipsum numen religionēmque vertit. Iustinus Augustus Anastasio fulmine isto succedens , Arrianos toto Oriente exules esse iussérat. Centesimum iam plus annum vtraque Gotrorum gens sectam Arrianam sequebatur. Id Iustini edictum Theodoricus Ostrogothus tam indignè tulit , vt Ioannem Pontificem maximum cum Episcopo Rauennatum & aliquot Senatus principibus ad Augustum Græcum legavit cum mandatis & minis grauibus , nisi restituerentur domum Ariani , se templo nostra solo æquaturum , vrbem Romam noménque Italicum deleturum. Ioannes reuerendissimè exceptus , Augustum coronauit. Expositis mandatis consultari coeptum : eoque defensum est , vt induceretur decretum ; potius quām furcū Ostrogothus rabiem in innoxiam gentem verteret. numen ipsum cauſsam suam defensurum , quandō pietas humana non posset. Reuersum nihilo feciſs confectis mandatis Ioannem Theodoricus in arctam custodiam Rauennæ coniecit , velut Augustorum nomini deditum , & ab Augusto cultum , humanoque generis parentem salutatum. In carcere obiit Pontifex. In eadem cauſsa fuere viri clarissimi Symmachus & Boëtius : quos suspicatus Theodoricus Augustorum rebus æquiores , ac a Gotthicis alieniores esse

antè legatos Constantincpol.m misios in custodiam coniectos, tunc necari iusit. Pietas ip'sa te & sanctissimos viros vta est, nulla mortalium cpe, paucis diebus superstite Theodorico, nominéque Gotthico aliquot pòst annis obliterate: Ludouici sobole in multa secula superstitie, regnaturaque, nec vla grauius re, quum multitudine liberorum, atque inde domesticis bellis laboratura, facilitate temporum suorum, rebusque nimis lätis corrupta, Franciæ vero nobilitate religionéque immortalitatem naæta.

Inter Ludouici filios paternum regnum ita diuisum vchut in terrarchias est, vt CHILDEBERTO Parisij, Clotario Sressones, Clodamino Aureliatum, Theodorico Mediomatices In peria forent, Regesque omnes appellarentur. Nec illa ciuitatum modo nomina, sed rerum arces epulentissimæ erant, vnde sua cuiusque longè lateque fusa regio iura petret. Sed duni singuli magnitudinem paternam æquare student, seque angustis finibus clausos putant, primum extrema, mox & domestica exorta bella: quo ad unius ad arbitrium sui t omnia reuocata. Primum omnium pax cum Almarico Alarici filio sumata ab Regibus Francis, data illi in matrimonium ipsum sorore nomine materno Clotilde, Tolosatunque præfectura restituta. Argendi Francis in Galia Imperij materia proprio, aut iustior caussa nulla videbatur, quam ut Burgundia peteretur, Aurelianensem regno continens. Et Clodamirus Rex arma in Burgundionum Regem Sigisimundum pia capere sibi videtur, quod cum populares coarguebant Burgundium filium ex sua

Theodorici Ostrogotthoruin Regis procreatū, superinducta nouerca non conferendæ nobilitatis necauisse. Sugerius non ut priuignus modò nouę nuptæ inuisus erat, sed quod improuidè matrem defunctam laudaret nimis, generosiorēmque eam fuisse contendoreret, quam cuius mundo ornamentiisque illam excoli conueniret: adeò stimulos nouercales in perniciem suam acuit, vt ea illum appetitū Regni insimulante, pater vxori deditus, ad quiescentem filium duos suorum intromiserit, qui laqueo ceruici injecto spiritum interclūderent. Hic finis fuit liberę nimis linguae, & incauti in matrem amoris. Clodamirus hoc parricidio Regem infamem bello est adortus. nec in diffīcili res fuit. Pugna commissa, desertus ab suis Burgundio. Ipse, liberique (hi ex posteriore vñore procreati fuerant) capti Aurelianum duci, ac in puteum coniecti, nece saltem Regiorum puerorum indigna, sed non diu authori lēta, impunitāue. Gundemarus Sigismundi frater à popularibus & ex salutatur. Clodamirus vñteriorem Burgundiam cum vñtricib⁹ copijs penetrans, in prælio occiditur, cum secundis rebus ferox, ac certaminis studio cum paucis procul ab suis temere eueheretur, hostēsque consultō viam petrumpiti darent, vt ab suis interclusum circunuenirent. Nonnullæ etiam Burgundionum cohortes insignia ornatūmque Francorum induerant, vt tanquam inter suos res gerentem minore negocio adorirentur. Vndique dolo captus, egregiè pugians cecidit. Aliquanto post Clodario Childeberiōque necem fratriis persequentibus, Gundemarus regno spoliatus in Hispaniam ad Visi-

gothos sibi concivit exilium: quod cum parum tutum arbitraretur, in Africam ad Vandulos transmisit. Burgundiam viatores Reges inter se diuisere, nulla ratione habita filiorum Clodamiri. Tres admodum pueri erant, Theodobaldus, Guntarus, Clodoaldus. apud autem Clotudem educabantur. Ab hac extorserunt viatores patrui, ut eos ad se mitteret, polliciti se illis regnum paternum reddituros. Clodoaldus ex itinere à paternis amicis futura prospicientibus in tutum subreptus, aliquanto post necessitatem in virtutem vertens, tonsus coenobio se sacrauit. Reliquos duos cum in potestate haberet C.otarius occidit (quò maius nefas esset) manu sua coram ipso Childeberto initio consilij participe, sed tunc scelus detestante, illachrymantéque. Ita etiam desunctus Clodamirus, morte insontium filiorum poenas dedit, necatis innoxij Sigismundi filiis. Hæc domi. Nec peregrè sanctius. Theodoricus iam inde ab inito regno tanta cupiditate flagravit amicitiae societatisque cum Turingis gente ferocissima, & tunc latioribus finibus vtente, faniendę, ut eis obsides in foedere pacificendo potentibus daret. Tres fratres erant illius gentis Reges, Badericus, Hermenfredus, Bertarius. Hermenfredus Bertarium, repentina vi aggressus oppressit, à nullo minus quam à fratre metucentem. Ac iam alterum fratrem aperto Marte petebat, fratris casu edocum, ac egregiè te tantem. nec suis viribus euertere poterat. Theodoricum Regem accersit, promissa illi dimidia fraterni regni parte. Auxilio Theodorici cæso Baderico, tota Turingia potius, fidem murauit, fratrum poenis

infectantibus; exituque (ut in scelere assolet) infoelici, partem Turingie ex foedere Theodorico petenti, bellum antevertens mouit, in prouinciasque Francorum Transhenanas excursiones fecit. Cæde, incendiis, ruinis , direptione omnia miscuit; obsides quoque Francorum foedè excruciatos interemit: iam opibus suis fretus , quod trium Turingie Regnotum potens esset, ad tam insanam cupiditatem perleui momento impulsus. Ei nupserat Amalaberga filia Honorici Vandalorum Regis genita ex Amalanfeda Theodorici Ostrogotthorum Regis sorore. Adeò Ostrogotthorum Regis sorore. Adeò Ostrogothus maximas totius orbis terrarū regiones & sibi, & inter se affinitate deuinxerat, omnium Regum prudentissimus: veritus ne si res Romana rest tueretur, Reges à quibus euerfa esset, euerteret. Hæc Amalaberga Hermenfredo viro conuiuum gabituro, dimidiā omnino triclinii partem strauerat: interrogantique quid tandem id rei esset, nihil cunctata respondit, qui parte cedere conuenire. Theodoricus in spem prædæ accersito Clotatio, Turingiam totam victoriis peragravit. Fide etiam accepta Hermenfredus ad eum cum se contulisset, ex editissima turri deiectus est. Clotarius Radegundam virginem sanctam, dignamque quæ vel una merces belli peteretur, filiam Bertarii Regis, vxorem, duxit, nihil consulto fratre, cuius eo bello primas partes esse oportuerat: simul eiusdem virginis fratrem occidendum curauit. Hæc, superiorésque res omnes exemplis scelerisque tragicis. Ex eo tempore exorta simulcas inter fratres, sollicitam Franciam habuit. Quia

Childeberthus Theodoricusque communi animo consilioque fratri bellum intulere; nec obsecratione matris ad memoriam germanitatis reuocari poterant. Cum copiae stricto ferro paratae ad pugnam sub signis starcta, repente ex summa serenitate tranquillitatique tanta cum horrendo fragore grandineque deiecta est caelo tempestas, ut ea in religionem versa, id bellum depositum, salutatioque militum mutua insecura sit & dextræ interiunctæ, pacemq; domi parta pium lōginquique bellum suscepimus. Clotildis Regum Francorum soror à Visigothis Arrianis, in quos enuperat ipsa pia, ignominiosè duriterque tractabatur. Via euntem, cœno lapidibusque incessabant. Saucia imbutum cruento sudarium ad fratres Reges misit: quibus veluti literis sanguine exaratis percita ira Franci in Visigothos ducunt. Cessus Almaricus, reducta in Franciam Clotildis, nec ita multo post Visigotti bello repetiti. Cæsaraugusta obfessa, coactaque sinceram religionem profiteri. Tunica Vincentii martyris, velut ingentes exuiae, Lutetiam asportata, eique diuo ædes suburbana extructa, quæ nunc Germani est. qui fuit unus salutis quingentimus & vigesimusquintus, cum biennio ante Theodoricus Rex Ostrogotthorum magno suorum malo obiuisset, relicto nepote Atalarico ex Amalasiunta filia octauum annum agente. Pater Euthaticus decesserat. Mater omni laude à scriptoribus cumulata, immaturam filii ætatem regebat, crudendumque ciuilibus prius quam bellicis artibus curabat. Ac ut sanctum fœdus cum Francis (quorum vires formidolose ianu Italiae erant) feriret, Proculis-

ciam Theodobertho Theodorici Mediomaticum Regis iam defuncti filio attribuit, ne quid in Gallia Ostrogothos Franci possidere indignè ferre possent. Proceres gentis inter arma nati, quos perpetuus à Græcis Augustis metus in consiliis bellorum continebat, non satis æqui matri erant. Tandem neque bello neque pace belli, sed perditissimi assentatores, ut pueris regibus affectu, dominabantur, animumque Regis aures possidebant: quorum aliquos exilio, alios morte malier multauit. Theodatū amittinum tantum verbis castigauit. Hetrutiae Prætorem à Theodorico Regem creatus. Cui nihil secus octauo à patris obitu anno in ortuo filio nupsit: cum eoque res administrabat. Burgundiones Liguriām Āemyliamque, Alemani Venetiam missu Theodoberti euastarunt, nec nisi predi pleni a Theodato reieoti domum sunt. Illud unum in virtutis opus Théodatus edidit, literis quidem eruditissimis, sed vita incerti, ignauaque. Is tamen, seu ut so'us regnaret, seu beneficij oblitus, castigationis mem or Amalasuntam in insulam lacus Volsiniensis relegavit: ibique occīam ab eorum liberis, quos illa malos suos suatores neci tradiderat, haud molestè tulit, nullo de illis sumpto supplicio, sed dissimulazione præteritis. Aduersus hanc Iustinianus Augustus summum Ducem Bellisarium transportare exercitum iussit, & ad Francos Reges orato es misit, qui miserarentur fortunam Italię, q. i. o nobilissimum Regnum a' i. indigūnos, & (q. i. nefas sit) Artianos recidisset; agerentque: cum Cōrvo & Childeberto ut Theodobertum fratris filiu n ipsi patrui a' Ibus Italicis

capessse idis, inuandisque Gotthis deterrent. Mox
afflunt Ostrogothum legati opeū implorantes,
ac edocentes, non charitate nominis Italici, reli-
gioneue villa, sed auiditate Imperij propagandi, iu-
raque Regibus dandi, Grecum capessere id bellum.
Interea ex sententia bellum gerebat Bellisarius. De
Ostrogothis Siciliam receperat, Neapolim obsede-
rat, arteque ceperat, aquæductu ibi quoque occul-
tum ingressum præbente. Tali rerum ſta u Gotthi
desidiam Theodati perosi, Vnigitem nobilitate ne-
quaquam parem, sed rei militaris artisque Impe-
ratoruæ peritissimum, Regm creauere: a quo immi-
niſi qui Theodatum occiderent tertio quin re-
gnare cœperat anno. Nouus Rex Mataſiuntam fi-
liam Amalasiuntæ Atalarici Regis sororem inuitam,
quod impari nobilitate nubere indignum existimaret,
ſibi matrimonio iungit. Bellisarius Romam secun-
dissima ciuium voluntate receptam, eorum fide vir-
tutéque defendit, cum eam Gotthi vndique contra-
ctis copijs obſiderent. Inter hos motus Theodober-
tus Rex Italiam prouinciam ipſe fuſcipit, recenti glo-
ria nitens, quod Danos maritimam Franciæ oram
classe appulsa publico latrocínio velut iusto bello in-
festam facientes, cæde fugáque affeccerat. Tunc Italiam
terrore nominis ſui impleuit. In magnarum rerum ex-
pectationem erexit omnium animis, morbo corre-
ptus domum rediit, relictis Austrasianis Ducibus Lo-
tario, Amingo, Buccellino: qui d'gresso Rege decoris
imperijs que cupidio, prædæ ſibi qua rendæ, quam illus
glorie opumque studiosiores, formicoloſi tamen viriſ-

que partibus erant, utrū te iurassent, ad eos victoriā inclinaturā. Gotthis Mediolanum, quod Augusti partiu n mallet esse, prementibus, decem milia armatorum stipendijs acceptis dederunt. Austrasianorum arma erant galea, scutum: tela, gladius, bipeanis. Vrbs nobilissima fame domita, Vitigiti Regi dditionem fecit sed breui rebus Gotthorum impius ruentibus, cum inducijs impetratis per oratores in græciam missos de pace ageret Gotthus, Justinianus Galliam rogatam ei permittebat ubi regnaret, dimidiamque publicorum ex illa vestigalium panem sibi haberet, reliquam Augusti fisco infertet. Austrasiani Duces omnia se suis armis, viris, telis, equis complecturos, ipsosque Reges Francos ad id bellum publicè capessendum excituros aduersus Græcum pollicabantur, eumque ex Italia trepida fuga ad mare compulsuros: ne tam turpis Gotthico nomini pax acciperetur. Bellisarij oratores Austrasianorum fidem maledictis incessabant: & Gotthus, si Franci Reges, ductu suo id bellum gerendum susciperent, non minus eorum quam Bellisarij arma horrenda censebat, euentu tristi. Paci enim ab Augusto datae iuscribere noluit Bellisarius. Tantum in uno viro momenti erat, ut nihil nisi eo authore ratum videretur futurū. Ille bello redintegrato, Ravenna Gotthorum Regia vībe potitus, Vitigitem Constantinopolim deportat, Italia dedens velut confecta prouincia. Relicti ab eo Duces, nequaquam illi neque bello neque pace pares, auare superbēque imperabant. Vixdum exacto biennio Gotthorum proceres incerto rerum statu facta coi-

CHILDEBERTVS. I. 6. R. LIB. I. 43
tione a Gæco defecere : prim imque Ildebaldu^m,
deinde Ardancum, ijsque intra biennium per sedicio-
nem absumptis, Tottilam Regem creant, virum acer-
timu^m. qui fuit annus salutis quingentesimus ter-
tius & quadragesimus. aduersus quem nonos Duce^s,
ac (cum his parum fiduciæ esset) Bellarium rufus
Iustinianus misit. Virtus Tottilæ nihilo secus foeli-
tasque perspecta est. Multa clementiæ, multa impo-
tentia exempla edidit. Vrbein Romam obiedit, Belli-
fario gravi morbo implicito. ac cum eam receperisset,
ad Iustinianum oratorem cives Romanos misit de pa-
ce iungenda. Pasciscbatur Gotthos eosdem hostes
amicosque habueros, quos Augustus : finaret Got-
thos suis legibus viuere, ac Regio nomine. sin pacem
aspernaretur, se vrbem Romam euersurum. Romani,
quali pro salute patriæ oratione conueniebat, suplici-
ter apud Græcum cum lachrimis miserabilique habi-
tu egerunt. Nihil impetratum: re inf. &ta redditum.
Ne irritq^t Gotthi minæ cecidere. Vrbein muris pro-
pugnaculisque nudauit: incendijs ruinisque foedauit:
cives alios alio in exilium dnuersos exegit. Dum ad re-
liquias belli persequendas proficiscitur, aduenienti-
que Lucani, Calabri, Brutij metu se dedunt: Bellisati-
nus (iam enim conualuerat) infero mari ostia Tybe-
rina classe inuestitus, vestigiaque Romæ ingressus,
vrbem incredibili celeritate restituit, munitque, ci-
pibus exilio reuersis, omnique ope reficiendæ pa-
triæ intentis. Iam Tottilas ad Francos Reges ora-
tores miserat de affinitate iungenda: aliquam
eorum filiam in matrimonium petens, nobilio

rem se ratus recenti virbis Romæ excidio, quæ Regibus imperasset. Cùmque à legatis de nuptijs missis Rex Italiae vocitaretur, responsum à Francis est, eum Italij Regem vrbe Roma cuersa non esse. Clotarius Rex finiam Clotosindam Alboino Regi Longobaldorum collocauit. Aliquanto ante duæ Vacconis Langobardorum Regis filiæ nupserant duobus Regibus Francis: major Visegarda Theodoberto Mediomatricum Regi, minor Vaderada Theodobaldo eiusdem Theodoberti ex Deuteria amica suscepto filio. Ita tria affinitatis Francorum pignora Longobardos nouam gentem nobilem effecerant, præcipue apud Germanos Pannoniósque, cum Francorum imperium ad Bauarorum usque fines pertineret. Ita Alboinus Rex aduersus Gotthos duodecim millia egregiæ iuuentutis auxilio misit Narseti, qui & Narcissus ab alijs vocitatus, Bellisario ad Parthicum bellum reuocato successus, Græcorum exercitum ducebat subnixum auxiliis Thracum, Hunnorum, Herulorum, Gepidarum. Addita erat etiam Persarum non contemnenda manus Guinade Duce. Longobardorum procella ab hostibus sustineri non potuit. Hi cum cæteris copijs Narcete Flaminiam petente, ipsi ad Brixellum Totilam Regem nonum annum regnantem occiderunt, exercitu eius partim cæso, partim longinqua fuga segregante. Remissi cum summis laudibus amplissimisque muriis domum sunt Longobardi victores. Fuitque suspicio, eorum virtutem Græco formidolosam, verito ne alia atque alia appetere loca soliti, fœlicitate cæli solique italici caperentur, nœue si diu-

tus sub signis tenerentur, summam viuēris velli mercedem sibi vincendo quererent, fato quidem, sed suo tempore debitam. Ceterum mox desiderium eorum Gr̄ecos cepit, quod Teias in locum Tottulæ suffectus, auxilia a Buccellino impetravit, bellumque velut illibatum trahebatur. Moræ tædio aduersus Narsetem in Campaniam profecto Teia, Buccellinus Foroliensem præfecturā Amingus Vincentiam, Veronam, Mantuam, Brixiam, Bergomum: Lotarius Ticinum, & vicinas v̄bes præfidijs tenentes, prædam iuxta ex pacato hosticōque abegere, odiaque hominum in se consitarunt. Cæso in acie a Narsete Teia altero regni sui anno, aliquot Gotthorum prōceres restituta belli specie accitis Austrasianis, Tannetum hostilium partium oppidum obsident: appropinquantique ut obsecratis auxilium ferret, Dagiteo inter Gr̄ecos magnæ authoritatis Duci, relata oſſidione occurruunt, nullo negocio oppido potituri si auxilia profligassent. Collatis signis, primo impetu hostem perculerunt. Recepto deinde animo, ac crescente certamine, æquis viribus res gerabatur. Tandem victoribus Gr̄ecis, Buccellinus cecidit. Amingus fuga sibi consulens, in Veronenſium finibus, cum vrbis ingressu a ciubus arceretur, ab infuscatis procul hostium copijs casus. Lotarius Tridentum petens, in morbum incidit, de. eſtitque Austrasianorum Dacum morte, Gotthoram res deploratae sunt, Gothicum nomen abolitum: omnes promiscue Itali vocitati. Mortuo quoque Theodobereto Rege Filius Theodobaldus succedens, curas exter-
nas omisit. Vacuam possessionem Venetiæ Æmy-

hæ, Liguriæ Narcissus naëtus, Provinciæ quoque
 Amatum ciuem Romanum præfectum dedit. Alterum
 ciuem Romanum nomine Fraucillionem Subalpinis
 præfecit, vt transitu Alpium Francos prohiberet.
 Theodobaldus moriens unicum hæredem testamen-
 to instituit Clotarium magnum patrum Regem:
 quæ res offendit animum Childeberti Regis. Isque for-
 dus icit cum Grano audacissimo iuuenientia patre Clo-
 tario deficiente, quod ad eum ex Vasconia de Visi-
 gothis recepta renocatus ire nolusset, metu ne poe-
 nas minimè indulgenti patri daret, apud quem coar-
 guebatur eam prouinciam auare superbeque admi-
 nistrare. Pater cum Saxonico bello iple distringere-
 tur, Cherebertum & Guntrannum item filios aduer-
 sus eum misit. In Lemouicibus castra castris collataz
 Neutrius partis læta poterat esse victoria. Facile di-
 reptum est in prætentia bellum. Submisit Granus qui
 spargrent famam, patrem a Saxonibus cæsum. Is
 mox pacatis in Saxonia rebus, in filium mouit, Mors.
 Childeberti fregit animum iuuenis. Sic quoque patri
 credere se non ausus, ad Conabum Britanniæ Comi-
 tem se recepit. Victis prælio Britannis Granus à lon-
 ginqu' ore fuga interclusus, tugurium proximum petiit;
 ibique igne coniecto crematur. CLOTARIUS
 iam solus Francorum Rex, anno quam regnare cum
 fratribus cooperat quinquagesimo obiit, filio anni in
 superstes. Kursus Francorum regnum in Tetrarchias
 eodem quoque exitu diuisum est Chilpericus Clota-
 ri filius correpto auro paterno (quæ ingens vis enc-

candorum militum, consiliandorumque prōcerum videbatur) Lutetiam regni arcem occupat. Optimates Francorum nulla vi artēue expugnari potuerunt, quo minus primo in spem regni nato primas partes maiestatis darent. Simul celeritate conspirationēque fratrum oppresis consiliis, incepto destitit. CHEREBERTO Parisij, Sigiberto Mediomatrices, Chilperico Sueßiones, Guntranno Aurelianum, regiæ vrbes euenero. Sed nullum propè vñquam regnum nisi domesticis bellis insecutis diuisum est. Quies tamen ab intestinis armis Franciæ aliquandiu tenuit quam etiam externa bella præbuore. Narses magnis rebus gestis ingens sibi toto orbe terrarum nomen pepererat: postremò ex splendore orta inuidia. Ingentem vim auri congefferat, non sine querela multorum ciuium Romanorum. Ea fuit materia eius incosandi apud Iustinum Iustiniani successorem, vxoremque eius Sophiam Augustam, quæ mariti potens nimis æqua erat Narsetiis accusatoribus, affirmantibus, si diutius in rerum Italicatum administratione teneretur, fore vt iniuria auaritiaque Narsetiis optimates Romani coacti, nationem aliquam externam euocarent, eamque in locum ac opes Gotthorum sufficerent. Nec satis habui Augusta revocare Narsetem, sed addidit contumeliam, quod eunuchus esset, seminarem eum dictans, nec circire priuatum viuere. Præfuturum igitur Gynæco, & penitamentibus diuisurum. Non latuit Narsetem quām probosum dictum mulieri excidisset: nec iram continere potuit, quin pari amaritudine temorderet. Ordinar, inquit, telam, quam semel textam

quicquid muliebrium Sophiarum est, non retexat. Nec factum quam minæ segnius: nec magno ingenio opus fuit. Consilio ab aduersariis capto, externis armis Italiam exposuit diripiendam, magno rerum humanarum exemplo ludibrioque, Eunuchum seruare, ac propè cuertere Italiam potuisse: Gotthorum nomen sustulisse: nouamque gentem induxisse, fœmineam iniuriam permisitione terrarum vltum. Fœdere iunctus erat Alboino Longobardorum Regi, omnium mortalium ferocissimo. Hunc ad maiora fata ex Pannonia ad occupandam Italiam accersit. ipse Iustino reuocanti non paruit. Neapoli desedit cum venisset iam successor Longinus nouum imperij novum imperij nomen in Italiam gerens, Exarchus dictus. Is Rauennæ more Gotthorum sedem sibi legit, vnde ab se iura peterentur. Romanum nunquam ipse adiit viuo Narste. Suum cuique vrbi Magistratum dedit, qui Ducces vocabantur. Quem Romæ præciebat, Præses appellabatur. Maiorum rerum moles imminebat. Albōinus nouas sedes quæsitus, nihil temere egit. Quos in Pannonia tunc incolebat fines, Hunnis finitimus fœderatisque conditione tradidit, ut eos velut fiduciarios interea illi haberent. si redire cogeretur, repententi sibi redderent. Viginti præterea millia Saxonum cum liberis coniugibusque ad eandem tecum subeundam fortunam permouit, veteres socios, amicosque. Ipsi Langobardi è Scandavia septentrionalis occani insula oriundos se contendunt: inde maiores suos profectos: cumque per multas deinceps ætates vagati fuissent victoria de bellicosissimis

fissimis gentibus parta, tandem in Pannonia consedisse. inde cum liberis uxoriisque publicè in Italiam emigrasse, anno salatis quingentimo & duodecimtuagimo. Alboino Forum Julij, & quæ circa sunt, metu se dedidere: quorum exemplum nobilissimæ deinceps vrbes infecutæ sunt. Iam Ticinum usque omnia nouæ genti parebant, & longius progesla eorum arma, Herruriam infestam faciebant. Cursum rerum secundarum est paulisper remorata mors Alboini. Is Clotofinda mortua Rosimundam Comundi Gepidarum Regis a se prælio cæsi filiam uxorem duxerat. Ex se certi calua, n ore gentis, poculum fecerat, quo in solennibus epulis uteretur. In conuiuio vino grauior coegerat Rosimundam calua patris bibere. Ea mox illam indignitatem vta est, Amechilde formosissimo ac audacissimo iuene in necem viri dormientis impulso, pactione nuptiarum. Mortem Alboini tali tempore proceres Longobardorum indignè tulerunt. Parricidæ ad Longinum Rauennam le proripuere. Clephes virtute sanguinque n bilissimus, Rex creatus, duodevinti menses imperavit. Eo quoque, quod in suos sequiret, ab intimo familiari interempto, Duces numero triginta, non Regem, creauere: qui maximam Italæ partem suæ ditionis fecere. Græcus Augustus viribus suis diffusus, Francis Regibus Provinciam reddidit, vt partem belli aduersus terrorem nouæ gentis capeffissent. Et Amatus Provinciae à Naïsete præfectus, Guntranno Regi Aurelianensem parebat, quod Aurelianense regnum Burgundiæ cī-

terioris fines contineret, ac Rhodanum etiam trans-tendens Allobroges complectetur, quibus Provinciam contributam Guntrannus contendebat. Si-gibertus Mediomaticum Rex superiorem Burgundiā, Alpiūnque non contemnendam partem ob-tinebat: & recenti memoria Thcodobertus ab Amalasiunta Prouinciam acceperat, Mediomaticum Rex. In huius ergo partem vocari se Sigibertus æquum censebat: & ciuitates illæ contrarijs stu-dijs distrahebantur. In hac animorum fluctuatio-ne anteuertere Longobardi, vtrisque transgressi Alpes, Prouinciam populati sunt: occurrentemque cum exercitu Amatum, prælio concerto intereme-re, cædémque ingentem eius exercitus ediderunt. Guntrannus Mumolum vitrum clarissimum in locum Amati suffecit. Dulcedine Gallicæ præde Longobardi semel illecti, inuictosque se rati, iterum, sed non eadem fortuna, transuersu Alpium tentato, cum in Ebroudunensium agrum peruenissent, circun-uenti à Mumolo locis opportunis adorto, non mino-rem quam priore expeditione intulerant, cladem ac-cepere. Ita irritatis virinque animis Saxones etiam so-cij commilitonesque Longobardorum, belli prædæ-que studio Alpes ipsi quoque per se transmittunt. Pro-cul à præda parâda abfuere. turpiter à Mumolo reiceti, tum Sigiberto pacem iungunt: a Guntranno irato æ-quas conditiones impetrare non potuerunt: & in Sigiber-ti gratiam promerendam priores animo erant, quòd Longobardis, quicquid Italie ceperant, sibi iniis fa-

cientibus, non quas spe præceperant opes, sibi partici-
bant, participes periculorum, & domo exciti in par-
tem æquam conditionis, fortunæque. Iam veterem
patriam spectabant, in quam beneficio Sigiberti re-
stitui posse videbantur, quòd is Transhenanis Fran-
corum prouincijs imperitaret, & in agro vnde Saxo-
nes emigrarant, velut vacante, à dominisque dereli-
cto, Sueorum aliquot millia, quòd aggrauante do-
mi multitudine angustis finibus veterentur, colloca-
rat, Tunc desertis Longobardis Saxones cum coniu-
gibus ac liberis patrium solum repetituri, rursus Al-
pes tentant: cùmque à Mumolo via arcerentur, pe-
cunia transitum redimunt. Per Sigiberti deinde regio-
nes itinere factò, Rhenóque transito, antiquas sedes
petunt, quartum decimum iam annum à Suevis po-
fessas, charitate assuetudinéque soli cælique deuinctis,
nouaque sobole aucto numero, sed qui virtute, bellique
artibus pares se tottámque longinquis bellis exer-
citatæ genti non existimarent. Sigibertus magis dissim-
ulare cogebatur, quod refragari Saxonibus sua re-
pentibus vix pium arbitrabatur: & oppugnare Suevo-
rum caussam possessionémque, cuius ipse author ex-
titisset, parum regium. Saxonibus propalam æquior
erat Chilpericus Rex, eösque ut à Longobardis seces-
sionem facerent, solicitarat, Tyberio Augusto Iustini
successori gratificatus, ad quem nouas semper res mo-
liens Legatos cum muneribus miserat: qui reversi vi-
cissim munera ad eum à Græco reportarant: in quis
bus, quādò id memorabile scriptoribus visum est, quin-

quaginta librales nummos alios quadrigatos cum imagine Tyberij, additis vtrinque circum titulis in hæc totidemque verba, hinc, TY BERII PERPETVI AVGUSTI illuc, ROMANORVM GLORIA. Sed Saxones vincerent an vi inceretur à Suevis, perparui Græcorum Francorumque intererat, quod utroque casu respecturi Longobardos vtrū non erant, victoresque domi permanesuri, vici nullo iam receptu in acie perituri: id quod vniuerit. Nam legatos Suevorum primum dimidiā agri, deinde duas partes, ad postremum & omnem redēnitum, dum remigrandi cum his quæ agere ferreque possent, potestas fieret, aspernati, tantum ex desperatione rabici furorisque potius quam virtutis genti iniecere, ut cum in aciem descensum esset, ab eis ad internecionem cœsi sint: impotentia & imprudentia rerum suarum fiducia talem exitum nacti, ac ne ultorem quidem mortis, hæredemue caussæ suæ adepti. Cum Saxonibus cœteris qui domi manserant, pax Suevis fuit. Saxonum secessione, itinerique per medium Franciam ille concessus, magis irritati Longobardi sunt. Tres eorum Duxes tertiam expeditionem in Galliam fecerunt, rebus satis valida manu ad Eporediam aduersus Franciolum, ne aut in presentia adoriri a tergo proficientes, aut prohibere redditu deinde posset. Cœteræ Alpes nullis infessæ validis praefidis, perutè illis erant. Anno in Provinciam flexit, & Massiliam usque cœtera populus, ab Aquensisbus viginti pondo argenti accepit, ut ipsorum agris parceretur.

Zabanus Diniensium fines deuissit, Va'entiam obsedit. Rhodanus ad Gratianopoli i sedens, prædām vndique agebat. Mumolus coacta Francorum manu Rhodanum primum adortus, cateris cæsis, ipsum graui vulnere affectum cum quingentis s. mierribus in proximos montes compulit: isque per inuia peruiaque ad Zabanum se ex fuga recepit, nuntius cladis & iam acceptæ, & imminentis nisi continuo abiretur. Ita duo Duces Seccusionem peruenere, quod oppidum Sisinus Prefectus in fide Græci Augusti continebat, viribus suis impar Longobardis transi uarcendis: & antequam Mumoli copiæ Sisinio socio amicōque iungarentur, hostes præpropera fuga ad sa'ucem contendere. Amo tertius Dux tardius itinere facto, cum transcensu ea parte prohiberetur, alia iuga Alpium emensis, magnaue parte prædæ amissa, ægrè ad suos euasit. Et in Tridentinorum finibus extremaue Italia oppidum nomine Magnum se Chronico Franco dedidit. Is Rugillonem Longobardum maximi nominis virum c. m non contemnendis copijs prælio occidit. Tridentum letis rebus ferox dum adoriri parat, à Duce eius ciuitatis Ennio acie victus cecidit. Hrc à Ducibus Francorum in externum, ac non suum, sed Græcorum hostem gesta, non iragno conatu, quandò è re Francorum erat neutram eam gentium vniuerso bello ab altera vinci. Ipsi Reges domi maiore mole virium irarumque inter se gerebant bellum, à morte Cherberti Regis Parisiorum initio exorto, cuius Regnum nulla virili sobole superstite defuncti, diu-

dundum erat Primum omnium conuenit, vt Reges fratres iureiurando inter se obligarentur non ingressuros se Lutetiam, quoad ea de hereditate reque statueretur, quæ cuique pars adiudicanda videretur. Guntrannus author erat, vt concilio Episcoporum Iutetiæ habito, eorum arbitratu ea cōtrouersia ditimeretur. Id incepsum vanum cecidit. Armis actum. Francis iam inde ab initio nota erat cupiditas Chilperici, æquiorisque Sigiberto Guntrannoque erant. Sed Guntranno domestica pace lato, Sigiberto Transrhennatis bellis aduersus Hannos infestam Turingiam populatione facientes occupato, Chilpericus Cisrhennanas eius vrbes occupat. Reiectis Hunnis frater regressus, caput belli, Regiamque illius Suessiones statim ad se deficere cogit, ibique deprehensem Theodobertum Chilperici filium dimittit, tantum iureiurando adactum, se nunquam arma in patrum laturum. quæ fides leuis fuit. Iuuenis iussu patris bellum incaute redintegrans, à Bossone patrui Duce circumuentus cecidit. Chilpericus amissio filio perculsus, & viribus iam inferior, Tornacum concessit. Victor frater cum filio Childeberto uxoreque Brunechilde Athanagildi Visigothorum Regis filia Lutetiam ingressus, cum festis faustisque acclamationibus exceptus, paucis diebus ibi sedisset, præmisit cum Ducibus copias ad fratrem, si sui potestatem non faceret, obsidendum. ipse mediocribus itineribus cum paucis subsecutus, Victoriacum se confert: quo in loco longè maxima pars

Francorum procerum, qui sub imperio Chereberti fuerant, ei præstò affuere, Regem illum suum salutantes. Nullus in tanta consensione metus propinquus videbatur. **Congratulationes plena erant:** neminique adeundi Regis potestas non fiebat. Tunc in tam mira patrandi facinoris occasione, fiduciaque in tanta turba elabendi, duo iuuenes (ut postea compertum est) à Fredegunde Chilperici uxore expectatione ingentium præmiorum submissi, Sigibertum, cum quatuor decimū regnaret annum, obtruncant, continuo à circunfusa multitudine discepti, minutatimque cæsi. Hæc salus obseSSI Chilperici fuit. Brunechilde noctu filium Childebertum è fenestra in sporta per funem demisit, excipientibus fidis amicis. Hi in Austrasiam detulere. ita vocabant Mediomaticum Regnum. Superueniens CHILPERICVS Lutetia potitur. Brunechilde Rotomagum in exilium misit; utque Parisiensis Regni vrbes sibi adiungeret, ad eas recipiendas misit Merouicum filium. Iuuenis in nouatum rerum statu à patre desciscens, Rotomagum profectus, Brunechilde sibi matrimonio iungit, id connubium iustum arbitratam, quod auctice Prætextato eius provincie Archiepiscopo propalam ac publica gratulatione iniretur. Continuo iuuenis celeritate aduenientis patris oppressus, cum noua nupta in tutelam locorum sacrorum confugit, nec inde auelli potuit, nisi patre fidem dante, matrimonij per dedecus incestumque contracti rationem aliquam inuenturum se ut iure pięque contrahi posset;

interea diuersi inter se degerent. Ipse Successores (quam urbem hostes adhuc teneba n), prefectus, secum filiam duxit. Vrbe ea recepta, oratoribus Austrasianis Brunechilde Regis sui matrem repetentibus, reddi Rotomago accerita n iusit : conatusque hostium consilijs clandesit nis filii regi suspicatus, eum totundit, accœnobio Cœnomanorum c'ausit: vnd. iunetis ad ædem diui Martini Turones transfugit, velut maiore sanctitate templi se testarus. Qua ex re Gregorio Turonum Episcopo post eam diem nunquam æquus patet fuit ; simul coacto Episcoporum concilio, Prætextatum Rotomagensium Episcopum accusavit, cri nini dans, ab eo omni: in ignato iunctam Meroueo mulierem, quæ patrui eius vxor exitisset: largitioneque sollicitatos quosdam ut à patre deficerent, filiumque Regem salutarent. Ad hoc, furti arguebat, quod cum Brunechilde multum apud eum preciosè supellestilis deposuerat, repetenti partem dederit, reliqua retenta. De incestis nuptijs quo pacto se purgarit, non liquet: reliqua facile diluebantur. Munera se aulicis gratiofis d'isse, vt eorum commendatione acceptior Regis fieret: quædam Brunechilde retinuisse se fiducia munificentiæ Regiæ, & tenui re domesticæ. Ita dum hæc partim incerta, partim leuia cum frequenti assensu à se remouet, illud graue certiusque de incestis nuptiis filij à patre Rege deficientis, & ab ipso propè per silentium, & à concilio per dissimulationem præterribatur : nec reo qui quam magis proderat, quam accusatoris vis opèisque, qui dum ream nimis ferociter premere

videbatur, hoc ipso tiblicuat. Dolo vietus est Prætex-tatus, submissis qui velut vicem eius solicii, per spe-ciem amicitiae monerent, e periculo per vera per fal-sa se eriperet. Regem animo pacatu n, ac probè scire eum insoltem, sed causa inuictum videri vede: faten-do culpam, veriam ac gratiam insuper Regis prome-riturum. Patribus iam compertam innocentiam, col-lusionem futuram deinde, non iudicium. Igitur po-stridie in patrum confessu præsente Rege, Meroueum, inquit, quod è sacro deubro eum exceperam, impuli ut regnum appeteret: quem etiam Angelum cælestem facere optassem. Tunc h[oc] ex testatus patres quid ipsi coram audissent, postulabat ne voce sua damnatum absolucent: & r[ec]um, ne quid ultra effari posset, regij iurum pentes obuoluto capite abstraxerunt. In insulam Oceani Constantiensis diœcesis relegatus. Meroueus vero regio more vivere affuetus, tædio tutelæ templi qui teter ei carcer videbatur, suasu etiam eorum quos Fredegundis Regina nouerca (nam ipse ex Audouera s. sceptus erat) submisserat, nimis etiam memor Brunechildis, relinquendi aras consilium cepit. Cum illo Bozzo eadem æde s. continuebat metu Chilperici, cuius si iuri Theodoberthum bello regum s. aeterno ipse Si-giberti Dux, vt ostendimus, occiderat, eo nomine gravior acceptiorque Fredegundi, & huius adolescen-tis cæsi noucreæ. Basso igitur comite, adiutoréque infido fugæ, trecento que armatos dante, paruam, si pugnandum foret, manum, n[on] n[on] magnam si fal-lendum, iter ingressus, in flibus Alaudorensium

ab Herpone Duce Guntranni Regis intercipitur. Inde effugiens in Mediomatrices proficiscitur. Bosso egregius bello vir, ab Austrasianis, quorum Dux fuerat, secundissima voluntate in pristinam familiaritatem recipitur. Meroueus illinc facessere iussus, cum in Rhemorum fines peruenisset, hæsit. Certior enim factus Rex ab ijs qui iuueni se per fraudem quasi ad eum à patre defecuti a gregarant, cum copijs profectus, cum oppressit. A quodam Galeno fugæ comite vulgo creditur interemptus, cum exorasset ut se à reliqua patris superb'a, nouercæques cruciatibus præsenti nece vindicaret. Grauiores autores sunt, patrem, ut iussu suo interempti filii inundiam à se auerteret, fabulam illam confinxisse. Herponem Ducem Guntrannus & pecunia & abrogato Imperio multauit, quod Meroueum hostem a patre iudicatum recepisset verius quam cepsset, addens, aut non comprchendendum vtique fuisse, aut semel captum ad se perducendum, non per dissimulationem loco fugæ dato dimittendum. Successor datur Herponi Duci. Duces euim initio Comitésque ab Regibus præficiebantur gentibus, ciuitatibusque, ac cum videretur, dimittebantur, deinde inueterauit consuetudo, ut nisi sceleris contumeli abire imperio non cogerentur: idque postremò, ut quisque eo munere donabatur, iureiurando Regum cauebatur. Quod exemplum etiam ad Magistrum militiae, ac eum peruenit quem Maiorem Magistrumue domus Franci vocabant. eundem Comi-

tem stabuli, voce etiam à Iustiniano Cæsare, ac nescio an & autè usurpata: dicunt: Magistrum equitum appellamus. Equitatu nobilitas gloriaque ac vires Francorum constant. Duces tunc Comitésque, atque adeo ipsi populi diversis studijs iactabantur, inter dissensionesque Regum alij alijs aderant, quod non liquebat quæ cuique ciuitas attribueretur, incertusque erat rerum status. In tumultu omnia versabantur. Dux in Ducem, vrbs in urbem armabatur. Populationes, cedes, incendia, & cætera belli exempla edebantur. Plures quam nobiliores expeditiones factæ. Childebertus Sigiberti Regis filius Rex non pauca contemendaue oppida reposcebat, quæ hinc Chilpericum, illinc Guntrannum iniuria occupasse ipsos Ducēs eorum coarguebat. Spe patruorum regni Austrasianis opibus adiungendi, incepit destitit. Chilpericus enim Rex filios partim bello, partim fato amiserat. Vnicam filiam Rigundam Ricaredo Lemigildi Visigotthorum Regis filio minori per legatos desponderat. Guntrannus Rex animum adolescentis prior blanditus est, mentione adoptionis illata. Mox maioris nobiliorisque regni expectationem illi Chilpericus Suessionum idem & Pariſiorum iure an iniuria Rex obiecit. Ita dum diuersus agitur, incruentæ res ex parte permanfere. Chilpericus deinde auctus filio Clotario, quatuorque post mensibus occisus, res animosque mortaliū multo maiori solitudine affecit. Domesticis infidiliis, probroque uxoris cecidit. Eam scribunt, dum

dum formæ curandæ intenta, capillum in Sole siccata, pectitque, à marito per lusum furtim superueniente virga ab tergo leuiter percussam, risu oborto, mi Landrice, dixisse, frontem vir fortis pete, mox discrimina-
tis capillis conuersam, marito conspecto attonitam reticuisse: illum caput quassantem ad suos in equis præstolantes regressum, venitum, ut constituerat, contendisse. Landricus erat præcerum longè pulcher-
rimus, idem Magister equitum. Is continuo edocitus à Fredegunde, sua eam voce proditam, amoresque de-
prehensos, immicens certumque periculum à se auer-
tens, duos ex filiis percussores extemplo Chilperico parauit: qui eum fera iam nocte redeuntem, ut ex equo ab adolescentulo alijs digressis fessus mœréns-
que excipitur, singulis omnino vulneribus confode-
runt, retam prouidè acta, ut quasi externis infidj:is in-
terempto discursum sit in syluam, quòd eò parricidas se proripiisse, ex composito conclamatatur. Cæte-
rū illi per dissimulationem se trepidantium cunctau-
tiumque turbz immiscuerant. Hæc ad Calam Par-
siorum vicum acta. Ementiebatur Fredegundis immis-
sos a Brunechilde id scelus perpetrasse, ut Childeber-
to filio id quoque regim morte Chilperici eueniret.
CLO T A R I V S Chilperici filius infans Rex salu-
tatur. Landricus nullo conscientiæ signo edito, quibus
afflueuerat rebus administrand:s se reddidit: nec mulie-
bre scelus vlli prius spectum quam mulieri fuit. Pri-
ma Brunechildis vociferari cœpit, vxoris consilio,
sed alterius dextra Chilpericum cecidiisse. Guntranus

CLOTARIUS II. 10. R. LIB. I. 61
Rex patruus tutelam infantis Regis suscep.t, summa-
que fide gessit. Simul foedus de regno exortum bellum
Gundebaldus se Clotarij superioris Regis fili m fere-
bat. Patruum admodum eum mater regio cultu edu-
carat, promissaque coma, quod Regiae nobilitatis in-
signe haberetur. Clotarius Rex a matre, cui assue-
rat, eum ad se Successiones delatum non agnouit. Lu-
tetiam adductum Childebertus Rex Par siorum, cum
sine liber.s esset, velut patruus in aula educabat. Clo-
tarius extemplo fratri in hæc verba scripsit. *Gundebal-
dum remitte ad me, sine meum, ut a patre alatur a
sine alienum, ne abs te vt Regius puer cultus, ceteros
fallat.* Receptum totondit. Defuncto Clotario Chere-
bertus Rex diligebat colebatque. Sigbertus ad se in
Austrasiam euocatum, sacerdito iterum qui rursus pro-
mittebat se capillo, Coloniam allegavit. Inde tam
varijs casibus in Gallia iactatus, ad Naïsetem in Ita-
liam elabitur: exiude Constantinopolin ad Casarcim
profecitus, venerationem sibi ac maiestatem conci-
harat. Competit morte Sigiberti, spem naclus turba-
tis in Gallia rebus opium quærendarum, regressus,
fama ingentium duxit atque, aurique, quod ex Ori-
ente attulisse credi volebat, omnium animos in expecta-
tionem magrarum rerum erexit. Theodorus Episco-
pus Massiliensis mari venientem, portu moenibus
que admisit. Desiderius Tolosarium Princeps, mu-
molusque ac Visigotti & Romani Hispani limitis cu-
stodes conatu adsunt. Childebertus Rex infensus
Guntianno, qui Fredegundem exposcentibus Austra-

ianis, ut scelerum pœnas exigerent, se dediturum Regis pupilli sui matrem negarat, Gundoaldum Regem per legatos salutat: ac eundem, ne quid maiestatis deforet, Clotarium regio paternoque nomine nuncupat. Atrocia domesticorum simul extermorūque bellorum exempla animis mortalium proponebantur: sed intestina mala magis terrebant. Guntrannus eo metu animos liberauit, Childebertumque adoptans, spe certiore nouæ hæreditatis in officio senex orbusque iuuenem florentem cupidumque continuit. Engolismenses, Petrochorij, Burdegala, la, in fide Gundoaldi erant. Guntrannus Conuenas compulsum obsedit, oppugnauitque. Vinci nisi suis prodentibus non potuit. Eo interempto, quæ defeceraut, nullo negocio recepta. Lemouicibus, Cadurcis, Aruernis, Comites dati. Prouinciæ, occiso ad Conueñas Mumelo, Leudegillus præfectus a Guntranno creatur. Cauillonum Rex Guntrannus se recepit: quam Burgundionum Regiam urbem sibi iam inde ab initio delegerat: proceresque pupillo suo attribuit, qui eius regni pacem consilio tutarentur. Sed ut ferè accidit Regibus pueris, misera erat temporum conditio. Pretextatus Rotomagensium Episcopus, ut mutatione temporum, morteque Chilperici in patriam sedemque restitutus fuerat, die Resurrectioni festo in templo vulnus mortiferum accepit: in cubiculūque inter manus deportatur. Continuò Fredegundis, quæ forte Rotomagum venerat, cum aliquot proceribus animam propè agentem inuisit

Episcopum, velut vicem eius miserata. sed dissimulationem non tacitam tulit. Nam cum diceret se illius casum molestè ferre, mirumque esse tam celebri die in æde sacra non modo ei opem latam nullam, sed ignorari etiam parricidam: tunc, ut in morte, nihil timens Prætextatus, respondit eius scelere se percussum, quæ & reges sustulisset. Ad iusta defuncto soluenda Romacharius Constantiensium Episcopus affuit. Secundum ea consultis finitimum quoque civitatum Episcopis, hisque authoribus templo ciuitatis Rotoniagensis omnia clausa, quoad parricidæ inuestigarentur, cædésque ea lueretur: & Guntrannus Rex nuntio rei accepto, tres suæ ditionis Episcopos ad rectores pupilli sui misit legatos de quæstione habenda. Vile caput poenas dedit: immensis nullius nominis qui vulnerauerat, filio fratri Prætextati deditus. expressa ei tormentis confessio est, ipsius manu parricidium factū pecunia accepta à Fredegunde, & Melanthio, qui exuli Prætextato subrogatus fuerat, & ab eiusdem factionis Archidiacono. Tunc filius fratri Prætextati coniueri præ ira non potuit, quo minus reum exemplo confoderet stricto ferro. Sed tam valida fuit coniuratio, ut & cum in oculis cædes fieret, nemo prohibere ausus sit: & facta, omnes percussorem ipsum, & a quoniam immissus credi posset, ignorasse videri præ metu vellent. Melanthius etiam, quod indignitas indignitate cumularetur, sed rursus impunitur, & Archidiacono per dissimulacrum

impunitas data. Recruduerat verò Fredi gundis odium in Prætextatum, quod cum reuocatum in sedem exullem vocitasset, ille libera voce, sed alieno tempore, respondit se etiam in exilio Episcopum suisse: illam non perpetrò omnium potentem futuram. Passionibus distrahit batur Francia. In Italia Austrasiana arma non conquiescebant. Childebertus Rex in ea & per Duces & ductu suo res gessit. Longobardi fessi inter regno decem annorum in quo eorum Duces bene fœlicitérque aduersus Gr̄cos Romanosque bellarant, à Franconum vero Ducibus Galliam tenentes, fœde fusi fugatique fuerant, cum maior tandem iustiorque metus & à Francis eis impendéret, Regem creare Antharin Regis Clephis filium, virum qui non minus consilio, ac vbi res posceret, cunctatione, quam virtute armisque regnum tutaretur. Mauricius Augustus Tyberij successor omnia agebat moliebaturque, ut Longobardos Italia pelleret: nec exiguum pecuniam ad Childebertum misit, multo maiora, & tanto conatu digna pollicitus, si id Italie saltu quod inter Alpes & Padum iacer, exædis Longobardis Imperio restitueret. Facile fuit nuenem Regem ad id fœdus ferendum impellere. Is in Italiam descendit, nullam moram pugnandi facturus. Arma circumferebat, si fulgentibus signis elicere ad prælium hostem volitans per campos posset. Antharis suos intra moenia abditos continebat. Legatos etiam cum muneribus ad Austrasianum misit, ne fidem amicitiāmque Gr̄corum quam Longobardorum sanctiorem duceret: se paratum,

cedus quibus conque conditionibus Childeberto placet, ferire: nullas fratres esse inimicitias Francis cum Longobardorum nomine: indignum esse, Childebertum pro aliena causa nullo suo dolore pugnare in gentem quae fidem Francorum in ploraret. His ad ductus iuvenis Rex cecpias deduxit, ac prope sine responso Graecos eratores fidem datam conuentaque testantes dimisit. Mox, ut res lumenque sunt, casus tulit, ut Graecos tunc aspernatus, nec ex viro ad redintegrandum bellum excitaret. Eius soror Indegutis Hermengildo Lemigildi Visigotorum Regis maiori filio nupserat. Regia ea Arianam (ut ostendit) secundam sequitur. Sanctitate uxoris Francæ, & Letandi Episcopi Hispanensis vece Hermengildus additus, religionem nostram professus, nec patris eum id ira successi, cum Mirone Gallico Rege, & exercitus quibus a Mauricio Hispani limitis custodia credita erat, foedere isto, uxorem è recenti partu languentem, filiumque infantem apud eos depositum, ipse Emeritam concessit cum quingentis decimis viris. Pater ea paucitate contempta, prius quam ad fauorem maiestatis filij plures confuerint, iustisque exercitus feret, adueniens, et in comprehendens securi percussit. Nurus ab Augusti ducibus in Africam cum filio transvecta est. Spes recuperandæ cum sobole sororis Childebertum amicitiae Augusti restituit. Ipse in Visigothos mouit, iniuriam viri sororis ulturus. Dux in Italiam pro causa Graecorum pugnaturos misit, maioris animi quam consilij: qui onus in dextra portara-

ti, cum hostis initio potestatem pugnæ non faciens, eorum fiduciam contemptionemque auxisset, improuidè congressi tantam cladem accepere, ut eo seculo nullam maiorem fuisse constet. Sed numerus amissorum nec tum initus est, nec ab authoribus traditur. Continuò Antharis vīctor cum amplissimis numeribus rursus oratores in Franciam misit de pace affinitatēque iungenda: Cum demisse agerent, altera soror Childeberti Clo tosinda ei pacta est. Id quoque breui interiecta mittendæ puellæ mora in contrarium vertit. Mortuo sub recentem majoris filij necem Lemigildo Visigothorum Rege, Ricaredus minor eius filius, cui filia Chilperici pacta fuerat, nullis insecuris nuptijs, & ipse Leandri sancti viri discipulus noster effectus, edocens se consiliorum patris in Hermengildum cruentè sanguinis participem non fuisse, fratrisque vicem se fraternè ingemuisse: eamdem puellam iam Anthari pactam sibi uxorem dari orabat. & cogitatio Francos subiit diuersorum sacrorum matrimonia infeliciter infausteque iungi, ac Longuebardum adhuc Deorum veneratorem esse. Ricaredo igitur collocata est. Anthari destituto spe Austrasiani connubij, nupsit Theodelinda Charibaldi Bauarorum Regis filia pia, ac piam gentem in quam enubebat, factura. Visigothico bello in pacem repentinam rursus vero, vires in hostes Imperij Austrasianus misit, ut ea certior iam merces redimendæ sororis esset. Primum omnium ut Antharin spe fidissimi certissimique auxilij nudaret, in eius ficerum Charibaldum Bauarosque mouit; vi-

Etörque aliquantò post Tassilonem regem Favaris
 matre agente dedit, iussum Delavos religione in pios
 arcere ab ope Longobardis in Italian scienèa. Exim
 viginti suorum Duces in Antharin misit: qui ut distin-
 nerent vires hostis, ilque ignoratet quò primùm oce-
 curreret, rres in partes diuersi sunt. Vnam manum
 Holo Blitionem Mediolanensem oppidum duxit,
 ibi in primordijs rerum iaculo transclusus, sicutum
 animos turbavit. hi se ad alios Duces receperunt. Cedi-
 nus cum maxima collegarum Duciū parte Anny-
 liam Venetiamque clementius, populationes effuse fe-
 cit. In Tridentinorū in finibus cypida decem cepit,
 oppidanos abduxit. Aldoaldus cum taliqüs Pucibüs
 in conspectu vibis Mediolani castra locauit, Mauri-
 ciij Cæsaris auxilia opperiens ut ex con posito ho-
 stem aggredetur, vibemque præualidam cypugna-
 rent. Nullus Augusti Dux milésue, ut conuenerat,
 comparuit, cum facile finisset Augusti copias Austra-
 sianis iungi, quod Sinardo Exarcho e Græcia in Ita-
 liam misio, Ravenna, Pataviam, Mantua, Cremona,
 Bononia, Parma, Comum, & quædam aliæ, nec
 ipsæ cōtemnendæ vibes, parerent. Cum ultra consti-
 tutam diem expectatum esset, pestilentiaque exorta
 ingrauesceret, neque hostis pugnæ potestatem face-
 ret: ne infecta in Austrasiam redditum. Rex Childebertus
 id agrè patiebatur, simileque ac iterum expertus eti-
 plurum Imperium rei militari officere, ipse rufus eam
 prouinciam suscepit, longè alia quam prius ratione ad-
 ministrandam, veriusque arte quam ratiōne corficien-

dam Ratus nullam præqualidam armis gentem inter se
consentientem vincī ab externo hoste quanuis feroci
opibūque præstante posse, sollicitauit proceres ho-
stium, vt nomen Regum, cuius antè eos pœnauerat,
tollerent, Ducesque tursus crearent, ad quos summa
rerum deferretur quodamque metu, si florentissimo
Regi aduersarentur, in suam sententiam perduxerat,
pollicitus se extemplo deducturum exercitum, & il-
lorum arbitrio regendam Italianam relisturum: sin An-
tharin ipsius hostem tutari per seuerarent, eos cum illo
perituros. Tres Duces ex professo ab Anthari de-
cerunt, ac reliquorum fides suspecta erat. Ita inter se
commissis hostibus ea prouincia decessit. Nec ludifi-
catio Gr̄corum diutius tenuit. Certis authoribus pa-
lam factum est, Indegundem in Africa decessisse. filius
infans Constantinopolin deportatus, quem exitum
habuerit, non liquet. Childebertus quoque Gripponem
virum clarissimum cum aliquot collegis in Afri-
cam miserat, vt inde ad Mauricium re explorata na-
uigaret. Carthagine dum sedet, quidam ex eius comi-
tibus in frequenti emporio vni mercatorum odora-
menta quædam propalam abstulit, in diuersorūque
suū se proripuit, postridie eum in publicum prode-
untem mercator circumstítit, manuque iniecta suū
repetebat, ex altercatione iurgiū rixāque orta Austra-
fianus Afrum interimit. In manifesta cæde, tota vrbs
armis correptis ad ædes in quas deducti oratores erant,
concurrit: qui ignari totius rei meridie conquesce-
bant: sed repente tumultu exciti, egressi se ab ar-

matis a suis tueruntur. Duobus collegis Gripponis ab efferata multitudine occisis, ipse se quoad virtute potuit regebat. Vbi crescenti turbæ nulla virtus obsistebat, Prefecti urbis opportunè ad hunc motum occurrentis fidem obtestatur. se legarum cum collegis Francorum optimatibus de pace ad Augustum missum, armis oppugnari, ignarum quæ causa huius tumultus, cuiusque culpa esset. Iude mitescere ira, per colloquium res cognita, sedataque est Constantiopolin Grippo profectus, vim Carthaginiensem, viplatumque ius gentium conquestus, peractis mandatis dimittitur, mucrone iratum, affirmantéque Magiricio ipsius arbitrio Regisque Franciā noxios pœnas datus. Duo-decim vijnti ab oratore Græco in Fraciā ducti sunt ad Childebertum Regem, quos fontes astante Gripone esse diceret, sc̄que eorum deditio facere, siue Rex capite siue pecunia multare vellet. Tunc Grippo. Quinam isti sunt, ignoro: ilud satis scio, me legatione Regis Franci fungentem, non à duodecim tantum Afris, sed à tota Carthagine opugnatum, collegasque meos nobilissimos viros cæjos. Paucorum & ignobilium capitum deditione ut urbs tam pollens potensque pœna nefarij sceleris defungatur, postulat Cæsar vester, quod excidio omnium qui in noxa sunt, luendum sit. Læsa enim Francorum maiestate, si his ausis id impune sit, inuium orbem terrarum, clausaque omnia itinera Franci pacis internuntijs erunt, qui armis cuncta sibi patefaciunt. Ita ea deditio non accepta! Vultu tamen in speciem pacato Rex Græcos ita dimisit, ut ei se

crederet satisfecisse, & grauiter verbis quidem increpitos Astros, veniam impetrasse. Post eam diem nihil rei fuit Franciscum Mauricio. Antharis plus negotiis habuit in cogendis in ordinem Ducibus suis, quam aduersus hostes. Vixdum circumacto à Theodolindæ nuptijs anno , qui sextus ei ab inito Regno fuit mortuo , tantum Theodolindæ sanctitas valuit apud Longobardos , ut Regem comitijs creare , cum casus ferret soliti , tunc iure suo vltro decesserint, consenserintque, ut quenacumque ipsa vidua in vitum optione da-calegeret, is Rex ab uniuersis salutaretur. Agilulphum Dicem Tauritorum delegit, eumque Regem matrimonio fecit gentemque omnem tandem perpulit ut Christiani encerentur. Missi sunt in Gilliam oratores Hagnellus & Ennius, Ttideatinorum alter Episcopus, alter Dux. hic de pace iungendâ, ille de redimendis captiuis, qui quantum plurimi partim à Francis in fiaibus præcipue Ttideatinorum capti fuerant , partim ciues Romani à Longobardis more canum (quod id diuus Gregorius Pontifex maximus eisdem verbis deplorat (resti tracti in Franciam, venum que dati. Vtrumque conseruari, & accepta pecunia dimissi captiui, & pax nostro Regi Agilulpho dita cù ea re Antharis quoque Rex supremo vitæ tempore per legatos agere coepisset. Clotarius verò Chilperici filius inter tot motus tutus fuit Gaufranno Rege patruo tutelam gerente. Eo, cum Childebertum hæredem instituisset, defunctorum, mater Fredegundis pueritiam filij regebat, miscula mulier, & periculis prælijps se in-

ter miscens. Ea primum omnium vrbes circuibat quæ in Chilperici ditione partibus fuerant, easque ac proceres in filij verba iure iurando adigebat. Nec deiccatum animum Childeberto secundum Gunnanni obitum bellum inferente, necemque patris scelere Fredegundis interempti persequente, tisque ab eius scelerum ministris & veneno & ferro tentatum, qui deprehensi in tormentis id confessi sint, dictante. His minis terroribusque plenus, ferox etiam duorum patrum Regnis, ab altero procreatus, ab altero adoptatus, Burgundionum Austrasianorumque coacto exercitu, in Suezionum qui in Clotarij fide erant, finibus castra posuit. Dux Clotariani exercitus erat Landricus Magister equitum. Sed viriles animos gerens Fredegundis, ordines ipsa circumibat, circumferensque puerum filium Regem, illum eorum fidei virtutique commendebat: pueritiam eius hosti contemptui esse, quasi exercitus sine suo Rege, & Rex sine fido milite foret: ostenderent Reges Francorum Burgundionibus Austrasianis que invictos esse, non etatis flore, roboreue vlo suo sed nominis ipsius maiestate, suorumque armis. Qui nunc annis puer sit, sed indole mira: scabolè esse magni, Clodouei: a quibus minimè deceret, bello indigno lacescitum, ut Francia ad eam diem iniuncta, pareat, quibus imperare solita esset: laudem præmiaque quæ victoria parta dare soliti sint amplissimi munificentesque Reges fortissimis militibus, ea se illis in praesens daturā: in futurum eos ut tutores propugnatoresque Francici nominis, ac salutis Regis & reliquam impuberem eius etatem recturos, resque administrati-

ros, & patem aeris mercedem ipsos sibi sumptuos. Tantum ardorem animis & ætas Regis, & vox fœminæ militaris visa subdidit, ut collatis signis ad viginti millia hostium Franci interemerint, paucis suorum desideratis. Vulgus scriptorum tradidit ipsam Fredegundem copiarum Dacem iter sub noctem ingressam, equorum collo crepitaculis suspensis, timentis ac paucis temere armanti spiritu prebasfe: cumque hosti appropinquaret, frondosis ramis ab anteziam ianais prælatis, quod sylue instar ubi iumenta passi viderentur, procul visentes falleret, mane hostem incautum oppressisse. Propius fidem est, Burgundiones Austrasianosque, quod Francorum Dax foemina esset, ac puer Rex, nimia virtutum suarum fiducia, & contemptione hostium, per negligentiam apparatum belli, ardoreisque pugnandi remississe, atque ideo facile oppressos. Insequentia anno bellatum est aduersus Britannos nulla memorabili re gesta, nisi quod hostis non in cruento milite Franco cessit, qui ultro lacerzierat. Tertio, Childebertus ipse uxorque non sine vene si suspicione obiuere. Quarto, parantes bellum eius filios, Theodobertum Austrasianorum, & Theodoricum Burgundionum Reges, in ipso conatus ultro adorti Clotariani ad Lotosaum (id loco nomen est) sederunt, fugaruntque, Burgundiamque Cisalaricam de hoste recepere. Hactenus Fredegundis domi militiaeque res gessit. Is enim annus finis vitæ fuit magis iam natu mulier: nec ultra bellicâ siue sua siue Landrici laude redimere potuit dedecus antea

vitæ, prius pellex iustis vxoribus, deinde vxor viro fatalis. Audoueram primam Chilperici vxorem fraude euertit. Absente Chilperico cum fratre Sigiberto Rege ad Saxonum tumulum, Audoueræ puerperæ morum imperitæ, sub recentem foetum persuasit, ut die lustrico ipsa mater filiam quæ nata erat, è sacro delubro exciperet: nullam maioris nobilitatis inueniri posse dictans, quæ Regiam sobolem sacra imbueret aqua. Renersus vir, Fredegundis forma blanditiis que expugnatus, vxorem in cœnobium sanctarum mulierum ablegauit, velut incesto futuro deinde matrimonij vsu. Hoc actu: illud audacia, quod Galsontam Athanagaldi Visigothorum Regis filiam, eandem Brunehildis sororem maiorem, Chilperico nuptam, ipsa pellex Regis potens, iurgijs incestere ausa est. Quam indignitatem cum noua nupta ferre non posset, noctu in cubiculo mortua inuenta est. Inter multa scelera flagitiisque incolumis, ac omnium hostium aut victrix, aut superstes, florentem filium reliquit. Ea tanta hoste defuncta, inimici spiritus sustulere. Duo Reges Childeberti filij, ne arma quoque nisi Ducibus mulieribus tractarentur, sub tutela auie Brunehildis contractis copijs, in Senonum finibus cum Clotario signa contulere. Vtrinque magna cædes edita, Clotarius haedubiam victoriæ hostium certnens, Mcledunum quos reliquos ex prælio portavit, reduxit. Super aciem vtranque, ut fertur, est visus iauenis humana specie augustior constituisse minaci vultu, strictaque ac cruento gladio: id quod nisi sit maximus cladibus neque credi neque

fungi solet. Et victim magna strage Clotarium leges illi impositae facile ostendunt. Conuénit enim ut imperium Iheodorici ad oceanum usque Ligeri flumine terminaretur, Theodoberto accederet quicquid Franciæ, Isarae Sequanæque item oceanum usque interiacet. Isara Belgicus fluvis in Sequanam influit, eodem quo alter nomine procul in finibus Allobrogum. Eam igit dominatio pacem necessitas imposuit, atque idcirco non perpetuam. Nouem omniis annis fessa domesticis malis Francia, conquieuit. Exin idem orbis repetitus. Landricum id finium quod Theodoberto attributum fuerat, tentantem, Bertoaldus Magister militum, Thcodoberti Regis irrito conatu, abire procul coegerit, Aurelianumque usque persequutus, ad pugnam aequo loco elicere non potuit. Aduenienti auxilio suis Clotario Regi, non Bertoaldus modo cum Austrasiensis, sed & Theodoricus Rex cum Burgundionibus ad Stampas occurrit: nec continuit se mœnibus Aureliani Landricus. Praesto affuit & Cloratus. Summo certamine pugnatum est. Bertoaldus fortissime dimicans occubuit. Eius virtute ceteri accensi potius quam morte territi, etipucre hosti iam propè victori victoriam. Rem hoc bello præclarè gestam fratrem cædes exceperit. A Theodoberto iam pubere, ijsque qui eius animum auresque possidebant, Brunechildis avia ex aula pulsa, ad alterum nepotem Theodoricum se contulit; reverentissimèque ab eo excepta, cultaque est. Pubertas, receptaque tutela, utriusque calamitatem importauit. Theodoricus & ipse ætate florens, ocu-

quediuturni impatiens audebat iactare Theodober-
tum adulterio conceptum, haud dubio conatu eius
è Regno efficiendi, Austrasianique Regni Burgundio-
nibus adiungendi. Castra non procul ab hicie lo-
cata, paci studentium consilio Protadius Magister mi-
litum paci aduersarius occisus est. eam cædem indi-
gnè ferente Theodoricu, sed qui suorum conspira-
tioni unus obsertere nequit, pax iuncta est. Theodo-
ricus à fratre in sanctos viros vim vertisse fertur, Desy-
deriusque Viennensem Episcopum obrui lapidibus
iussisse, exilio reuocatum, quod non desisteret vitio
dare probrosam eius vitam: cum lapidibus in necem
viri soleat solùm turba reptino furore percita, &
aliis telis destituta, ministri verò regum latus vel cer-
uicem telo petant. Idem creditur Columbanum (in
quo multum numinis eluceret) è finibus Regni sui
multis indignitatibus abire coegerisse, quod dixisset eius
nothos in Regnum non successuros, quanvis Regio
cultu educatos. Iustam vtique vxorem Bertrici Regis
Hispani filiam Hermembergam ad patrem remisit
integralm à se, aduerso rumore, quod ferretur
pellibus ad insaniam usque deuinctus, sancti nobis
Iustinique connubij usu perfaci, & virginis florem de-
lidere non posse, velut maleficiis artibus carminib[us]
que prohibitus. Quod satis constat, Hispanis oratoribus
Reges omnes circumcuntibus, quatuor Reges in Theo-
dorici perniciem conspirant, Clotarius vetus holtis,
Theodoberus memori ignominie pericliq., Longobardus
Agilphus (cuius filio Adalualdo admodū adolescēti

filiam & ipsā immatu. à in spē nuptiarū Austrasianus desponderat & Hispanus filiæ viudex. Tunc fracta Theodoricis frōcia. Fratti igitur, vt pacem redimeret, tradidit quatuor nobilissim̄s Comitatus, Turonensem, Campania n, Alsatiensem, Sagitensem. A fratre pace impetrata, Hispanus Longobardusque tanto terrarū tractu disiuncti minus obesse poterant, & Clotarius conq̄uiescebat. Anno quīntodecimo Regni sui Theodoricus iam liber metu, fratri excidium iterum moliri cœpit: ac ne ope propinquā iuuaretur, Clotarium suum tempus opprimentem adduxit vt aut se iuuaret, aut tacitum spectatorem se præberet, mercedem habiturum q̄ iae victor Childebertus de eius ditione oppida s̄iue que pace infami ab tulisset. Quiescente Franco, inter Burgundiones Austrasianosque duobus cruentissimis prælijs debellatum est. Victor semel atque iterum Th̄eodoricus fratrem Transrhenanās gentes petentem, vt eārum auxiliis bellum redintegraret, assecutus, retractum Cauillonum in custodiā m̄ sit, detractis regijs insigniis: duorumque amplissimorum Regnorum potens, immemor recentis foederis, vt vniuersit̄ Galliæ solus iura daret, in Clotarium mouere cogitabat. Interea dum Theodoberti filiam ducere vxorem statuit, dysenteriæ morbo decepsit. Alii meram tragediam concinunt, & non modo quicquid usquam impiè scelestēue in numen mortale sue peccatum est, sed quæcumque flagi dicīue de perditissimis quibusque possunt, ea vni Brunechildi adscribunt: eam fuisse faciem accendendi belli inter nepotes,

quòd diceret Theodobertum non ex Childeberto
Rege, sed quodam hōlitore procreatum: auertisse animum
Theodorici à colenda vxore Hermemberga: ut
vna apud nepotem omnia posset, minus pellices for-
midans, oppressum Desyderium, Columbantemque
exactum: eadem impellente Theodobertum Coloniae
occisum, quem vita donatum, Cauillonum in custo-
diam missum ostendi. Addunt fabulæ, reliquos Theo-
doberti filios eam necasse: cumque illius filiam sibi
Theodoricus iungere vellet, Brunehildem in sceleris
piam dixisse incestum futurum coniugium: illum furo-
re succensum, in eam stricto ferro iussisse, ac subiecisse,
Atqui fratrem eum negabas. quasi vel alio incusante
per se ipsa non loqueretur, si non ex patre, saltem ex
matre fratrem fuisse. candem tunc intercursu optimatum
seruatam, paulo post vereno nepotem sustulisse. quem dysenteria decessisse authores habeo. A-
deò ad portenta prodenda plerique scriptores & acci-
pienda imperitum vulgus blandiente mendacio inclinat. Ea mulier præterquam quòd à dilo Gregorio
eius temporis & quali Pontifice maximo laudibus ef-
fertur ipsa, nepotesque Reges, captiuos sua pecunia
redemptos cultosque domum remisit, ædes sacras per-
multas partim nouas condidit, partim vetustate laben-
tes restituit: & tot post seculis non temere venit in
mente in Boccatio poëtæ quidem ingenij authori, sed
antiquitatis cognoscendæ studiosissimo, contendere
eam externam mulierem temporibus perditissimis alienorum
scelerum flagrasse inuidia. A Burgundionibus

Austrasianisque ducibus adductam ad se Clotarius (si vera tragœdia est) supplicio tradidit. Caudæ indomiti calcitrosique equi capillo religata perire, concitato equo exacta ætate mulier distracta. quod supplicium de Fredegunde matre Clotarij erant sumpturi Austrasiani Reges, si vniuerso bello viciissent: ab illis sape ad poenæ exigendas petita: & ne Clotarius defendere posset meritas poenæ exactas, Sigibertum Corbumque Thiodorici liberos paruos necauit, tertium Meroueum, vi finis tragicæ commenti sit, quod se patrem vocitaret ab eo sacra aqua imbutus, vita donauit. Clotarius vniuersi regni potens, nihil antiquius dixit, quam ut affectis rebus quies ab omni motu mctuque daretur. Aut exatiato, aut deposito in omnes odio, parentis verius quam Regis animum induit, obliuionemque iniurianum & praestitit, & exegit. Austrasianis Magistrum equitum, rerumque administratorem dedit Rhadonem virum bello pacisque bonum: Burgundionibus Varnarium, magni in eorum, cum florarent regnarentque, aula nominis Transuranis verò Herponem, sobolem eius Heronis, quem Guntranni Regis Ducem ostendimus. Habitisque harum trium & paratim gentium conciliis, quod è re dignitatèque consueque esse videretur, constituit: nec quicquam quod dari honestè posset, potentibus denegauit: quo usque Magistros equitum illis præficerbat propaliam, persancteque iuravit eis se n agisterium illud non abrogaturum. Ea benignitas comitasque ad cō Austrasianorum Burgundionumque animos in illum

confirmavit, ut nullus unquam rex maiori fide religio-
nique cultus obseruatissime ab suis quidem fecerit,
nec ultra desiderio Regum suorum tenerentur, sed
Regibus nati, Regiamque domi habere soliti, quae il-
los honoribus commodisque cumularet. Transiurani
ferox genus hominum Burgundionibus ante rerum
potentibus attributi, & tunc sui propè iuris effecti, Her-
ponem interemere, virtus licentia temporum nata eme-
dere conantem. & Aletheus Burgundionum nobilissi-
mus popularium suorum sensus non secutus, magnis
apud Transiuranos opibus, quod author extitisset Her-
ponis occidendi, poenas metuens, audendimque ali-
quid maioris rei ratus, per Leudemundum Sedunorum
Episcopum Peruidem Reginam solicitat, vt reliquo
Clotario viro Rege, quem eo anno peritum mathe-
maticis authoribus, tortibusque fatorum scire se dice-
ret, ad se cum regia gaza transiret; eam se in matrimo-
nio habiturum. Icelus scelere non redemit, expiavitue.
Illa, vt pat erat, & grē tulit se à Leudemundo his mori-
bus existimari, vt tentata expugnari posse videretur: &
Rex Episcopum sanctitate templorum se tegenter, de-
precantibus sanctis viris vita veniaque donauit, iussum
diocesi sua pedem non efferre: in Transiuranosque pro-
fectus, questionem acriter habuit. Procerum iudicio
Clotarius condemnatus, cum ceteris qui in noxa erant,
capite scelus luit. Transieranas Alpinasque Subalpinas
Longobardorumque res excepere. Eporedia Secusioes;
tunc in fide Francorū erant. Agilulphus Longobardorū
Rex oratores ad Clotarium misit. Hanulphū, Pompeū,

& Catonem: qui a quum esse dicebant, haec duo oppida de Augustorum ditione, pulsis eorum à Longobardo ducibus, recepta sibi reddi. Ab rege ad proceres reieoti sunt, oppida reddita Longobardo, cum eius oratores canticis triginta auri pondo pependissent Regi, & singula pondo tribus proceribus quos in magna autoritate apud Regem esse acceperant. Adit Annonius historicus remissum eis tributum, quod duodecim millium solidorum singulis annis pendere Franci Regibus consueuerant. Nos suprà cum fide ostendimus quam varij motus bellorum tumultuumque inter Francos Longobardosque exarserint, vtque munera non modò à Longobardis, sed & ab Augustis data sint Francico nemini: ab his, vt Francorum arma Longobardos optimerent; ab illis, ne pro alienis opibus veteres suos amicos premerent, nulla inter se suo nomine inimicitiarum caussa. Foedere cum Clotario à Longobardis isto, in multas etates pax ea parte fuit. Paulus Diaconus tradit circa Astam utrem Francorum exercitum tanto post a Grimoaldo Longobaldon in Rege fraude circumuentum ad intercessionem occidisse. cum hostis simulata fuga castra plena omni genere conreatum reliquisset, ea Francum ingressum, ac epulis somnoque grauatum, superueniente per silentium noctis hoste, clade sua insigni locum fecisse: riuum Francorum vocitari. Potiores apud me authores sunt, qui foedus cum Agilulpho a Francis iustum; sanctum ad Pipinum usque Francorum regem fuisse ferunt. Tunc Clotarius Rex domesticas

domesticas res curæ habebat, externarum immemor
 Dagobertus eius filius ad medium adolescentis Sadregi-
 filium clarissimum virum a patre designatum Aquita-
 niae praefectum, detracta ueste Ioris cecidit, & ut ille
 barbam more eius ætatis aluerat, totundit, abrasit-
 que, quod non quam reverenter filium Regis oportet-
 et, se ab eo obseruari existimaret, offendus in primis,
 quod od ille coniuicio frequenti contra se accumbendâ lo-
 cum legisset poculōque ex eius manu, oblitus per vinū
 maiestatis, id quod tantum inter paros fieri assoleret,
 ultro sumpto, bibisset ille deformatum os, laicerū mque
 recentibus verberum vestigijs tergum Regi ostendit.
 Quia fœditate percitus, comprehendi filium iussit: ap-
 parebatque non leui defunctum poena. Filius solici-
 tus per amicos sanctosque viros tentabat indulgentiam
 paterni animi, qui nullis obsecrationibus flecti, mitiga-
 ri, expugnariue poterat. Perstabat in sententia Rex
 vindicandæ audaciæ insigni aliquo exemplo, efferaba-
 turque in dies magis. Adolescentis moerebat, iram pa-
 tris deuitabat, alijs atque alijs deinceps latebris se rege-
 bat. Perdiu poenas metu, periculōque ac expectatione
 magni mali pependit, nec vlla ope humana placaba-
 tur atrox ira. Tandem vnico filio, qui formidine, fuga,
 poenitentiāque satis poenarum dederat, reconciliatus
 est Rex: id quod miraculo multis fuit: traditumque fre-
 quenti fama, missos à Rege ad Catuliacum Parifiorum
 vicuna, qui filium ex spelunca ubi latitaret, retraheret,
 suberto horrore, omnibusque membris captos in-
 gredi non potuisse: patrem ratum eos gratificantes

filio regnaturo, volentes, non invitatos arceri ab ingressu, cum illuc se contulisset, eodem repente paurore correptum, non ante quam venia filio data ingressum. eo loco corpora martyrum Dionysij, Rustici, & Eleutherij conditorio alta terra obruto ad eam diem ignorata iacuisse. a martyribus per quietem admomitum Dagobertum aedem illis vovisse, quam rerum potens excitatam magnificentissime excoluit. Nihilo scius Clotarius mortua Bertrude uxore Sichildem nouercam superinduxit Dagoberto, Austrasiæque, nec totam, regnum dedit. parte enim Arduennæ sylvaæ a Rhemonum finibus, & quod terrarum ad Vosegum montem pertinet, retinuit. Filius Austrasianos trans-Rhenum duxit: utque indelem suam patri gentique probaret, cum Bertario Saxonum duce prouincias Francorum vrente pugnauit. Graue in capite vulnus accepit. Capillum cruento infectum Austrasiani ad patrem detulere. Qua velut regij insignis dishonestati foeditate conspecta pater ira percitus, suorum delectu habito in hostem ruit, dato (ut fertur) præcepto, ut proceroris statuæ hostes ensi quo quisque pugnaret, æquarentur: ed etiam in pugna exacerbatus, quod nondum quinquaginta natus annos, sed iam velut extrema canicie vetulum iumentum vocari se ab hoste audisset. Bertarius in acie cecidit magna sutorum strage. Clotarius viator domum regressus, auctusque ex Sichilde uxore filio Ariberto, ut quam maximo posset pignore necessitudinemque totam domum inter se deuinciret, sororem Sichildis C. nterrudem Dagoberto nuprium dat:

& quicquid rehqui Austrasiani regni erat, illi reddit, eouique deinde filio deditus, ut omnia illi permetteret, indulgetque. Arnulphus sanctus vir literis imbuerat Dagobertum, Rhodoaldumque amicum illi tradiderrat. Is tenui loco fortunaque ortus, vbi ad amplissimos honores beneficio Dagoberti peruenit, spiritus sustulit, intolerabilisque Austrasianis erat, iran que ea ex re in se Dagoberto motam, ad Clotarium fugiens in praesentia cuitauit, eiusque commendatione redditum se in pristinum gratiae auctoritatique locum apud Austrasianos sperabat. Deprecanti pro eo patti Dagobertus respondit, illum vitae spem habere posse, si malefacta benefactis refaciret. Ita quasi venia impretrata Rhodoaldus in Treuiros, qui ditionis Dagoberti erant, prosector, pro foribus regiae illius iuslu interimitur, fortassis supplicio dignus, sed indicta caussa, nulloque iudicio factio: idque tam non indignè tulit pater Rex, quam antè acer vindex Sadregisilli vitus fuerat. Dissimulante quoque Clotario Godinus Varnari anno tertiodecimo quam creatus fuerat Magister equitum Burgundionum, mortui, filius occisus est, qui novercam vxorem duxerat: ac ea iussu Clotarii dimissa, incesti matrimonii deprecante Dagoberto veniam impetraverat. mox ea deferente illum in animo habere, Clotarium, si proprius admitteretur, intromere, nihil ultra in eum initio statutum est, quam id quod & praestitit, vt in Speculationibus & Lutetiae tactis aris, illic Medardi, hic Vincentii, iuraturando adigeretur se nihil male de Rege cogitatium. Deinde iussus idem

iusiurandum Aureliani ad Anniani, Turonibus ad Martini repetere, dum illuc pergit, Carnuti in conuiuio frequenti occiditur, non iubente, sed conniuente Clotario. Quisnam in locum Varnarij sufficiendus esset, in communi Burgundionum concilio cum ageret Rex, vnde suos suos clamatum, ei vni se dicto audientes fore: illorum vnum sibi omnia futurum. Id gratum iucundumque Regi accidit. Hanc laetitiam imminuit commune aularum vitium, inuidia, factioque. Hermarius rector pueritiae Ariberti minoris Regis filij, ab Anniano adversariorum partium Principe occiditur: totaque aula in armis erat, alteris factum probantibus, alteris vindicibus futuris. Ex ardescientibus contrariis studiis, in perniciosum tumultum res spectabat: ægre dicto Regis recorditi enses. Annianus praesidio ab Rege, ne violaretur, accepto, in tutum se recepit, re impune lata, qui fuit annus supremus Clotarii Regi, à patris obitu quadagesimus quartus, à totius Gallie imperio parto sexagesimus decimus.

DAGOBERTVM difficilia tempora excepere, quod Clotarius nouissimis vitae suis annis curam retum, quod regnis calamitosum est, remiserat; licentiaq; & audacia veluti libra legum regumque frenis moderationeque omnia sibi vendicabat; neque reuinuscere patrius mos pudorque poterat. Seueritas Regis iritatura gliscens domi malum, indulgentia vires contumaciæ petulantiaeque additura erat. Aribertus Dagoberti frater puer admodum consiliis regebatur auunculi Brunulphi. Is cum suæ factiovis hominibus id agebat, ne Dagobertus à iudicio

Clotarii Regis discederet: cum illi Austrasiam regnum dedisse, quæ esset ferè & nobilitate urbis, & gentis virtute, & vberitate agrorum, & locorum opportunitate potissima Galliæ pars: quæ etiam Transrhenanis imperaret: ut reliqua Ariberto euenirent. Id si fieret, vera germanaque Francia, & Parisiorum regnum, spesque universarum opum, nomine pueri, re ipsa aquinculo dabantur. Satius erat Dagoberto rem ferro decernere, quam non meminisse se filium Clotarii maiorem esse: nec descendere iure suo, quod minus primas sibi speique suæ partes vendicaret. & numen fortem virum, ut ferè sit, iuuit. Ex Austrasia continuò Burgundiam petiit, summaque benignitate cum ea gente egit. ius ipse dicebat. orbos liberos, viinas tenuiores, egentes à potentiorum vi iniuriāque afferebat. optimates pro sua quenque maiorūmque nobilitate, dignitate, virtutēque coluit. His artibus videntes, yubes circumiuit, Lingones, Cauillonum, Eduā, Altisiodorūm, Senones, ita nec minus Burgundionibus quam Austrasianis acceptus, Lutetiam venit. ætas militaris, nobilitasq; propè omnis, & qui integri à factione Brunulphi erant, præstò ei fuere, fortunam Franciæ collaudantes, quod Regem sibi Deus optimus maximus daret ætate ac consilio præstantem. Ne materia tamē improbis, rerūque nouarum cupidis tumultus motusq; alicuius præberetur, Aquitania Ariberto regnum datū est, is finibus, ut Ligeri flumine, & Pyrenæo saltu terminaretur. Nec bellum ullum suscepit Dagobertus quoad frater vixit, tranquilla pace, legumque moderatione, ac priscis institutis res fœnens. Octavo regni anno

Seruatus & Paternus Constantinopolin oratores mis-
si rediere, renuntiantes fœdus cum Heraclio istum:
eum Imperatorem amicissimum esse Francici nominis.
Persarum bello eum præclara facinora edidisse. Sunt
qui ferant eosdem legatos verbis Heracli retulisse me-
tum ingentem impendere Christianis Imperiis à gente
circuncisa: quicquid eorum hominum in Gallia esset,
cogendos effici Christianos. In Gallia, & cæteris ab
Asia magno intervallo defunctis regionibus, Iudeo-
rum vetus mos cognoscetur: Mahumetis verò Sarac-
enorumque gliscens circuncisio ignorabatur: cuius
vim Christianis formi landam, sortes, an magicæ va-
nitates, an Mathematici per ambages Heraclio ceci-
nisse feruntur: qui sibi etiam à Saracenis, sed alio reo,
cōfilio cauerat, Cosdroē enim Persarum Rege deuicto,
in quem diuinos honores sibi vendicantem Mahume-
tes pugnans vulnus accepisse fertur, pacatisque ea par-
terebus, quatuor millia dele& iuentutis ex Sarace-
norum nobilitate excitos, militi suo coniunxerat per
speciem militarum munierum, re ipsa obsidum loco
habiturus, ne quid impune moliti gens ea latrocinii
assueta posset. Iudeos verò pernicacius hominum ge-
nus, veræ religionis causa, non Cæsar, id quod non
nulli scribunt, gratia coactos, in Gallia sacro baptiste-
rio imbuī facile crediderim, initio ab Hispania & Si-
sebuto Rege Visigothorum orto. Is enim Hebreos
Regni sui coēgit C H R I S T V M agnoscere. Eorum
tamen aliquot millia in Galliam effugerunt, iunctique
veteribus sue sententiæ incolis ingenti numero con-

conspiciebantur. Turpe videbatur Franco , à Visigotthis electos religionis nostræ hostes indomitos, finibus suis receptos diutius retinere, ac Visigothis religione cedere. Dagobertus igitur diem præstitit , intra quam quicquid mortalium religionem nostram non profiterentur, hostes iudicarentur, comprehensique capite luerent. Plures eorum exilium pietati antetulere : reliqui Christiani effecti incolumes mansere. Hoc veræ religioni datum certo documento est Sisibutus Rex , qui hanc palinam Iudeorum vel animo sanandorum, vel procul exigendorum prior ferens , milites Imperij Romani , qui Hispano limiti tutando præsidebant, ciecit. quásque in extremis finibus vrbes, oppida, castella, arces, vicos, fines, iuga montium tenebant, Regno suo adiunxit: & Aribertus Rex tutore Brunulpho Vasconia recuperata, quæ officio decesserat, Regnum suum ad ultimes fines Sisibuti regni propagauit. Octo annos regnauit Aribertus. moriens filium infantem reliquit paucis mensibus superstitem. Ducem Aquitaniæ Sadrages filium nonnulli priuatis inimicitijs occiderant. Filii necem patris non persequebantur. Bona paterna Dagobertus fisco adjudicauit, ad leges Romanas libertorum querimonias legans, quæ impunita nece parentis, liberos hereditate arcerent. In Aquitaniæ morte Regum , cædèque Duci vacuam omnino possessionem iuit Dagobertus, resque Gallica in unum coiit, armaque trans Pyrenæū saltum promota , quod mortuo Sisibuto Regi clarissimo haudquam pari gloria successerat Sentila , cuius cum Visigothos ferocem

gentem puderet, poeniteretque, Sisenandus æmulus Regni in Franciam ad Dagobertum profectus auxilia impetravit. Abundantius & Venerandus Duces nobilitatem Burgundionum Cesaraugustam duxere, continuoque Visigotti à Scatila ad eum quem Dagobertus diba: Regem defecere. Is decem pondi auri Francis appendit, quæ ædi duci Dionysii absoluendæ attributa sunt: ad cāmque excoleadā, ex Pictoribus, qui Aquitanico motu cōitum acius egabant, sacrorum locorum nobilia ornamenta sunt aportata. Pacatis Visigothis, non diu Vascones in fide officiū manfere. Cum defecissent, Burgundiones duodecim Ducibus profecti acie hostem straxerē. Ex rebus initio lātis negligentia orta. Nouus hostium exercitus Arembertum Ducem à cæteris procul vagantem, iniquo loco adortus, ipsum militēmque occidit. Reliqui Duces iunctis copiis vleisci ferro igneque parabant, cum optimates Vasconum ad eos supplices venire, se extra huius belli cladisque culpam dictitantes: leuum & egentiumnoxam esse: orare, innoxiis agris vrbib[us]que parceretur, reiicerenturque ad Regem: cum optimè caussam cognitum, statutumque: Id impetratum. Ad regem cum Duce Amindo venire, magna initio spe caussæ suæ probandæ: mox ex tristitia vultus Regis nihil boni augurantes, capitique suo extrema metuentes, ad ædem arāisque Dionysii confugere, honoris martyrum caussa venia. supplicibus data. Fidem suam Dagoberto, futurisque Francorum Regibus iure iurando obstrinxere. Inquiete Britannia prouincia confecta

est Iudicalidis Rex à suis salutatus, contumax Francis videbatur. Ad eum ab Rege missus orator Eligius vir sanctus, qui grauiter ei, nisi continuò in fidem rediret, minaretur, tam dexter munus illud obiit, ut ultro Britannus ad Regem veniens, leges pacandi ab eo petret, pacem, fœdūisque, & amplissima munera domum retulit, deprecatore, annitentēque altero viro sancto Audoēno: cuius fidū i custodia usq[ue] Regis annuli creditus fuerat. Retum florentium g[ra]tulationem interpellavit Sclauorum falsos Deos adhuc venerātūvis. Fuisse feruntur hi, qui nūne Poloni Bohemique sunt, maioribus eorum ex Scythia profecti. Progenies eorum sunt hi, qui oram Istrie Dalmatiæque incolant. Complures erant eorum ciuitates. Quæ earū finitimæ prouinciis Francorum Translemanis erant, paucae amicitiam cum Dagoberto iuxerant, reliquæ infestissimæ prædam ex sociis Francorum agebant: itineraque Franci mercatoribus ea parte partim clausa, partim infesta erant. Missus Francorum Fœcialis ad Samonem gentis Regem, cum à proceribus ad eum non admitteretur, semperque differretur: deposito cultu Francico, sumptuque Selanico, ut vnu sex illis prodeuntem in publicum Samonem adiit. Tunc aperiens se quisquam esset, fretusue iure legationis, ferociter res repetit. Cumque Rex diceret à Franci injuriam ortam, se in posterum paratum esse cum Dagoberto fœdus ferire: seu elatus intemperantia linguae, seu quia ita mandatum esset, respōdit fœdus cum canibus ieiunum, sanctum esse non posse. Id contumeliosam

dictū tota gens altissimē in pectus demisit. Illæso Fœciali dimisso, atrocius ortum bellum. Velut ex composito diuersis regionibus Saraceni eadem verbi contumelia lacestī, implacatores hostes religionis nostrę effecti sœuiere. Ea quatuor millia Saracenorum quæ obsidum nomine Heraclium abduxisse ostendimus, militarem vestem ex Justiniani (quæ adhuc extat) sanctione poscebant. Eunuchijs corruptissimo seculo fisci profectus, Quid, inquit, reliqui est Romano militi, quod dari canibus his possit? Eam effeminati hominis petulantiam tam indignè tulere ipsi viri, at matique, ut domum agmine se surripentes, coniunctis suis quisque sibi popularibus, Arabiaque omni ac finitimis gentibus concitatis, iura diuina humanaque miscuerint. Propinquas Romani Imperij vrbes, Agyptumque cæpercere: Persas nuper à Romanis Heraclioque devictos, & cladibus fessos, ipsi integri ferocesque prælio superauere, coegerèque & ipsos Seracenos vocitati, ac Mähumetis sectam proficeri: Syriamque totam saarum partium effecere. Ita simul audita est. & pictatem magna ex parte oppressit illa procella. Sclauorum caussa conatusque pars, sed fatā non eadē, fortunāque minor. Ad eorum futorem coercendum Austrasianus exercitus missus cum auxilijs sociorum Transchenanis. Cum ignominia discessum. Coacti qui Sclauorum proceres cum Franco ad eam diem senserant, tunc in cum pugnauere. Saxonibus maiores viribus spiritus erant. Petierunt à Dagoberto, lenarentur vestigali quod pendere quotannis consueverant: se Sclavicam prouinciam

CLODOVEVS II. 12. R. LIB I. 91
confecturos cum suis copiis, sumptuque. Fidem præ-
stare conati nequiuere. Necesse fuit Dagoberto suam
Austrasianis Regiam reddere, vt cum Transrhenanæ
prouincia Austrasianis attribuerentur, tanquam pro
domesticis opibus gloriâque maiore animo constan-
tiusque in Sclauos bellarent. Dedit illis Regem Sig-
ibertum maiorem filium: & eum in Austrasiam cum
fidis amicis misit. Ea res invictos Austrasianos fecit.
Sexdecim annis regnauit Dagobertus: Filios reliquit
Sigibertum, C L O D O V E V M Q V E.
Regnum duorum fratrum, quod non semper vsu
euinit, inter se concors erat. Sigibertus maior,
cum Dagobertus eadem in caussa cedere minori
fratri in animum non induxisset, ipse Austrasianis
opibus souendis, Transrhenanisque prouinciis in
fide officioque continendis, ac ab hosterutandis,
modum cupiditati suæ statuens, cæteram Galliam
fratri minori reliquit, gazæ tantum paternæ tertiam
partem sibi dari voluit, reliquam matri fratrique con-
cessit. Transrhenani hostes nihil mouere, non ausi quie-
tos laceſſere Austrasianos. Apud Clodoucum Regem
prœceres vacui à cogitatione extermorum bellorum,
foelicitate temporum abiurebantur: ac de principatu
inter se contendebant. In Ege magistri equitum Fran-
corum demortui locum suffecitus est Ercembaldus,
per Dogoberti Regis matrem Clodoueo cognatione
iunctus: Burgundionibus Magistro equitum dato Flan-
cato, qui etiam Transluranis imperitaret, gloria bel-
li feroci genti: cuius Dux Vilebaldus profectus ad

nouum Regem euocatus, cum suæ factionis non contemnenda manu Flaukato in Eduorum finibus occurrit, pugnáque commissa cecidit. Et alij perparui motus exorti, sedatique, partim incruentis dextris, partim paucorum necesse, quos referre nullum sit operæ-
precium. Sigibertus Rex cum nulos procreasset libe-
tos, à Magistro equitum Austrasiorum Grimoaldo
adductus fuit ut Ildebertum eius filium adoptaret: cæ-
terum legibus & adoptione patrem factum, mox natu-
ra filio donauit. Dagobertus procreatur. Mortuo Si-
giberto Rege Austrasie anno Regni sui undecimo,
Grimoaldus Ildebertum Regē salutat, eiisque caussam
non adoptionis modo iure, sed armis etiam tuetur,
Dagobertūmque attorsum ad amicos in Scotiam
ablegat. Ercembaldus prælio Ildebertum occidit, Gri-
moaldum captum Lutetiam ad suppliciū misit. Chil-
dericus trium Clodonei Francorum Regis filiorum æ-
tate mediis, Austrasianis Rex datur. Clodoueus pater
sextodecimo Regni sui anno decessit. CLOTARI^{VS}
stirpis maximis quatuor deinceps regnat annos, nul-
la re nisi (quod præcipuum est) festa pace nobilis.
Quo defuncto & Regum gloria intermortua est, ac
Magistri equitum simulatione Regiæ maiestatis tegen-
dæ, de administratione rerum pro opibus quisque suis
maiore audacia decertarunt, Ebroinus mortuo Ercem-
baldo valida factione subnixus, quod si Clotarij de-
functi fratrem Chidericum Austrasiae iam Regem,
Fræciae quoque Regem appellaret, arbitrium rerum
ad Vifoaldum Austrasiorum equitum Magistrum

CHILDER. II. 14. R. THEOR. 15. I. R. 93
peruenturum existimaret: eo prætorio Theodoricum
fratrem eius natu minorem Regem Franciæ salutat,
ab illo Magister equitum dictus. Caussa inferior, ar-
mis etiam vicitus ipse Burgundiam ad Luxouïense cœ-
nobium tondendus ablegatu: : Theodoricus depositis
Regijs insignibus ad Dionysij, Parisis ponere comani
cogitur. CHIL DERICVS ingenti mortalium
assensu Regnum iniuit, magnaque expectatione. spen-
de se conceptam fefellit, superbè scuēque imperitans.
Cum in se odium popularium accendisset, clarissimis
viris Vigoberto & Amalberto authoriibus mota sedi-
tione, Rodillus (quem è Francia nobilitate palo alli-
gatum virgis ceciderat) eum inter venandum ador-
tus occidit, duodecimum regnante annum. Ac ne
viadex exoriri posset, vtque spes animantis tolleretur,
Reginam Blitildem vterum ferentem continuò intere-
mit. Vlfoaldus Magister equitum fuga in Austrasiam
se proripuit, subsecuta magna eius factionis manu.
Leudesium Ercēbaldi filium Franci Magistrum equi-
tum creuere, THEODORICVM, que in solium
reposuere. Ebroinus dum recens Leudesianorum gra-
tulatio deferueret, fruticante capillo se cœnobio
continuit. Conuenientibus deinde ad eum iis quorum
ex sententia res non erant, Magistrumque equitum
versus salutantibus, castra in aperto posuit, ratus un-
dique ad se concursum futurum hominum nouarum
rerum cupidorum. Confluebat quidem ad maximis
nominis Ducem, se neque viribus, neque dignitate æ-
quare Leudesium facile erat, qui regem in potestate,

Gazamque haberet. Ita incertus pendensque animi, in dies tamen propius castra mouebat, si quid agendo moliendoque efficere posset: per literasque clam consuluit veteres amicos, quos ei in aula reliquos fecerat longa dies, & interieci sci cuique calus, quidnam consilii capiendum videretur. Illi perplexi, ac his tantum duobus verbis respondere ausi sunt: Memineris Fredegundis. Intellexit vir militaris, veteranisque Dux, & ingenio solers, ex breuitate dicti, se hosti contempui esse: audendum, ac in celeritate positam victoriam. Cum delectissimis igitur equitum, & velocissimis peditum sub noctem iter ingressus, Isarai fluum cæsis custodibus vado transmisit, hostesque inopinantes oppressit. Gaza capta, Rex ægrè effugit initio, mox ultro citroque commenantibus Legatis se Ebroino commisit, Magistro equitum ab se dicto, & periculorum socio. Is receptum reverentissime habuit. Qua simulta clementia adductus Leudesius, fide accepta ad eum in colloquium descendit, quasi duo Magistri equitum ænuli in cruentius quam duo de Regno contendentes, sanctè colloqui pacisque possent. Medio in colloquio trucidatur. Ita sublato aduersario Ebroinus unus rebus Regique, quando ad id deuentum erat, præerat: saeuebatque in eos quos sibi in calamitate insultasse sentiebat, nec dignitati nec sanctitati cuiusquam parcens. Primus omnium Leodegarius Eduorum Episcopus in tectum carcerem coniectus, quod Ebroinum tyrantidis auctor esset coarguere, lingua abscisa, oculis eritis, ad postremum cervicem cæsa luit. Le-

vissima exilii poena erat, quo plerique metum cruciatus necisque praeuertebant. Plures in dies in Austrasiam vltro exulatum ibant. Simul mortuo Vifoaldo Martinus, & Pipinus cognomine Crassus, fratres patruclæ, ab Austrasianis Duces salutantur, eisque & miles & nobilitas dicto audiens erat: nec ex pristina similitate ad Theodoricum Regem Ebroinumque pro Imperio euocati, singuli, parvæ manus conueniebant. Cum viuercis copiis in Laudunensium finibus cum Ebroino confixere. Egregiè vtrinque pugnatum est. Ebroinus bellicis artibus cuilibet veterum Ducum æquaretur, nisi laudem Imperatoriam, perfidiæ infamia foedasset. Pipinus cum nihil sibi victo fidum tutumue à viatore scelesto, nisi procul, esse sciret, longinqua fuga se texit. Martinus in propinquum oppidum se recipit: nec Leudesii casu satis edoctus, euocatus in colloquium ab Ebroino, nullum pignus postulauit, nisi sanctissimi iurisurandi super sanctorum corpora concepti. nec ille conditionem aspernatus, ad conditoriam sanctorum, prius exemptis clam corporibus, in quæ adegerunt Martini oratores verba adiurat se illi minimè offuturum: sin fidem falleret, in caput suum detestatus terrores, perniciémque, ac exitium, inferumque poenas. Sic diuos eludens, hostem improvidum exccepit, interemítque cæde hostium sicim domestici cruoris accedens, donec ab Ermenredo è Francica nobilitate per insidias

interrimitur. Varrato vir clarissimus Magister equitum dictus, pacem cum Austrasianis iuxxit non diu unam à filio Gislemaro mox Principatu deieclus, imperandi libidine iura naturæ rumi usque permiscente, quando extinto scelerum auctore Ebroimp, ex exempli tamen manebat. Cum Gislemarus ultra paucos dies leuibus prælijs expertus, ac vniuersa iam mole belli Austrasiæ euertere cogitans decessisset, Varratone restituto fida pax renata est, sed & hæc perbreuis. Mortuo Varratone Peitarius eius gener Magister equitum dicitur: & in Austrasia amillo Martino, regnum arbitrium ad pipinum delatum est: meliusque ab uno res administrabatur, quam à duobus gesta fuerat. Ex amplissima familia, & tam vetere nobilitate natus erat, vt cum anthor gentis, origoque prima ignoraretur, quod multi eius stirpis Anchisij vocitati inuenientur, ab Anchise Troiano eos oriundos plerique factarent. Andreas monachus illud itemma his verbis digerit, Ausbertum ab orientali Francia Senatorem ex Blitilde Clotarij secundi Regis filia precaste Arnoldum: ex hoc Arnulphum Ducem natum, qui cum Ansigi sum in matrimonio habuisse Beggā Pipini perbonæ partis Austrasiæ Principis vnicam filiam, vnde hic Pipinus, cuius mentionem facimus, suscep-
tus, ac ab auo materno in nomen opesque adoptatus, mira audacia. Pater eius Gunduinum militiæ honores promouerat, quem infantem expositum sustulerat, educaratque, ab eodem postea adolescente interemptus. Parricidiam se longinquò exilio tegentem
Pipinus

Pipinus non magna manu, ne conatus palam fieret, vltorio. emque ille semper consiceret fugam, sed uno tantum comite multorum dierum iter emensas, repentina nocturnaque vi adortus, in cubiculo ipsum familiamque interemis. Nec audacia consilium deerat: celeritatem præcipitibus rebus, cunctationem immaturis, dubijs foris animu experientemq; adhibebat. Cælo Martinu vniuersam rem Austrasianam capessens, quod spes erat Bertarium Magisterium equitum instituto socii administraturum, pacemque setuaturum: ne locus conquerendi, materiae bellandi extaret, purgandæ exilibus Francis Austrasi concilium cepit. quod ut mutissima via, & voluntate Regis Bertariique fieret, extorribus author fuit, ut communem legationem in Franciam mitterent, quæ obliuionem injuriarum, redditumque suppliciter peteret: quod id salutarius videatur, quam minus denuntiationeque belli exemplo agere. Si hoc pacum latè caderet, aliam rationem ineundam. & tunc oratores Francia recepti, introducique ad Regem sunt, quorum Princeps ita exorsus est.

TVI ciues, Rex clementissime, nos ad te oratores mitunt, ut quod perpetuis precibus, continentibusque lachrymis à Deo optimo maximo petiuerunt. id abs te impiarent. Non orant Magistratus, non dimitias, non magnum in aula tua vel gratia vel potentia locum, quamvis te liberalissimo Rege hæ preces non inuerecunda vide ri possint: sed liberos, coniuges, parentes, domum, patriam, calum, solumque: ut ubi nati sunt, ibi quam quad vita reliquum est, egerint, te Rege moriantur: ne

in exilio, sed tuo in Regno sepulti aeternum conquiescant. Si quid repentini periculi eis ab aliqua externa impendere ret vi, aequum foret illos abs te Rege suo auxilium implorare: in unoque te collocare spem vitae ab omni calamitate tegenda. Nunc domus desiderio acti, tuam unius fidem mansuetudinemque implorant. Eos procul absentes contemplari oculis ne quis: sed finge animo te cernere illos flentes, genibus tuis aduolui, pedibusque tuis circumfusos, caussam suam tibi commendantes: tametsi malint in te lenitatemque tua quam in causa ipsorum suam versari fiduciam. Ut homines nati, vel errore suo, vel communi temporum calamitate, vel insuperabili vita eorum, necessitateque patria excesserint potius quam pulsi sint. Quo granaria eorum errata videri possunt, eo maior tibi mitissime Rex gloria erit, miseros poulares tuos infidem recepisse, acceptosque seruare: ac, si dicendum ita est, peccato furore suo extinctos, ad Vitam ex sepulchro reuocare. Vera enim mors dicenda ea est, vel ut verissime dicam, morte durior Vita. Eo potissimum tempore, quo turegnas, domo, suis, sequi ipsis carent. Ad te internes venissent, restique collo circuniecta illaqueati, ut te vel ea specie lachrymisque mouerent, qui pro tua immensa clementia leuioribus permoueris, vel tandem morte susu tuo obita semel vita finem ac malis pariter facerent: sed veriti sunt, si ad extremam veniam petenda spe in conditionemque descenderent, ne cui videtur animus tuus immittior eis. Videri, quam qui posset nisi extremis remedijis mitigari: Per oratores agi, dignum mansuetudine sua & spe sua duxerunt. Eorum preces supplicesq; fletus deferimus. Tu eorum Rex, tu patria ac

cium tuorum pater, & propè creator, certè, quod maius est, vitæ restituor recreator quis sit, per maiestatē Regiās personætissimum huius regiæ nomen, ac si Verè dici patetis, numen: per humanitatē, lenitatem, facilitatē indulgentiam. Hæc vna mihi ac ciuibus tuis misericordia calamitosijsq; adsit apud te deprecatrix. Finem ego dicendi faciā illa tecum Rex clementi: sime loquatur. Illam tu audi, quam tu & audire, & in consilium ad libere non rarius quam cæteras præstantissimas virtutes tuas soleas Moueri potuissest Rex: sed peruicit factio eontra qui exulum bona inuaserant, & Bertalius Ebroino quæ socero similior, vt respoderetur legatis exulū ne deinceps agerentur desiderio veteris patriæ, cuius charitate se exuissent, quamq; exilio & diminutione capitis amississent. Hæc illis in Austrasiā renuntiata, tantum iridignationis mouerunt. vt Duce Pipino cum Rege Bertradioque ad Textritium congreSSI, egregie vicerint. Sua Regi maiestas liberiorem fugam dedit, & quod hostes eum non petebant Magister equitum viclus, suis contemptui & odio esse coepit in causa quam, & iudicia mortalium, & fortuna belli damnauerat & exilibus fastebatur quod supplicibus eorū precibus tam superbis repudiatis, necessaria cepisset arma. Interimut Bertristam frequeti suorum cōiuratione, vt soctus quoq; eius Ausefidis suspicione aspergeretur: nec vlla postea cōtrouersia fuerit, quo minus Pipini fidei se Rex credebat, Reducti exules, & Francia in vnum deinceps coit, q; in tot veluti membra dissepta fuerat, ut propè nomine sublatū esset. Veteres enim Reges secundū Clodouicū

400 CLOD.II.R.CILD.II.17.R.DAGOB.II.18.R.
ita alia Regna fortui erant, Parisiense, Rhemense,
Suessonense, Mediomaticum, Burgundionum, Aqui-
taniæ, illa ambiguis finibus, hæc duo postrema mul-
ta incertioribus, ut tamen Reges Franciæ vocitarentur
omnes, primis tantum maiestatis specie partibus Pa-
risiensi datis. Bellis Magistrorum equitum exortis, pa-
rem maiestatem sibi omnes arrogabant, & Parisiense
regnum, Neustriæ) quæ postea Normania maxima
ex parte fuit) Regnum reliqui vocitabant. Victor Pipi-
nus vniuersam Galliam moderabatur. Curam aulæ
Gazeque, atque adeò ipsius Regis Nordeberto amico-
rum principi commisit, Drogonem filiorum maxi-
mum natu Campanis Ducem dedit. Ipse Transhena-
na bella suscepit, quod per bella Francorum civilia hæ
gentes animos sustulerant. Saxones Suevosque perdiu
dissimulatione præteritos, cum in fidem renocati re-
dire nollent, varijs prælijs fatigauit, & cum invicti vi-
ribus viderentur, perseverantia, longaque tandem die
coegerit dicto parere, quod nullo moræ tædio abduci
ab ea prouincia nisi confecta potuisset. Eius perpetuo
labore, domi pacis diuturnæ bonis perfruens Francia
floruit, & foris pristinam dignitatem recuperavit.
Theodorico Regi defuncto successit filius CLO-
DOVEVS, breuis æqui: moriens CILD E-
BERTVM fratrem suum sibi successorem habuit,
decem & septem annorum Regem. Huic DAGO-
BERTVS filius successit: ut Regum iam nomencla-
tura tantum sit, omni vi dominandi in Magistris equi-
tum sita. Ad id fastigium coascenderant, Regibus fo-

D A G O B E R T V S I. 18. R. LIB. I. 101
cordiae luxuria que se mancipantibus, ac illa magni
Clodouci indole exolescente. Quantumque maiores
gloria, & finium propagatione ducebantur, tantum
remissione curarum, & voluptatum illecebris fœlici-
tatem metiebantur. Calendis tantum Maij in publi-
cum prodibant, copiam sui facientes: muneraque vi-
cissim & accipiebant, & dabant, nullo alio publico,
virorum in munere functi. Contrà Magistri equitum,
Imperatorum Regumque legationes audire, responsa,
reddere, fœdera icere, pacis, belli, legum, instituto-
rum arbitri moderatoresque. Quantoque magis illi
summam rerum ab se vt grauem molestiamque reiicie-
bant, tanto maius hi suum ius, incrementaque virium
authoritatisque ampliora faciebant. ac, vt *animus mor-
talium inexplebilis est presentis fortuna muneribus, sem-
perque ad ulteriora contendit*: ab exiguis initijs Magistri
equitum profecti, vt qui Magistri aulæ vocitati fuissent,
nouas semper sibi vires parientes, ad summa paulatim
enitebantur: & Regibus desidibus, quò cupiditas feget.
auadent: quòd etiam vt Reges exortam semel licen-
tiā frænare in animum induxissent, iam sui non po-
tentest, vix inhibere potuissent coalitas vetustate, atque
ideo velut legitimas vires Ducum suorum. *A deo sum-
mis Imperijs nihil negligendum est, audaciaque ante
quæm radices agat, in ipso exortu vindicanda quando
cum inueterarit, veluti iure suo sequit: nec eueritur nisi
magna sua continentiamque ruina, sèpèque oppressis ipsijs
vindicibus. Hac magnis Regnis Imperijsque sint docu-
menta frustraque conscriptio effet, & memoria rerum,*

102 CLOD R. CHILD. II. 17. R DAGOB. II. 18. R.
p̄si eam sequeyentur regnandi p̄cepta, s̄eque cui-
que res publica Regiae exempla frugifera. Pipinus qui-
dem ita paci Franciæ consulebat, vt sibi postea quæ
prospiceret. ijsque tantum opum circundedit, vt viam
sibi ad Regnum facturi sint. Religioni initio deditus,
Rabodam Frisiorum Ducem p̄ælio vicit, falsorū Deo-
tum veneratorem: ceegitque vt reciperet Clementem
virum sanctissimum, concionantemque de CHRISTO
ipse popularesque audirent, ab Sergio Pont. maxi. E-
piscopum illi genti datum. Parte multitudinis religio-
nem nostram professā, Rex proceresque in peruvicacia
mansere. Eius filiam Th eosindam nostram factam
Grimoaldus legitimorum Pipini filiorum nor vxo-
rem duxit. Lambertum virum sanctum Traiectensem
Episcopum ab Ebroino virtutum hoste sedē pulsū,
& in cœnobium velut portum tranquillitatemque
profectum, in pristinum locum restituit Pipinus, &
de nesticis curis repetitis, in Drogenis Campanorum
Ducis defuncti locum Theobaldum eius filium suffe-
cit. Mox Nordeberto mortuo Grimmoaldum Regiæ
aulæ p̄æfecit. Omnibus rebus lœtis diuturnitas foeli-
citat̄, vt ass̄let, libid' rem negligentiamque numinis
importauit. Et patri & filio pellices magis cordi quam
vxores erant. Pipinus spreta Plectrude coniuge Al-
paide n̄ colebat. id ausum culpare Lambertum Do-
lo pellicis frater interem̄t. Quod paricidium continuo
ma uesta numinis ira, pœnique atrox insecura-
t̄. Ille enim tineis toto corpore repente scaturienti-
bus, sed odo cruciatuque vexatus, in mosam per

furorem rabiémque se præcipitē dedit. Lāberto iam enitescente multis diuinitatis signis. Pro aris eius nomini iam dicatis Grimoaldus occiditur à Rangario immisso Rabodi pellicatui generi Alpaidis in festis. Obiit Pipinus septimo & vicesimo Magisterij sui anno, cum iam instituisset Austrasianorum Ducem Carolum à viribus Martijs cognomento Martellū, ex alpaide procreatū. Plectrudis Theodobaldi Magistri equitum adhuc adolescentis ex Drogone nepotis opibus subnixa. & memoria mariti freta, non minus in aula Regis quam in Austrasia poterat: & Carolum, ne Austrasiā rem capessere posset, per factionis suæ viros in custodiam tradit. Et tota Gallia dicto audiens fœminæ erat, ac ne quid posteris exempli ad cauēdum deforet, aulæ proceres (nam nutus Regis nullas vires habebat) factionibus nouis distingebantur: alij Tæobaldo, alij Ramanredo alterius factionis principi aderāt. ruperto semel obsequio nemine à partibus integro, in communē consilente: nec, quemadmodum antea, Francicum nomen cum Austrasiano, sed Francis in Frācos ferrum stringebant. Ab aulæ altercatione rixāque in aciem iustam descensum. Ad syluam Cociam pugnatū cruento Marte. Teobaldus multis suorum milliibus desideratis effugit. Scriptores neque hoc neque alijs praelijs numerum, neque pugnantium, neque cadientiū, neque artes bellicas tradūt. Sed etiā hostis adeò non incruentā victoriā tulit, ut vti continuò victoria, & victos confiscere non posset. Sūpta necessaria quiete, per Carbonariam syluā quę ipsa Cociāque Arduennæ

partes sunt, duc̄to exercitu, nō prius quam ad Motam fluvium populandi finem fecere. Mortuo etiam Dagoberto Rege CHILPERICVS Rex à victoribus salutatur, quem Austrasiani dictabant Danicalem vocitatum monachum in cœnobio adolescentiam egisse. ab hoc Ramonfredus Magister equitum dictus, cum Rabodo Frisiorum Rege fœdus icit, ut ille suis copijs ea parte Austrasia nos premeret, ipse a Francia instaret. Aduersus hos hostes opus erat summo Duce, quem & casus præbuit. Martellus è custodia Plestrudis elatus, aduenientibus vtrinque hostibus iuuentutem armat, priusque Rabodum adortus, ab eo fuisus fugatusque, nihil teritus, quod in ipsis rerum velut auspicandarum primordijs offendisset, quod reliquarum copiarum erat, in tutum recepit: nec Chilperico Ramonfredoque Austrasiæ agros vrentibus, potestatem pugnæ & quo loco fecit. Plestrudis à mœnibus Coloniæ urbis, vt domum redirent, finemque populandi sacerent, dato certo pondere auri periclit. Dum incompositi per negligentiam se recipiunt, ac velut in pacato iter faciunt, in finibus Sannarobrimensium magna parte armorum aurique exiuntur, Carolo præparatis insidijs irruente. Ita recepto animo Martelli miles aperito Marte, veraque virtute in Tricassibus Chilpericum Ramonfredumque magna clade castigat. Coloniāmque regressus, cum à Plestrude mœnibus non recipetur: euocatis ciuiibus persuasit, vt portas victori sibi aperirent. Receptus nihil aliud quam cum Plestrude verbis disceptauit. Hostes, cum in Fisijs plus ferocię

THEODORICVS II. 20. R. LIB. I. 105
quam constantiae cernerent, Eudonem Aquitaniæ
Ducem in societarem consiliorum armorumque &
fortunæ adsciscunt: quandoquidem Aquitania in tot
motibus Franciæ, tantaque de Magisterio equitum
concertatione, non indignorem se Austrasia existima-
bat, quæ & ipsa suum belli Ducem haberet. Aquita-
nus ab Austrasiensi signis in Campania collatis vicit,
ne domum nullo operærecio rediret, deserto Ra-
manfredo Chilpericum Regem cum Gaza secum in
superiorem Aquitaniam ducit. Chilpericum per fœ-
ciales res repeteti Martello reddidit cum parte Gazæ,
reliquo auro & pace contentus. Chilpericus quinque
annis Regium nomen obtinuit, siue vera Clodouei
magni soboles, siue falsa. Tantum valet in bello cer-
tamen animorum, & omnium rerum, præterquam
vincendi, discrimen sublatum. Quod satis constat,
THEODORICVS Dagoberti filius Rex salu-
tatur, & ipse cœnobio tonsus an intonsus educatus,
cognomento Cala. Ramanfredus vndique salutem
quærens, Lutetiam, inde Aurelianum, ad postremum
Andes, semper premente hoste cum petiuisset, cæte-
ra spe destituente, se fidei Martelli commisit: venia,
Andibusque, ne omnino priuatam degeret vitam, do-
natus. Tantum coacto Franciæ vniuersæ consilio, ei
Magisterium equitum, quod nec consensu gentis, ne
à iusto Rege creatus diceretur, ei abrogatur. Martel-
lus gloriæ suæ augendæ, opibusque Francorum tutan-
dis intentus, Saxones arma parantes, finitimosque so-
licitantes, antequam plus belli exortetur, ad sanita-

106 THEODORICVS II. 20. R.
tem officiūmque redire coēgit. Hæc ad octauum à
Pipini obitu annum gesta. Interea Plectrudis cùm So-
nichilde nepte ad Danubii accolas se contulerat. Ete-
nim cum initio sp̄es ei fuisset, Martellum ancipiū for-
tuñæ nouisque semper casibus caput vltro obijcien-
tem, breui periturum, vbi fœlicitatem cum virtute
certantem vidit, tunc vt indomitarum gentium arma
longinqua in eum concitaret, illas circumbat, deplo-
rabā que se iustum Pipini vxorem, Sonichildemque
iustum neptem notho Pipini prædæ esse. Terrebat
etiam, cauerent sibi communique libertati à iuuene
sibi armis omnia vendicante. Ea cum exercitu expedi-
to insecurus, pacemque perpetuam amicitiamque gen-
ti pollicitus, vt concitatrix faxque belli sibi florentissi-
mo Duci dederetur effecit, caussam belli nullam
suam haberent. Interea illud bellum funestum perpe-
tuūmque futurum ratus Eudo, multa hostilia in Fran-
cos ausus est. Celerius omnium opinione reuersus
Martellus, primum omnium conuentum vniuersæ
Franciæ rufus habuit: ab eoque non Magister equi-
tum, sed altiore fastigio Princeps Francorum saluta-
tus est. Ita ad vnum Martellum summa rerum delata
est, perspicuo exemplo, quantum quisque opibus va-
let, tantum & iuris sibi arrogate.

C A R O L V S
M A R T E L L V S
F R A N C O R V M P R I N C E P S.

L I B E R S E C V N D V S.

AROLVS MARTELLVS Franco-
rum Princeps noua nominis nobilitate
nclytus, Aquitanicum bellum suscepit.
Eudo Aquitaniæ Dux suis viribus diffi-
sus, ad extremam spem descendit, Saracenosque
inexpertam adhuc armis Francorum gentem, cum
qua nulla spes pacis societatisque esse Francis posset,
ex Hispania excit. Saraceni enim Ægypto potiti,
ac nobilissimis opulentissimisque Orientis regioni-
bus ad sectam suam adductis, Africam sœpè tenta-
runt varijs conatibus, modo victores, modò victi.
Abimelechi Regis ductu etiam Cyrenaica regione oc-
cupata, medium in Africam progressi, Carthaginem
Magnam cepere, euertereque. A Joanne Præfecto
Prætorij Africæ procul exacti, copias maiores vali-
diorésque parabant. Aducissas quem conatum Ioan-
nes supplementum à Leontio Cæfare petiturus, Con-
stantinopolin nauigat anno salutis circiter septingen-

tesimo. Relictus in Africa exercitus, tedium longioris moræ fessus, tumultu exorto Apsumarum cognomen-
to Tyberium, ciuem Constantinopolitanum, primo
Ducem creat, deinde Cæsarem salutatum Constanti-
nopolin ad res capessendas contra Leontium transpor-
tare milites iubet. Insecutis apud Græcos bellis ciuili-
bus, Saraceni vacuam Africæ possessionem nacti, Nu-
midiam quoque, Tingitaniamque ac Mauritaniam
occupavere, oceanum Atlanticum, & terrarum finem,
opum suarum terminum statuentes. Ut verò aliquot
post annis in alium orbem Europamque traiicerent,
ampliorem semper presenti fortunam tentantes, au-
thor extitit Julianus Coines Visigothus, qui ira stu-
pratæ ab Rhodorico Rege suo vxoris, Saracenos euo-
catus nauibus per fretum Herculeum traduxit. Dura
prælia & cruentissima facta. Omnis Visigothorum no-
bilitas, Rhodoricusque rex cecidit, tota Hispania in
ditionem Saracenorum venit, præter Astures & Can-
tabros, qui mortalium ultimi in Romanorum ditio-
nem venerant, & nouissimi ab eis defecerant: & cum
Visigothi Hispanis iura darent, nunquam imperatum
fecere, suis semper legibus usi. Possessa Hispania orbis
terrarum imperium spe completebantur, domitores
Orientis, Africæ domini, Hispaniarum victores. ec-
quem mortalium contrarie ausam? quæ Regna vim
latuta? Ipsi nominis fulgure reliquum mortalium ge-
nus perculuros. Decimo à victis Hispaniis anno, qui
fuit salutis septingentesimus tricesimus, ultro venturi,
accita Eudonis velut scelici omne in Aquitaniam ad

CAROLVS MARTELLVS FR. PR. L I B. I I. 109
vberiores sedes magna pars cum coniugibus ac liberis
descenderunt, migrantium modo, ductu Regis Ab-
deramæ ad quadringenta mortalium millia velut ex-
plorata victoria. Saracenorum autem non iam nouicu-
lis erat, sed sectæ, quæ maximam orbis terrarum par-
tem teneret, initis nimis lætis, atque ideo impoten-
ti sui fiducia, superbâque nostri contemptione. Aduer-
sus tautum terrorem belli non demisit animum Fran-
cia. Martellus nihil trepidè temeréue egit: sed fortis
animo, summoque consilio omnia administrans, cir-
cuspiciensque, primum omnium delectum tota Fran-
cia habuit. omnis præcipue nobilitas in armis erat. Mi-
sit etiam ad Aquitanum Eudonem, qui admonerens
quantum in se suosque ac numen sceleris conscisceret:
satius esse reconciliationem gratiæ fieri, simultatum-
que memoriam patriæ Galliæ religionique condona-
re, quam secum cuncta in omne tempus eversum ire.
His motus Eudo, & quod quos Barbaros Aquitaniæ
vindices sperarat, hostes experiebatur, Burdegalam-
que dirutis templis evastassent, clandestinum fœdus
cum Franco icit, fidemque dat communis saluti se non
defaturum. Iam Barbari Vasconiam emensi, Engoli-
mensium, Santonum Piëtonumque fines omni clade
belli evastabant, regionem vberissimam, opulentam-
que, quæ erat incolentium sanctitatis, templis ap-
excultis ac refertis ditissimam: sacrilega cupiditate ædes
sacras spoliauere, odio religionis euertere. Turopes
ciuitatem finitimam, diuine Martini opimo Fano
nobilem petebant & quod trans-Ligerum est, Aqura-

niae tunc contributam. Martelli conatus erat ipsam Franciam incolumē ab auaritia ferrōque Barbarorum præstare: & quia utique bellandum erat, in Aquitania Eudonis Ducatu res gerere, vt à quo tempestas illa orta erat, in eum procellā & belli mala verterent, cogereturque Eudo recens occultūmque foedus sancte colere, & popularium animos respicere, quibus illius causa nefaria iniusa erat. Transmisso igitur Ligeri, ante urbem Turones castra posuit: & ipsi ciues excellentem fidem, religionem, virtutēmque præstiteret, lēti quid propugnatricem vībis Fanorumque Francicam pubem in armis cernerent. & Martello fluvius in duas maximas in bello res vīsi futurus erat, & ad commeatus subiectandos, & ad prælij opportunitatem, vt velut pro munimento obiectus hosti arceret eum ne multitidine superante circumire ea pāte posset. Nec antē inde morit, quām quē ei cum Eudone fieri conuenerat, parata esse exploratum habuit. Tunc paulo propius hostem iam in propinquō omnia euastantem castra posuit, copiam pugnandi facturus: & antequam in aciem educeret, talem orationē habuit.

LÆTOR milites inciasse tempus, quo nullo nostro periculo ingentem gloriam parare, & patriam tutando, orbis terrarum defensores, & numinis vindices à genere humano vocitari possimus. Gens in quam pugnatur, sumus, sola multitudine freta in campum descendit, quasi ipso conspectu debellatura. Ceterū si non numero, qui nimis rei militari obest, sed pectore dexteraque virtus temetiemur, non vanum pectoris mei augurium tem-

tam sibi vobisque victoriam spondentis sentitis. Runt
vlerò in ferrum spe obruendi aciem hostium. quòd si primo-
rum se morti denouentium pertinaci strage cæcum reliquo-
rum impetum cohibueris, velut muta pecora trucidantur,
vt citius cæde quam certamine lassitudo satietasque su-
beat. Nullam regionem nisi vel domesticis malis ruente,
vel externis bellis exanguem occupauere. Et nunc ita pro-
ditos à suis Visigothos superauere, vt ab Asturibus Can-
tabrisque pulsi in nos ferantur tanquam Asturibus Canta-
brisque virtute bellica religioneque cedamus, & cer-
tiores tutioresque sedes sibi coniugibusque ac liberis inter-
nos quam apud illos habicuri sint: caci cupiditate præde,
latrocinij, non iusto bello vicitantes. Nec quòd in-
genti numero vagentur, ducésque & castra & signa
habeant, idcirco minus prædones. Quæ illis caussa
belli, quæ ira, nisi vt templa diripiant, humanum ge-
nus deleant? In eunuchos aut seruos Orientis Regum
pugnare soliti, in Francia viros armatosque nos sentient:
non congressuri, nisi quæ maxima omnium pœna exigi-
tur, mentem illis Deus optimus maximus abstulisset, ve
tot nefaria sceleras suo suorumque sanguine luerent, &
numen à nobis staret. Est quoque occultum in eo telum
paratum, quod nunc sileri satius sit. In ipsa dimicatione
cognoscetis me nihil ad victoriam reliqui fecisse. Tan-
tum pleni humana diuinaque spe in certamen procedite,
memores patriæ, quæ, etiam antequam Christiana ef-
ficeretur, numquam Christiani nominis hostis extitit e-
quod nescio an ulli alij genti usu venerit: & semel
veram pietatem professæ, nullum heresis monstrum ge-
nuit, & quæ prima omnium pro religione non votis can-

cum sanctitatéque , sed armis exercitu , periculóque capitis sui cum C H R I S T I hostibus signa contulit , Arrianorūmque potentissimum ac ferociissimum Regem in acie occidit , exemplumque pietatis Virtute tuendae mortali bus princeps præbuit : ut quicquid deinde sanctæ emulationis apud exteras gentes exticit , id omne illi vni acceptum ferri conueniat . Et cum aliæ nationes documenta à maioribus nostris , ac velut præcepta piorum bellorum petierint : ea ut domestica & ingenita , & quæ euelli insita non queant , nunc nobis vendicanda & promenda sunt aduersus hos hostes , qui ab ultimis terrarum oris in Franciam acerrimam religionis propugnacri cem irrumunt : nec conatibus suis quicquam prosperè cessurum incolumi Francico nomine arbitrantur : & in quam nondum pacata Hispania , cum coniugibus liberisque , & imbelli alia multitudine generatum commigrant . Nobis igitur , quamuis explorata virtuti de turba collusionēque latronum sacrilegorūmque victoria , ne cesset viris fortibus esse , meminisseque quibus parentibus & in quam gentium de nobis spem oriūsimus & quænam terra nos genuerit , exceperit , aluerit , armariet . Nullus est nobis receptus . aut quam dedit nobis natale solum , vita , illireddenda : aut qui majoribus de impietate triumphatoribus nati sumus , id quod futurum est , vincendum : nec pacis spes cum his belluis concipienda : cruor hauriendus , & cade campi sternendi . Hæc intersuos Francus . Barbari verò ab Rege suo pugnam posse habent , si differenter , iniussu preliaturi . Nec Abdemara Rex trahere vterius tempus poterat , commicatibus iam .

iam deficientibus tantæ multitudini, & omnibus circâ euastatis. Lætus igitur apud suos cupiditate pugnæ aëdentes ita exorsus est: Vestra, milites, alacritas nū lä postular orationem: hostium vero mens male fana facit ut pauca dicenda sint. *Dimidiū Galliæ partem, nostram effecimus.* Èadem Gallia quæ se uniuersa tutari rebus suis integris illibatisque non potuit, nunc immunita semianimisque videri vult id valere, quod florens vi- gensque se posse diffidebat, & qui Galli Imperio populi Romani per tot sœcula inuiti paruere, nobis illius victoribus, ac prope eversoribus obſistere conantur: flumine Li- geri freti aduersus nos, qui maria domuimus, Rhodum ce- pimus, Siciliam spoliauimus, diuersissima freta, Herculis, Helleſpontique traieciimus. Sed breuitate fugæ propinquitatéque urbis Turonum aliquid audent. Cum verò fin- gulos se cum denis pugnaturos videbunt, qui vix deni singulis tot gentium victoribus pares essent: tunc quam spe præceperunt fugam capessent, nec latebris clauſtris que urbis tuti à nobis, qui Carthaginem magnam, qui tot urbes arcēsque tam inuitas inexpugnabilésque ceperimus. Quam igitur nunc video in nobis alacritatem & certam victoria spem, eam in aciem fertè, freti virtute felicitatéque vestra, & fortuna fatisque Saraceni nomi- nis, ac gloria parentum, memorisque, non pro laude tan- tum, de Imperioque nos dimicaturos: sed cum tam procul à domo, tanto terrarum tractu disiuncti, marique diuisi cum coniugibus ac liberis absimus, ad virtutem etiam ne- cessitatem vincendi accessisse. Secundum concionem in aciem quicquid roboris in exercitu erat, educit: re-

liquos castra impeditamentaque, ac turbā sexumque & etatem imbellum tutari iubet. Signa in campos patentes efferuntur. Sequuntur pedites equitesque noua hominum facies, pars camelis insidentes praelongis ensibus rectisque vntentes, pars sagittis, auerso in veram aut simulatam fugam cum opus esset, equo, certissimè hostem figentes, pars infrenatos equos virga regentes. Pedirum alij cum iaculis, alij fundis, alij falcatis etiam ensibus in aciem processerant. Veste permulti in more patriam aduersus iactus hostium confectas induerant, faciles succinatu, faciles demissu. Maxima pars hostilia acutissimo ferro praefixa, vexillūmque ad terrorē ventilantia ferentes, certamen irritabant, aut ardore solis ora membraque torridi ac perusti, aut promissa barba, capitēque linteis turrito: mostra Francis ea cernere insolitis, ac in omnem feritatem ad terrorem hosti iniiciendum compositi, in pugnam prodiere, vlatatu tympanisque fragorem céli imitantes, obstinati vel vincere, vel emori alieno célo, ubi nulla fuga, nullum receptaculum, nulla nisi in dextera spes: ut feræ tetræ, diræque belluæ dimicaturi. Nec terrores minæque cælestes deerant. Beda illa ætate Sacerdos venerabilis, his propè totidemque verbis scribit. Sub quod tempus gravissima Saracenorum luctus Gallias vastabat, bis septenis diebus Cometæ duo fulsere: alter Solem matutinus antecedens: alter vespertinus subsequens, face ignea Aquilonem spectantes. Francus primum omnium castra incendit, & ne sui ea respicere ad fugam possent, & ut eo, quod conuenet, signo Eudo iam propinquus iter

acceleraret. Instruit deinde aciem. Equitibus Martellus præfuit; Pedites Childebrandus Martini filius regebat. Preceptum datum, ne quis extra ordinem pugnaret, ab signis nemo declaberetur, & à tergo positi erant, qui si quis retrocederet, ferro in hostem redigerent. Martellus & ita præconium circummisit, & ipse à quibus exaudiri in extendente iam se acie poterat, pronunciauit iussu suo clausas esse Turonum portas, nec eas nisi vi etorem recepturas. hinc Ligerim, illuc hostes claudere. nullam spem nisi in victoria ponent, nullam alteram Galliam, nullam aliam patriam respicerent, quam vel ipsi tutarentur, vel qua te tegerent: in hac, quæ una foret, vel cadendum, vel illo die vincendum. Peditus omnis in frontem instruxus, sed frequentibus introrsus ordinibus. ab his pugna ingentibus animis cœpit. Pedites hostium & ipsi egregie initio pugnabant: media deinde eorum acies sensim pedem consilio referebat cornibus stantibus, si inferentibus se in vacuum defertumque locum Francis, rumpere aciem, & distrahere iunctos, & intercidere possent. Simul equiratus Saracenus à cornibus se effudit: nec defuit Martellus suos cohortatus, ne vanis retum simulacris præstigiisque mouerentur Camelos vastis corporibus, iumenta verius esse quam bellicum animans, & hostium equos latrociniis quam prælio aptiores. Dextrum cornu ipse promouet, sinistro egregiis Ducibus tradito, promoverique pariter iusso. Nec vim Francici equitatus Sacracenus eques ferebat; sed refugiebat, si insequenter hostem ludificando, dissipare ordines turmasque

posset. Vbi vero temeritati nihil committi vidi, redeundo in pugnam, circumvolitandoque, tempus terebat: & mobilitate quidem equorum, artéque regendi eos Barbari præstabant. Cum superior virtute haud ambiguè Francus esset, tunc à dextro cornu circumire, vt & à tergo adorirentur, cœpere. Nec æquare signa hostium extendendis turmis Martellus poterat: & Barbari quod viribus deerat, astu numeróque explebant: & qui eorum in castris remanserant, oculis animoque versi in certaminis spectaculum, vt quaque in parte lætæ tristisue rei aliquid suis accidebat, ita animo afficiebantur, suam salutem in pugnantium fortuna dextraque positam rati. Nec vocis modò exhortatione acclamationeque suos iuuabant, sed veluti pars dimicantium, ac quid è re foret admonentium, effent, corpore variè nitentes, mente etiam aberant. Ita in hanc aciem versa animo castra repente Eudo cum expeditis aduolans, ab auersa à prælio parte adortus, prius penè cepit quam aduentus eius ab hoste cognosceretur. Mox cædes promiscue virorum fœminarumque feri cœpta, & ad captorum castrorum, cædisque clamorem sublatum, fortuna iusto Marte dimicantium mutata est. Martellus inter suos exclamat, Hoc illud esse quod per ambages iecerat, perplexéque prædixerat, occultum in hostem telum, Eudonem respxisse nomen Francorū, opem salutemque dubijs rebus artulisse & quæ intulisset vulnera, sanare. Tunc Fraci veluti recentes, diuinaque ope adiuti, clamore renouant, impetum velut torrentis faciunt gradu hostem

mouent: & Eudo edita in caltris ingenti cæde, à tergo pugnantes adoritur. Fuga haud dubia fieri. Equorum pernitas paucis saluti fuit. Peditum strages major. Ad trecenta septuaginta quinque millia Barbarorum cecidere. Francorum mille quingenti defiderati, pauci quidem, & minor quam pro tanta victoria numerus: sed hi factis sanguinéque nobilissimi. & per pauci integri à vulneribus discessere. Saracenorum quoque calamitas multitudine militum, & splendore Ducum occisorum, nescio an omnium seculorum memoriam superarit. Rex Abderama inter coaceruatos corporum tumulos repertus est, & omnes propè proceres ruina suorum superfusa occubuere. Ne ab impubere quidem ætate temperatum. Perpaucæ mulieres captis castris superfruere. Earum animus tolerando in fuga trepida malo fuit: nec illa ferè in potestatem via venit, viris vel morte, vel per pessime aduersarum rerum sociatæ. Secundum pugnam, lectaque spolia, facta inter milites Ducésque gratulatione, plenicadaueribus campi conspiciebantur. Strages omnia tenebat. Arma, tela, corpora quædam adhuc spirantia, ut quem cuique casus, consiliūmque, aut animus mērūsue miscuerat, dissociarātue, partim accumulata, partim dispalata. Trunci artus, perfossa ferro pectora, terga, latera vulneribus lacera, viscera disiecta, quidam integrī iugū clavarum vel in mortem lopiti, vel animam agentes cernebantur. Tellus cruore atra, & nudatis corporibus ipsa longè latēque, & quoadam metiti oculis poterant, coniecta. Post vesani Martis furorem, cælum

mutum, dirum spectaculum, inhumana vastitas, ac si in alio contigisset hoste, victori etiam miseranda. Hic dies glorioissimus Francis illuxit, celebrataque est in reliquis Christianis Imperijs lætitia, quod deuicta Hispania Ba:bari reliquæ Europæ domandæ conatus à Francia tentanda auspiciari suissent. Qua laudis dulcedine semel gustata, Martellus alterum bellum pro religione gessit. Frisijs nondum publicè consentientibus que omnes animis Christianam pietatem profitebantur. Eos terrestri beilo e continentri pulsos Francus, insalis etiam Rheni, quibus se tegebant, classe expugnatis, dæditionem sicere coëgit, ac euersis Deorum ædibus famulos CHRISTI de religione publicè concio naturos d'integro recipere, aud. réque, Tuta erat ea parte pietas, velsa iuris vel damitis Rheni accolis: cu n alia parte Visigothicum bellum, quod extiustum maiorum memoria credebatur, renatum est, altero bello Saraceño cumulatum. Eadonis fato fuisse Ducatum Franci Imperio si adiecerant. Eius filij Hunholdas & Vaifarus Narbonensem Prouinciam solicitantes, in primitis eos Visigothorum populos, qui antè Gotthicani, nunc Ocitani vocitantur, a Franci, saepè viatos, nondum perdomitos, per pulere ut Francicūm bellum caperent: non defuturos socios, qui Francos armis opprimerent. Affuere Gallicis Visigothis Suevorum, Alanorum, Vandalarumque reliquæ, fabolæisque, quorum maiores Stilicone sollicitate tot antè ætatibus Galliam enastarant, atque inde in Hispaniam irruperant, easque sibi ac liberis sedes

occuparāt. Vandali etiam maiora ausi in Africam transmiserant, regnabantque ad Iustinianum usque Augustum. A Bellisario deuicti, opes amiserere, à persuasione Arriana non defecere. Pars Hispaniae nobilissima Vandaloſia nuncupatur- Portugalliam, quę Lusitania fuerat, à recipienda claſſe Gallorum dictam ferunt: sed à Gallicis, non Gallis, nomen natum, ut voce paulo remotius, ita regione multo propius fit. Cathaloniam certiore fide pro Gotthalania dictam prædicant: quod ibi post multos errores Gotthi Alanique connubio, & inde cognatione, & nomine & domicilio misti conſederunt. Constat, qui Arrianorum in Hispania reliqui Galliaque erant, eos in Francos coniurasse: iuncti que cōpijs consultasſe inter ſe, qua ratione bellum incendū gerendūmque fit. Non dubium erat quin Saraceni ad delendam ignominiam, pœnāisque expetendas, in Galliam rursus descensuri eſſent. Aucrio Philosophus Saracenus dum Ethica Aristotelis enarrat, literis tradit. Ante igitur quam gloria eorum fieret, debellandum eſſe: ſatis virtutis, ſatis copiarum apud ipſos eſſe. Transiſſo Rhodano, terrorem belli circumferunt: quicquid in fide Francorū erat, diripiunt, diruunt, incendent: nouis, non mulieribus, non pueris, non ſenibus parcere, ſedem nostrorū optimam & acceptiſſimam numini vi- viam iarbitrati: in templo auro ornamentiſque nudan- ti, & ſolo æquāda, vis auaritiāque ſæuiebat. Allobroges recipiē cam procellam ſenſere. Vienna aegrē defenſa t. Cetera crīca fœdata, nudūque, vel ruinis cumulatū ſolum. Vbi materia ibi debacchādi deerat, nec fessi non

tatiatis Rhodanum regredi interiorem Galliam petere audent: adeò in dies augecente rabie, ut metu Lugdunensem animilabare Franco viderentur. Plus animi viriumque Senonibus fuit, qui non contemnendam Visigothorum manum illuc usque progressam, agrisque vrentem, ductu Episcopi ciuitatis repentina eruptione fuderunt fugaueruntque, quosdam etiam mobilissimos a suis interclusos occiderunt. Sed sic quoque omnem propè Burgundiam evasaram hostes, antequam Martellus iusto cum exercitu occurrere posset. Tunc quoque Visigothus solitudine vastitatéque Franco relicta, Allobroges repetit, ac si quid integrum a priore populatione reliquum erat, excidit, spatio dato dum Martellus auxilia sociorum opperitur. Princeps amicorum erat Luitprandus Longobardorum Rex, non magis Regno quam consilio arteque bellica nobilis: & paulo antè Martellus filium Pipinum Regiae indulges adolescentem in Italiā miserat, adductus cupiditate summae necessitudinis per filium cum Longobardo contrahendæ. Iuuenem Rex ille magnificentissime exceptum coluit, paternamque animi indulgentiam religionemque sibi in eo constituit, capillo eius (quem morem fuisse Paulus Diaconus est author) speciso: qua ex re Luitprandus Pipinum filium sancte salutauit, ac ab eo pater vicissim resalutatus est. Et tunc Longobardus valida auxilia ipse in Galliam duxit, & charitate Francicj nominis, & odio impictatis. Lanfredus quoque Alemanorum nobilissimus, simul & Odillo Bauatorum Dux, cum popularium vter-

que manu aduenere. Iam enim cum omni Baibatia bellandum Francis videbatur, quod ad famam vstæ à Visigothis Galliæ, Saraceni denuo ex Hispania mouerant, nihil improvidè temeréue acturi: nec, vt prius, sexu ætatéue imbelli armatis intermixta, sed flos iuuentutis, militumque robur, vt virum à vita lectos dices, Terrestres, naualesque copiæ instructæ. Commeatui prospedum. Obsidibus quoq; ie virinque cautum, ne Gotti Eudonis exemplo amicitia societate que decedere possent: néue Saraceni in Arriana Visigothorum templo sacrilegio ruinisue, aut in liberos coniugésque libidine vel ferro aut alia indignitate odiū dissentientis religionis explerent. Bellum summa fide, concordiaque parabant. Mauricius prouinciae Massiliensis Comes Athinum Saracenorum Regem noctu Auenionem ignaris oppidanis introduxit. Duæ velut arces belli delectæ sunt a Barbaris, Auenio, & Narbo Childebrandus a Martello præmissus cum validis copijs ad cognoscendum quid animi Barbarus haberet, quidne consilij cepisset, qua ratione bello insisteret, iussus, si videretur, fortunam tentare. Is primo statim aduentu hostem intra mœnia compulit, mox iuxta urbem castris positis eum obsidebat, inexpugnabilem illam se defendantem ratum, nec segniter res administrantem. oportunas oppidi partes præsidijis infederat, portas stationibus firmarat, muros turreisque propugnatoribus complerat, suos cuique loco, rei, muneri Duces præfecerat: & ipse custodias vigiliásque circumibat: patientia per vigilantiāque cum humillimo quoque

certabat: exemplo potius & pudore quam voce maloue militem ad virtutem decusque acuebat: conatusque Childebrandi ausi muros tentare, irritos cruentosque effecit, eruptionibusque ferro & igni armatus adeo infesta hosti fecit castra prope urbem posita, vt ea procul moueri necesse fuerit. Vbi verò Martellus recepta Burgundia Lugdunensibus iureiurando adactis cum socijs Ducibus aduenit, copiaeque iunctae, & quæ in rem erant, explorata sunt, tunc non modò erumpentes intra moenia foedè compelluntur, sed castra in pristinum locum promota muniuntur: & dum retens terror erat, nulla militi quiete data, omnis simul procella hosti effusa: sublato vndique clamore, continentibusque signis moenia oppugnant, scalasque erigunt. Multis sua sibi audacia necem attulit, quod faxa ingentia ad id præparata deuoluebant Barbari, quibus aut scalas perfringebant, aut certatim ententes conficiebant. Nec sagittis aceri à mutis poterant, quod præ mortis contemptu saucijs cadentibusque recentes semper succedebant, & ut quæque pars maximè laborabat, eò Athinus omnia oculis lustrans subsidia mittebat. Francorum tres summi Duces erant, Carolus Martellus, Childebrandus, & alter nomine Carolus: hi, Luitprandusque, ac Bauarus, & Alemanus, diuisis inter se partibus, timiditatem quisque suorum increpantes, ignauiamque exprobrantes, si magis inuictum Athinum Saracenum muri vnius oppidi Gallici facerent, quam quadringenta millia bellatorum, omnésque orientis

Barbariæque vires in Turonensi prælio Abderamam effusserent, pudore parem hosti contemptum vitæ iniecerunt: & dum pro se quisque in oculis Dūcum virtutem ostentat, furentes velut iniecta rabiæ certatim pericula subierunt, multæ scalæ onere aliorum secundum alios scandentium fractæ, ruinam corporum stragéinque edidere. Paucos pertinacia i summum tulit; quibus, vbi in muros evasere, impar dimicatio aduersus multos erat. Vbi paulatim plures facti in æquo cum hoste loco constitere, ac propè in complexu res gerebatur, tunc virtus vicit. Tunc cæsis aut deiectis propugnatoribus, præsidiis que amissa spe dilabentibus, Athinus cum proceribus, quibus quæ instructæ ornataeque in Rhodano stabant, exceptus, secundo flumine defercbatur. Cæterorum clades speciæque visu foeda, apud animum lteris miserabilis, alteris læta fuit. Dum primum ibi quisque concendendi classem locum instantे ioste petit, multi aliorum super alios ruentium turba obtriti sunt: maior pars, dum nautæ, & qui primi concenderant, pontes nauium, ne simul Francus viator conscenderet, retrahunt, vel in alcum nauim agunt, præceps rapiditate altitudinæque fluminis interiit, alijs dum adnatant, vorticibus absorpti. Athinus in mare delatus, cursum in Hispaniam, vnde profectus initium belli fecerat, dirigere cœperat: mox satius duxit Narbonem petere, urbe in quietam, opulentamque, & mari auxiliisque intromittēdis propinquā, quāmque alia Saracenorū manus insederat, nec una urbe nequa-

quam pati nobilitate amissa , vniuersam deponere spem, iam non minori vrrinque certamine oppugnabatur defendebaturque Narbo , quam modò Auenio: & cum adhuc exitas in dubio foret , necesse fuit Franco omissa obsidione aduersus nouas hostium copias mouere castra. Amoreus Saracenorum Rex opem obfessis ferebat. Ad Illiberim signis collatis pugna atrox commissa : quod vna atque altera de Barbaris ingenti victoria parta , hosti non cedere in annum induxerat Francus , externis etiam auxilijs subpixus. Primùm parī fortuna res gerebatur , Aymoreo suos adhortante , vt vetus belli decus amissum virtute recuperarent: nunc primūm æquo loco cum Francis pugnari. Rego Abdlerama Saracenos viatos suamet ipsorum turba , mistisque muliebri sexu & ætate imbelli militaribus viris. Auenionem se inclusisse Athinum: non ausum acie dimicare , obsidendum se præbuuisse , qui vt alias oppugnaret aduenerat: nec nunc tergo hostis instare. Nunc primūm pugnæ vera virtute committendç fortunam oblatam. invictum annum præstarent , fortunam fortes adiuturam. Nec dictis quam factis ferocior inter antesignanos versabatur , pudoréque militem accendebat : parique Marte pugnabatur. Vbi vero is egregiè pugnans cecidit , haud dubia Francorum victoria hostium acies inclinavit : & primo sensim cedebat hostis : deinde cum Francus motos semel gradu sentiens , renovato clamore acrius se vi intolerabili inferret , tunc fundantur fuganturque , nec pugna , sed cædes erat. nulli mor-

talium parcí. ira, furor, rabies, sítis crúoris passim
grassabatur. Hostes quacunque re poterant salutem si-
bi quærebant, cætera pericula præ hoste contemne-
bant. Qui è media cæde euaserant, eorum alij flumíum
ingressi, dum in vltiorem contendunt ripam, graues
ornatu armisque rapti gurgitibus periere: alij in palu-
des delati, voraginibus profundoue limo haurieban-
tur: alij cum classem suorum in alto stantem viderent,
salo se committunt. nemo effugit, in sequente hoste in
nauiculis plano alueo ad vicinalem vsum superandá-
que æstuariorum stagna ab incolis scitè fabricatis, de-
prehensisque à Franco nihil nisi Barbaris reliquum fa-
ciente. Omnes internecione deleti: nullus ex prælio
nuntius rerum perditarum domum rediit. Athimus Rex,
ac qui cum eo Narbone obsecsi fuerant, comperta per
exploratores suorum fortuna, repetita classe, Gal'ia
decessere. Martellus Longobardum amplissimis verbis
collatum, simul Alemanum Bauarumque cum mune-
ribus domum remisit. Mauricum prouincia Massilién-
si exuit, quæ ne prouincia Narbonensi contineretur,
prouincia Phocensis dicebatur. Narbonem, Agathen,
Nemausum combussit, & Biteras Septimanorum
coloniam nobilem, & à qua tota eo regio nomen
naðæa videri possit, quæ tunc Septimania, nunc
pro Gotthicaua (vt edocuimus) Ocitana est. Altero
Saraceno bello cōfecto, CHILDERICVS Theodo-
dorico fratri Regi defuncto successit: & Francus à Bar-
baris defensa religione, initium tutandi Pontificis
Maximi fecit, fœlici ad posteros exemplo. Luitpran-

dus vrbi Romæ infestus erat, quòd Romaní proceres Thrasymundum Ducem Spoletinum cum a se defecis-
set, copiis iuissent. Gregorius Pontifex Maximus im-
minente Vrbi à Longobardis obsidione, fidem Mart-
elli velut acerrimi religionis defensoris implorauit. Ar-
mis opus non fuit. Martelli authoritati Longobardus
suum dolorem condonauit, pace Romæ data, His tan-
ta cum gloria rebus gestis Martellus obiit, anno salu-
tis septingentesimo primo & quadragesimo. Sex & vi-
ginti annis rebus Francicis p̄fuit. Quatuor reliquit
filios, Carolomanum, Pipinum cognominé Breuem,
Ægidium Ratomagensium Arcchicopum, Gripho-
nem. Caromanus Pipinusque continuò in Aquita-
niā exercitum duxere, nequid noui Hunnoldus re-
centi ipsorum Principatu agere moliriue posset. In Pi-
etonibus paternas opes inter se diuisere. Carolomano
Austrasia Transhennanæque gentes obuenere, pipino
reliqua. Cum iam Gripho minimus stirpis, adolecentia
frox, suadente matre Suauachilde Bauarorum Du-
cum stirpe orta, Laudunum occupasset, ex ea vrbe ma-
jora ausurus, superuenientibus fratribus oppressus, in
munitum Arduenæ syluæ oppidum nomine Nouum-
castrum mittitur custodiēdus. Mira fuit fratum quo-
tuor diuersitas. Cæteri opes vel sacras vel prophanas
appetabant, Caromanus se deo optimo maximo vo-
uit. Paternis interfuerat bellis, multa ipsa p̄æclare
gesserat: integra ætate, florentissimis rebus Regna pa-
triāmque reliquit: illo seculo quo cœnobium lacry-

mis penitentię rigabatur , laceratāque voluntarijs verberibus terga mox cilicio tegebantur , longe alio quām Martelli instituto. Gloriæ studuerat Martelli , mortalibus se ostentarat. Summi viri prædicabant eum omnium Ducum Imperatorūque gloriam transcendisse. Contrà , sancti splendorem eius vite oculis vulgi amplissimum , re inanem dictabant : quæ in Saracenos impietatemque gesserat , nequam pro dignitate accepta numini eum tulisse. Decumarum sacrum ius militaribus viris attribuisse. adeò militibus suis omnia permisisse , vt dum hi magis quām hostes Visigotti sacra prophanaque diriperent , per aliquot annos Lugdunensis Viennensisque sedes viduę suis Episcopis fuerint , militaribus iniurijs altero defuncto , altero coenobij portū ingresso. Cum ad belli Barbarici necessitates , templorum auro vteretur , spopondisse se , re in tranquillum restituta , multiplex reddirum . post ditissimas ac gloriofissimas victorias adeò fidem mutasse , vt sanctos viros affixerit , veterum offendatum memorem , quas sempiterna obliuione delesse videri volebat. Eucherium Aurelianensem , Robertum Rhemorum Episcopos è sedibus eiecisse quod Romanfredo studuisse eos diceret. Huiusmodi tempora erant , vt Pontificatus sanctos vel acciperet , vel efficeret. Igitur Eucherio facilè tunc fides habita , id quod per quietem vidisse se diceret , enarranti. Is enim in sedem à Pipino restitutus , Fulradum ædis Dionysii Antistitem ad se vocatum

ire ad sepulchrum Martelli iubet, ac corpus querere, sicubi compareret: animam enim sempiternis supplicijs destinatam. In conditorio Martelli serpens inuentus est, siue quod ex hominis spina id animantis genus enascatur, siue id diuinæ iræ testimonium eo certius fuit, quod secundum tam recens funus, sepulchrum alioqui inane, & nullis humani corporis vestigijs reliquisse apparuisse dicitur: intus vastitas, solitudo, horror, diraque species: ac velut incendio atrum, clausum deintegro conditorum, ac suis redditum tenebris. Eucherioque de Manibus creditum, qui de corpore vates videtur. Carolomanus monachum se professus, procul à domestico vitæ splendore Soracte Italiæ montem petiit. Cumque quicunque Francorum Romam religionis caussa inuiserent, eum diuertentes adirent: ex illa quoque celebritate in vastiorem longinquitatemque solitudinem Cassinum montem refugit. Pipino cum Giphone fratre bellandum fuit: qui ex Arduenna elapsus trans-Rhenum se contulit, Saxonumque armis se à fratre tegebat. Victus, in maternam patriam Bauariam profectus, Tassillone in Franciam ductus, Ducatu Dentelicensi, cui inter Sequanam Isarāmque duodecim Neutriæ Comitatus contribubantur, à fratre donatus, non diu conquistavit. ad Vaifarum in Aquitaniam profectus, gentem inter arma semper versantem in Pipinum concitat. Maiore labore quam periculo fratris, ac propè incruento milite Franco, nec ingenti cæde suorum, qui se fitigata texere, vixtus: cum ei neque in Gallia neque in Germania

CHILDERICVS III. 21. R. LIB. II. 129
mania quicquam prosperè cederet, Italiā p̄tēns, iū
Alpibus à Theodino Transfusat orum nobilissimo in-
terimitur. Interea P̄pinus oī ē, gloriam, triumphos
animo voluebat: eīque decori, quārendi sancta obti-
git materia. Saraceni clades acceptas vlturi, in Ira-
ciam tertium redibant. Pium bellum etiam pie suscep-
pit. Obscurationibus habitis, copiisque cotitraëtis,
egregio apparatu in hostem contendit, non temere
communem salutem fortunæ prælij commissatus.
Hostium audaciam excursionesque coērcens, eos ad
inopiam redigit. Tandem summoti trans Iyrenæos
saltus. Adeoque formidabile impijs esse cœpti Pipini
nomen, ut deinceps intet se Galliāmque Iyrena um
limitem statuerent sanctum, quem transgredi nefas
ducerent. Gratia igitur superis detinissime constanissi-
meque actæ. Temp̄la quæ priribus bellis Saraceni
euerterant, nec restuenda Martellijs curauerat, resti-
tuta. Sanctis viris honores habiti. Iam Pipinus etiam
sanctis sanctus videri. Ipse primè pietate sua gaude-
re, hotinumque de se iudicium defensa pietate non
refugiendum fructum cum iucunditate ferre. Deinde
ut animi mortalium proni in spem maximarum retum
sunt, Regium nomen non dissimilanter affectare.
Childericus enim Rex mente stupens, vita ignavis
cius cupiditati videbatur, ac Regio nomine indignus,
soliisque de honestamentum. Vna ea res Pipinum de-
terrebant, quod Regium nomen in quoque que ac qua-
licunque foret, sanctum, augustumque semper fuerat.
Quemnam tantæ crucis, tamque sublimi vertice

inueniri posse , qui de Regno trans-ferendo à magni Clodouei stirpe, verba facere audeat? Nimirum hanc tantam tamque noui exempli rem alibi tentandam esse, quām in Francia , quæ sacramento Regi dicto deuincta, religione tencretur. Vbi autem melius quām in vrbe Roma , tunc virtutis sanctitatisque seminario, rationem virtutis haberi posse? quam vnam umbræ Regis imaginarioque sceptro ac stupido Childerico statuebat opponendam: & beneficia patris erga Pontificem Romanum, sedēmque Petri a Longobardorum Rege socio amicōque defensam, non parum ponderis habitura confidebat. Simul sua quoque recentia in Christianum nomen merita , ac Magisterium equitum, quod Regium fastigium excessisse videri poterat: hæc omnia motura. Ergo Burchardum Vissburghensem Episcopum ad Zachariam Pontificem maximum oratorem misit ut Franci soluerentur iuris iurandi religione qua se Childerico deuinxerant. Is Romanus profectus, ac ad Pontificem maximum admissus, potestate dicendi facta, ita locutus est.

N V P E R in rebus gerendis beatissime pater à Deo optimo maximo Francia precabatur, ut quod bellum pie sancteque cum Saracenis suscipiebat, id fœliciter sibi religionique Christianæ eueniret. Nunc verò post victoriā celesti beneficio partam, & templo restituta, optat, ut quantum fieri maximè potest, grata superis sempernūm sit, ac tam præterita iuuet meminisse, quām ventura formidare non liceat. Hæc autē Francie & bella seruare, & pace in pristinam amplitudinem renovata

laetitia, non magis inter Francos diuinitus adiutos quam
ecum, qui summi Sacerdotij iure ac sanctitate quam-
proxime ad superos accedit, communi est. Nulla enim
orbis terrarum pia regio est, cuius pater sanctissimus non
fis, cuique magnitudo ac felicitas tua charior sua esse
non debeat, & pericula huius sacro sancte sedu sollicitudin-
em non iniçiant. Saraceni semel, iterum, tertium, Pyre-
naeos montes transgressi, in Galliam eo consilio descen-
derunt, quo Constantinopolin incredibili multitudine
diutissime obsederunt: ut diuersis regionibus, illinc noue
Romæ, hinc Franciæ excidium molientes, huius vero
germanæque ac veteris Romæ, ac quassatæ iam Italiae
fundamenta conuellerent. Quare cum nulli Regno Christi-
stano non hostes sint, & immanitate, ac terrarum tracta,
imperijque oc opibus, & animorum consensu multo plus
possint, cum omnibus, tum tibi, quem in hac arce ac pre-
sidio tanquam in terrarum specula Deus collocauit, die
noctisque prospiciendum, ne in tanta piorum imbecillita-
te, ac terrarum quas illi nobis reliquas facere, angustijs,
ullus locus negletus incustoditusue sit, quò aut vi inrum-
pere, aut dolo serpere, aut ignavia nostra aditum sibi mu-
nire queat illa insomnis, & in latus nostrum velut telum
semper intenta pernicies ac pestis terrarum. Si paulum ti-
tubauerimus offenderimus, non nutatione periclitabimur:
sed (quod omen abfit) ruina obruemur. Et nisi Carolus
Martellus Pipini pater rem Franciæ gressisset, eo ipso tempore
quo illud à Saracenis diluuiā terras obibat, nullū tam atrox
exemplū ullo bello ullā urbs perpeſsa fuit, quam misera
Christiani nominis reliquæ cervicibus suis pertulissent.

Pipino, quia presentem eum nostra intueretur etas, nihil dicam preter hostium de eo iudicium. Quandiu Martellus Imperator vixit, nullus sanguis effusus, nulli cadaverum tumuli detergere Saracenos potuere, quo minus nouam semper belli fortunam tentarent, cruarēmque suum cruentum nostrorum vlciscerentur. Pipinus incruento milite Christiano bellum finisuit, quod summum Ducem Martellum omni vita in armis tenuerat. Sed & bella renasci possunt, & Pyrenaeus saltus factus est nimis perniciens ac velut iuga subsederint, nullum impius iter æquius, nulla via magis trita, cuique maior virtus & clarior Imperator obijci debeat. Regem Childericum, quando preter preces nobis nihil reliquum est, utinam aut Carolis Pipinisque virtus adæquaret, aut absque terrarum danno, silentio preterire possem. Sed abs te peto beatissime pater, ut me de Theodoricis Childericisque necessariò discernem sic audias, ut scias Francos extrema mala suo nomine pati semper maluisse, quam in spem Regni natus sceptra non demandare: patientiamque, ne quid grauius dicam, suam ab omnibus accusari, quam à quoquam fidem requiri. Ceterum iam non nostram, sed religionis vicem deflemus. Horret animus cum præterita mala discrimināque memoria repeto, que vel ingenio, vel quia ita superis visum est, fortuna parum fœlices Theodorici Childericique intulere, sine spe fortitudinis pietatisque maiorum saltē adumbrandæ. adeò proximos quoque parentes malunt imitari, quam veterum illum summum ac remotum locum possint vel conatu assequi, vel animo cogitare, intuerique Magno cum dolore hac, Pontifex,

ac inuitus loquor, & iam futura magis vereor quam præterita tulisse Francos querar. Hostes religionis, omnes Orientis regiones tenent. Africam totam occuparunt. Bosphorum utrumque propè ponte iunxerunt. Hispanias tenent. Pyrenæum saltum velut domus suæ fores ubi visum est perfringant, perrumpuntque: in Franciam iam expositam illis patentemque manus injiciunt. Si in solio segnities & inertia sedeat, ut dici verissimè solet, etiam Leones Rego Ceruo vincemur. Continebuntne deinceps Alpium niues Saracenos, quos nullum mare arcuit, nulla iuga submovere, nulli cadaveribus strati campi exclusere? Et sic de Saracenis loquor, tanquam non inueni sint in hac ipsa Italia, qui Romanam religionis arcem obsederint. Que omnia sit te ad lachrymas (video enim oculos, tuos beatissime pater) impellunt: suscipe oro pietatis caussam, suscipe iurisurandi ac fidei quæ ad cognitionem sacrosanctæ potestatis pertinent, disceptationem. In verba Childerici iurarunt Franci. si forti, si experienti, qui que impijs obsistere, pios tegere didicerit, iurarunt, pare ante eius ductu auspicioque religionem ferro tueantur. Sin eo duce neque conseri pugna, neque omitti in impios dulcedine Franciæ semel illeccos potest, tutum est Francos illo iurisurandi vinculo soluere, testarique, nulla eos, quæ orbis terrarum saluti obfit, conceptione verborum teneri. Et ut eò redeat oratio mea, vnde initium fecit, gratias superis agimus, tibi magis gratulamur, quam gratulari alios nobis postulemus, quod res Francica & antè Martelli ducta seruata, & nunc Pipini pietate in pristinam dignitatem sit restituta: in futurum Deum optimum maximum ora-

ritus, ut hoc gaudium publicè potius quām priuati pere-
petuum sit, & sempiternum. Et quantum humano con-
silio prouidens potest, tuarum est partium: cui non tanta
dimicatus data potestas esset, nisi incidere possent, qualia
sunt tempora, cum vii ea necesse foret: tuum est inquam,
impiorum furori obijcere quod maximè formident, & res
Christianæ firmissimum sibi præsidium sit experta. Nos si
te nulla alia de causa adiuissimus, nisi ut & nos colla-
crysma reueus, & tu nos miserare, satis tamen insta ve-
niendi causa foret: ut infletu & orbitate solatum Pon-
tificis, & humani generis parentis, haberemus. Sin opem
ferre, & in medium consulere potes: nimirum si negligis
communem gentium salutem, quoniam cum seruare possis,
non seruas, occidisti. Quod verbum quanvis graue dictu
sit, tamen quia dolor ac necessitas semel expressit, iterum
quod venia dictum sit tua, occidisti. Tu tamen etiam at-
que etiam beatissime pater, cum te non minus Francie
sableuando, quām toti terrarum orbi, cuius in tantis angu-
stijs quota sit illa pars nosti, adiuuando, Pontificem om-
nipotens dederit: sic apud animum tuum constitue, te uno
ex edicto, soluendisque iusurandi religione Francis, plus
apud mortales immortalisque gloriae inuenturum, quām
inter mortales ex impietate victa Martellus reportauit.
Illa enim Martelli Victoria aliud bellum peperit: tua
prudentia etiam futura bella deleuerit.

Oratione Episcopi motus Zacharias, initio minimè
audebat tam magni momenti cogitationem susci-
perc. Deinde cum Fracos proceres mira consen-
tione animorum Pipino adesse cuperéque, compet-

tum exploratūmque habuisset, vnumque Childericum Regem reliquam esse Magni Clodouei sobolē, sine liberis, sine ingenio, cuīque ingenuo dolori amissum Regnum ipsi futurum non esset, nec vsquam esse, qui eius vicē quererentur: Francos sacramento Regi Childerico dicto soluit. Hique conuentu habito PIPINVM Regem salutauere. In decimū tamen ab initio magisterio Equitum annum tātē molis res protracta est, nec ullus aliis motus exortus est, quales cum terrore ac formidine magnorum Imperiorum mutatio afferre solet. Tantæ opes Pipini, tanta Childerici contemptio. Et Pipino gratiæ Pontificati maximo referendæ diuina occasio oblata est. Aistulfus Longobardorum Rex vniuersæ Italiam iura dare conatus, Stephano Pontifici maximo qui Zacharię successerat, pacem oranti, se antequam vrbe Roma Lōgobardis vestigali facta, arma depositurū negarat, Rauennāmque occuparat Exarchi Italiam sedem: nec Constantinus Cæsar Pontifici vrbibusque suarum partium auxiliū per oratores petētibus operem vllā ferebat, Bulgarico bello occupatus, & pestilētia, quę omnē Græciam Asiāmque fœdè populabatur, perculsus: & domesticæ iniuriæ, si quemēt ipsius doloris memor, quòd secundo Gregorio Pontifice Rauenates Paulum Exarchū à Lōgobardis pulsum, à Venetis in eam vbem restitutum, seditione orta interemissent, ac cæteri Italiam populi ab eius patre Leone Cæsare diuorum imagines demī ē tēplis iubente defecissent, imperiumque illud nefariū detestantes, suos quisque Duces Magistratūsque ipsi sibi creassent, Pontificemque rogasēt, vt Italici generis Cę-

fatum designaret: id quod factum se abnuerat, quod
 compertum haberet Leonis tantum & assentatorum
 scelus illud esse: permulcos Græcorum inuentos, qui
 cruciatus necemque perpeti malleant, quam, simula-
 cra diuorum non reuenerter in Fanis retinere. Tan-
 tum u[er]o sanctio[n]e veruit vestigal illi pendit. In Gregorij
 secundi defuncti locum Tertius, in huius Zacharias
 & Lectus fuerat Pontifex. In imperium impietatemque
 superbo Leoni Cæsari & Calido serpenti Constanti-
 nus filius pardus moribus maculosus & aspis dira suc-
 cessit: id quod ex Græcis authoribus ad verbum ex-
 cerpst, non cum signis modo, sed cum reliquijs diuo-
 rum, quas peræquè damnabat, atque adeo cum ipsis
 diuis bellum gerens, quorum gratiam precésque nul-
 lius pro nobis pondoris esse apud Deum optimum
 maximum dictabat. Quinque & triginta imperauit
 annis. Zacharie interea Stephanus, ut edocuimus, suc-
 cessit, vir sanctus: qui tu[er]e aduersus vim Aistulfi coa-
 gitus fuit Francorum fidem implorare, quando semel
 patrocinium regandi Pontificatus Martello Principe
 suscepisset. Et Pipinus beneficio Pontificatus Rex sa-
 latus, ut a Pontifice in Francia coronaretur conse-
 crareturque, cum Aistulfo clarissimis viris Rotigrando
 & Anatario oratoribus missis egit, vt Stephano in
 Franciam ad se venienti iter daret. Neminem fallebat
 force, vt a Pontifice iam indignitate affecto Francus ad
 Italicum bellum capessendum impelleretur. Stepha-
 nus ap[er]tus permittente Aistulfo iter per Longobardorum si-
 pessingressum, Legati Constantini Cæsaris adiucre,

orantes, ut Aistulfi nihil illi denegatur fidei se credere quam Francorum mallet & Longobardus eum ab instituto itinere pollicitationibus reuocare contendebat. flecti non potuit Pontifex, gnarus ea piæ mentis specie iactari, & metu discussio fluxam fidem futuram, more cupidorum hominum præsentem semper procellam deuitantium, & sua deinceps tempora præflantium. Nec vim ille sancto viro inferre audiebat, ne caussam suam scelestiorem noua audacia faceret, infestiusque irritaret Francorum animos, quos auertere ab armis in se parandis mitissima ratione contedens precibus effecit, ut iussu Antistitis sui Carolomanus monachus ad Pipinum fratrem iret belli deprecator. Pótifici in Galliā venienti, officii caussa amplissimus ac nobilissimus quisque ad primos fines occurreret, Principe comitatus Carolo adolescentulo, cui sua virtus sœlicitasque Magni postea cognomen indidit. Et Pipinus ad tertium a Carisiaco oppido lapidem obuiam progressus, pedes, ut ferunt, exosculatus, coerceri non potuit, quin in equo sedentem ipse pedibus ad frenum prosecutus in Regiā deduceret. Per aliquot dies nullum genus honoris, religionis, comitatis prætermissum fuit. Antea ad Cæsares ibant Pontifices maximis; hic primus ex Italia ad exterios Reges se contulit. Ad eum viendum adorandumque to a ex Gallia & finitimis gentibus concutus omni mortalium fuit. Hac celebriitate Pipinum ad Domonysii Pariforum coronauit, sacraqueunctione imbutit, Childeericumque Regem detonsum coenobio sacrauit, nulla cuiusquam querela, sed

non sine admiratione. Sigibertus scribit Pipinum à Bonifacio Maguntinorum Episcopo viro sancto sacris Regijs initiatum anno salutis septingentesimo primo : eundem anno post à Stephano ipsum filiosque Carolum, & Carolamanum inunctos, toti soboli eorum benedicente, omniaque fausta fœliciaque in omne tempus sacris ceremonijs apprecante, simul diris detestationeque insectante si quis quid contra moliri. Ita prius acceptum ius regnandi, tunc quasi diuinirus consummatum, & immortale factum in ea familia videbatur: ut in Pipino non magis iniuctas vires formidarent mortales, quam religionem reuererentur. Progenies Merouei clara fuit sedibus in Gallia partis, religionequæ genti tradita, & bellis per trecentos amplius annos domi sorisque partim suo ductu auspiciisque, partim Magistrorum equitum consilio virtutesque gestis. Sequitur multo maior & rerum gloria, & Regum nobilitas, & sanctius culta propagataque religio, & certior authorum fides, quæ ambigua initijs prodendis videri poterrat Stephanus Pontifex Maximus, & vita admirabili, & recenti erga Pipinum merito sanctus, de rebus Italicis agere coepit, cum superuenit Carolanus monachus Pipini frater, quem pro Aistulfo deprecantem & piè & fraternè cogebatur audire Rex Francus. Prior Pontifex iniurias Longobardorum Regum in Italiam urbemque Romanam cōquestus est: quod eorum cupiditatí nullus unquam modus fuisset: nullum fœdus illis sanctum fuisse: saepe fidem fecellisse: cum Gregorijs, cum Zacharia pacem eos nuper compo-

suisse , quam non diutius , quam maioribus occupationibus districti , seruassent , Flaminiam propè omnem de partibus Romanorum , & aliquot nobilia oppida Ducatus Romani sui iuris vi effecisse : ausos esse vestigal indicere vrbi Romæ , & tributum in singula ciuium incolarumque capita præscribere : Apostolorum Petri & Pauli famulos , mancipia futuros Longobardorum , nisi auxilium religio Francorum , & Pipini pietas numine ad Regnum vocati afferat : & quorum cœlestium præsentem opem bello pacéque senserint Franci eorum aris templisque gratiam referant : nec patientur ex sacra libertate in seruitutem recidere gentis quæ ducentos propè iam annos Italiam incolens nulla bella pro salute libertatue Italæ gesserit : quæ fessa Longobardorum malis , oneris esse Francis cogatur : eosque demississimè orare , vt contra CH RISTI hostes pugnare soliti , pro CHRISTI Apostolis arma capiant , bello magis pio quam aut dubia aut difficulti victoria . Hæc Pontifex . Carolomanus verò venia dedit à Stephano fratreque impetrata , nihil se sui dicturū sed mandata tantum Aistulfi expositurū ostendit : cum perorauerit , tunc depositurū omnem animi contentionē , munere legationis perfunctū , quam se quenquam turbidi ingenij , & à Pontificia maiestate alienū , & cui nulla ratione satisficeriposset , suscipere gereréque maluerit . Primum omnium fateri Aistulfum , Longobardos à religione alienos initio suisse , nec veram pietatem , CRISTNM que , & Apostolos numinis agnouisse . Eos tamen tales etiam tunc suisse , vt Reges Fanci jam

religione non minus quam armis incliti sibi iungit affinitate illos, non sibi turpe gentique Francorum existimariunt. Multas externas gentes Italiam ingressas, alias excidio urbiū, direptionēque ac vastatione finium non prius finem belli quam deficieute sœviendi materia fecisse, decessissēque crux fatigatas: alias ita in Italia remansisse, ut earum nomen ob impotentiam aboleri necesse fuerit: Longobardos primum auxilio Italæ aduersus impietatem Ostrogotthorum venisse, solisque debellandi causam extitisse. Internecione deleto Gotthorum nomine, cum Narcetis Eunuchi auaritiam, tyrannidem, indigitatem Romani proceresque Italæ ferre non posse se dicerent, tunc rursus ipsius etiam Narsensis vocatu cum coniugibus ac liberis in Italiam velut vacantem, quæque nec Ostrogothos tulisset, nec Græcos ferret, commigrasse, exemplo multatum nobilissimū rūmque gentium, quæ relicta vetere patria, cum diu vagæ errassent, aliquo tandem certo loco coisessent. Neminem mortalium in cælo, è terrâne matutum, aut ut stirpes radicibus aëris tellure tenebit, ut solum vertere nequeat: suam cuique virtutem fortunamque, patriam dedisse: eos indigenas credi, quorum origines ob vetustatem ignorantur. Longobardos ipso ad centus sui initio veteribus Italies charitate cæli solique non cessisse. Maluisse vano terrore minisque, quam atroci bello execrabilique odio in partem agorū in urbiā nūc recipi, saluis dominis, quorum internecione qui priores Italiam invaserant, eas vacuas occuparant: ut noui mitum sit, inquit Aistulfus,

cum Italis quam maxime per bellum licet, maiores nostri parcerent, nec agrorum cultum intermissum, & plena nobilitate militarique ætate vibes fuisse. Tandem sedibus partis, patriaque noua deuineti, religionem professi, foedera, paciæque & fidem sancta duximus. Non excitabo alios testes, quæm Francorum veterem memoriam. Cùm primo Clotario Francorum Rege foedus icimus, quis criminari coargueréue potest, qua in re graui leuïue ilius vñquam per tot ætates violauerimus? At recenti memoria Gregoriis, Zachariæque fidem fregisti. Mirum est, nos, quos reliquæ testes esse oportet, cæterorum testimonia desiderare: defunctos citare, nosmetipſos non audire. Petit sanctitas tua pacem ab Aistulfo. eam propalam indisimulantèque denegauit. Si vilia illi foedera essent, pacem foedusque verbo dedisset: re, armisque incautum inopinantemque oppressisset. Non vetus Rex est Aistulfus, & tu novus es Pontifex. Regnum à violandis foederibus non est auspicatus, Negans nouo Pontifici pacem, documento est, se ea, q̄i æ cæteri, sancta habere. De fide an perfidia superiorum Regum ipsum dicere cauſam indignum est. Luitprardum diceret sanctitas tua foedragum fuisse Gregorii, Zachariæque Adde, si liber, etiam Græcis foedragus viuis est. Rauennam enim de illis cepit. Res militaris casusq; e per-ſæpe fert, vt fides dum seruatur, contentione animorum, & minus æquis iudicibus violata videatur. Aistulfus tamen pro maioribus suis cauſam dicere non grauatur, ipsorum memoriam fraude liberare, & lue-

re si quid secus actum est : pro illis sereum constituit, si quid Longobardus quod sanctitatis tuæ aut populi Romani iure legib[us]ue sit , in potestate habet , à majoribus parentib[us]que relictum, decadet, deducet præsidia. Rauennatem præfecturā occupauit, cum tuarum partium, sanctissime pater, non tuæ ditionis esset., Græci sui iuris esse dicunt.Si in ditione Aistulfi Longobardi quidem nomine, sed animo natalique solo Itali, erit, liberius magisque audacter tuarum partium erit , quām si sub Imperio Constantini. Quantum attinet ad oppida nescio , an vicos, Ducatus Romani possessa , & vestigal vrbi Romæ præscriptum : nolo vti,dum verbis disceptatur, eo iure quo summo possem. Gregorius Pontifex vetuit pendi vestigal Cæsari Græco, quod impiè de diuis sentiret.Pio ergo Cæsari penderetur.Rauenna potitur Aistulfus sede Exarchi : nec damnati potest quod ius Exarchi , qui longè latèque imperitabat tributūmque imponebat, ab impio Principe ad piam Longobardorum Regiam reuocarit. Sed suo iure ma uult Aistulfus decadere, ac illud Apostolis Petro & Paulo condonare , quām inuita sanctitate tua retinere. Rauennam verò , & quæ circā sunt , cur non habeat , non video : nisi tota Italia exigere Longobardos consilium est , & malle solitudinem cerni , quām celebritatem:& iura belli tolli placet,& præcipuam esse Longobardorum inuidiam , qua pari in caussa conflagrare quamplurimæ nobilissimæque gentes possint , & memoria summorum Regum dannati. De Ducatus Romani agris oppidisque formula disceptandi potest arbitrio sanctitatis tuæ & Regis abs te sacrati

constitui. Decernite, si videtur, inter vos: à iudicio vestro non discedet Longobardus. At pacem denegauit. Luitprandus armatus petente Principe Francorum signa ab urbe Roma propè capta retulit: Voluntati Regis Franci nihil non dabit Aistulfus. Reliqua oratio est nihil ad causam, aut non magnopere pertinens: bellum ne in exidium, an pro Italæ libertate salutem gesserit Longobardorum Regia. Nunquam magis libera incolumis-
ue Italia fuit, quam incolis Longobardis. Prius erat præde cuilibet genti. Nulli non erat exposita mortalium audaciæ terra marique. Ita patet prominèque, ut vnde ad eam facilis sit terrestribus maritimisque bellis aditus: nec iustis modò bellis, sed latrocinijs. Vel metu vel virtute Longobardorum tuta permanxit. Sclauos, Auarosque, & quicunque eam tentarunt, armis repulimus. Bellauimus quidem in Italia, quando nulla magna regio est semper immunis bellorum: nullusque mortaliū vniuersam vitam peccati expertem degit: sed affirmare ausim, nullius in Italia gentis prælia minus cruenta quam nostra fuisse, aut tardius enses strictos, & citius reconditos, dextrisque interiunctas. Vici facile arma abiecimus: victores clementer vi victoria. Dubijs rebus, iudicio communium amicorum arbitrioque stetimus. Quod etiam nunc experiantur sanctitas tua. Senties Aistulfum filij maximè pī erga te animum gerere, & Regiae Francorum obseruantissimum. Pro religione in Saracenos Visigothos.

quæ pugnauit in Gallia iunctus Francis Luitprandus, Gregorio Pontifice. Et cum Cæsares dæmnerent diuorum effigies, ipse diui Augustini corpus magno emptum, ne in potestatem Saracenorum deueniret, illusque ludibrio foret, è Sardinia Ticinum deportauit. Rachisius Rex oppida quæ de Ducatu Romano contra ius foederis ceperat, Zachariæ tam piè cumulatéque reddidit, ut etiam in cænobium se contulerit, non armis modò, sed & Regni insignibus depositis: ut errata Longobardorum Regum summa vitæ sanctitate, ac rebus cum fœnore restitutis expientur. Authoritas Carolomani valuit, vt ad explorandum Longobardi animum Legati mitterentur, si rebus restitutis pacem æquis legibus cum Pontifice iungere in animum inducere. Erat extremus autumnus, quod ani tempus transmittendo exercitui minime conueniret. Legatis comiter exceptis, Aistulfus cum mandata exposuissent, se quoque Pontificiæ maiestatis reuerentissimum esse respondit: & pro illa si quis oppugnet, dimicaturum. Si quid de ditione Romanorum Potificisue ipse parentesue cepissent, restituturum. Sed quodnam esse Romanorum Pontificiūme Imperium? Græco Cæsari eos reconi ctiā memoria paruisse: tamen voluntate gratiāque Francorum deducturum è Ducatus Romani finibus præsidia. Rauennam præfecturam tam procul ab urbe de impio Cæsare captam, intrique belli suam factam: Rauennam utique ipsam non restituturū, nec idcirco minus liberam florentēmū rem Romanam futuram. His in Franciam renunciatis, apparuit omnibus,

omnibus, retenta Rauenna, vnde iura peteret tota Italia iam solita erat, spem omnium rerum potiundarum non destituturam Longobardorum. Igitur patrio more capessendorum bellorum Franciæ vniuersæ Carisiaci habitu concilio exercitus decretus. Verè ineunte Pipinus copias in Italiam ducebat. Nemo hanc veluti sacro sanctam militiam detrectabat, vltò arma capiebant, certatim Stephano aderant. Pipinum hortabantur ne dubitaret experiri suorum virtutē, pietatēque: & ipse Stephano Alpibus superatis ad se sacrandum cum Ecclesiæ proceribus profecto, nullumque prij officij genus reliquum facienti, parem laboris amplitudinisque gratiam referre contendebat: fratrem Carolomanum, vxorēmque Reginam Bertam Viennæ reliquit. Aistulfus non ignarus apparatus Francorum, in Pipinum Pontificēmque omnem Longobardorum iuuentutem ad arma vocabat. Duces Spoletinus Beneuentanūisque Imperium a'pernati, Aistulfum terriere, ne ipsi cum suis plus negocij quam cum hostibus immineret, cum etiam ad prium aduentum leuis armaturæ Francorum Longobardi qui præsidij Alpes infederant ut hostem transitu prohiberent, nullo facto virtutis periculo desertis suis quisque stationibus, refugissent. Ita per ocium traducto etiam gravi agmine, Francus vrere cœpit agros, nihilque intacti relinquere. Tunc Constantini Cæsaris legatus Gregorius Princeps ab arcans castra ingressus Pipinum orare, ita tegeter Romanum Pontificem, vt Augustorum maiestati simeminiasset. Cæsares, non Græcorum, sed Ro-

manorum Imperatores dici. Multo melius de re Christiana meritos esse Augustos qui Byzantii federint, quam qui Romæ: nec Constantinopolin Coloniam Romanam ductam, nisi ut tanquam ea ex arce aduersus Scytharum Orientisque arma rem gerentes Cæsares sanguine suo Italiae vrbique quietem tutam parent. Praefecturam Rauennatum tam esse iuris Augustorum, quam Lutetiam Regum Francorum. Aistulfum eadem iniuria illam occupasse, qua maiores eius reliquam Italiam optare se, consideréque huius belli victoriam Francorum fore: eos non dominandi cupiditate Italiam, quod bonum ipsis, Pipinóque, ac faustum sit, sed iuris & pietatis causa ingressos bellare: iuréque suo Augustis restituendo, posse Imperii Romani nomen immortali beneficio in omne tempus Regiae Francorum deuincire: memoria nostra trecenta Saracenorum millia Constantinopolin oppugnarunt, ac per continens biennium obsederunt: quam tempestatem in Latina Regna Italiāmque & Vrbem ingruentem, in nos auertimus. Turcæ, si famæ credimus, noua gens, qui inaccessis clausi montibus intra Caspias portas domi se continuerant, veluti effractis loci naturæque repagulis, in apertum erupere, fœdā amque, & Saracenorum armis & pestilentia Asiam insuper evastarunt. Fama est eos Saracenorum nomen è Perside tollere conari, vt nobilissimo antiquissimōque Regno suum nomen decūisque restituatur, Persicūque Regnum rursus, tantōque ex intervallo dicatur, quod quandam Parthotum, nuper Saracenorum.

tametsi diuersissimæ sint gentes, appellabatur: & ipsi s
Turcas in Persarum nomen abire velle, nobilissima pa
tria obscuram mutaturos. Tantaram renem moles, &
incertus semper maximarum inclinationum euentus,
nunc suspenso animo tenet Angustum Italiæ Regno
rumque Latinorum pro communi salute antesignanū,
ut momento temporis auettere aliam in partem ocul
los, decederéue specula s̄per formidandi periculi sine
terrarum damno nequeat. Vi Martellus omnis mem
oriæ summus Dux, dum bello Saraceno teneretur, ep
tasset, si qua alia vis reliquos Francorum fines adorta
fuisse, sibi fato præberi qui eos vel integros tutaren
tur, vel amissos recuperarent: sic occupato Barbaro
rum armis Cæfare, pietatis tuæ est, cum fractum bel
li huius tibi nullum præter decus petas, bello ex senten
tia confessio suam etiam Augusto seruare maiestatem.
Respondit Francus Legato, victoria parta se cogitatu
rum quidnam sit officii sui. Se enim non gloriæ morta
lis cupiditate, sed religionis causa, promerendęque
cœlestis gratiae, in Italiam descendisse. Ita ad consilia
bellic cogitationes versæ. Papiam Regiam Longobardo
rum vibem(que eadem & Ticinum est) Pipinus infesto
agmine petit, quo se inclus erat Aistulfus viribus hosti
impar. omnia circu vastabantur. nullū belli irque ex̄plū
non edidit miles Fræcus, ruinis, inēciōniis, si qua indigni
tate elicere ad prēliū ex urbe conseruandaque signa posser
hostē, aut ad ditionē compellere: ea omnia pīc agi ra
tus, quod in gloriam Pontificis viri sacri fierent: qui lōgē
aliter animo affectus, ubi omnia igne ferriq; plena vidit

& cuncta resonare ploratu puerorum mulierumque, tunc ultro pacem Longobardis à Franco petit. Nec Aistulfus sibi deerat, omnia Pipino Pontificique per oratores pollicens. Pax igitur illi redditæ, & conditiones impositæ, ut Stephano cederet Rauennatum præfectura, & oppidis Ducatus Romani: idque se factum iureiurando sanctissimo adactus est reclamante Græco oratore. Finis pio bello pius impositus videbatur: omnia plena erant gratulatione, & quod Aistulfus ab insano conatu premendæ sacrofæctæ potestatis destitisse crederetur, & quod Stephanus beneficio Francorum conditor Romanæ libertatis & Pontificij Imperij vocitari posset: ac quod Pipinus ipse cum liberis dextra Pontificis sacratus, regnandi ius à diuini numinis caussa tegenda fuisset auspicatus. Stephanus in urbem reuersus veluti triumphans de hostibus nullo cruento hausto domitis à Romanis excipitur. Pipinus domum gloriam retulit, se omnium mortalium primum nullo suo dolore bellum exterritum aduersus gentem rebus gestis nobilissimam pro religione suscepisse, nulloque suo præmio confecisse. Aistulfus discessu Francorum liber metu, ut obsidionem periculumque suum excidio authoris vlcisceretur, immemor fiduci iureiurando datæ, coacto exercitu urbem Romam obsidet. fines perpopulatus, suburbana omnia ædificia publica priuataque solo adæquat, sperans Francos semel officio functos, arma iterum pro aliena caussa non sumpturos: nullo suo fructu. Nulli Barbarorum saluis urbis incenibus plus clavis

calamitatísque Vrbi Romæ intulere , quām tunc
præ impotenti atrocíque ira Aistulfus. Quod vbi in
Franciam nunciatum est. tunc Pipinus non Stephano ,
sed sibi , qui pacem dedisset , legésque præ-
scripsisset, bellum inferri ratus, milites rursus cogit,
indignè & ipsos ferentes virtutem suam Aistulfo lu-
dibrio haberi. Reditur in Italiam. Ita Romæ soluta est
obsidio , versa in hostem eadem fortuna. Qui mo-
dò vrbe mōs federat , Papiæ mōenibus se rursus clau-
dit, obsiderique cœpit. Supplici conditiones eadem
impositæ : sed nudæ verborum fidei stari non placuit:
obsides quadraginta accepti: ad radicésque Alpium
se contulit Francus. ibi sedebat quo ad res Longobar-
dus restitueret. Præfectura Rauennatium reddi cœpta,
ac Pontificis fidei tradita , finibus longè maximis, vt
non Flaminia modò , sed Æmylia quoque omnis illi
contribueretur. Omnes illius fines vrbésque , præter
Fauentiam Ferrariamque , redditæ erant: cum Lon-
gobardus inter venandum ad apro iectus cecidit. Ita
idem finis hominis , & Græcæ in Italia Præfecturæ.
Francorum arma trans-Rhenum lata , quòd Saxones
Bauarique in Francos coniurarant. Numen Pipino ma-
iorem gratiam retulit. Viēti primū acie, castrisque
exuti Saxones , bellum nouo delectu redintegrabant:
cum optimates in castra venere , veniamque vniuersæ
genti ab Rege impetrarunt , & suos semel viētos à for-
tuna belli rursus tentanda deterruere. Lex parendi da-
ta , vt quotannis trecentos bellatores equos ad Fran-
cum adducerent: quōsque Franci , socios hostesque

haberent. Iassillo quoque Bauarorum Dux, Saxorum auxilijs destitutus, quorum fiducia rebellarat, in fidem reversus, non comiter modo, sed indulgenter exceptus habitusque, quod filius sororis Regis esset se Frankorum beneficiarium profitetur. Obiit interea Vie mea Carolomanus monachus frater Pipini. Rachelius vero, qui diademat deposito in cœnobium se contulerat, mortuo fratre Aistulfo Rege, cum Desiderius Hetruriæ Dux, idem Magister militum, auxilio Stephani Pontifex regnaret, deposito cilicio se Regem dicebat, procerumque concursus ad eum fiebat memoriae maiestatis ipsius fraternalique. Itum ad se maforet, nisi authoritas Stephani valueret, ut Desiderius rerum potiretur, redditu Pontificatus Fauentia Ferrariaque. In Stephani defuncti locum sufficitus Paulus decem sedis annos quiete a bello Italiae data, cum Francis ut intermissione extermorum bellorum exercitorum anima Francica, disciplinique militaris continentez vigaret. In Gallia pias causas bello teget, earum semel patrocinio peregrè suscepio. Vaiarus Aquitaniae Dux infelix Sacerdotum opibus iam inuidiosis & tenacientibus erat, & multa iure ambiguo iactabantur, quod non pauca parvane & Viligothi quondam cum Aquitania viuentera potissent, impieque de namine sentirent, occuparent, & nuper Safroni equitarent, inter tot casus dubijs limitibus, & incerta mortalium memoria, famaque vetustatis varia. Cum Pipino Rege Sacerdotes in possessionem maximam rerum redirent, Vaiarus dominati suo dece-

dere arbitratus quicquid in Aquitania ad templorum opes reuerteretur, eas Franco tutante oppugnabat. Primum leuibus prælijs patuisse expeditionibus bella-batur. Ex ardescientibus paulatim contentionum studiis, indignè ferens Francus pernicacem Vaifari contumaciam, pro maiestate sua bellum gerebat. Pictones, Bituriges, Gergouiam, oppidaque in earum virium finibus sita recipit, cæsis in pugna Chilpingo & Amingo Comitibus, altero Auernorum, altero Pictorum. Carolus Pipini filius eo bello res gessit excellenti virtutis pietatisque indole. Ex Aquitania etiam in Hispaniam aduersus impios Cantabris opem tulit, eorumque animos auxit, ut in dies minus suæ fortunæ pœnitieret. Ad bellum Hispanense intererat pacari Aquitaniam. Pax Vaifaro data acceptis obsidibus eius gentis nobilissimis Adalgario & Ieterio. Mox dum Cantabri, cum bellū animos armisque Francorū in se vertit, Vaifar-rus nulla obsidū cura tactus, excusiones vltro in Franciā Burgundiāmque facit: nec redit nisi præda ingenti parta, nobilis prædo, minime generosus hostis. Cū Fraci subitaro exercitu occurreret, muros oppidorum quoq; vicina Fracis reliqua in ditione habebat, diruit: ne sedē belli ea capiens Francus, ex tuto rem gereret. Sed dū his prius se, quam hostē nudat, interius Fracos recipit. Pipinus Niuerni conuentu habitō Aquitaniā penetrat, & quibus integris maximè Vaifarū fidebat, virbiū muros vicissim solo ad æquat Ageni Petrochoriorū, Engoliſmg, misero vtrinque belli exemplo: Ramistanūmque Vaifari patruū cōprehensū resti suscepedit, quod a Vaifaro ad se, ab se ad

Vaiifarum transiit, infirma temper fide. Ad supplicū de fonte sumendum accessit etiam alia exempli prodendi caussa, quod Tassillo dum apud auunculum militaret, simulato morbo commeatum impetravit, domumque reuersus ex professo defecerat. Aduersus hunc iterum hostem cum nouo exercitu opus esset, in Vangionibus habitus conuentus. Bellum illud differni placuit, quod nullus inde propinquus metus ostenderet: & Græcus Augustus nulla re deterreri poterat, quo minus diuorum statuas tollendas è templis contenderet. Gentiliaci Parisiorum conuentus patrum habitus. Græci oratores Cæsarem suum admonere sūssi, ut cum cæteris pījs sentiret. Ab hoc concilio in hostem redditum. Cadurci, Tolosa, Albij, hæc & quamplurima ignobilia oppida recepta. Rursus in Biturigibus conuētu habito, ad reliquias belli persequendas Rex contendebat, atrociāque ad finiendum bellum exempla metui hominū proponebantur: cum Vaiifarus nulla reliqua finiēdi belli spe, occiditur à suis gratiāmne victoris validi potentiorisque quærentibus, an iustioris caussæ gratia scelus ausis. Continuò & Pipinus obiit anno eius seculi duodecim septuagesimo, cum non multo antè Paulus Pōtifex deceſſisset. Carolus Carolo-manusque de regni diuisione verbis disceptabat: & antè quam certi vtriusque fines Imperij essent, Hunnoldus Aquitaniæ nobilissimus, fauore etiā nominis, quod Eudonis filius maior Hunnoldus vocatus fuisset, Dux salutatus omnē Aquitaniam subnixus reliquijs exercitus Vaiifarū facile occupat: quod munitissima quondam oppi-

da partim Vaifarus, partim Pipinus miris nudasset. Specrabant qui Francorum Imperium aspernabantur, sub suis Ducibus militare prædarique soliti, fore ut inter fero-ces fratres Reges infida semper regni societate, conti-nuò bellum exoriretur: in hoc velut inter regno locum audaciæ datum iri. In ulteriore Aquitania Lupus pari nobilitate Vasconia Dux salutatur. ea res effecit ut maturius opes diuiderentur. Carolo maiori Nouiodu-num, Carolomano Sueßiones, Regiæ euenerat: Trāf-rhenanæ nationes Carolomano parebat, Carolo Aqui-tania contribuebatur: ad quam ab iniuria vindican-dam celeritate opus erat, quod in regnandi primordijs possum sit rerum discrimen: ac ut initio animi popu-larium afficiuntur, ita ferè deinceps Reges vel con-temnantur, vel metuantur. Carolus à fratre auxilia ad illud bellum precibus impetrare non potuit. delectu habito in sui iuris Gallia, in hostem duxit egregias co-pias, suique amantissimas, quod adolecentiae maiorē partem militiæ quam domi egisset, omnibusque pa-ternis, vbi primum per ætatem licuit, interfuerat bel-lis: quædam etiam ductu suo vnius gessisset. simul vi-gor animi, roburque corporis, indolēisque maxima quæque de se spondens, milites nobilitatemque sibi mirè consiliarat. quo fauore motus Carolomanus, vel metu vel iuuidia offendebatur. Sed fortuna virtuti fuit. Hunnoldus cum Santones, Pictones, Engolismenses capere arma iubet. aspernabitibus illis imperium, ne-gantibusque se aduersus Francos Regemque pugnat-u-ros, ad Lupum se recepit, ut in causa communi com-

muniter oel areat. Plus metus pœnæ , spes veni æ
 nouo Rege , quam societas consiliorum valuit.
 Rex Aquitaniam ingressus , vrbes tradentes se be-
 nignè recepit , prohibuitque iniurijs militum , ad
 Dordonam fluuium castris positis , ad Lupum
 misit lega os qui Hannoldum repeterent , graui-
 terque minicarentur nisi euestigio redderetur. Dum
 expectatur reditus legatorum , Rex edito loco oppor-
 tunoque ad frenandam ea parte audaciam , Francia-
 cum oppidum cōdidit , præsidiumque imposuit. Mox
 adductus Hannoldius in custodiam traditur. Lupus in
 verba Regis iurauit. Reliqua parte anni quies a bellis te-
 hait , conuentisque Francorum in Vangionibus habi-
 tus. Berta mater Regum Romanæ religionis causa pro-
 fecta , in itinere cum Desiderio Rege egit de Theodora
 eius sorore Carolo collocanda. Hinc vxorem magni-
 ficienissimè dum tam repudiauit anno circumacto in-
 certa causa summa no i Desiderij modo , sed & matris
 Berte indigatione , magnoque rerum motu infuscato.
CAROLVS, mortua cum iam terru regnaret annum ,
 fratre procères Regni eius ad se vltro veni stes , Regemque
 se vnu o nris Galliæ latantes , benignissimè exceptis ,
 amplissi n.s que verbis collaudatos , munieribus etiā pro-
 fectus , tibi Vagionibus rursus conuentum habuit. Exiā
 Saxonii ingressus , Eresburgū nobile oppidū expugna-
 uit , duodecimq. i.e ob fidibus acceptis in Franciā reuer-
 sus , Hildebrand Principem Suevæ nobilitatis virginē
 vxorē accepti p. i.e spes omnino is cogitationē rerū Ita-
 liarū sacepit. Berta Carolomanicā duobus parais ex

CAROLVS MAGNVS 23. R. LIE. II. 155
eo liberis, comite Audomato summæ tota Gallia dig-
gationis gratiæ quæ viro, ad Tassillonem Bauarum, &
cum in eo plus animorum quam virium cerneret, ad
Desiderium Regem se contulit Carolo iratum forore
repudiata, & Francorum opes metucentem, cum antea
etiam morte Pipini, diuisaque inter duos fratres male
concordes re Francia, liber metu rem Romanam per-
turbasse feratur, ciusque opera conflatum esse in Pon-
tificatus maximo schisma, quod mortuo Paulo Ponti-
fice sedem inuasisset Constantinus Totonis Nepesini
Ducis frater profanus adhuc, alijs largitione corruptis,
alijs vi aperta coactis. Annu munia Pontificia obiit,
quoad Stephanus tertius incorruptionibus ac liberiori-
bus communijs Pontifex designatus, ad pios Principes,
& in primis ad fratres Reges in Galliam misit, qui pa-
tres in Consilium Lateranense euocarent. Duodecim
delecti Episcopi è Francia iuere. Auctoriibus patri-
bus ius sedis Stephano adiudicatur, deicto Constan-
tino. Abrogata etiam Constantini Cæsaris Græci Sy-
nodus, vbi corrogatis impietatis socijs, illisque ex com-
posito certatim acclamantibus, Ab Idolorum seruitute
assece nos Cæsar: decretum fuerat, qui imagines in
templis retinerent, eos Idolorum cultores videri. Con-
stantinus Patriarcha Byzantiorum seruili cruciatu in-
teremptus est, quod cum nostris sentiret, Nicetesque
Eunuchus suffectus. Romæ verò verbum facere, aut ali-
quid pro potestate agere Cæsaris cubicularius Paulus
Ephialta non audebat, nec se ducē presidē Romano-
rū dicere: ut catari à Cæsare in urbem missi ante arma à
Pipino pro Romana libertate suscepta. Desiderii in-

tererat authoritatem Francorum in Italia imminui, sedem Romanam seditionibus laborare, Gr̄corum nomen Frācis opponi: ut his rerum alienarum fluctibus, ipse Regni sui fines longius propagaret. eam ob rem quicquid secus fiebat, id vni desiderio exprobabatur, conjectura mortalium, & suspicione magis quam re comperta inuiso. In urbem accitu Stephani p̄eclarē de illo sentire visi profectus, pacem cum eo sanxit iureiurando verbis concepto pro Apostolorum ara: simul Ephialtam clara voce corām fōcordiæ incipitauit, quòd connueret in sedis Romanæ procellis, desidereretque. Ille latus occasione vltro oblata aliquid pro imperio agendi, Christophorum Primicerium, & Sergium Secundicerium comprehensos lūminibus priuauit, & aliquot alios in exilium egit partium Francicarum viros. Et ex vrbe perturbatio Rauennam nullius rei faciliore quam mali exempli contagione transiit. In defuncti Sergij Rauennatum Archiepiscopi locum largitione suffestus est Michael Scrinarius, nullis dum inititus sacris, Mauticio Ariminensium Duce & Desiderio Rege eius caussam tutantibus. Ad eam rem opprimendam Catolus mortuo fratre oratores suos misit. His legatisque Pontificis agentibus deiecta Michaële, iustis sacerdotij commitijs leo Archiepiscopus lectus confirmatus à Stephano: quo circiter quartum sedis suæ annum defuncto, Hadrianus Pontifex cœratus statim p̄tē se tulit nihil se fidel fœdus petenti Desiderio habere, op̄eque Francorum rem Romanam defensurum. o nūia in Desiderij exitum

spectabannr. Ad eum Hunnoldus transiit dimissus à Carolo, cum redditurum se fidem iureiurādo dedisset, per simulationem religionis, adorandique Pontificis venia impetrata. Is accensum per se Desiderium, multo magis inflamauit: & summus bello Dux videbātur: nec victus, nisi suis prodentibus. Lougobardus conten-debat, vt cum manu summi Pontificis non modò Pipinus, sed & Carolus, & Carolomanus inuncti fuissent, eorumque soboli ius regnandi datum à Francis, Hadrianus Pontifex Carolomani liberos, eosdem Pipini nepotes, Reges appellaret, inungeretque, quòd eius iudicium sanctum apud Francos fore non dubitaret, Regnumque paternum ad adolescentulos redditurum, ac nouis bellorum incendiis Franciam arsuram: Carolum viuo fratre neminem quiescentem lacefisse: reducibus fratris filiis, qui opibus exuti à quo minimè deceret, iuriarum patrui, & beneficiorū externæ Regiae memores futuri essent, bella domi habiturum, foris non quæsitorum. simul Hunnodus iactabat, Aquitaniam, & in primis Vasconiam, iugum recens excutere conari, ad primum tumorem belli paratam esse libertatem pristinam repetere: Ruinas urbium, patriæque excidium quotidie oculis miserorum obuersari: Broceres Ducésque alios alibi exulare: vbi primùm sit qui bellicum canat, publicas priuatásque iniurias suas quemque vltum ituros; tantum deesse authorem armorum: animis omnes paratos. Authoritatem, preci-busue, aut caussa permouere non poterat Hadrianum, vt Berteræ puerorumque patracinium suscipere: quod

cum non fallebat, non misericordia profugorum Desiderium adduci, sed ut res Francica vnicum Ecclesiæ Romanæ certissimumque præsidium distraheretur, ac vel redito vel per negato Carolomani liberis Regno, perturbaretur: & animus Caroli Pontificū amantissimi, alienior fieret. Et Longobardorū opes Rege acerrimo solertissimoq; Desiderio ergebantur in speim, Franco-ri metu sublatō, non Exarchiæ modò recuperandæ, sed & ducatus Romani, qui sola regione tutus erat, & totius Italix potiundæ. Ab eo ingrauescente in dies metu se suosque vindicare cupiens Hadrianus, à Franco opē implorabat per oratores: quoniam terrestria itinera, vel suspecta, vel infesta, vel vtique clausa Romanis à Longobardo erant, mari in Galliam missos. Vixdum hi profecti erant, cum Desiderius comperto ponificis confilio, antequam quicquam è Gallia, vnde semper procellam illa Regia metuebat, moueretur, miscere age-reque rem Romanam statuit: ut præsenti pauore attonitus Hadrianus auertereretur à Carolo respiciendo. Satis causæ Franco poterat videri belli extemplo Itali-ci capessendi, & quod sui iudicii saceret Desiderius rem Gallicam, arbitriūmque se præstarct disceptationis de Regno Francorum, camque aleret: & quod Hunnoldum hauddubiè Francorum hostem, consiliaque agitantem de Francico bello, parti copiarum præfecisset, faucesque Alpium obtinendas illius fidei demandasset. Nihil tanke temere, per cupiditatēmuc motum. In Italiam ad res inspiciendas oratores missi, quos Longobardus honorificentissimè excepit: yetera necessitatis pugiora inter Francos Londobardosque ac so-

cietatem cōmemorauit: sibi nullas cum Hadriano inimicitias suo nomine esse: nullā esse causam belli, nisi quod Pontifex pacem sēpe supliciterque petitam semper denegarit: sibi necessitatē bellandi eum imposuisse. Quicquid à quoquā vsquam secus factum sit, se vno authore factum dicere Romanum. Si Rex Carolus non criminalibus maledictisque iratorum hominū, quique quoniā semel negauerint pacem, iure optimo sancteque negasse videri velint, sed rebus ipsis fidē habeat: inveniatur nihil ab sc̄ nisi Regio animo actum: se rursus missurum Romanam legatos de pace foret. Expectari placuit. Longobardus quidem pacem in Vrbe petebat, sed addebat leges, ut suarum partium Pontifex fieret: & quia ille id sc̄ facturum negabat, Desiderius ex professo Hadriano hostis Rauennatum Exarchiam armis ingressus, Fuentiam Comaclumque cepерat. Rauenna ægrē vim sustinuit, defendente Leone Archiepiscopo, & tribus tribunis comitijs publicis creatis, quòd ea vrbis in fide magis quam ditione Pontificis degerat: ad quem etiam missi sunt qui auxilium peterent. Sed veræ vires in Fräcis erant. Hę dum expectantur, Desiderius propius Urbem mouens, Vrbinum, Senogalliam, Eugebium occupat. Iam Spoleto cum Carolumani liberis appropinquabat, voti gratia exsoluendi Romanam iter facere sc̄ dicitans, sed ingens agmen sequebatur: cum tres Episcopi a Pontifice ad eum legati, interdicunt illi vltiore progressu, diris caput eius detestantes, nisi di-

Cto audiens esset. Valuerunt atroces minæ , sacrâque
 renunciatio. Carolo vibi renunciatum est à suis , om-
 nia in Italia hostilia; tunc digna piâque belli caussa vi-
 sa. Proinde in Allobrogibus conuentu habitu coacto-
 que de sententia concilii exercitu , Carolus ipse cum
 parte copiarum iugum Cinisium (Dionysium alij vo-
 cant) petit. Bernardum auunculum saltum Iouis oc-
 cupare cum reliquo milite iubet. Vtrinque deiectis De-
 siderianis, coniuncto in Subalpinis exercitu , cū hoste
 atroci pugna certatum est. exin ad Mortariam signa
 rursus collata , cæsis aliquot Francorum nobilissimis.
 victoria tamen Carolo parta , Papiam obsidēndis à
 Franco Regibus Longobardorum urbem fatalem, seq;
 in ea obsidendum hostis præbuit, præparatis omnibus
 ad tolerandam obsidionem. Vxores liberique prælio
 interemperiorum , Hunnoldam authorem aspernandæ
 pacis, lapidibus obruerunt. Ad primum nuntium victi
 Desiderij, nobiles Longobardorum Spoletini ducatus
 incolæ , qui auxilio aduersus Francos Desiderio ire re-
 cusrarant, Romam profecti, in fidem Pontificis venien-
 tes , capillum barbamque ponebant: quod apud eos
 sanctioris deditioñis argumentum erat: eorum exem-
 plum sequentibus Anconitanis, Auximatibus, Firma-
 nis. Multi eorum charitate Vrbis , vt tutis tandem aus-
 picatiōribusque sedibus vterentur , domum non redie-
 runt. His Vaticanum incolendum Pontifex dedit : quo
 in dies major eius gentis multitudo commigravit. In-
 terea Carolus Bernardo auunculo Papiæ obsidionem
 mandat. Ipse cum delecto equitatu Veronam profici-
 citur,

citur, quò refugerat Adelgisius Desiderij filius cum Carolumani liberis, & eorum matre Berta. Mulier se adolescentulósque aduenienti Carolo dedidit. Leui castigatione verborum recepti, ac in Franciam missi, in honoréque habiti. Omnes Galliae Italicae vrbes præter Papiam in fidem recepit. Venetos viginti trimes aduerso Pado atque inde Ticino ad terrendum nouo genere belli Desiderium, ut studium suum ipsi quoque Francis probarent, misisse, sunt qui scribant. Omne genus mortalium fide officióque erga Carolum inter se certabat. Adelgisius fuga præcepta procul ad Græcos se contulit. Francus Rex remissis quas secum in expeditionem duxerat copiis, ad auunculum, usq[ue] eo continuare obsidionem, cum cohorte amicorum Romam petens appatatissem excipitur. Virtutem in bello, clementiam in victoria perspexerant. Religio ea peregrinatione enituit: & veræ libertatis ciuitatisque argumentum erat, quod inermis inermi comitatu Apenninum transgressus, tantumque Italæ Rex externus nondum confecto bello emensus adueniret: id quod nemo unquam qui armatus Italianam petiuerisset, fecerat. Eoque tutius, & maiore omnium charitate venerationeque iter faciebat. Appropinquanti, officij caussa, præter ignobile mortalium vulgus, ad tria millia non contemnendorum hominum, qui in dolore maiestatis Romanæ præ se ferrent, occurrerunt, aduentum eius gratulantes, numénque precantes, ut faustus foelixque ei, ac nomini Francico, Italicoque, & populo Romano, Pontificisque foret: illiusque pic-

tati, & ingentibus ipsius paternisque atque auitis erga Vrbem beneficijs gratiam referret, quam longè maximā summis optimisque Regibus soleret. Præstolabatur Regē Hadrianus cū sacro cœtu pro gradibus ædis Petri. Ille vbi in congressum venit, prius Pontificis pedes osculo contigit, quam se illi complectendum daret. Erat Hadrianus summa nobilitate, nec patria modò, sed & ingenio peccoréque Romanus, & vetere Urbe dignus, ac ut vita Pontificatusque sanctus, ita animo moribúsque Regius. Vterque igitur & in congressu, & longiore consuetudine alteri admirationi fuit. Proceres quoque Romani Francique comitate officiisque interfecertarunt. Simul societatem amicitiāque iunxerunt, eosdem utrisque socios hostesque fore: fidemque tacta Apostolorum ara dedere, acceperéque. Rex per quatriiduum continens templo circumiuit, donauitque munificentissimè. Diem resurgentī domino festum apud Pontificem egit. Octo dies in Urbe mansit, nullis religionis liberalitatisue Regiae partibus omissis. Munera quoque Pipini patris non confirmauit modò, sed auxit. Exarchia Rauennatum sub ditione Pontificis esse iussa. Ferunt Corsicam insulam, & quicquid Ligurię ab urbibus Lunae multis antè ætatibus euerse vestigijs ad Alpes pertinet, Pontificati attributum. Et ne odio gentis bellum geri videretur, Vinigisio Spoletinus Duxatus Rhogando Foroiuliensis, Aragisio Beneuentanus redditi, fide tantum iure iurando oppignerata. Aragisius Desiderij gener erat, sed nihil mouerat. Et ut beneficentie Francorum aliqua referretur gratia, Carolus à Pon-

CAROLVS MAGNVS 23. R. LIB. II. 163
tifice Patricius creator, quod ut Magisterium equitum
Principatusque viam, Ducibus Austrasianis ad Reg-
num munierat, ita is tituli honor gradum Carolo ad
Imperium datus erat. Regressus in castra Francus,
omnia prius expertus, si cogere pellicerent ad dedi-
tionem hostes posset: ubi nihil procedit, nec vi ex-
pugnandae urbis Regiae, Rege solertissimo defendente,
nisi magno militum periculo, rationem ullam inuenie-
bat: ipse assidere urbi statuit, uxoremque ac liberos
domo in castra accersit: ut sciret hostis, nisi deditio-
ne facta, obsidionem solutum non iri: cum spesasset
Desiderius, etiam ut cetera amitterentur, nomine Re-
gio ac urbe Regia incolumi, fore ut omnia recuperá-
rentur. Ea res per sex menses obsidionem traxit. Tan-
dem velut mortalibus immortalibusque infestis, cum
pestilentia famaque clausi laborarent, deditio est facta.
Longobardus cum uxore paruisque liberis Leodium
Eburonum exilio causa missus, ac dissimulanter custo-
diri iussus. Mediolano Papiæque clarissimi Francorum
viri Præfecti dati, qui gentis pacem legesque ita tutar-
rentur, ut deinceps suorum Regum desiderio non te-
nerentur. Interea Saxones Eresburgum, ubi Francorum
præsidium erat, oppugnant. Primo egregie defensum
est: deinde cum facta eruptione Franci pugnarent,
hostis simulata fuga in præparatas interea insidias eos
pertraxit: tantamque cædem edidit, ut perpaci superessent. Hique quoad vires humanæ sufficere poter-
rant, incenia tutati sunt: deinde cum ex hac quoquo
paucitate quotidie aliqui caderent, quod hostes per-

petua oppugnatione alijs in orbem succedebant: Francos paucitas eosdem semper in muris telis hostium obiciebat: tandem in conditiones descensum, ut relicto oppido milites Sigiburgum nobilissimum vetustissimumque oppidum incolumes abirent: vbi alterum Francorum praesidium erat. Hoc quoque mox Saxoness tentantes Francus non eruptione, sed constanza, tutandisque, cum satis multi essent, vicissim moenibus, re infecta, tædio discedere coegerit. Exin finitimas sibi Francorum prouincias populati, templo nostra ipsi deorum cultores, incenderunt. Equitatus Francorum recenti gloria Italcarum rerum ingens, quatuor in partes diuisus in hostes mittitur, ut effusiore bello vrerentur fines, Saxonésque ignari cui potissimum parti obuiam procederent, anticipi terrore circumfunderentur. Tres partes obuium hostem habuere, fugaueréque quarta ne raine occurrente late vagata est. Eresburgum bellicis malis affectum restituitur, firmatürque. Sigiburgense praesidium collaudatur. Alio terrarum orbe Adelgisius Græcos Augustumque concitabat: Italiam urbemque Romam Imperii arcem specie libertatis religionisque Augustis ademptam Francorum nutu, quod eis commodum sit, circumagi. Qui Italicas res Gallicis adiunxit, ac Germanicas iungat: quod spe enitatur, cogitandum magis Augustis quam sibi ominandum. Simul ad proceres Longobardorum amicósque paternos literas misit, ut pristinæ maiestatis memores, erigendam rem Longobardicam Italiamque secum capesserent. Nec verbis tantum

erat magnificus adhortator, sed classe à Græcis accepta, Patriciusque (qui apud Augustos erat summorum Ducum titulus) salutatus, ut Francis par nominis maiestas obiiceretur, Byzantio soluit: ad quem rumorem omnium animi in magnatum rerum expectationem erigebantur. Rhogandus Foroiuliensium Dux ex professo defecit, exercituque coacto se Ducem prebebatur, si quis rem Longobardicam salvam vellet: & Regii decoris amissi recens apud omnes dolor quamplurimos armabat. Nihil æquè atque celeritas rem Francicam iuuit. Equites cum leui armatura à Carolo præmissi Rhogandum acie occidere, fuga cæterorum maiore quam cæde. Subsequens Carolus allata suorum victoria ex itinere in Saxoniam rediit, quod more suo Saxones bellum renouabant, Eresburgumque maiore quam antè vi oppugnabant, cuniculis agendis, subruendisque muris, & scalis erigendis, contemptuque mortis: ut Præfectus præsidii aduersus tantum terrorem amissa spe defendendæ ex muris urbis, eruptionem coactus sit facere. Quo intentiores in mœnia erant, eo facilius Francus miles repentina eruptione facta adortus nihil tale ab inclusis expectantes, tantam cædem fecit, ut soluta sit obsidio. Rex Foroiuliensem Præfaturam primum Comitibus Francis procurandam dedit: Henticum deinde Francum Foroiuliensium Ducem creavit, additis finitimis, finul Stiria Charintiique. Vbi accepit Adelgisum deposita spe rerum Ialidrum ad Augustum reuertisse, in Vangionibus conuentu habito, in Saxoniam cum omnibus copiis per-

uenit : caltrisque idoneo loco munitis, cum delectis in expeditionem proficiscitur. Quocunque ibat, cura, victoriique sequebatur. Qui in castris permanere iussi erant, immemores imperij vagabantur : plenique praeda redeuntes, quo magis castris appropinquabant, eo magis incompositi. Germanico & sermone & ornatu magna ex parte miles Caroli, atque adeò ipse Carolus vtebatur : ut nullum discrimen esset inter hunc hostiumque exercitum, nisi factorum animorumque. Diuina occasio visa Saxonibus qui in insidijs latebant, remque explorarant : & iam nox appetens consilium mirè iuabat. Insignia iam nota induunt, procedunt placide, hosti incauto ut commilitones se aggregant : castra cæca nocte simul ingrediuntur absente Rege incustodita. Franci arma ponunt: Saxones ubi tempus visum est, sublato clamore, cædunt, sternunt : cruento omnia madent. In media usque castra terror mortisque cruenta peruenit. Qui in extremis tetenderant castris, fugam circunspiciebant. Sed tam propinquo hoste arma capere coacti, cum præter spem resisterent, animos recipiunt, colliguntque : & hostis cæde satiatus, sensim se recepit. Franco insidias adhuc verito, nec insequi auso, Regressus Rex ignominia paucos notat, quorum curam intentissimam esse oportuerat : reliquos pro cōcione increpitat, quod se ludificandos, capiendos, cædendosque ignauissimo tradiderint hosti : virtutéque superiores, furto circumuerti fūerint : non vigilias actas, non custodias seruatas, nō stationes habitas, proditam militarem disciplinam : Francico nomini in eam diem

inuicto,notam turpitudinis iniuitam : desertores fustu-
rio morteque iure plecti : quam tandem pœnam meri-
tos esse , qui per negligentiam socordiamque hostem
armatum in media castra intromiserint , quæ absente
Rege communis salutis procurandæ principe , vel dili-
gentiis custodiri tegique debuerint ? se nullam tanti
flagitij purgationem excusationemque cernere. Nec
sibi milites priùs quam edomita superbia victoris ho-
stis, satisfacturos : commiterentur ostendere hosti, vir-
tutem Francorum semel fraude cludi posse : iterum ne-
que falli,neque viaci posse. Nec esse difficile contunde-
re ferociam hostis, qui abiecta iusti prælij spe,latebras
capitet, & furtis insidiarum nitatur. Ita cum variè casti-
gasset milites, consolatiisque esset, ac ad eluendam vir-
tute ignominiam excitasset : omnes ardebat cupidi-
tate rei primo quoque tempore gerendæ. Rex quoque,
quæ priore expeditione nō adiuerat, ne diuturnior ho-
sti lætitia foret, peruastabat : & miles non hominibus,
non iumentis, non pecoribus, non arboribus infoelici-
bus frugiferisue, non satis ipsis,nō rectis parcere. Quod-
cunq; trucis iræ potest exemplum edebatur. Clamor
ploratusque vndique omnis generis mortaliū, sexusq;
ac ætatis exaudiebatur. Crudelitas,indignitas furor pas-
sim grassabatur, sæviebat,quoad coæti hostes in cattra
supplices venere. Aueris auribus militum audit, Re-
gem demississimis precibus lachrymisque placauere:
vt naturæ potius suæ clementiæque , quam vel erro-
ris, vel culpæ ipsorum rationem haberet : se oimnia
passos belli mala , satis pœnarum fontes infontesque
dedisse : reciperet in fidem peccato suo miseris

168 CAROLVS MAGNVS 13. R.
calamitoſo que , ſeruatētque corporibus affectos , men-
te tandem refiſcentes . noxāmque confeſſos : eo ob-
ſequentiū in fide permansuros , quōd experti ceruici-
bus ſuis ſint omnia tristia accidere fœderis humani
diuinique violatoribus . Eorum quamplurimi oratione
Francorum procerum adducti ſunt , vt nostri religione
fierent : ab aliis obsides accepti . Qui verò grauitimæ
in Francos noxæ ſibi conſcii erant , vltoribus muni-
tioribusque arcibus ſe tegebant , mittebant tamen le-
gatos ſe quoque in fidem Francorum venturos ,
C H R I S T V M que profeſſuros , ſi aliquo pignore
capiti ſuo caueretur . Quia de religione agebatur , non
turpe ſibi Francicōque nomini duxit Rex nobilissimos
amicorum obsides dare . ita dediti , ac ſacra aqua loti .
Veftfali quoque pugna vieti in ditionem venerunt .
Francia florebat domesticæ pacis externæque victoriæ
bonis perſuens , ingénsque . Nullum Regnum Christia-
num erat non multo Francis inferius virtute , gloria , no-
bilitate , opibus . Gallia , Italia , Germaniāque Carolo
militabat . Ipſe Rex ſummus Dux , & veterum Impera-
torum memoria par . Arma Gallica quietis ignara im-
patientiaque alio verti neceſſe erat . Proxima Hispania
procellam hanc ſollicita expectabat . Saraceni eam ma-
gna ex parte obtinebant , experti , armis nequaquam
Gallis ſe confeſſendos : nec dubitabant , vt ipſi vltro tranſ-
miſſo Pyrenæo ſalutu Galliam ſæpe vexerāt , ita Caro-
lum Regem victorem matura ætate in Hispaniā tranſ-
grefſurum , qui adoleſcens opem Christianis Hispano-
rū reliquias aduersus ſe tuliffet . ſimul Astures Galecique

per legatos Franco congratulabantur victorias partas, Saxonibusque religionem datam, & Pontificiam dignitatem ab iniuria cupiditatēque vindicatam: orabāt, ut natus ad nomen CHRISTI propagandum Hispanorum, qui summis cruciatibus alii super alios quotidie à Saracenis capti necari malint, quam impiorum iugum nedum religionem subire, miserebetur. Saxonum salutem, qui a vero numine alicui essent, curae Carolo extifse, ut pijs fierent: maiorem apud superos laudem pro meritorum, si tela barbaræ superstitionis à iugulo piorum auertat, bellumque Saracenorum ab auro suscep tum, à patre gestum, ipse tanto ex interuallo conficiat, quod adolescentulus attigerit. Saraceni multum in futurum prospicientes, imminentis sibi ex Gallia belli impetum quia fracturos se viribus non sperabant, arte vel leuare, vel declinare cogitabant. Complures Reguli erant, qui ita summæ rei vniuersi consulebant, ut sibi propriè singuli prospicerent. Ibnabala erat Cæsaraugstanoru Regulus, consilio quam armis nobilior, id quod tempora & hostis Francus fieri cogebat. Is ultra in Galliam ad Carolum venit, se ab suis domo pulsum dicitans, quod dicerent eum infidias tetendisse cæteris sive sectæ Regibus, literasque interceptas quas de societate amicitiaque iungenda eum ad Francos dedisse coarguerent. Rex ignarus veré ne hæc an falso & barbara fide dicerentur, quia tamen ipsum in potestate haberet, eam cogitationem suscepit, vt statueret, cum debellatum vbique esset, dimittendas ne exercitus, an in Hispaniam traducendus. Astutes legati non

Ibnabalam, sed tem ipsam spectari oportere dictabant. Saracenos victores, dum prædam de nobis pertinuerunt, communis in nos odio affici: à Francis nuper vicitos, ab ipsis Hispanis animos ope Francorum tollentibus ita coercitos, ut pari iam Marte res agatur: & ipsos, quibus ceteros mortales, animi morbis laborare, factionibus, seditionibusque: quod prædæ assueti, cū p[ro]b iusto hoste non possint, à socijs eam petant. Itum igitur in Hispaniam, non tanquam accitu Ibnabalæ, sed æquè ac si cum omni Barbaria bellandum esset. Nullum genus auxiliorum repudiatum est. Non modò qui in ditione fidéue Caroli erant, sed & quidam Danicæ iuuentutis proceres inter Duces recepti: quos studium armorum, virtutisque ostentandæ cupido perduxerat. Nec traiiciendi Alpibus assuetum militem terrebat Pyrenæi saltus, asperitas rupesque nubibus infessæ, cælo imministrorum montium iuga niuibus cana, confragosæque ac arcte & pleræque præcipites viæ, depressissimæque conuallium altitudines, strepitusque amnium cum sonitu decidentium, viduæque gignentibus, & cultu hominum vacua desertaque. Natura ut Italiam Alpibus à Gallia, ita Hispaniam Pyrenæo saltu muniuerat: sed exercitibus iam inde à prima mortalium memoria magis peruiæ tritæque, quam hic illæ patuerere. Tunc quo maior solitudo in Pyrenæo conspiciebatur, eo suspicio maior, ne occultus hostis, prædoue repentinus tergalateræue, ut que pars opportuna insidianibus esset adoriretur. Omnia tota sucre, vel cautione Francorum, vel nullo holte, insidiatoræue. Ad

Pópeloneim castra posita. Missi qui percōtarentur, dedicationē ne facere Saraceni, qui eā valido præsidio infederat, an fortunā belli experiri vellent. Tempus primū ad deliberandū petebāt; datū est diei spatiū, deinde id agebant, ut ad Reges socios amicōsque sibi mittere liceret: ut nīsi intra quindecim dies auxilio illi præstò essēt, dererēt se se, vrbēque. ē re Francorum esse, vrbe integra à clade belli potiri potius, quā & à victore per iram, & à victo per desperationē euersa. nec hac mora Francum vlliū rei iacturā facere. Vrbē enim, ut omnes terrores ingruāt, vim eo dierū numero laturā: & Frācos, si occurrentibus suis pugna superiores sint, portarū claustra solo verborū imperio refracturos: idque ex eorum dignitate, ac vtrorūque commodo esse, ne insontes vrbes, ad quas liberandas Franci venisse se dicerebant, omissis hostibus armatis, exempla belli vtrinque paterentur, quæ oppugnationis necessitas insolentiāque afferat. Francus ea a Barbaro dici ratus, vt bellum magno impetu cœptū, mora langueceret, confususceretque, quod in re militari initia persepe rem tota trahant; dari nolebat tempus hostibus ad belli apparatus. Et Saraceni initio soliti fortunæ vnius praelij summam rerum committere, quandò id tandem paru prosperè cesserat, more veteris Hispaniæ secuti, perpetuis bellis leuia prælia quæ vniuersam rem iuuarent potius quam decernerent, faciebant secundis haud segniter vtebantur, dubijs experiendo, aduersis cunctando tempus extrahebant. Bellum igitur denunciatum, & iussus miles parare quæ oppugnandis circunsedendisque vrbibus vñi sunt

nec tam lentam oppugnationem hanc facere quam
Papiæ Desideriique fuerat. Tunc enim piam urbem,
piumque Regem, cuius vitæ nobilitatiue parcendum
esset, obseßum: nunc aduersus Barbaram religionem
nobiscum ad internacionem bellantem, rem esse.
Materia cæsa, & suburbanis ædificiis dirutis tigna
comportabantur: omnia suppeditabant ad opera fa-
cienda. Hostis assiduus aderat, crebra eruptione ferro
igneque armatus, velox subitüsque, omne tempus,
omnem locum conatumque varia ludificatione intu-
tum, infidum, infestumque faciens: prius circunsus,
quam venturum quis suspicari posset: prius cæde in-
cendioue facto ex oculis se proripiens, quam contrâ
cundi spatiū daretur. ad portas castrorum primò tu-
multum trepidationemque persepe iniecit: deinde op-
positis aduersus urbis portas stationibus, ne tunc qui-
dem arceri poterat, quin pari audacia impetum face-
ret: nec prius quam perfectis operibus, circunuallatis-
que, claudi mœnibus potuit. Tunc quoque præstan-
ter non virtutem muris, sed muros virtute defendebat.
Turres Francus ex materia mobiles excitarat, duas
sublimiores urbis propugnaculis, non modò vt telis
nudarent defensoribus muros, sed vt in mœnia trans-
cenderetur. quæ vbi primùm diuersis partibus proprius
agebantur, tunc missilem ignem ad primū earum con-
spectum præparatum tormentis iniiciebant, qui motu
ipso maiore flamma concepta, & oculos perstringe-
bat, & quocunque incidisset, alibi incendium, alibi in-
fanam trepidationem faciebat. Vna turriam proprius

admota , terrore micantis flammæ euestigio defeata altera non satis munito itinere , simul suo ac superstantium pondere pontiumque mole, tumultuque , prioribus rotis depresso in altum orbita sedentibus hæsit, magnō hostium, velut numini salus eorum cordi foret , miraculo , & nostrorum consternatione. Ita ludibrio id incepsum fuit, augebanturque animi barbarorum. Perstandum tamen Francus , ac omnes difficultates vincendas existimabat. Dum obsidio diutius spe trahitur, Reges barbari nō ipsi cum exercitu ad pugnandum iusto prælio aderant, sed per occasiones noctis semitis leuis armaturæ milites submittebant, qui sèpius noctu quām interdiu repentina tumultu castra perturbarent. quædam etiam manus cæsis custodibus, perruptisque munitionibus in urbem penetrans , spei bonæ obsecros impleuit. Carolus vinci insolens, flagitium ferre non poterat. Consilium Præfectorum suorum habet: inbet omnes intentos esse ad sua quenque munera obeunda: falli eos, si credant virtutem in acie tantum inclarescere : tollerantiam, vigilantiamque, & insomnes maxima ex parte noctes , diesque laboribus plenos , & perpetuum cum mora temporis tædiosoque certamen, præcipuam esse partem disciplinæ militaris. Ingens flagitium fore, si barbaro plus animi industriæque insit ad clausos liberandos, quām Francis socijsque ad claustra vel vi refringenda , vel pertinacia edomanda. suum quisque munus impigrè obiret , nec locum Iudificationi hostium relinquenter. in armis ipsi essent , suosque continerent ; se vigilias , custodias , præsidia ,

stationes, ut quisque locus, resque ac tempus postularet, dispositurum. ipsi qui praesent, semetipso primum, deinde & eos quibus imperarent, assuefacter cogerentque ut prius collatis equo campo signis vincere, ita nunc & exteriorem hostem eludentemque munitionibus arcere, & interiorem respirare non sinere. Exinde ancipitia munimenta facta: nec minore cura, quae foras, quam quae intrò spectabant, custodiebatur, firmabanturque Barbari eadem, qua prius, spe, incertis temporibus ac locis occursabant. Coerciti, aut foedè pulsi, segnius instabant: multisque conatibus irritis, cù etiam ad signum ab se datum eruptione clausi tentassent, ubi & ipsi reiecti turpiter sunt, & illi in portis retenti alijs super alios cadebant, recipere se coacti, incepto destituerunt. Obsidio iusta erat: & oppugnatio atrocior clausos adorta est. Tanta multitudo militum vndeque contractorum in castris erat, tamque clari Duces, ac tam impiger Rex, ut cum continuaretur die nocturnaque oppugnatio, alijsque aliis in orbem succederent, nec ullus genus operum, machinarum, tormentorum, scalarum, pontium, doli, artis, virtutis, omittiretur; hostis amens tandem consternatusque: vesana propè audacia per equa per iniqua scadentium Francorum oppressus fit. Qui in muris stabant, omnes aut ferro cæsi, aut reiecti. In urbe quoque ingens cedes stragesque tenui. Praeconium ab Rege circummissum, ut inertim parceretur, fine crucis fecit. Abiectis telis dextras inermes supplicesque tendebat, ad eam diē assueti potius mori, quam dum arma suppeteret, se dédere. Tunc præda hominum facta,

ad diripiendam urbem discursum, quæ ingens magni-
que pretij rerum fuit, ut de Barbaris qui orbem terrarū
spoliassent. Muri diruti, ad cæterorū terrorē; isque me-
tus effecit, ut aduentienti Franco Cœsaraugusta Ibnabalę
Regnum minus moræ difficultatisque præbuerit. Pau-
lis per obsessa in conditiones descendit, ut CHRISTI
famulos concionates audirent, Ibnabalā reciperen, Re-
gēque agnoscerent. Duōsq; finitos Reges. Abutaurū
& Deuissczum, qui Ibnabalam domo exegisse in fin. u-
labantur, in castra venire cum donis Francus coegerit, &
vestigal pacisci: omnēque Hispaniā terrore nominis
sui impleuit. Adelphō Asturiae Galeciæq; Regi auxi-
lia misit: nec post eā diē pijs Hispanis superiores bello
Barbari extitere, quos initio illi velut fulmina belli ex-
horruerant. Circumacta estate Francus deduxit exerci-
tum, satis Francici nominis gloriam, & religionis pie-
tatem auxisse se ratus. Ibnabalæ fides in peteda Hispania
sancta visa, & Rex cauit ne falli capiue à quoquam
mortalium posset. In redditu offersum. Impedimenta
Francorum grauia oīnis fortunæ Regiæ priuatæque
sunt direpta. Tota inuidia in Vascones verit, quorum
in finibus id acciderat. Rex militésque ut in pacato
antecesserant: reuersi, nihil nisi scđam inuenere sarcin-
narum iumentorūmque dissipatam stragim: asporta-
taque ac abacta quæ concupisci à prædonibus possent.
Latronum tantum vestigia extabant, ipsi iuxta inuijs
deuijsque assueti, notitia latebrarum, compendijsque
viarum se tegebant. Militum vulgus ingenia Vasconum
latrocinijs leta incusabat proceribus mota suspicio Ib-
nabala authore id faciūt: & ita quos et columus Va-

sconum veteres annales tradunt: quos multis in rebus sequi non alienum duximus in summa Francicorum, Latinorum, Hispanorūmque scriptorum varietate. Nec per se qui prædoncs, purgatēque latrociniis infestaloca, & latebras excutere cupiens Rex potuit, quòd Saxonius tumultus renatus fuerat, ac iam Galliam vrebbat. Nullum enim Francus peregrè bellum gerebat quin rapto tempore Saxones rebellarent, immemores sanguinis sui, si quos fortè dedissent obsides. Absente in Hispania Carolo, Vindocindus Dux Saxo profugus, & suos per internuntios, & alienos corā ipse solicitabat. Danorum arma in primis tentabat. Coacto datōque gentis consilio dicebat Francorum conatus exteris nationibus Regnisque timendos: se quia liber inter liberos degeret, domo pulsū, reliquis, antequam pereant, exemplo esse posse, ut rebus suis prospiciant, ne in seruitutem ex imperio libertatēque decidant. Dum ad bellum Hispaniense omnis pubes Gallica abesset, in vacuam Franciam arma ferantur: non tantū presentem gloriam prædātique parati posse, sed ita affligi euastarique ferro ignique Franciam, ut in futurum de salute sua potius quam de exterorum Imperiorum excidio cogitationes suscipiat. Multitudinem moueri dictis apparebat. Tunc contrā unus ē proceribus gentis egit, Vindocindum velle causam suam communis gentium salutis videri, ut perditas res suas eum florentibus Danis misceat, & alienis tegatur armis, qui suis rectus non fuerit: nec eum aliter loqui debuisse, qui calamitatis socium solatiūmque petat,

cum remeum non inueriat. Danorum aliam causam
esse: nec oportere eos alia re quam miseratione exiliis
vindocindi prosequi. Scio præsentem obijci prædam, sed
illa hamata est: qua qui pasti fuerint, mox ipsi præda sint.
Nunquam Francia tam milite vacua est, ut non viri,
equi, armis, telo sit ab externa vi munita. Cuius ex terra
edentur armati, ac lapides animabuntur, quam iuuentus
desit Francie, quæ pro patria dimicet ferro. Eam quiescen-
tem lacesse, minime è re nostra est: & quanto maiores
kopias eduxit Carolus, tanto magis redditus eius, si ultra
lacesimus, est extimescendus. Maneat volo in Hispania,
non reuocabo. Dum sanus est, nulla unquam cupiditate
Dania bellum inferet. Hæc nobis chara est, quia patria.
Nullum maius beneficium à superis habemus Dani, quam
arma, & inopiam. Adde quod aliquot iuuentus nostræ
proceres sub Franco militant, quibus cum cupiam omnia
secunda, cogor & illi cupere studeréque. Est vir fortis
Francus, est bonus, est nobilis: eius virtutis fauor, ut
illum nostræ fauere volumus.

Ita nullum publicè auxilium Vindocindo decretū.
Cum voluntarijs & manu popularium Rhenum tran-
gressus Galliam vrebatur, vastabatque. Præmissis ab Rege
copijs ipse, quique cum eo erant, præda replete, in tu-
tum se receperunt. Cæteri quæ maior pars erat, nec Du-
ci satis prædæ factum dicenti paruerant, ab Regijs pa-
lantes cæsi ad unum omnes. in Saxoniam cum duxis-
set exercitum Rex, comperissetque Vindocindum ac
reliquos proceres gentis se ad Tassillonem Bauarorum
Ducim, cui Luitperita Desiderij filia nupsisset, contu-

hilē: atrox esse ratus de infontibus obsidibusque sup-
plicium sumi, ab illis abstinuit. Cæterū ut paulatim
extingueretur Saxonum nomen, ipsique sponte sua aliis
æquiorum legum gentibus se adscribendos curarent:
graues gēti illi leges imposuit, ac testamēti factionem,
iusque intestatis præterquam inter agnatos succedēdi,
ademit. Honores Magistratūsque gentis alienigenis,
& in primis Scotis, mandabat, quorum egregia fide
virtutēque vtebatur. Sed nec veniae facilitate recon-
ciliari, nec armis victi frangi, nec consortione religio-
nis placari, nec æquis legibus flecti, nec inquis do-
mari, nec obsidibus oppignerari peruicacia illa Saxon-
um pectora poterant: & in tot Francorum occupa-
tionibus fortuna nouas semper rebellandi occasiones
cupientibus præbebat. Rex, dimisso reliquo milite,
cum exiguis copiis tanquam in media pace in Vbiis
ad Coloniam sedebat. Sorabi, Sclauorum inclyta
bello natio, Saxonum fines populari cœpere: aduer-
sus quorum vim Geillo Magister equitum missus, ab
Rege iubet habere delectum Saxonum: quos & in
fide permanere, & magno animo sua tutaturos spera-
bat. Reuocantur etiam ad signa Francones, certissima
Regis auxilia, quos Franciam Orientalem scculum il-
lud vocitabat, & vnde oriundi Franci feruntur. Hique
exemplo in armis Magistrum equitum sequebantur.
Non multum itineris emensi erant, cum Saxones, quo-
rum præsidium petebatur, rebellasse nuntius affertur.
Continuò & Theodoricus Comes Carolo cognatio-
ne iunctus affuit, vix dum digresso Guillone ad famam

Saxonicumultus ab Rege ad eum coēcendū missus. Habito consilio, de omniū sententia constitutum est, ut prius quām in acie descenderēt, exploretur ubi, ac quātus esset hostium exercitus, quidque consiliī conatūs ē capturus videretur. Compertū est eos maiore in Frācos aduentantes, quām in Sorabos sua agētes ferētēsque, ira, à tergo propinqui mōtis habere castra, citra quē amnis p̄: exeterflueret. Placuit in citeriore ripa Theodoricū confidere, Geillonē verò transmissō fluvio proprius montē. Ita bina castra facta modico inter se intervallo: ut ipſi nihil prius mouerēt, sed vtra parte hostis numero præstans, ingenioq; ferox vim faceret, alteri auxilio accurentes, terga alia pugna occupatorum adorirētur. Honore imperiōque militari Geillo, maiestate Regiæ cognationis Theodoricus anteibat: in huncque, cui etiam Saxonia prouincia data ab Rege erat, omnis gloria rei bello bene fœlicitérque gestæ versuta erat. Cæterū Geillo ut suum vnius illud decus faceret, tertia vigilia mouet montēque circumit. Prima luce hostem sub signis stantem, paratūmque ad pugnam conspicatus, cohortatus milites ut de Saxone millies victo cruentas pœnas exigant, seque intuētes pugnam capessant, vīribus impar, maiorēque Theodorici quām hostis odio, in Saxonem ruens, breuem dimicationem fecit. Ipſe, omnēsq; propè eius copiæ cæſæ à Saxonibus numero cōſiliōque superioribus, & nulla nisi in hostes iustos ira furētibus. Per pauci ad Theodoricū ex fuga se receperē: quo extemplo Rex, allata suorum clade, cum nouis copijs venit. Saxones breui victoriæ fructu coacti de-

180 CAROLVS MAGNVS 23. R.
ditionem facere, graui pœna lucrunt. Mille quingenti
securi percussi, quorum præcipua noxa erat, maiore
iam scelere quam cuius exemplo ignosci posset. In gente
tam indomita erant tamen aliqui religione recente
sancti, qui tandem domesticorum malorum Romanum
migrarunt: & his Vaticani partem habitandam Pon-
tifex attribuit. Tunc nullis domi sanis consilijs, maxima
pars iuuentutis, cum in ipsorum finibus nihil ex sen-
tentia cederet, in Westfaliam contendit: eoque pat-
tim volentes, partim invitatos, ut qui obsidibus datis op-
pignerati Franci animo essent, ad arma compellunt.
Eadem fortuna utriusque victi: Westfali amissis in acie
Ducibus reliqui, veniam sibi obsidibusque impetrarunt.
Saxones occidi poterant: non tentare fortunam, non
cruentam victoriam hosti relinquere non poterant.
Proinde quos eorum reliquos tot clades fecerant, do-
mum reuersi cæteram iuuentutem sibi iungunt. Tunc
quoque victi se Regi dedidere, saepius eius lenitatem
quam ferueritatem experti. Deltri gens poterat, ne
semper pacem solicitarent: cruori nominique pe-
percit: utque sub oculis essent, obseruarique facilè pos-
sent, nobilitatem, & in quibus aliquid dignitatis elu-
ceret, cum liberis vxoribusque traduxit in Galliam
Belgicam, occanis ora ad incolendum eis data, iusso-
que eam tutari Lyde ico Matis præfecto. Maritimum
Imperatorem Hilmyratum vocant: haud scio an detorta
in Latinam Græca voce. In locum Geillonis suffe-
cit Burchardum Magistrum equitum, quod Impe-
rium Regibus ignavis formidolosum, Rege acerrime
Carolo, usq[ue], non timori erat. Simul filios, Catoolum

Germanis præfecit: Pipinum aduersus Græcos Italica-
rum rerum statum solicitantes, & Aragisii Ducis Be-
neuentani fidem suspectam, Italiae Regem creat: Lu-
douicum Aquitania do iat, cīque Hispaniense bellum
aduersus Saracenos mandat. Zatis Barchinonensium
Rex ad primam famam Hispaniæ prouinciæ Ludo-
uico datae, legatos misit, se iam animo in fide Franco-
rum esse: vbi primum se fortuna daret, ex professo
deditioñem facturum: simul & Aza Oscensium Satra-
pes claves urbis per oratores misit. ex Mauritania præ-
terea Abdella Ibiminangæ Regis filius Aquasgrani cū
muneribus venit. Magnitudini Caroli foelicitatique, ac
Francorū gloriæ, opib[us]que virtute partis gratulatus,
societatem amicitiamque petinit. Iuuenis benignè ac-
ceptus, comitérque per aliquot dies habitus, & magni-
ficè donatus redire cum Ludouico in Hispaniam, atque
inde ad patrē transmittere iussus. Barbara religio cun-
cta h[ec] longè alio animo quam ore faciebat. Ibiminangæ
classis Baleares insulas religione nostras, infestas la-
trociniis facere mox cœpit. Zatis & Aza Ludouico ad-
uenienti se dediderūt; tota Hispania citerior armis Francorū in præsentia cessit: reuocato eo à patre, defecere
omnes. Redintegrò eo postea bello Barchino obfessa,
receptaque & ipsa, & Oica. Zatis in Austrasiā exulatum
ductus, vita à Carolo do iatur: adeo in foedifrago Rege
Regium nomen apud Francum valuit, maiestatēque
suam retinuit. Et alia parte Pon pellonem nihilo san-
ctiore lbnabalę fide à Barbaris occupatam Francus re-
cepit. Pipinus Alpes transgressus, Mediolani Regiam de-

legit, quòd ea florentissimæ regionis vrbs, secundum Romam longè princeps totius Italæ esset: & vt Rætienia ad res Orientis Latinis, Græcis, Ostrogothis opportuna fuerit, ita hæc Francis idonea visa est velut arx & specula Italæ, Galliæ, Germaniæque. Et proceres gentis Regum imperio assucti, mitificè lætabantur se domi habere vnde iura peterent, quique domesticam pacem coleret, & externos metus vñibus, ac nominis paterni suique maiestate coerceret, id quod per tot secula Italæ non contigisset. Ildebrandus Dux Spoletinus cum omni suorum nobilitate officii gratia ad eum se Mediolanum contulit: Romamque profectum comitatus, nullum amplitudinis genus in eum omisit. Quacunque iter faciebat, non oppidani modò apparatissimè excipiebant, sed & agrestium turbæ, vt quo dignitate minor, eo numero maior conspiciebantur. Romani parum sibi reliqui fecere, quo magnificensius patri Carolo præstare possent. Sacerdotum Pontificisque maiestas omnia superauit. Coronatus maxima mortalium frequentia celebritatéque, contentit, ne liberalitate in sacrosanctam potestatem maximo interuallo patri cederet. Dux Beneuentanus saceri tandem exemplo Hadriano infestus erat, aliquotque Campaniæ oppida ditionis Pontificiæ inuaserat, ambiguis adhuc finibus, & recenti Ecclesiæ Romanæ imperio. Congressus Pontificis & Pipini metum iniecit Beneuentano, Runoldumque filium cum amplissimis viris misit deprecatorem belli, ne Beneuentum copias admoueret: se Pontifici arbitratu Francorum satisfa-

etrum. Iuuenem Pipinus ab se discedere vetuit, in agrumque Campanum exercitum duxit. Dux territus Beneuentum se includere noluit, casu Desiderii admonitus. Salernum petiit: quæ vrbs in partibus Græci Augusti suis legibus vrbatur. Altera legatio missa ad ultimam spem pacis tentandam: quæ impetrabilior ipsius expectatione fuit. Quo enim longius a Pontifice læso ibatur, eo minus claudebantur aures Regis demississimis nobilissimi Ducis precibus. Imperatum ut res redderet Hadriano: daret Francis obsidem etiam alterum filium Grimoaldum: Beneuentani quoque in verba Franci Regis iurarent, duodecimque obsides darent, quos Pipino placeret. Omnia hæc conuenerere, & facta sunt, ex ingenti metu belli pace parta. Dux domum rediit. Hæc ad ipsum patrem Carolum Francorum annales referunt: eum volunt in Heutria Florentiæ natalem domini ac Dei nostri egisse. Bibliothecarius Romanus nimius propè in recentis illius ætatis & Caroli Magni rebus, bis omnino eum petiisse Italiam, semel cum Patricius, iterum cum Augustus salutatus est, ostendit: res tantas ab illo gestas non dissimulaturus. Beneuentanus præter bellum Pontifici illatum Franco suspectus fuerat, & quod Desiderii filiam Adelbergam in matrimonio, atque inde liberos haberet, quos diximus: & quod Paulum Aquileiensis ecclesiæ Diaconum genere nobilem, sed literis clariorem, perduellionis à Carolo conuictum recepisset. Hunc Paulum & Desiderius cum regnaret, summè dilexerat, ingenio eius

eruditio neq; ie delectatus: & Carolus ob easdem ani-
mi doctes in intimam familiaritatem admiserat. Cæte-
rūm cum deprehendisset eum agitare consilia Deside-
rij educendi ē finibus exiliij, cuius florentis fortunæ
particeps fuisset, procul ab illo in Diomedis insulas
cum ablegauit: vnde ad Aragisium refugit. Nec tunc
docto viro in tali caussa apud mitissimum Regem Ca-
polonum fraudi fuit exilijs terminis decessisse, cum proce-
res suaderent ne impunita audacia contumaciāque ab-
sret: & Pipinus iudicium patris fecutus, eius rei ve-
niām Ducū dedit. Paulus Aragisij Adelbergæque Du-
cum rogatu ad conscribendas historias rediit. à fine
Europij exorsus res Romanas, separatim Longobar-
dicas complexus, simul alia edidit. Hymnum in diuum
Ioannem composuit, quem inter sacra orbis terrarum
canit. Vetusissini exemplaribus, sanctisque authori-
bus imperio opēque Caroli vndique conquisisit, mar-
tyrum vitas mortēmque ac cæterorum diuorum sum-
ma breuitate perstrinxit in templis legendas: quas
facilè crediderim longa die ita immutatas, vt à con-
ditore suo (si existat) non agnoscantur. Mortuo Ara-
gisio, in Caisinatum cœnobium sese vltro relega-
uit: reliquāq; ie vitam sanctissimè transfigit. In defun-
cti Aragisij Duci locum Francus suffecit Grimoaldum
eius filiu n: iussitque eum Græcorum conatus coērce-
re, in quorum file erat Sicilia, & quicquid Italiae
q; iondam magna Græcia fuerat. Adelgisius Desiderij
filius Constantinopoli reuectus, receptusque ab ijs
qui partium Græcarum erant, Beneuentanum Duca-

CAROLVS MAG. 23. R. LIB. II. 185
catum evanescerat. Franci illebrando Spoleto & Gromoaldo Beneuentano Ducibus iuncti, eum in prælio interemere, tanta edita cæde, ut Graeci abiectis belli consiliis, de amicitia iungenda cœperint cogitare. Sed nec idcirco Longobardi caussa vindices habere desinebat. Luptata Desiderij filia patre Rege relegato, fratre Patricio interempto, virum suum Bauarum Tassilonem conquescere non sinebat: is Vindocindum Francorum ex professio hostem receperat: alia etiam hostilia in Carolum ausus, deprecatore Pontifice veniam impetravit, filiumque obsidem dedit. Post id creditus est consanguineos Bauarorum Hunnos occultis nuntijs solicitasse. id palam fieri non potuit. Convictus est dixisse se unicum filium Theonem obsidem dedisse: sed centum datis, nullo pignore destitutum a persequendis bello (cum posset) Francis. Hæc animi nota, fidem dubijs criminibus fecit. Tassilloni igni & aqua Pontifex interdixit: & eundem Rex ad iudicium procerum (nondum Compares Franciae Duces Comitesque eo quo nunc ordine maiestatique erant) reuocauit. Cum condemnatio dubia non esset, opportunè mortua vxore Tassillo a Pontifice ignominia leuatus, coenobio se dicauit: cum patre filius se pro aris totundit. Ita quæstio iudiciumque omissa. Bauanicum motu n res Hunnicæ finitimæ consanguineæque exceptere. Aures enim, qui ipsis Bauari sunt, Hunnorum populi, omisso vetero gentis universæ nomine, ab Autre Rege ipsi nuncupari maluerent. Tuac Hunni parauerunt auxilia, quæ Bauaris mitterent. Sed dum cun-

stantur, Bauaria in Caroli potestatum venit: quo regresso domum, indignè ferentes non expectatis auxilijs suis Bauaros fidem quam vim Francorum experiri maluisse, illata de finibus controv ersia, dirimere eam legibus, communione amicorum iudicio nolunt, sed in Bauariam excursiones facere copantur: Bauaris que duatu Francorum occurrentibus, magno suo male reiciuntur. Ipse Rex cum trans-Albin flumē Vltzios Sclavorum gentem submouisset, Dragauintumque urbem cepisset, ex amicorum cohorte Theodoricum Alafredumque cum parte copiarum in Hunnos promisit. Hi aliquot secunda pralia fecere, munitionesque opportunis locis & præcipue ad coitiones filiorum obiectas expugnarat, terrorēmque circumferentes, hostem longis latisque finibus videntem submovere ex ea quæ nunc Austria est, nomine indito ab Austrasia Gallica, vnde Carolus maiorēsque orti. Subsecutus cum reliquo exercitu Rex Theodoricum vteriorem Danubij ripam tenere, ac vastitatem longè latēque edere iubet: ipse citeriore copias ducit. Sequebatur cum commeatu in nauibus Bauarus immemor germanitatis, ac iam bello vltro lacessitus. Rex ubi hostis appropinquare exploratum habuit, gnatus aduersus quam efferam, & religionis hostem gentem duceret, in planicie spatiofa sacra facienda excitatis altaribus curauit. Milites Ducésque confessione communionēque sacrosancta operati, tantam numinis fiduciam concepere, ut hostes comperta Francorum alacritate, pars in Hunnos Scythes, vnde oriundi erant, se rece-

periat: pars secundo Danubio vecti, Francum magna mole exercitus segne iter facientē antecedebant; quos vltiora semper petentes cum sc̄ qui longum esset, nec sui copiam facerent, Rex constitit, omnīque regione vtroque exercitu vagante perusta, Henricum Foroliensium Ducem, ac Geroldum Bauariæ præfectum in Pannonia statuahabere iussit, atque eas frenare gentes cum parte maxima peditatus. Nam morbi quoddam genus in equos ingruerat, qualue ad octo millia pericre. Et ne vñquam absque periculis ageretur, ab hoste armato inuitus Rex, semel atque iterum propè fuit ut domi parricidio extingueretur. Austrasianæ iuentutis aliquot proceres, quòd inde orto Rege summum gratiæ dignitatisque locum apud eum se obire æquum censebant, postquam virtutem aliorum sibi præferri viderunt, authore ducéque Arderico in illius vitam coniurationem faciunt; dumque plures in dies in societatem sceleris incautius adsciscunt, delati comprehensique qui sceleris manifesti fuere, capite lucrunt: quos leuis suspicio aspergebatur, exilio solum veiterunt. Indignum visum, quibus præcipue salutem Regis cordi esse oporterer, eos Principes nefarij conatus inuentos. Sed illud eo indignius, quo propius. Pipinus Regis notus à nouis coniuratoribus in spem Regni ad ductus, tempus locumque circumspiciebat patris necandi. Rhaudulphi Longobardi prudenter deprehensis ac fidè detectis insidiis, iuuenis attonsus sacrum ciliatum induit: cæterorum pauci securi percussi: maxima pars tantum in exilium missi. Odio Sostradæ Reginæ

188 CAROLVS MAGNVS 23. R.
conspirasse se dicebant. Mulier enim atrox ferebatur,
& quæ viri animum suopte ingenio lenem, immitem
in multos efficeret, efferaréisque. Eo mitior puniendis
fontibus fuit Rex, ut à quibus coarguebatur, illos te-
stes lenitatis ad refellendam iuvidiam haberet, ad caus-
sámque religionis redditum. Concilium patrum præsi-
dibus Theophilo & Stephano Pontificis Legatis habi-
tum aduerfus Græcos Augustos imagines diuorum
peruicaciter damnantes. Imaginibus suis seruatus ho-
nör. Sed & similitas inter Francum Græcumque inter-
cessit, quod Rotrudem filiam Carolus, cum oratores
ad id in Franciam Byzantio missi venissent, Constan-
tino Leonis Cæsaris filio desponderat. Res vana euasit.
Adolescens è domestica nobilitate Mariam duxit: eá-
que mox repudiata, atque adeo attonsa, sacróque coe-
nobio clausa, alteram Theodoram sibi iunxit. Rottu-
dis innupta per mansit, neque impari nubere in animū
inducens, neque parenti nacta. Carolus verò ne ullum
popularitatis genus omitteretur, barbara & antiquis-
sima carmina emendauit, quibus priscorum Regum
Ducumque clarissimorum res gestæ celebrabantur, ac
ediscenda edidit. Patrij sermonis grammaticam in-
choauit, Latinè Petrum Pisanum præceptorem ha-
buerat, virum undecimque doctissimum. Symphoniam
temporum, accessitis ex Vrbe Roma summis musicis,
sanctam iucundamque effecit. In Ægyptu n, Syriam,
Aſiacam cum ingenti vi auri misit, qui pios sub Imperio
imporum Regum vitam inopem agentes, ope suble-
uarent, solarenturque. Galliæ & Germaniæ sacras æ-

des vasis vestisque ac supelleculi preciosa locupletauit: ac ne ianitores quidem templorum profano cultu ornari sicut, Aquitani, ubi Regiam statuerat suam, templum Romana aemulatione extiuxit, ex Urbe Rauen-riaque columnis & priscae artis operibus deportatis. Domesticam disciplinam singulati cura rexit: se (cum vacabat) literis, filios & literis, & armorum ludicris certaminibus, filias Ianficio exercebat. Hierosolyma missus orator Zacharias Sacerdos, ad Persas Lanfre-
dus & Sigismundus nobiles Franci cum Isaaco gente religioneque Hebraeo Pericæ linguæ perito. Hique adire prius Africam iussi. Totius orbis terrarum pa-
ccem animo complectebatur Francus. Et quia Hunni
domum regessi, æqua iam fortuna cum Francis bel-
labant, aduersus eos Pipinum filium Italiae Regem in
Pannoniam misit. Henricum Foro Iuliensem Ducem
decedere, ac in Italiam redire iussit, ne quid rei nouæ
absente Pipino exotiri ea parte posset. Nec armis tan-
tum terrendos Hunnos ratus h[ab]et pontem sublicium
in Rheno ad Maguntiam faciendum curauit: si-
mul misit qui opus metirentur, si forte à flumine
Rheno, fluminibus in Rhenum occurrentibus
dici fossa navigabilis posset. Renunciatum est in-
ter duo flumina Radantiam & Alomoram breuissi-
mum omnium interuallum esse: alterum in Rhenum,
alterum in Danubium se exonerare. magno quidem
molimine, sed regio tamen animo operaque fieri posse,
ut omni parte Europa terra aquaque periuia foret, la-
trociniaque tollerentur, ac bella incriuentius finirentur:

vt cum ex mari mediterraneo in Rhodanum, ex hoc in Ararim nauigaretur, ex Ararique (vt prisci Duces, si Tacito creditur , excogitauere) aperi in Mosellam alueus possit, qui flumini Rheno committatur : si item ex Rheno in Danubium, quo Pontus petatur , nauigaretur : commercia rerum in promiscuo forent , ac orbis terrarum arcana paterent , armisque Francorum nihil esset inaccessum. Iam opus processerat ad trium millium passuum longitudinem, trecentorum latitudinem (altitudo non traditur: pro naturali loci depressam, vt patiens magnarum militariumque nauium esset, necesse fuit) cum quo longius tendebatur , eo magis velur palustri limo in se residente, quicquid interdiu exhauriebatur, noctu explebatur : quo quasi miraculo pauefactæ operæ ac curatores id religiosum rati, vt conatu desisteret Rex peruicere : atque ita facies rerum naturæ , quam mutare Francus statuerat , vt ab ævo fuerat, permansit : irritis ferè huiuscemodi mortalium conatus. Audacia tamen Francorum, & virtute Pipini , qui se Hunnico bello Carolo patre non indignum præbuit, territis Hunnis, Tuditius dignitatis ab Rege apud eos secundæ princeps , suis iam non intuitis non societatem modo iniuit, sed & nostræ religionis effectus est : nec ita multo post in demortui Hacani Regis locum suffectus Rex Theodorus nomine animoque Christiano, & ipse Hacanus deinceps vocatus : quod nomen illius Regiae gentile per multa secula auditum est. Nec ea pax diuturna. Ad supplementum exercitus qui in Hunnia secunda fama stipendia

CAROLVS MAG. 23. R. LIB. II. 391
faciebat, delectum haberi in Saxonia rex iussit. Non detrectauerunt modo citati ad nomina danda Imperium: sed quoniam utique pugnandum esset, armis correptis non Duces modo ad conquisitionem militum ire iussos, sed Magistratus ad ius dicendum sibi ab Rege antè datos, atque adeò Godescalcum in Daniam legatum iter facientem occiderunt: Abroditosque ferocem armis gentem Francis tunc foederatam auxilio Carolo ad hunc tumultum occurrentes, insidijs exceptos, magnam partem ipsos Vizinūmque Regem interemerunt. Tristis & alter nuncius allatus, milites Francos Hispani limitis custodes, dum occupatam à Barbaris Barchinonem recuperare contendunt, magna suorum iactura repulsi: simul ab Hunnis rebellantibus Geroldum Bauarię Præfectum ipsum, & quingenitorum equitum electorum alam, ad internecionem deletos. Ita fortuna virasque vires suas in longioris Vitæ Regibus ostendere mortalibus præclarum dicit: & qui Duces nullam nisi secundam in summis conatibus semper experti dicuntur, iuuenes ferè fato funeti sunt. Ita numeri credo visum, ne res humanae veram solidamque felicitatem dare posse videantur. Caroli res lætæ aduersæ letis exceptæ sunt. Maior dolor propiorque in Saxones stimulabat. Saxonia armis repetita. Castra in aperto ponere ausi toties vici, ac omni dignitate gentis cis Rhenum in colonias ducta spoliati, pro libertate breui vita bellare, quam segnes diuturna servitute transfigere malunt æuum. Sed Duces gens ferrox indomitaque sibi creare poterat, fortunam fabri-

care non poterat. Hęc libidine omnia regit. Ab Abro-
 ditis ignominiae vindicibus quatuor circiter millia Sa-
 xorum cæsa paruo dictu numero, sed secundum tot
 clades anniversarias, cum iam tricesimum annum
 bellaretur, maiore quam eorum res accisæ pati pos-
 sent, ac ipsi hosti Carolo miscrandæ. Igitur castigati
 verbis, ut religionem numénque, cui fides fœderum
 cordi foret, esse crederent, obsides dedere: quamplu-
 timi trans-Albin Salamque refugerant. A Sala flumi-
 ne Salios Francos imitio dictos sunt qui tradant; atque
 inde Salicam legem nuncupatam. Ea flumina ponti-
 bus iuncta, bellumque circumlatum. Omnia vel vi uel
 metu edomita, Velatabi, & aliae iuxta ignobiles gen-
 tes. Multa prælia prospera facta, quædam non inctucen-
 to milite Franco. Nobilissimi quique factis generique
 occubuerent. Normani nouissimi omnium arma abiece-
 re, muneribusque pacem impetrauere Hunni perdo-
 mandi Carolo Caroli Regis filio obuenere. Pipinus in
 suum Regnum in Italiam rediit, quod fama accide-
 rat Græcos in Italia nouos motus concire, & Bene-
 uentanos Græcorum Imperio finitimos cum eis socie-
 tam armorum iniuisse. Ex Hispania lætior nuncius
 subsecutus est. Adelphonsus Asturiæ Galeciæque Rex
 ope nouorum ex Francia auxiliorum Barbaros fuderat
 fugaratque. Vlyssipponem urbem Lusitaniæ principem
 receperat: nec terra modo pollens potensque, mari etiā
 vires nactus, Baleares insulas latrociniis Barbarorum
 piraticam facientium infestas pacauerat, prædonum
 nauibus partim captis, partim sopressis. & piorum Im-
 perio

perio Barduli restituti. Carolus conuentum Aquisq; arni sociarum ciuitatum gentiumque habuit. Quo Adelphonfi Asturum Regis oratores cum peruenissent, opulentamque de Saracenis prædam in conspectum Regis protulissent, Legationis princeps.

TVI, inquit milites, Rex invictè, tuis Ducec hæc cœperunt spolia. Hæ sunt hostium tuorum, quia CHRISTI hostes sunt, exnuie. Vrbes procul expugnatae, insule re ceptæ. Hispania propè omnis religioni reddita. Fœlicitate auspicijsque tuis vincimus. Vnum tibi corpus, unus est animus, quanvis orbis immortalitatisque capax: sed ubi signa fulgebunt tua, ibi præsens nobis telisque nostris esse videberis. Tua absentis lilia eadem sequitur fortuna, quæ præsentem. Sed Victoria, ferox Virago est. Illius modò dextram, modò aliam corporis partem prehensam, nondum totum potuimus corpus. Saracenos enim hostes habemus, uno cæso capite maiore numero soboles centes. Sed tua fortuna, & tuorum virtus, ostendet eos esse mortales. Corpora tantum militum in supplementum trade, cetera bellum prestabis. Supplementum Hispanis decretum. Vido deinceps Britannici liminis custos cum successisset in eam Præfecturam Rolando fortissimo ac prudentissimo Duci, æmulationeque virtutis præclara facienda edidisset, de Britannis spolia in ora hominum protulit. Isque laudatus à Rege. Hoc suo suorumque gradu Carolus ad Imperij nomen capessendum ferebat.

LIBER TERTIVS.

 EO PONTIFEX maximus, quod Hadriani, in cuius defuncti locum suffectus fuerat, acta permulta rescinderet, ab illius propinquis amicisque, qui eius liberalitate creuerant, coniuratione facta comprehensus, cum è custodia elapsus, ope Vinigisij Spoletini Ducis in Franciam confugisset, in Vrbem remittitur comitibus Episcopis, & aliquot proceribus, graui edicto, ne quis eum violaret. Interea Rex velut in speculis sedebat, si quid moueretur. Barbaris in Hispania tantum belli conflatum, ut ægrè illud arcerent. Hunni à Carolo filio coercebantur. Qui Albin Salamque circuncolunt aut fracti aut domiti quiescebant. Normani Danici oceani accolæ piraticam faciebant, Belgicamque oram euastabant, recentis foederis immemores. Eam omnem oram maris lustravit Rex, præsidiaque & classem, ut quisque desiderabat locus, disposita turrim magnifici operis ad Bononiæ maritimam urbem restituit, unde nocturnus ignis emicaret ad nauium cursus regendos. Ad Gandanum ad coitionem fluminum aliquandiu sedet, ne quid eum falleret quod terra marique usquam gereretur. Ex in ex Italia euocato Pipino Rege, rerum domesticarum finitimarumque curam filio Ludouico tradit: ipse Maguntiae conuentu habito, cum

Pipino in Italiā tandem proficiscitur. Dum Venetiam obit, vindicauit necem Henrici Foloijulensem Ducis, quem magnis rebus gestis ex Hunnia octauo ab inito bello anno regressum Taurisanū occiderant. Authores sceleris securi percussi. Rauennam deinde inuisit. Inde in Samnium Pipinum ire iussit, quod Grimoaldus Dux Beneuentanus haud dissimilanter officio deceperat filium Anconam usque prosecutus inde flexit, inermisque, ut prius, inermi comitatu Urbem petit. Per annum aduentus Caroli in expectatione fuerat. Monachi viri sancti cum Zacharia Sacerdote reduce oratores ex sancta urbe Hierosolymis aduenierant afferentes pia magis quam magnifica munera religionis gratia, claves facrosancti sepulchri, ac Cattuarij montis vexillum. Hique nunciabant mox affore legatos Aaronis Regis Perlatum, & munera etiam ex Africa. Nunquam in urbe Roma, ne iura quidem terris dante, tantum exterorum mortaliū fuit. Confluxerant ex reliqua Italia, ex continentibus regionibus, ex propinquis, ex ulterioribus, ex longinquis, ex ultimis propè oris ad famam venturi Romam Caroli, caussam Pontificis maximi cognituri. Statura erat eminenti, corpore amplio, membris congruentibus, facie pulchra, canicie reuerenda, vultu maiestatis pleno, vniuersa specie Augusta, Vifuri erant eum cum Pontifice maximo in templo terrarum sanctissimo, in urbe terrarum parente, velut nihil maius in terris conspecturi. Continens agmen per aliquot millia passuum, variae gentes, dissonae linguae, multiplex ut oris,

ita & vestis habitus. Edixit Leo, ut cum suæ quisque gentis hominibus conglobatim turmatimque Regi occurrerent. Quicquid decorum magnificumque usquam est, proferebatur. Laudes Regis omnibus resonabant linguis. Duces sua quisque decora dum Romæ totius orbis conuentu concinerentur, terrarum omnium sermone celebrata cognoscebant: ac viuentes gloria & posteritate perfruebatur. Cognitus de Leone venerat Rex. Cum igitur ad cognoscendam causam consedisset: qui in Pontificem maximum manus iniecerant, alienis criminibus audaciam sequere tegentes, vltro eum accusabant. Carolus quæsitor, Leo idem & accusator, & reus. Coniuratores vtrunque, & accusatores & rei. Francus dici, reticeri, perorari subebat: hactenus silentium actum. Cum verò ad rogandas sententias descendit Rex, tunc demum patientia silentium ruptum, ac omnis simulatio deposita. Episcopi magis sacrosanctæ potestatis quam Regiae maiestatis memores, consentienti ore reclamauerre summum optimumque Regem esse Carolum: sed cuinam tandem de Pontifice maximo iudicium facere, fas esse? susciperet Leo in gremium caussam suam: quique in cæteros clavium ius haberet, de se quoque ipse incorruptè iudicaret, solo numine vel teste conscientiæ, vel vindice: ita Leo, haud ægrè ferente Franco demptum sibi graue onus de Pontifice maximo iudicandi, suggestum concendit, criménque iureiurando diluit: moxque sententia sua absolutus, cum fraudis capitalis coniuratores rei agerentur, intercessit,

satisque habuit exilium intendi. Nullo vñquam tempore ab Vrbe condita neque res Romana liberior visa, neque Pontifícia dignitas augustior. Cæsatum maiestas iam & antè propè vilis ob res aduersas, impiamque de imaginibus diuorum sententiam, & tunc nulla, quod nullo exemplo per aliquot iam annos mulier. Irena sola mortuo marito Cæsare imperaret, haud quam Cæsareo sanguine orta. Hæc vera erant: sed scribebant dictabantque iniqui, eam ipsam filium Cæsarem non modo rerum arbitrio, sed & luminibus priuasse. Quam falsam inuidiam vt ab se amoliretur, iam inde ab initio oratores & in Vrbem, & in Franciam miserat: sed inuiso semel nomine Græco, fidem mater non faciebat, Constantium filium se absente insciaque à Principibus Græcorum odio libidinis atrocitatisque comprehensum pœnas dedisse. Romani proceres animis aliter afficiebantur. Solium Imperij velut à nemine insessum, quasi numine offerente Regi Franco dandum, summis in religionem meritis id debitum: eum victoriarum gradibus ad id culmen ascendisse, vt summus Regum, summum rerum humanarum titulum obtineat: diem quoque, locum, annum, celebritatem mortalium id postulare. Octingentesimus salutis annus agebatur, & rem diuinam natali domini ac Dei nostri Leo in æde Petri faciens, ingenti assensu procerum, qui vndeque in Vrbem admiratione Caroli Francorumque conuerterant, Carolum Augustum appellatum, infulis, ac cæteris Imperij insignibus exornat. Acclamauit populus

Carolo Augusto diuinitus coronato, magno, & pacifico Imperatori, Vita & Victoria. Cum deinde templo circumiret, effusæ in publicum virgines matrone, que ac pueri contineri non poterant, quò minus proprius adire, salutare, contingere conarentur. Certatim ruebatur, crescebátque semper turba. Nunmus procul sparsis in vulgus, & tandem multitudo divisa in areas, ædētque sacras, vbi in conspectum se oculis omnium daturus erat, ac sui appellandi, dextræque contingendæ copiam facturus. Roma & cæteræ Italizæ vrbes incredibili lætitia afficiebantur, quadringentesimo duodecimptuagesimo circiter anno quam insignia Imperij Romani in Thraciam delata fuerant, ve- luti postliminio reuertisse, summique nominis dandi ius in Italiam reuocatum. Nascentis Ecclesiæ Pontifices martyrio religionem orbi dedisse, mox impias hæreses inualuisse, quibus cum sanctitate vitæ doctrinæque ac paupertate dunicandum fuerit. Gotios Vandaloſque ac alias gentes Italiam cœptisse. Pontificiūm potestatem adeo vexaram, ut non ante Carolum Martellum Caroli avum tollere oculos aysa fuerit. Illum Pontificis precibus motum, Ecclesiæ patrocinium suscepisse, gessisseque. Pipinum eiudem Augusti patrem, vrbis Romæ in se beneficijs egregiam gratiam retulisse; eum Exarchiam Ravennatum vb. Romæ redonasse: liberalitate pietatéque Carolū Augustum neque auo neque patri cessisse. Et Carolus Italorū erga se pietati, charitate respondebat: nec quicquam reliquum fecit, quo magis Italiz vniuersam, singulāsque eius partes augere

ornareque posset. Florentiam restituit Pipino filio imperauit, ut Italiam operibus excoletet, omnique eius amplitudini inferuireret. Quædam monumenta extant Desiderium Fluventinos dispalatos in una incenja contraxisse: Petram sanctam, Sergianam, Orbitum condidisse, ac pleraque alia oppida partim instituisse, partim restituisse: nec euersorem, ut ab Adriano insimulabatur, sed parentem restitutorēmque Italæ extirisse. Plus ducentis triginta annis Longobardi maxima Italæ parte potiti, iam nihil externi moris religionisue, aut animorum retinebant. Deposita exolecentę illa, cum qua Alboin Rege venerant, feritate, in Italici cœli solique ingenium morēsque transierant, veteribus Italis affinitate atque inde cognatione adeò iuncti, ut in Hetrutia, in Spoletino, Beneuentano, Eporedensi, Foroiuliensi Ducatibus non esset facile dignoscere. Reges Longobardorum in ea Cisalpina Gallia florēque Italæ nobilissimas vrbes, ac nitidissimos agros sibi proceribūsque incolendos delegerant. Mediolanum Papiaque, sedes Regum erant. Quicquid ergo inter Apenninum & Alpes à cætera Italia Iacu Benaco, Mincio: ut vero Longobardorum scriptores tradunt, Atesi, Pado, Rheno Bononiensi, disiungitur, id nomine Longobardia censi, Augusto Pontifici que placuit. Longobardis iucundum erat, florentissimæ regioni ab se nomen dari amissio Regno, cum regnantibus nulla suisset eis sua peculiarisque Longobardia: & qui eam habitant, sanctiorem eam sibi arbitrabantur: & qui alibi incolebant, quamplatimi

eo immigrarunt , aij sponte , alii auctoritate Au-gusti , & benedicente Pontifice adducti . Quæ Flaminia prius fuerat , in qua Rauenna est , tunc Exar-chiæ caput , vt oblita Græci nominis reverentior vi-bis Romæ foret , Romandiola dici iussa , velut illu-striore nomine . Ita dum res summa omnium læti-tia approbationeque componuntur hac parte : Rex Pipinus Augusti filius bellum gerebat in Samnio aduersus Grimoaldum , qui Beneuentum egregiè tu-tabatur , crebrisque eruptionibus omnia circa infe-sta hosti Franco faciebat , vt interdum interclusis commeatis obpresso propior quam obsidenti vide-retur . Beneuentanis omnia ad diurnam obsidionem tolerandam suppeditabant : nec animis deficiebant , spondentes sibi aliam esse conditionem Beneuenti ob-sessi , quam Papiae fuerit . Hanc enim propè in primo Alpium descensu irruentibus more suo in eam par-tem Italie quæ Gallica sit , exposicam esse : vt Caro-lus iure uxorem ea in castra tanquam in domesticam Regiam ex propinquo accersicerit : Beneuentanum verò Ducatum numinis beneficio remotum à Transalpinis gentibus , ac Græcis Græcorūmque imperio finitimum inter indo-nita Samnitium pectora inuictum futurum . nec tunc Dux Regi cessit . Teate vrbs nequaquam pari dignitate constantiāque à Rosellino Longobardo cla-rissimo viro Grimoaldi consiliorum socio tenebatur , qui Samnitium virtute accensus , oppidanos ad æmu-landum decus Beneuentanorum inflammare conatus , vel virtute vel felicitate inferior extitit . In aduenientes

Francos erupit magno animo, dubiamque victoriam fecit. Sed cum Vinigisius Spoletinus Dux cum nouis copijs in castra Francorum venisset, tunc intra mœnia se suosque continuuit. Franci Spoletinique inter se certabant, veris eorum captæ vibis gloria cederet. Vnde copiæ admotæ. Pertinacia æmulationis contentionisque vicit. Dum vnde circunstrepit terror, nec remittitur ardor, obliuioque vulnerum, & mortis contemptus furentes subit animos oppugnantium, enitentiūmque: expugnata, direpta, incensa est vrbs. Cum ibi omnis exæuisset ira, Ortona in fidem recepta, nihil hostile passa est. Profecto Romam ad patrem Pipino, Vinigisius illius exercitus Imperator, prius quam redeat Rex, confidere eam prouinciam festinat, vt sua ea gloria foret. Sed apud milites non erat idem certamen animorum. Et Grimoaldus non ut Spoletinus, pro alieno dolore, sed pro salute sua, de imperioque suo certabat: & nepos Desiderij Regis iustiore odio arma gerebat. Vinigisius cum nihil ei prosperè eueniret, seu morbo sponte orto, seu ex mœtre animi affecto corpore, Luceriam se inclusit, obsessusque, antequam ab Rege Augustōue auxilia noua Ducēsue occurrerent, expugnatus ac captus est. Comiter benignaque victor Dux Longobardum Ducem victum sui generis habuit. Aius est etiam, tanquam tunc initium belli esset, eius fidem tentare, vt Longobardorum nomen à seruitute vindicaret potius, quam aduersus illud duceret, militarētue: *Eam demum gra-*

niam refers natali solo, ut quod te clarissimus parentibus genuis, ut sibi decori prægadioque fores, in illius excidium externis sub signis armices? Ego quam à patria mutuatus sum vitam, eam illi iure optimo reposcenti reddam. Cæteri, ut Reges, ut Patricij, ut Cæsares dicantur, in Vulnera ryunt: nos in repetenda libertate nostra, nec viri nec armati erimus, qui tam fortes invicti que pro alieno dominatu sumus? Profiteamur tantum nos Duces liberorum, non deerunt fortes strenuique viri, ac generosi comites, germanaque maiorum nostrorum soboles atque indoles. Vultu magis quam oratione aspernatus est præceps Samnitis consilium. Felicitas Caroli, nouique semper Francorum incrementa, non modo Spoletinum deterrebant à noua fortuna experienda: sed & Grimoaldum, cum Vinigisio ipso victo eius animum expugnare non posset, ut tempora, fortunamque suam publicamque gentis suæ toties victæ in consilium admitteret perpulere: nec difficilem victoriam spes salutis a Francis illi ostentatę fecit. In potestatem non magna deinde vi redactum Grimoaldum, remunerans eius in Vinigisiū meritum Rex, vita donauit, ab Augusto Papiæ iussum exulare, nullo custode imposito. Rosellinus in Austrasiam relegatus. Tanta rerum inclinatio nouos legatos ex toto terrarum orbe exciuit: nec ullius magis quam Græcorum animos mouebat, semper speculantes quem exitum res Italicae nancisceretur. Samnitium bellum in maius incendium exarsutum spes fuerat, ac ex Sicilia veteraque illa Italiae magna Græcia, si Grimoaldo prospere

res cederet, in Francos moltri aliquid te posse. Vbi duas vrbes, alteram cuersam, alteram captiam, Beneuentum receptum, Grimoaldum exulem allatum est, tunc & spiritus eorum imminuti, & nomen Franci. I. M. Augustius etiam magna Græcæ coepit esse, & ex ipsa Sicilia Leo Augustorum Spatharius, quod est imperium militare, nihil consulta Itera sua Augusta Romam ad Carolum venit: & vt in tantatum rerum celebri celerique fama, mox noui ab ipsa Augusta oratores affuere. Fœdus petebant Augustæ legati, ægritudine animi dissimulara, ignari communicatum audiendum imperium crederent: illud pro certo rati, duos Augustos generi humano sine bello diutius esse non posse. Quòd si Francus scemina Augusta uti cursu rerum sacerdotiarum in animum induxisset, vniuersa statim Italia, circunießtæque insulæ in Francorum vel ditionem vel partes transissent. Iam Pipinus Rex ætate spéque ferocior Luceria mouebat, Græcos Italia pulfurus: sed vel ingenjö Græco, vel iussu Augustæ oratores agere cum Augusto Franco cooperunt, vt ea via, duia integra adhuc inuenta, Carolo cælibi, matrimonio iungerentur: quo consilio in vnius arbitrium c. Itre imperium rerumque ius videbatur posse. Fœdus interea datum, & reuocatus Pipinus Rex, & Augustus tota hycme maioréque veris parte in Vrbe manens res Italæ composuit, vt tuta omnia fidaque Pontifici maximo ac Pipino Italæ Regi inclinueret. Proceres Italæ, nobilitatémque ac virtutes coluit, communique libertati ac multitudini consuluit: vt le-

ges dominatur, probi mores institutaque seruarentur. Octauo Calendas Maias ex Vrbe profectus, cum officii causa omnes in quibus aliquid authoritatis gratiae esset, prosequerentur, appellarentque, ac ægre diuellerentur, segne iter faciebat. Pridie Calendas Spoletum peruenit. Ibi dum à Vinigisio officiosissime colitur, hora secunda noctis terra mouit, horrendo Italiæ, Galliæ, Germaniæ fragore, stragéque. Montes quosdam vasto sinu subsedisse: nouos tumulos assurrexisse: oppida quædam corruiisse, quædam vasto hiatu hausta: fluminum nobilium rapiditatem retroactam ferunt: mare alibi refugisse. alibi insolito æstu redundasse. Vrbs ruinis deformata: ædes Petri labefactata: fastigium à culmine quassationis vi refixum: tigna laqueariaque foedè dissipata. In contrarium anni tempora versa: hyems egelida, ac tanquam verna tempeste: dies Ioanni Baptitæ festus, velut Brumali pruina concreta insignis fuit: tremorem terrarum, minisque quasi sublatæ æstatis, autumnus pestilens hominibus exceptit, minisque lætam terrarum pacem effecit. Vercellis erat Augustus, cum ab Aarone Rege Persarum duo legati, alter Persarum nobilissimus, alter Saracenus limiti Ægypti præfectus, munera attulerunt, in his elephantum, rem oculis Francorum nouam, & spectaculo dignam. Ad portum Pisanum eum exposuerant. Cum his reueterat Isaacus Hebræus, defunctis Sigismundo Lanfredoque, siue longinqui tortidique cœli insolentia, siue nunquam sido inter Hebræos nostróque collegio. Simul velut proposito æmulationis

certamine, Abrahamus Barbariæ Aphricanae Rex munera misit oratorésque: qui cū speculandi potius quam gratulationis amicitiae ve gratia venisse viderentur, euestigio sunt dimissi, sed cum muneribus, benigno que responso (Africa enim semper aliquid noui pariebat) in reliquos Hispanorū religione nostros, qui maximè cordi Augusto erant. Aaronis Regum Regis vires Græcis quam Francorū sociis propiores formidolosiorésque: aduersus quem vt & virum, & sui generis Ducem haberent proceres Græcorū, Nicephoro affuere, nomen Augustū Imperiūmque inuadenti, comprehensa Irena, & Lesbum deportata, ne nuptiis suis reliquam Græcorum spem in Frāciam deferret. Nihilo secius Nicephorus nouus Augustus in Franciā misit de renouādo, fœdere: idque in has conditiones iustum, vt alter Orientis, alter Occidentis Augusti, fratrésque essent, dicerenturque. Simul hinc à Neapoli, illinc à Sipōto quicquid vltioris Italiæ in mare procurrit, cum suis è regione insulis, à Græco, reliquum à Franco iura peteret. Inter duo Imperia medius cardo Venetiæ, utriusque Imperii maiestatem piè cōseruarent. Redeunti Carolo in Franciam summo nominis apud genus humanum titulo parto, vrbes Franciæ occurabant gratulantes, gratiamque agentes, quod Franciam columen rerum effecisset. Exteræ gentes armis viæ, minus indignè ferebāt se Carolo Augusto Romanorum parere, quam eidem Francorū Regi paruisse, ac servitute leuatæ liberæque sibi videbantur: finisque bellorum ac inuidiæ fuisse, nisi Saxones immortali in Francos odio omnia Carolo

læta, sibi tristia rati, ad societatem arnorum perdu-
 xissent Vestfalos, ac utraque hæc gens à Francis aperte
 defecisset. Francos Imperio auctos, eternam seruitutem
 cæteris importaturos, nisi iugum recens ceruicibus
 excuriant prius quam res suam refustatem accipiat. Eo
 anno duci in eos exercitus non potuit, grassante pe-
 stilentia: in sequenti totus Francicus equitatus ductus.
 Pedatus longè maxima ex parte constabat ex socijs
 Francorum Abroditis, Franconibus, Bauaris. Hostes
 in prælio peditatu superiores erant, ac duabus genti-
 bus tres cedebant, non numero impares (quippe qui
 ea quoque parte præstabant) sed vel virtute animi-
 que robore minore, vel quod segnius pro Imperio
 Francorum, quam illi pro vindicta sua dimicarent, pro-
 cellam quoque Francici equitatus sustinebant. Vbi
 verò nihil de ardore remittentibus his qui à fronte vr-
 gebant, reliqui se à tergo circunfuderunt, tunc Saxo-
 nes conuersis signis conferti viam sibi per medios ho-
 stes multis illatis acceptisque vulneribus fecerunt: ac in
 castra sua, quæ loco idoneo muniuerant, se recepē-
 re, pari sua hostiumque strage. Dum in hos perse-
 quendos intentior est Francus, Vestfalis tutior fuga
 fuit. Ex Saxonia in Vestfaliam itum. Victi eò facilius,
 quod soli destituti que pugnabant cum innicti Augusti
 exercitu invicto. Nulla re magis quam Christiana re-
 ligione profienda expiare iram Francorum poterant.
 Sacra aqua loti pacem impearatunt. Inde Saxones re-
 petiti, milite, nobilitate, Ducibus, spe vidui, necessi-
 tati paraere, confessi se furore lapsos, vitam impetra-

runt. Qui eorum trans Albinamnem incolebant, ad suos in Galliam Cishenanam migrare coacti. & hæ nouæ ipsorum sedes frequentiores quam Germana illa Saxonia, celebriorésque erant. Decem milia ex illis delecta sunt, quæ per totam Franciam alij alio diuide-rentur. Et ne diuturnam vastitatem solitudo faceret, Abroditis cis Albin sedes descriptæ. Is fuit finis Saxonici belli quarto & trigesimo quām inchoatum fuerat anno. Ingenium Saxonum Vestfali induerant, & sunt qui Vestfalam Saxonibus contribuant. Rebellarunt suis adhuc viribus freti. Non magna clade vieti, leges accepere: quibus mox repudiatis, ad furorem reuoluti, magnam iuuentutis suę partem acie congressi amisi-fere: ac, quòd fracti animo viderentur, supplicibus fides habita, pax redditæ. Sic quoque indomiti paulò post spe Danicorum auxiliorum bellum redintegrant. Antequam Dani occurrerent, oppressi, armis abiectis, veniam amentiæ orabant. Ultima mala meriti erant toties fidem ludificati. Traduci, decumari, internecione deleri iure poterant: pacem Augustus rufus dedit. Dati Magistratus ad ius propalam dicendum, vnde preuocaretur ad Augustum. Sed & sanctius arcanum-que deleétissimorum integrerrimorumque virorum pari sanctitate velut speculatores, qui cæteris omnibus ignaris Vestfaliæ oppida vicosque ac conciliabula circumirent, morésque & dicta cuiusque factaque no-tarent: ac quemcunque peririi, perditæue religionis religionis reuersi in concilio coarguissent, sine inter-cessione primo quoque tempore vbi cunque compre-

hendi posset, necaretur. Nemini sua dignitas suffragabatur: summi infimique prius laqueo suspensi conspiciebantur, quam rei fuisse audiebantur. Quem quisque tam ignominioso genere supplicii affectum videbat, hic fidei violatae poenas dat, dictabat. Hic noui exempli metus eam gentem & numeris & Augusti reverentiorē effecit. Iudices speculatorēsque rem totam, notāsque quibus reus coargueretur, tam sanctè occuluere, ut cum Carolo Augusto defuncto idem institutum viueret, nullis unquam minis, nullo malo adduci potuerint, ut enunciarent. Saxones ipsi exui armis, patria, facultate rebellandi poterant, cælum ipsum minimè. Ab rotidi veteres Francorum socii, amicique, ac recens agris donati, Saxonicō in solo Saxonum animos suscepere: & grauiores propè hostes erant, quod Francorum militarem disciplinam diuturna societate armorum perceperant: idem mores, eadem instituta, idem armorum genus, idem ornatus, eadem propè virtus, non eadem fortuna. Eam solum numen præbet, in rebus potissimum bellicis: & Francus Regum Rex, tantæque opes vinci bello ab una ea gente non poterant, sed fortissimorum virorū morte Augusto ea victoria stetit. Necdum Hunni pacati erant. Domum regressi, cum Carolo filio congressi leuisbus præliis, modò victi, modò victores discedebat. Vno ingenti prælio vici, florem iuuentutis suæ desiderarunt. Cætera præda militi concessa: Regis Gaza (nam & ipsa in potestatem venit) Augusto missa, pars in sacra Xenodochia, valetudinariisque diuisa, pars in Vrbem

Vrbem ad ædes sacras, quæ tremore terræ corruerant, restituendas missa. Gens quæ tot regiones diripiisset, tunc prædæ non modò Francis iustis hostibus, sed prædonibus Sclavis erat. Vtrinque premebantur, hinc iusto bello, illinc assiduis latrocinijs. Sanctius & certius fœdus Francorum futurum erat: simul & illud & auxilia aduersus Bohemos Sclauorum principem nationem ab Augusto impetrarunt. Carolus filius tunc non minore conatu pro Hunnis, quam antea in Hunnos bellum gerere coepit. Contra quam sperant Franci, in Bohemia viros fortissimos, & iustos tunc hostes, ac minimè latronum animos inuenere: & magis fuit anceps dimicatio inter duas gentes viætrices feritatis Hunnorum Francum Bohemumque, quam aduersus Hunnos fuerat: diutiisque tenuisset, nec uno prælio debellatum fuisset, nisi Dux hostium Leccho non imperatoris modò, sed militis officium in acie præstans, magna hostiam edita cæde, dum studio certaminis fitrem virtutis nullum facit, ac ubi Francorum acie densissimam, roburque virorum videt, eà cum detectissimis suorum cuneo facto perrumpere dissiperéque ordines conatur, occubuisse. Tunc Bohemica vis cessit. alioqui propè par clades. Ex Caroli copijs plus auxiliorum quam Francorum cecidit: Bohemi domesticis tantum viribus vni, proceres iuuentutis suæ amiserunt. Augustus nondum confecto eo bello filium Carolum reuocauit, de summis rebus consilium habiturus. Conuenit etiam ex Italia Pipinus: ex Hispano limite Ludovicus. Venit etiam Petrus Dalma-

ta Iadertinorum Comes, cum Donato eiusdem ciuitatis Episcopo, alienior a Græco, Francos Latinosque recipiens. Venetiarum quoque Duces affuerunt Obellerius Beatissime fratres. Dalmata, ingens nostrum flagitiū fore contendebat, si Dalmatiæ ora eam Italiæ partem breui spectans interuallo, quæ Occidentis imperio euenisset, Græcorum prouincijs contribuatur, ac Adriatici maris possessio amittatur. Eam regionē primo quoque tempore à Francis occupandam, velut gliscente iam inter duo Imperia bello. Solitum enim Nicephorūm crebris sermonibus versiculum Græcum, sed in hanc Latinè sententiam usurpare:

Francum amicum habeas : finitimum non habeas.
 Hæc tenus Carolū Augustum magno patientissimōque animo Nicephori simultatē inuidiāque tulisse. Sin ille Dalmatiā obtineat, deteriorc cōditione terra marique haud dubiè imminēs bellū gesturos Frācos. Interea Ademarus Genuę, Hermēgarius Emporijs, Frāci Comites datū aduersus Saracenos Hispanę molas, qui orā Italę insulāsque euastabāt. Victoria potiuntur nostri, ingenti naualis certaminis gloria Genuēsibus parta, sed amissō ea in pugna Comite Ademaro, dum vīctor nimis instat vīctis, uani eius Prētoria intercepta, suppressāque, eāque vna desiderata. Augustus aduersos Barbaros majoris nominis Duce m Burchardum Magistrum equitū misit. Saraceni non tam superiore clade accepta tristes, quam morte Ademari feroce, suppleta classe in Sardiniam delati, descensione facta, cum occurrentibus ad arcendos a populationibus agros, signa contulere. Sar-

di egregiè pugnaueie. Tribus cū citèr nullibus Barbarorum cæsis, reliquos trepida fuga ad mare compulere, vbi non minor trepidatio fuit, dum conseridunt naues, turba se mutuo certamine impediens. Maiorem tumultum Sardus à tergo premens iniecit. nec minor ibi cædes, quam in prælio tenuit. Iam Magister equitum in Corsica erat. Cum hoc iusta navalium pugna Barbatii dimicaturi sperabant eandem fortunam Magistri equitum futuram, quæ Comitis fuisse. Francos sui specimen terrestribus dimicationibus dedisse: rei maritimæ nullum usum habere, gloria equestri nobilem Butchardum: longè aliam esse rationem regendorum equorū, ac moderandæ classis: nec modò cum hostibus, sed cum fluetibus procellisque bellandi virtutem Saracenorū, non minus mari quam terra eniuisse. Francos mediterraneum hominum genis, tam procul à maritimis artibus absesse, quam longè ab illo mari incolerent. Magno animo eos Alpes transire, atque alia parte in Pannonias ac extremam propè Europam continentē arma ferre; insulas vero quæ in oceano in oculis ipsorum sint, nunquam ausos esse adoriri. Hac spe adducti, Corsicam petunt, vt vnuo lacerferent Franci: nec defuit Butchardus suos exhortatus, vt eosdem esse Saracenos meminiissent, quos ipsi in Hispania, quos patres autque in Gallia devicissent: Neptunum virtutem eorum non auxile, qui terra succubuissent, tantum non paterentur se distrahi: propinquam pugnam consererent, iniectis manib[us] ferreis cōminus dimicarent, maritimā aciem similiē terrestria facerent, usque

remorum hosti collata manu eriperent. Et fortuna iuuit. Summa tranquillitas maris, & immotum cælum erat: & hostes initio non mobilitate nauium, scientiā ue gubernandi, sed virtute freti dimicabant: nec viribus multo inferiores, numero nauium propugnatorūmque antecedebant: æquaque pugna, & ambigua victoria diu tenuit, nec diuelli à se hostes Franci sinebant: eaque res atrociorem in mari pugnam, quam terra esse solet, edidit, quod aut vincendum, aut moriendum. Audebant etiam Franci, cum res cogeret, quod Barbari multitudine nauium superiores erant, singulas binis obijcere, ac diuersi ancipiti Marte pugnare. ita virtus multitudini non cessit. Cum cædes passim fieret, Barbari tredecim nauibus amissis, quantum quisque remis valbat, ad salutem contenderunt. Barbarorum enim naues celeritate, remiges vnu, gubernatores arte anteibant. Numerus pugnantium nauium non traditur, amissarum initus est. Francorum nulla desiderata fertur. Ita rotenta eius maris possessio. De superiori mari Dalmatiāque Augustus cum filijs & principibus amicorum consultabat. Magis constabat esse bellandum cum Græco Augusto, quam, vnde initium belli fieret, conueniebat. Exoriens bellum, ac motum terrarum velut ex specula prospiciens Leo Pontifex maximus, occurrente in Mauritianis Alpina gente Carolo filio, Franciam repetit specie Aquisgrani dedicandi Virginis templi, ac communicandi cum Augusto de sacrosancto sanguine Mantuæ adinuento. Has enim caussas & ipse in vulgus iactauit, & condito-

res rerum gestarum tradunt. Sed illa ad gentium Imperium pertinens, proprius fidem est: nec tunc habita cum Leone colloquia consiliaque euulgata sunt: conatus bellumque euestigio infecutum ostendit. Aedes Virgini magnificentissima est ad Aquas extructa, dicatique iuxta ruinas aedium Grani, qui antiquorum procerum unus nomine suo aquas eo loco calidas emicantes nobilitarat. Sed vires consiliaque in se belli moles verterat. Carolus filius iussus Sclauos rursus coercere, ac deinde Pannonijs praesidere. Sclaui passim incolebant: Sorabi Sclauica natio Albis fluminis accolae, Imperium Francorum detrectabant, assueti suis Ducibus dicto audientes esse. Acie congressi, Mledoctio duce amissio leges accepere. In Liuoniam deinde, ac extremas orbis terrarum oras arma lata, nomenque Francicum invictum sanctumque apud eos mortales haberi coepit: cōque velut orbe nouo pacato, rursus in Bohemiam itum. Bohemi falsorum Deorum veneratores, ubi omnia cedere Francis viderunt, eosque cum exercitu simul domesticae sociæque iam pridem iuuentutis ac deuictarum modo gentium febnixos redire, filium fortunæ Carolum iuuenem prædicantes, legatos mittunt: quorum princeps minimè demissam, ut in ditione, orationem, sed Scythicæ, unde oriundi erant, libertatis memorem in hanc sententiam habuit. *Victores haec tenus multarum magnarumque gentium, nunquam vitti, ad hanc diem floruisse.* Et nunc si aqua fata sint, tot gentes nobis militarent, quot sub signis eius ducis. *Dy nubiscum fue-*

runt, iam ad te euocati transferunt. Non virtus nostra sed fortuna tua cedit. Ut re, dum licet, cœli (qua nihil modius rapidiusque est) beneficio. Dux felix fortissimos viros, quo quid fortunatus? in deditionem accipe. Ita deditio facta, acceptaque. Mortuo sub idem tempus Hacano, Hannia in formam provinciae Francorum redacta, leges Magistratusque à Carolo accepit, ac in aliquot ætates Reges suos habere desijt: & ferebatur Augustus Francus opes suas tres in partes diuidere statuisse: Pipino Imperij nomen, Italiamque, ac circumiectas Interni maris insulas: Carolo Pannonias, & quicquid mediterraneorum regionum de Græco deinceps recipere tur: Ludouico Galliam Germaniamque delinasse. Ac tunc non tanquam finito, sed initium capente bello Carolus filius secundum Danubium in Græci Imperij partiumue prouincias ducebat, cum Nicephori oratores cum muneribus occurrerunt, orabantque Francos, ut qui Aaroni Persatem Imperatori pacem dedissent, ne bellum Christiano Cesari, quem amicum fratremque vocassent, inferre in animum inducerent: par esse, qui iura Occidenti darent, particidisque qui in Pontificem conjutarant, ignouissent, Ecclesiasticamque pacem constituisserint, eosdem Orientis Imperio parcere, orbique terrarum consulere, ac si qua de te ambigatur, ex bono & quoque communius commodo, nouoque ac diligentius cauto foedere transfigere: Græcum nullas pacis leges aspernari. Generi humano prospicerent, cuius satius erat. ut Imperiorum pace contineretur. Munera

accepta, deductus exercitus, tam longinquā expeditio-
nem grauatis ducibus militib[us]que, &, quod maximē
on nū mouit, quod C[on]clus tanti exercitus Ducimque
Dux tentari motbo cœpit. Terrestribus viribus inuicti
habebātur Franci, Græci maritimis r[ati]bus pr[es]tare se ar-
bitrabantur. Histria, Liburnia, & Mediterranea Dalmatiae iam in ditione Francorum erant antequā maritima
amitteretur. Nicephorus ut distineret nauale Francorū
apparatum, cum parte classis mittit Nicetem Patriciū
ad retinendā Dalmatiæ oram. Paulus Cephaleniae præ-
fectus cum reliquis navibus ad Inferum mare circumue-
ctus in Hetruriam, Populoniam urbem nihil tale expe-
ctantei repente adortus, captam diripuit, ac circumue-
ctam oram deuulfit, prius quam Genuensis Emporitanā-
que classis obuiāret. Pipinus Rex pedestri itinere Ra-
uennam petijt. Mox Superi maris classe contracta, Co-
macli in statione erat. Nicetes ut antè inferret bellum,
quām arceret, id oppidū egregie defendēte Franco ten-
tans, tanta ignominia cladēque repulsus est, vt satis præ-
clatum deinceps duceret Dalmatiæ oram tutari. Vene-
tus viruqe Imperium obseruare iussus, vltro citrōque
commeans, pacem redintegrare conabatur: nulla re in-
fœcta, nisi quod infestior hostis Veneto Pipionis quām
Græci et effectus criminis dans, eum inter speciem recō-
ciliandæ gratiæ pecunia suppliciōque classem hostiū
iuuisse. Ac paulo antè Nicephorus Augustus duces fra-
tres Ob illiū Spahariorū, Beatiū consulēcrat. Igitur
Francus Brandulam, Palæstinam, Albidam, quæ Vene-
cianitatis per bonaæ partes erat, caput, Methamanci que-

desertum fuga optimatum, nobilem locum, quod ibi tunc Ducum sedes, ac regimen rerum esset, occupat. & velut confecto bello, cum yna parte Nicetes, altera Paulus cum classe aduentarent, ne circunueniretur, classem reduxit. Est apud Venetos fama, Pipinum, cum Riuum altum insularum Venetarum celeberrimam classe tentaret, brevibus stagnisque impeditum æstu recedente hæsisse, cladéque Francorum nobilem locum factum. Certiores authores nihil tale tradunt. Constat Gallico bello faciem Venetæ urbis immutaram: Pipinum, dimissa classe, Mediolanum se recepisse. Augustus Francus eo exorabilior paci Venetis reddendæ fuit, quod omnem culpam à republica in Duces suos auerterent, quos in patriam nefaria consilia iniuisse vel ea fides erat, quod voluntarium sibi consciuissent exilium. & Veneti summi viri videbantur: Francorumque bellum cæteris horrendum, ipsi etiam in bonum verterant, ac relictis pars maxima reliquis sedibus, quas Venetijs contributas diuersissimis æstuarijs littoribusque passim incoluissent, sexagiata circiter insulas, ut quæque Rioalto proximæ adiacebant, pontibus inter se iungunt: quæ singulæ admodum paruae, vniuersæ speciem magnificentissimæ urbis præberent, ubi Ducum sedes, publicumque concilium deinceps haberetur. Sunt qui non ductu, sed iussu Pipini Venetum bellum gestum tradant: id que facile crediderim, quod neque Carolum Augustum, neque filios ipsos alijs certaminibus naualibus interfuisse constat, sed præfecisse Comites suos, cum

in terrestribus ne suo neque filiorum periculo parceret Francus. Duces Obellerius Beatusque à suis hostes iudicati, Græco etiam inuisi fuerunt. Et ut mortalibus, si longior vita suppeditet, multa quæ nolunt, accidunt: Carolo Augusto duorum filiorum mors alia super aliam nunciatur. Pipinus Mediolani, Carolus in Bavaria obiit. Hi conatibus Gracorum oppositi fuerant. Illud igitur bellum omissum. Græcis potentibus data pax: ab eisque stare Venetos concessum, quod Venetorum res maritimis mercaturis Propontidis in primis Pontique constarent, Obellerius etiam Dux patria extortis, cum in Galliam venisset, incusareturque & a Franco & a suis perfidiæ, quod Spatharius Augusti foret, Constantinopolin cum Nicephori Augusti oratoribus mittitur. Beati exitus obscurior fama est. Similis alter Spatharius Leo Siculus, qui ad Francum Romanam transferat, decimo quam profectus fuerat anno, redditum in patriam a Græco impetravit. Fortunatus etiam Gradensium Patriarcha Venetos apud Francum criminari solitus, quod ipsi Latini Græcorum toti essent, aliquanto post Byzantium se ex Gallia contulit. In nullius caput fortunatus aut existimationem sequitum fuit. Ita cum duorum præpotentium Imperiorum bellum generi humano funestum futurum visum fuisset, facilem mitemque exitum habuit. Francus deinceps Augustus vel pacem domi colebat, vel finitima tantum necessariaque bella, vel pro religione gerebat. Nicephorus aduersus Barbaram religionem, Persasque, ut Latinis omnes credimus, turpi nefarioque fœdere

fibi prospexit, pro incolumitate Imperij triginta milia numinum aureorum, pro salute capitis sui tria milia in singulos annos pacis; ut vero quidam Graecorum (quod proprius fidem sit) tradunt, missis cum amplissimis muneribus legatis, qui hostem ita alloquerentur. Nullusne unquam apud te modus crudoris ac vanitatis erit? Ex sacra to cupleissimaque regione venisti auro, argento, reliquisque generi humano excepisti felix, Gracie immerenti bellum intendis. Cur demonum leuorum ac infernum more, immortali mortalium odio dimicandum censes, quasi nullum numen esse arbitratus, ac nunquam ipse moriturus, & reddenda apud incorruptissimum iudicem rationis legibus solutus? Sin quid mei tibi cordi est, ingenuè deposcas: nullam feres repulsam. Ego enim benenolentissime necessitudinis iure prebebo. Quibus Rex Regum Orientis permotus, delestatusque, qui omnia cuersurus venerat, pacatus discessit. Nicephorus aduersus alios Barbaros Bulgaros bellum suscepit. Chrunus eorum Rex pacem orabat, munera non magna mittens, addensque per legatos homini conuenientem orationem. *Nicephorus es: utere omne nuncupationis tue, Victoria ferens, eaque certa & virinque incruenta contentus. Da supplici aequas leges foedusque.* Dederat Grecus Persis ingentia munera. Aequa vel maiora à Chituno in opis gentis Rege postulabat. Indignitate rei facta Barbarus Rex congregati maiore exercitu minore haec auctorum Graecum, ipsum, maximimque nobilitatis pars emi intermixta: capite que casu purgato, calvam argenteo induxit: eaque cum ipse habasset, proce-

res suos cibere iussit, sic fore, ut auri cupidissimus Cæsar mero post fata expletus, alienam sitim elueret, sedarētque. Res aduersæ Græcorum Imperij, Augustius Franci Cæsaris nomen efficibant. Et Carolus Augustus Imperium virtute bellica longè latéque propagatum, legibus ab se conditis firmare statuebat, & quamproximè poterat, ad antiquā vrbis Romæ gloriam magnitudinemque peruenire: pulchrum esse, in terris extare vnum summum regimen rerum, quod mortali bus iura reddat: cui reges omnes gentesque peraque pareant: quod supra cætera emineat: quod vnum secundum Deum optimum maximum rerum arbitrium moderetur: ad quod vnum mortales omnia refeiant: quod sanctum sit: vnde cuncta petantur. Et vt cæteras gentes imperio venerando assecraret, primos Francos Augustorum legibus teneri volebat, easque ipse nouas condere. Quod vbi Franci processus accepere, tanquam sempiternum iugum veriti, coitiones facere incipabant. Ausus est etiam Vasconum processum vnu, romine etiam Vaco, cum in Hispaniam supplementum ducere iubaretur, apud Augustum exercitum recensem ita verba facere.

Vt instructos nos Auguste vides, ita quocunque nos signa vocabunt tua, sequemur: nulla monstra, nulla rerū facies milites absterrebis tuos. Alijs in Urbe Roma esse Imperator cœpisti: Francus Augustus genitus editusque es. Fato quodā virtus tuae gentis inuisa alienæ ignauiae est & libertas nostra reliqurum servans videtur, cum tamen non antè illa pars o-bis terrarum vere libera fuerit,

quām tu cœpens imperare. Hunnis Regem, Græcis fœdus, Europæ iura reddis. Africae formidinem, Asiae societatem, terris pacem, animis securitatem, templis sanctitatem reddis. Nihil tibi præter curarum (quibus alij obruerentur) molem, reliquum fecisti. Franci in tanta nominis tui amplitudine maiestateque nihil optamus aliud, quām ut Franci simus qui fuimus. Armorum vaccinationem si ultro offeres, notari ignominia nos putaremus. Cur milites tuos, Regnum tuum, Franciam tuam, Imperij provinciam facere studes, Imperioque subiçere, rei vagæ (ut expertus ipse es) & profuga ? ut cum more suo, quæ fortunæ ludibria sunt, circumagi, temerè excurrere cœperit, nobis aut iure seruendum sit, aut iniuria dimicandum ? Imperium enim in Francia sempiternum fore quis spondere ausit, quod ex Italia in orientem, ex oriente ad te, non nominis Francici charitate, sed victoriarum felicitate revocatum sit ? Stipendiarij Imperij esse quì possumus, qui ne Regibus quidem nostris pependerimus unquam stipendum !

Nec hæc oratio habita tantum, sed & crebræ frequentesque coitiones ac propè conspirationes factæ. Ita tota res omissa. Volumen legum adhuc extat; sed antiquatum. De institutis Francicis nihil mutatum. Sacerdotum solitiores mores ad fiugem antiquitatisque æmulationem redacti quinque Patrum conuentibus, Rhemensi, Cauillonensi, Turonensi, Aurelianensi, Maguntino. Magistratum Iudiciumque fordes coercitæ multa, ignominia, abrogatione dignitatis. Cum Dano Rege res gestæ, Danorum Rex Gotthofredus

finibus suis non contentus, dum Imperium Germaniæ bellis Francorum fessæ spe sibi destinat, congregdi cum Carolo ausus, terra vicitus, quod Peninsulam incolens, mari plus valere se putaret, Daniam, quæ Francorum bello patebat, fossa, aggeréque ac vallo præmuniit, vna omnino porta relicta: intraque munitiones ad oceanum usque utrinque promotas retraxit emporium multarum gentium conuentu frequens. Sed & mari mox vicitus, positis cum vana spe ferocibus animis, supplex pacem petens impetravit conditionibus, quas ira posita mitiores spe sua inuenit. Sed ne in furorem recideret, aduersus enim consiliorumque socios, ac in primis Normanos, Esesfellum colonia ducta, frenum earum aliquandiu gentium, degeneraturum tandem, ut omnia, in accolarii mores. Duæ præterea, sed obscurioris apud posteros nominis, coloniæ aduersus Albianos deductæ. Ita Albis fluminis accolas vocabant. Pipini filium Bernardum Italiam Regem dedit paterna maiestate: Valliumque virum prudentissimum alterius Bernardi (hic aurunculus Augusti fuerat) filium, immaturam eius ætatem consilio moderari iussit, Barbarosque classe Italiam assiducè vrentes coercere: id quod Hermengarius Comes Emporitanus præstítit. Ex Sardinia plenis præda nauibus redeuntes in Hispaniam Barbaros, positis ad Baleares insulas nauum insidijs excepit, octo naues expugnauit, plus quingentos captiuos Sardos recuperauit. Dum resarcire incommodum hostis cupit, malum malo cumulat. Noua classe Centumcellas Italiam, ac Nicæam Provinciam,

captas diripiunt, incenduntque. Nec satiati duarum
vrbium excidio, in Sardiniam cursum rursus dirigunt,
non mortalibus non immortalibus temperaturi. Sed
ibi qui sua parti audacia defenderent, atque ipsi op-
pugnarent, inuenere. Ingenti cæde castigati: reliqui
ab hoste vix se nauibus tutati, perdiu deinceps quie-
uere; ac ne quid Italiæ subleuandæ deforet, Grimoal-
dus ab exilio reuocatus, eique Ducatus Beneuentanus
restitutus, imposito in singulos annos vectigali quin-
que & viginti millium nummum aurorum. Simul
Ludouicum Augustus vnicum iam filium sibi Augu-
stum cooptauit in communi conuentu, Cæsarémque
salutari voluit, adactis in eius verba iurejurando pro-
ceribus. Et Regni Hispaniæ recipiendi spes concepta.
Adelphonsus Bardulorum Rex cognomento vitaque
Castus, aduersus Saracenos continentis bello res gere-
bat, magno quidem conatu, sed ad exitum spes non
veniebat. Si Carolus in Hispaniam se pio Rege ac-
cessente Augustus veniret, vt Ibnabala Saraceno du-
cente Rex venisset, breuis æui impiorum in Hispa-
nia opes fore sperabat: se filijs carere, & quod orbis
fit, senectutem suam minori venerationi suis, maio-
ri contemptui hostibus esse. Præmium laborum, mer-
cedemque religionis defensæ, spem prepinquam suc-
cessionis hæreditatisque Francis poponi posse. Nec
tanto præmio abnuit Augustus, Bernardumque Italiæ
Regem ex Pipino nepotem Bardulo adoptandum
offerebat. Prope res consecuta videbatur, Augustus
que iam saltum Pyrenæum superarat, cum Bernar-

dus Comes secundæ ab Rege inter Bardulos autho-
ritatis , sceptrum gentis in Franciam ferri adeò mo-
lestè indignéque tulit , vti procerum gentis conju-
ratione facta , metuque Adelphonsum perterritum
coegerit appropinquanti iam Franco Legatos mitte-
re , qui nunciarent mutata consilia , nec opus esse in
præsentia externis auxilijs. Et accidit ad popularium
etiam animos concitandos , vti non contemnendus
Bardulorum numerus scrutute Saracenorum elapsi ,
in Francicum exercitum incidenter. Hi siue ab ira-
tis Francis , ac quod à Bardulis vocati iuberentur re-
infecta domum redire , indignè ferentibus , graui
passi , siue conueniens tempori dolus à Bernardo Co-
mite excogitatus est , in suas quisque ciuitates reuersi ,
atrociora exempla à Francis quam à Saracenis in se-
edita cum dicerent , non prius destiterunt , quam per-
uicere , vt Massillus Rex , quæque eo Duce impiorum
ingens manus ex Africa recens transmiserat , percus-
so in Francos foedere acceperetur. Nec antè decede-
re ex hostico Augustus cœpit , quam prælio victor ,
vstisque agris : quanvis cessere verius quam profligati
sunt hostes : nec potestatem deinceps pugnandi
æquo loco Francis fecere. Pabulatoribus fru-
mentatorib[us]q[ue] infesti aderant , & grauem Fran-
corum armaturam pernices ipsi equique ac expediti
varia ludificatione frustrabantur. Hyeme appetente
redeuates domum , copias Augusti in desensu
Pyrenæi saltus adepti , cum procul iam primum & secu-
dum agmen cum Augusto viam præmensum abesset ,

extremo agmini tantam cladem prius quam recurrens Augustus ferre opem laborantibus posset, intulerunt, ut nullus locus clade Francorum nobilior, ac fama celebratior sit. Roncauallis vocatur. Interempti, ad Christinæ sepulti sunt. nec hostibus læta diu hæc victoria fuit. Maiori mox inter se odio pugnauerunt Bardulus Massiliisque, quam aduersus Francos dimicabant. Turpinus Rhemorum Episcopus proficiscenti ad Saracenorum bellum Franco benedixit, milites concione adhortatus: sub quam expeditionem obiit, successore Vlfacio: nec quicquam nobilius de eo apud graues authores comperimus. Duos annos rebus Hispaniensibus superstes fuit Augustus. Iam se deficere sentiebat. Religioni sacrificisque literis in dies se magis dedebat, diui Augustini lectione in primis delectatus. Iam sacra schola Parisiorum in precio erat, cum ex disciplina Bedæ quatuor doctissimi viri aduenissent, Rabanus, Alcuinus, Ioannes, Claudius, literis non usque adeò à veterum maiestate fœlicitatéque degenerantibus. Pipinus pater Compendium omnibus fecerisibus antetulerat, ipse Aquisgrani cum per bella licet, & viuens sedebat, & supremum diem obiit, sepultusque est Anno salutis octingentesimo quintodecimo. Vixit annos septuaginta duos. Regnauit quadraginta septem. Imperavit quatuordecim. Rem Christianam auxit armis, pietate, templis. Magni cognomen promeruit, dignus habitus ad quem iura insignia que Imperij post multas ætates reuocarentur. Carolo Magno successor LUDOVICVS cognomento Pius.

Is Aquisgrani sacratur, coronaturque a Stephano Pontifice maximo profecto in Galliam ad impetrandum exilibus Romanis in patriam redditum. Nec Romanis modò, sed & Saxonibus, quos traduxerat in Galliam pater, redeundi domum ius dedit. Quóque veterem patriam magis appeterent, nec charitate nouarum sedumi tenerentur, simul ut prouinciae Francorum per bellum mala solitudine vastæ, frequentarentur: illis in patriam redeuntibns, testamenti factionem restituit, quam, ut ostendimus, Magnus ademerat, & in Francia remanentibus nullum supremæ voluntatis testandæ ius reliquit. Saxones hanc noui Augusti in se liberalitatem tam grato animo accepere, vt magis pro Francorum gloria ex eo tempore pugnauerint, quam antè pro libertate sua aduersus eosdem decertasient. Authore Ludouico bellum Danicum confecere, Henrillo Daniæ Rege à popularibus pulso, in patriam opésque restituto. Quo exemplo incitati Abroditi Sclauos morte Magni in rerum nouarum spem erexitos, ad obsequentiā virtute reuocauere. Contrà Azo Vasconia Prætor sordium manifestus, cum ad repetundarum iudicium decedere prouincia cogeretur, mallētque fortuna tentanda quam iudicio periire, manu perditorum coacta, ac a Sigino quodam è Vasconia proceribus adiutus, signa cum Augusti Ducibus contulit: victusque, cum sordibus furore cumulatis nulla spes veniae ostenderetur, ne quid non experiretur in Hispaniam ad Saracenos se recepit, eorum armis se tecitus. Inter ea in Stephani Pontificis

maximi demortuilocum suffictus Paschalis, cuestio
Pontificatum inijt, gereréque cœpit Augusto non
consulto, contra superiorum annorum exempla. Qua
de re conquerentibus Francis oratoribus, nouus Pon-
tifex, quæ antè necessitati temporib[us]que permitta
fuerant, ea à pijs Regibus Augustisque loco immor-
tal[is] legis haberi ostendit non oportere. Eam satis-
factionem excusationēque accepit Augustus: edi-
ctōque in posterum etiam vim fieri vetuit quò minus
per interregnum Pontificem maximum crearent ij
quorum id ius foret: qui continuò Pontificatu inito,
certiorem Augustum faceret. Ac ne incertis finibus,
noui motus exoriri vñquam possent, Hetruriæ vrbes
Augusto dicto audientes has fore edixit, Aretium,
Volaterras, Clusium, Florentiam, Pistorium, Lucam,
Pisas, Perusiam, Vibem veterem: cæteras Pontificiæ
potestati. Armis etiam maiestatem suam defendit.
Vinomarchum iniussu suo Britanniæ Regem se dicere
ausum, pugna oppressit: extincto successorem Ducem,
ac Britannis leges parendi sibi, dedit. Quadraginta
omnino diebus ea confecta est prouincia. Pannoni-
cum bellum quo longinquit[er], eo diutius tenuit, ciu-
li bello par, quòd duas Pannonias, alteram Cadalus,
alteram Lindeutus regebant, discordes æmulationis
propinquitate. Ferto etiam dum certatur, victus Lin-
deutus, Augusti quoque hostis efficitur, quem Ca-
dalo æquiorum suspicabatur: & Bulgarorum auxilijs
fretus, in Bornam Dalmatiæ Ducem Augusti re-
uerentissimum impetum facit, cùmque ex maxima

Dalmatię parte deturbat: mox ipse eisdem rebus pulsus, Francorum ope sua recuperante Duce: cui paulò post mortuo successit nepos Landascus. Et Bulgari controvuersiam de finibus mouebant. Initio per oratores egerant placidè, deinde minis. Verbis validus exercitus oppositus. Ita & Lindeutus furere destitit, & Bulgarus æquum foedus exorauit: & plus quam ciuilia exorta sunt bella, quæ rem Francicam affixere: & exterri minus sancte Francorum nomen suspicere cœpere. Vallius Princeps amicorum Magni fuerat: pueritiam Bernardi Italiae Regis regebat. Defuncto Magno, sorores Bernardi reæ probri agebantur. Crimen maiestatis intendebatur in eos qui eas vitiasse arguerantur, quod Regiarum puellarum pudicitiam attrectari nisi læsa maiestate negarent. Quæstio ipsi Vallio mādatur. Is preceres reos condemnare non poterat, quin pupilli sui sorores manifeste infamie obiiceret: dissimilationēq; tem sepelire optabat. Delatores verò Augusti aures possidebāt, & vrgebant Vallium, ut iudicium faceret. Sed & ipse tergiuersabatur, & Bernardus authoribus proceribus, quos Vallius vetuerat ab eius latere discedere, se se Regem Francię nancupat. Et sunt qui tradant Pipini eius patrē maiorē fratre Ludouico nunc Augusto suisse: ita non deterioris iuris esse ad aliū Regis regnū obtinendū ex maiore filio nepotē, quam filiū minorē supersticē. Per multū proceres Fraci caussę adolescētuli aderāt. Germanorū studia in Ludouicū flagrantissima conspicibātur, iudicium Magni secuta, à quo meminerāt Ludouicū successorem dictum. Bernardus vixdū Alpibus superas-

tis capitul, luminib[us]que orbatus, dolore contabuit. Proceres illorum signorum, ut qui duxissent, non sequuti fuissent, alij alia pena affecti: nonnulli Episcopi sedibus exacti. Lotarius Ludouici Augusti filius Italæ Rex datus à Pontifice coronatur. Sed nec sic res compositæ. Amici Bernardi, qui superstites integris opibus existimationeque erant, Principe Vallio coniurationem faciunt. Ex quatuor Augusti filijs duo, Lotarius ac Pipinus, à patre ab alienati sunt. Pipinus, quod non pauci eius proceres notati ignominia fuissent, & ipse grauissima contumelia verborum increpitus, quod cum Aquitania Regno donatus esset, per cunctationem descendentes in Galliam Duce Azone Saracenos, non prius quam vta propè ea regione omni, repulisset. Lotarius etiam indignè tulerat Regnum Italæ op[er]esque suas imminutas abrogato in Stiriam Charentiamque iure Ducatui Foroiuliensi per ixam Augusti, quod Baldricus Foroiuliensium Dux, Pannonici limitis custos, Bulgaros recentis foederis immemores vim facientes non arcuisset finium ingressu. Foroiuliensis enim Ducatus viribus firmari res Italicas Lotarius arbitrabatur. Ea vero res mirum in modum Germanorum in Augustum studia accendit, quod quicquid Lotario Italæque Regno ademptum fuerat, id Germanis reddebatur. Et tertius Augusti filius Ludouicus Noricis Rex datus, fratrum in patrem conspirationem auersatus est, quarto filio Carolo adhuc insante. Coniuratio autem priuatæ nobilitatis in dies plus vitium nanciscebatur: quarum cum non pœnitentia-

LVDOVICVS I. PIVS. 23. R. LIB. III. 229
ret, specie recti in Aquitaniam profecti, Augustum de-
trudere è folio contendebant: nec ausi patrem Augu-
stum apud filium Regem ex professo accusare, Bernar-
dum Gotthicorum Comitem, eundemque Princi-
pem cohortis amicorum Augusti ac Augustae, cuius
pudicitia malè audiebat, accusabant, conficto criminis
ab his qui sorores Regis Bernardi probri accersitas mo-
leste screbant, parēmque dolorem Augusto ex uxore
inurere conabantur. Ea trium Augusti filiorum nouer-
ca erat, Carolimater. Conjuratorum oratio apud Pi-
pinum huiusmodi fuit. *Nos, Francica nobilitas, non alieni,
sed tui, ad te venimus opem fidēmque ac dextram
tuam implorantes. Mori Francis p̄fstat, quām externos
adire Reges. Cum alienigenis auxilio semper fuerimus,
exterorum auxilio salutem nostram regi flagitiosum est. Nul-
lis Regibus debere possumus Franci, nisi Francis. Sed Fran-
ci Reges inter vos regionibus discreti, cōsulere in commu-
ne non potestis. Ludouicus frater tuus in Germania quæ
procul à nobis abest?. Lotarius alter frater Italicis rebus
non Augustior sed fœlicior quām nostris est. Ludouicus
pater tuus, Augustus noster, suopte ingenio maximè pius,
alieno scelere ingentium virtutum suarum gloriam amittit.
Ipse clementissimo in nos est imperio: nos tamen sub
tyrannide degimus. Ipse Augustus olim liberorum Rex,
nunc ne liber quidem est. Tribus clarissimis totius orbis
terrarum, ac omnium etatum Regibus filijs nouercam su-
perinducere senex pater coactus est. Et nos verè miseri-
dum opem petimus, vulnera nostra nudare non possu-
mus. De Augusta Bernardique licentia secus loqui*

non possumus, quin scelerata, flagitiosa, impiaque nobis
vex nostra videatur. Sed quæ Franci silemus, dissimula-
mus, regimus, orbis terrarum nouit. Fabula gentibus Fran-
ci sumus. Mala nostra postremi omnium discimus. Fre-
degundis ac Landrici memoria renouata est. Sed omitto
pudicitiam, quoniam sola cogitatione impii nobis vide-
mur, quandoquidem Bernarus unus felix regnator est.
Quid de Augusto loquar? quid silebo? Amoue à nobis,
oramus, banc acerbam necessitatem. Quæ te audire non
debet, nefas est nos referre. Te hoc unum per tuam ma-
iorumque tuorum gloriam oramus, effice ne exteris secus
sentire de Regia Francorum liceat. Augustus mansuetu-
dine ipse mira est; sed crudelitas nimis dia in Francia gra-
fata est. Mors sine cruciatu, suppliciū genus hactenus mi-
tissimum fuit. Numera insonium pœnas, ignominias, ocul-
los eratos, & alia dictu fœda, indigna, atrocia. Sed ho-
mo natus est Augustus. Egredere, labefactari, minui
mens eius vel fato vel veneficū potuit. Dum sue men-
tis fuit, se patre, & que filio dignus exiit. Nunc quod
te facere pietas cogit, patri, Regno, rebus consule. Non di-
co impudicitiam, sed impudicitia famam ab Augusta au-
läque repelle: ac vultus oraque fame compone. Patrem
Augustum quoniam humanis cōsiliis mens homini reddi
non potest, ita rege, ut natura lenissimus facere nihil nisi
clementissime queat. He sunt preces nostræ, nobis neces-
sariae, in te honorificæ, in Augustu piæ. Non petimus bella,
non atrocium suppliciorum ac iusti doloris nostri piacula.
Quæ præterierint, more fluminis fulminisque irrevocabilis
præterierint, unde alii obruti, alij ysti perierte. Quicquid

miserarū reliquiarum est, tu serua. Te filium patris vulnera sanare decet. Non enim minus ipse saeuiendo vulneratur animo, quam nos patiente corpore. Francia te non tibi vni, sed sibi & patri genuit. Ea tibi, Augustissimos natales Regiosque, egregium animū, excellentem virtutem, opes, nomen, Regnum dedit: ut si quando virtutis tuae egeret, paratum sibi in te praesidium haberet. Franci proceres, Francia sumus. Non enim patriæ nomen in surdo mutoque ac inanimi solo est. Nos viuens spiransque Francia te oramus, rem Francicam capesse. A corporibus nostris quotidiana supplicia, & quod non minus viri, continentem suppliciorum ignominiarumque metum prohibe. Restitue in solium mansuetudinem, clementiam, quas in te sentimus virtutes. Hæc oratio Pipini animum nutarem tam facilem impulsit, ut nefas non existimaret a patre deficere. Bernardo inferre bellum se dictabat. Eius filium Aurelianī captū, luminibus priuauit, scelera imitatus quorum inuidia pater laborabat. Bernardus in Gotthicā Præfecturam, atque inde in Hispaniam se recepit. Augusta in sacrarū mulierum coetum migravit ex aula. Augustus in concilio Episcoporū veniam suppliciorū quae sumpsisset, petiit. Quæ voluntaria confessio consilia cōiuratorum confirmauit, & eorū caussæ autoritatem virésque adiecit. Iam etiam Lotarius in Francia castra aduersus patrem posuerat, sperans totā Italiam pro eo in patrē signa laturam. Sed procul ab fuit ut Itali generis proceres filium in patrem armatum armis iuarent: Gregorius Pontifex Rauennatum vltro citroque commeans peruicit ne collatis signis pugnaretur.

Pacis conditiones conuenere, quæ in præsenzia san-
 ctæ fuere. Gregorio in Italiam regresso, Lugduni con-
 cilium Episcoporum, quos filij Reges continxerant,
 habituni, Imperiūque patri abrogatum. Quod de-
 cretum mox à Gregorio Pontifice maximo rescissum
 est, & audacia Archiepiscopi Lugdunensis multata.
 Ex scde enim dejectus est. Hæ res in vicesimum a Ma-
 gni obitu annum tractæ. Interea prætextu Lugdunen-
 sis concilij rerum administratione motus Ludouicus,
 in diui Medardi cœnatio tondetur, monachi habitu
 suscepto, ac addita custodia. Qua indignitate permoti
 qui Francorum optimatiam a coniuratione integri
 erant, Ludouicum sibi reddi postulantes, cogunt co-
 pias aduersus Lotarij Pipinique exercitum. DAGO Me-
 diomaticum Episcopus Magni ex pullice filius legatur
 ad Lotarium. Eius maiestas parum apud infanos vi-
 rium habuit. Subsecutus Anselmus Cauillonensium
 Comes apud Lotarium in hunc modum locutus fer-
 tur. Qui modò in illis castris eramus, que non suo Du-
 ce, non suo regebantur Imperio, iam ab te Duce Regé-
 que ac Imperatoris nostro audimus. Non est cur exte-
 ri animas tollant· enses nobis in hostes dati sunt, dex-
 træque, non modò ut pugnemus, sed ut fidem à ci-
 nibus eis accipiamus, inuicemque demus. Nulla esse
 brevior controversia potest, quam inter indulgentissi-
 mum Regem, & obsequentiissimos milites. Hoc enim
 unum te milites tui oramus, ut regum Imperatorumque
 nostrorum vitas in nobis nostra salute prior, potiorque. Cum
 in acie vos pugna ardor ante signa rapit, nas nostri im-

memores, corpora vestra nostri lateris oppositu tutamur.
Nefas esset nobis viuis spirantibusque Reges nostros in
cuiusquam potestatem venire: & nunc patientiam no-
stram experiri fama voluit. Quia enim alia caussa dici
Ludouicum Augustum nostrum in custodia haberi? Scire
vult orbis terrarum, quam magna sit sanctaque nostra
in Augustum nostrum pietas fidisque. Sed ingens, sed
immortalis est. Adsumus inermes, adsumus armati. Iube
nos ferro dimicare pro illius salute: si fugientes perspexe-
ris, ergo poplitibusque ne pepercens. Aut Regem nostrum
iura reddere, regnanteque videre volumus, aut ipsi
emori. Hanc scilicet in posteros famam mitti, ab Rege
Regem, à filio patrem? Horret animus cætera effari. Ex-
hibe ultra in conspectum patrem. Noli hoc te rogari. Ni-
mis audacem in fingendo fuisse famam ostende. Nos ni-
hil nisi piè factum credemus. Relinquere ultra voluerit
ille Regnum, rerumque arbitrium. Tutelam suorum fu-
gientem, quod per leges licet, recipere gereréque co-
gerimus, compulcerimusque. Frustra viri, armatiique ac,
id quod maius est, Franci simus, si pro salute maiestatique
nostrí Cæsar is mori, aut (quod pace dicam tu a) vin-
cere recusemus. Hæc Comes. Respondit Lotarius, patre
conciliij decreto tonsum fuisse. Se, quia reddi optimas
velint, ut antè concilio, ita nunc illis morem gesturu.
Ita redditus Augustus coacto liberiore Patrum concilium:
prioréque decreto inducto, insignia Imperij rece-
pit. Augusta è cœnobio in aulam remigravit. Bernar-
dus reuersus se iure iurando purgauit professus etiam se
innocentiam suam, pudicitiamque aulae Marte iudice, si

quis oppugnet, defensurum: nemine audente tantæ
rei inuidiam periculo singularis certaminis subire, fu-
tura etiam aliunde, pernicie, si iudicio Martis in præsen-
tia victor, odia hominum in futurum non vicisset. Lotar-
rius Italiam coactus repetere, Cauillonum prius euer-
tit, memor orationis ab Auselmo in se potius quam
apud se habite. Simul in Italiam transgressus, ob iram
credo quod Italicas armis paterno bello adiutus non
fuisset, eam Saracenorum classe vri diripiique tacitus
ac nihil mouens sicut, quoad minis parris coactus est
impigrè eam tutari. Anno XXV. à Magni obitu Lu-
douicus Carolum filiorum minimum cognomento
Caluum, Neustriæ Regem dixit, simul reliquum Cel-
ticum ac Belgicum in eius verba iureiurando adigebat.
Pipinus trans, Garumnam in veterē Aquitaniam cō-
pulsus à patre, morbo obiit, relicto eiusdem nominis
filio. Is paternam contumaciam imitatus, iniussu autem
Regium nomen capessit, vindicib[us]que licentiae Au-
gusti copiis appropinquatibus armatus occurrit. Nec
armorum modus. Ludouicus filius Noricorum Rex, in-
dignè passus spei vniuersi Francici Regni Carolum fra-
trum minimum à patre admoueri, in Galliam duxit
Noricorum copias. Viuo patre incruenti enses fuere:
vicesimo septimo quām imperate cœperat anno de-
cessit: Sexagintaquatuor vixit. In Mediomaticibus
sepultus, iusta Drogone faciente. Tunc qui patre vi-
uo se ferro accinxerant filii, mortuo capulis admoue-
re manus. Lotarius, Rex Italæ, & quod maximus stir-
pis esset, Augustusque destinatus, ad se omnia reuoca-

bat: & qui ne patri quidem Augusto percepisset, multo ferocior in fratres erat. Ludovicus Carolusque aduersus fratis cupiditatem communis animo consilioque bellum gessere. In finibus Altissiodorensium ad Fontoniacum vicum castra castris collata sunt. Die Resurrectioni festo, cum utrique alteros ob sanctitatem diei praelium non expectaturos repentinio impetu op primi posse sperarent; prima luce ad castra fratrum Lotarius, fratres ad castra Lotarii tendunt. Vtraque pars alteri in medio spatio obuia fuit. Antequam strueretur acies, locisque Ducibus militibusque ab Imperatoribus attribueretur, infestis animis armisque concutere. Cædes miserabilis facta: cumuli corporum cernebantur, necdum furori tabieique finis. Omnis propè nobilitas Francia cæsa, pertinaci inter se certamine. Contrariis enim studiis distracta in duas se partes diuiserat. Nomen victoriae apud Carolum Ludovicumque mansit, quod duo concordes Reges, & ante pugnam militum animos acuissent, & in acie ardorem excitasent, omniaque diuersi obiret facilius, quam unus apud suos Lotarius. sperans hostium exercitum sub duabus Regibus contentionum studiis distractum iri: ac ut in praesentia vincerent, de opibus inter se mox dimicatores. Quæ res longè aliter cessit. Nec modò ex Altissiodorensium finibus hostem exegere, sed cù Aquagranii plenam maiestatis vobis petiuisset, in secuti ex Belgis Celtisque submouere. Trans Rhodanū tese Vienam recipit. Exin in annū induciæ factæ, delectiique utrinque quadrageni proceres, quorum fide prudenteraque,

fida æquaque pax componi posset. Conuenit ut Franciæ Rex CAROLVS diceretur: eaque Atari, Rhodano, Scalde, Moſa, Oceano, Pyrenæo saltu continetur: Ludouico Germania, Hunniæque cederet: reliquæ opes ac Imperium penes Lotarium forent. Pipini adolescentis respectus nullus extitit. Quo dolore ad ductus, cum omnia agit moliturque, comprehensus, in cœnobium condendus traditur. Lotarius compoſitis Imperii rebus, Ludouicum trium filiorum maximum natu Regem Italiæ designat, nec prius in possessionem mittit, quia mortuo Gregorio, sub recentemque creationem Sergii Pontificis maximi, apud nouum religionis Antifitem nouum Regem Augustum futurum, plus maiestatis habiturum ratus. Dux comitatus Drogoneum Episcopum Magni filium ire iussit. Adolescentis Rex, non qua religione proauus iuerat, iter faciebat. Armatus armitorum agmine longè latèque fuso contendebat, in urbibus agrisque siebant quæ ab exercitu Rege feroci assolent. Sergius pro gradibus ædis Petri occurrit, excepitque, sed non qua Leo Hadrianusque Magnum comitate. Observatæ fores templi erant. *Vbi ad eas peruentum est: Si pacatus ades (inquit Sergius) patebant: Sin quid secus, pendet è cælo in hostem ensis: Valvas case testigeris.* Ad quam vocem iuuenis posita ferocia templum iniit. Nihil quod dari à bono viro posset, negavit Pontifex: ac euangelio Italie Regni nomine insigrem coronauit, ne cauſa in Urbe morandi villa efficit. Octavo die discessit. Calvus domi nec pacem habebat, nec iustum bellum. Res

ei erat cum piratis Normanis, infestiore continentio-
réque latrocínio Galliam vrentibus, quām illus un-
quam iustus hostis fecerat. Danis finitimi erant, Ocea-
níque accolæ. Carolus Magnus reliquarum nationum
septentrionalium domitor, eos prælio decuicit, leui cla-
de affectos: nec religionem nec iura nec Magistratus à
Francis accipere coëgit. Mortuo Magno, ad piraticam
faciendam redierunt, tantum oræ maritimæ infesti:
ac ad primum Francorum occursum refugiebant. Cal-
uo Rege fessa malis ciuilibus Francia, interiora petere
ausi, ægrè sustineri poterant. Lutetiam usque à mari
progressi, ingentem prædam auertére. Regressi do-
mum, prædáque exposita, multo plures spe Francica-
rum diuitiarum adducti, anno eius seculi quinquage-
simotertio, maiore classe longius quām priores euecti,
Ligeris ostia cum subiuissent, nostris religioni deditis
Sabbato sancto Nannetes inuadunt, Episcopumque
ciuitatis rem diuinam facientem occidunt, frequentem
ad sacra populum trucidant. Ea vrbe direpta euasta-
taque Andegauum, atque inde Turones, vtramque vr-
bem fuga ciuium desertam, sine certamine ingessi, di-
reptis quæ agi ferrique celerrimè poterant, domum
rediere, morari diutius non ausi, aduentante cum
exercitu Caluo. A cæteris motibus secundum Ludo-
uici Pii Augusti obitum quies Galliam fouit ad quar-
tumdecimum annum: sub quod tempus Lotarius
Augustus religione motus, siveque monachum pro-
fessus, tribus filiis, Ludouico, quam antea dederat,
Italiam, Augustique nomen: Carolo Prouinciam

cum altera Burgundiarum: Lotario alteram attribuit: cum ea quæ Austrasia fuerat antea, tunc Lotaringia pro Lotariana dici ab Rege suo cœpit. Carolus prouinciæ Rex, non diu superstes patri muneraque paterno fuit: eo mortuo Ludouicus Lorariūsque fratres sine certamine illius opes diuisere. Ludouico prouincia, quòd ea continens Italæ sit, ac citerior Burgundia, reliqua cessere Lotario: huic paulò longior vita dedecus attulit. Duobus Episcopis Regni sui authoribus, Guntario Agrippinensem, & Tetgaudo Treuironum, cum vxore sua Tetberga diuortium fecit, quòd eam diceret ætate prouectam, ac seram ad prolem suscipiendam: adulterii etiam arcessebat, idque corruptis iudicibus ac testibus coemptis facilè probauit: Valdradámque florentissima ætate specieque egregia, duxit. Admonitus à Pontifice maximo, perstabat in amnesia. Episcopi, quòd connubium diremissent, è gradu dignitatis deiecti sunt: Lotario communione piorum interdictum. Ad iram Pontificis deprecandam Romanum profectus, in reditu decessit. Regna eius Calvus coniungere sibi, ac Francorum Regnum ad pristinos terminos propagare conatus, ne duos simul Ludouicos, fratrem Regem, alteriusque fratris Augusti filium Augustum, hostes haberet, propiorem Ludouicum in partem foedere isto recipit. Diuisa Lotaringia, alteraque Burgundia, ut quis cuique locus opportunior erat: continuò Augusti oratores affuere, decedere iubentes Regnis quorū ius morte Lotarii ad fratrem Augustum venisser, subsecutis summi Pótificis legatis, qui Burgundia

dionibus Lotaringis que iuberent Augusto se dedere, simul utriusque Regi reddere Augusto fraternalm hæreditatem imperarēt, cum grani factos sanctæ potestatis denunciatione nisi pareretur. Ludouicus Rex frater Calui exorabilior fuit: Augustus in Galliam à marito Augusto, quæ in Italia Saracenorū bello vexata retinebatur, misera, quicquid sibi è Lotarii Regnis cesserat, reddit. Calvus in sententia peristabat, venientisque ad se Augustæ congressum vitauit, maiores occupationes causatus, expectationemque Normanici belli. Legatis Romanis negavit æquum esse, in se nondum auditum, nec dum causa cognita, Pontificis fulmen intētari. Res magni momenti summos inter viros cum trahitur, Calvus cum Britannis bellum gessit. Vno atque altero prælio victus, non demisit animum, turpe Francos existimans bello à Britannis superari. Ferox dupli ciuitatis hostis, perseverantia Calui in ordinē redactus, leges accepit. Noemeticius se Regem Britanniae dicere ausus, Ducis appellatione pacéque cōtentus, morbo decessit Calvus eius filio Herispeo paternum dominatum reddidit, ac eum in verba sua ireuirando adegit. Superuenit Normanorum tumultus. Fines Nannetū, Turonum, Pictorum populabātur. Ei Dux Aquitaniae Ranulfus, & Robertus fortissimus procerum Comes Andium à proceribus Saxonū oriundus Saxonū etiam à Caluo mercede conductorū auxiliis subnixus, occurreret: sua eis virtus, nobilitasque, & præclara facinora parum profuere. Collatis signis in prima acie pugnantes occubuerunt, cæteri amissis Ducibus ad internacionem deleti. Ande-

gauum victores hostes occupant. Britannorum Rex Solomon, qui patri Herispeo successerat, auxilium Francis hostes Andegauumque obſidentibus tulit. Clausi dederunt Caluo ex p̄æda iungentem vim auri, atque ita fide accepta decessere. Abeuntibus etiam forū rerum venalium datum, maiora Franco Rege animo concipiente. Ludouico enim Augusto defuncto, vt in Franciam Cæſarum nomen reportaret, deiectis ē iugis Alpium Ludouici Germanorum Regis filiis ad intercludendum iter à patre missis, in Italia à Iohanne Pontifice maximo Augustus dictus coronatur anno salutis octingentesimo septuagesimoque sexto: vtque Italiam in fide officioque contineret, Rossone Judithæ vxoris suæ Augustæ fratrem Papiësibus Ducem dat, Berengariumque ac Vidonem proceres Romanæ iuuentutis per matres Francis, per alias Longobardis cognatione junctos, factionumque quæ iam Italiā distrahebāt, principes, & foedere ipsos inter se, & honoribus muneribꝫ que Francis conciliat: alterumque Foroiuliensium Ducem, alterum Spoletinorum dicit: vt aduersus Germanorum Imperii studiosos Francicas partes tutarentur, Ducatusque nomine datos, armis virtutēque in ditionem suam, fidemque Francorum redigerent. De Beneuentanis minus sollicitus erat Calvus Augustus, quod hinc à Grecis sollicitabantur, illinc à Saracenis vrebantur, magisque auxilio indigebant, quam iuare partes poterant. Berengarius vt initio fidelitatem suā Francis probaret, Hermengardam Ludouici Augusti filiam apud

CAROLVS II. CALVVS, 25. R. LIB. III. 241
suæ factionis homines educatam , quam pater Basilio
Græco Augusto desponderat , Bosloni , quem vnum
apud Caluum omnia posse sciebat , collocat. Ea quod
Cœsar is sponsa fuisse t, ac patre, aūo, proauo abauo, Au-
gustis tumens, virum Duccem maiori cupiditate in pleuit,
negans iucundam sibi vitam fore , nisi virum Regem
amplectetur. Calvus quoque Augustus , vt non Du-
ces modò , sed & Reges crearet , eisque iura diceret ,
vxoris fratrem Prouinciaæ Regem appellat , quæ Her-
mengardæ illius vxoris patri auoque Augusti paruisset.
ita facilius , & sanctiore iure , minoréque apud morta-
les inuidia Prouinciam ad Francorum Imperium redi-
turam. Mortalium iudicia de Imperio varia erant: alij
Pontificis maximi factum , magnitudinēr que animi
probabant , quòd Francis de Italia réque Romana be-
ne meritis pristinum decus restituisset : alij ad Germa-
nos Germanorūmque Regem Ludouicum Calui fra-
trem maiorem , & ipsum Magni nepotem , res reu-
cabant , vel quoniam is & ætate iam sera , infirmaque
valetudine , ac corpore debilitato ruina domus in quam
Austrasiam petens diuerterat , prepe oppressus esset ,
ad eius filium Carolum Crassum Auguſlæ indolis iu-
uenem trahebant. In Galliam reuerso Calvo Augusto ,
Ludouicus Germanorum Rex suum diem obiit. Tunc
velut fatis vocantibus , Regna quæ Lotarij junioris iuris
fuissent , omni ex parte in ditionem Francici imperij
redacturus Calvus , ingentem coegit exercitum. Tres
Ludouici filij , Ludouicus Carolomanus , Carolus Craf-
sus , sub recentem pattis obitum dum diuisione pa-

242 CAROLVS II. CALVVS. 25. R.
terni Regni finitimarumque gentium bellis distin-
tur, Calvus Coloniam usque omnia peruersit: mox
Germani oratores affuerunt, ut quae Ludouicus Au-
gustus in Gallijs regna habuisset, legibus iurisque,
non Martis iudicio diuiderentur. Nuper mortuo Lo-
tario iuniore Austrasie Rege, foedus iustum inter
Francos Germanosque, ut Burgundia Lotaringiaque
persequente diuiderentur: nec fas esse Ludouici Regis
qui Caluum aetate antecessisset, filios patrueli ha-
reditate partem excludi. Calvus violatum esse foedus
defendebat: Ludouicum fratrem Regem, quod Au-
gustae reddidisset Regnorum partem quam retineri
cautum foedere inter Francos Germanosque fuisset,
iure quoque repetendi decessisse videri. Cum Germa-
ni nihil aequi se verbis impetrare posse crederent, Fran-
cos ad iudicium carentis laminae prouocarunt: &
sunt qui eos illatos discessisse scribant. Constat Ger-
manos tandem compositis domesticis rebus exerci-
tum Rhenum traduxisse: Caluum, ut eum repente
opprimeret, sera nocte mouisse: sed Germanum per
exploratores re comperta, suos ad pugnam præpara-
sc, eosque recentes, Francum fessum vigiliis, nocturno
que itinere, ac imbre qui multis totam tenuerat
noctem, sine certamine prima luce oppressisse. fu-
gam foedam fuisse, cædem minorem quam pro-
tanta victoria. Capti nobilissimus quisque, quos
benigne comiterque Germanus habuit, se genere
animoque Francum esse prædicans, ac Caroli Ma-
gai sobolem. non cum Francico nomine bellum

gerere, sed si quis oppugnet, pro eo dūnicaturum. se à cupiditate Calui sua vindicare. Ita eos affatus dimisit. quæ humanitas postea Carolo Crasso apud Francos vñui fuit. Calvus Augustus cogitationes in Normanos rursus arcendos vertit, qui finem nullum tumultus faciebant. Fluminum pontes veteres rescissi, vbi res postulabat, noui fabricati, ac aduersus omnem vim muniti firmatique: & ad vtraque capita propugnacula erectas simul ad amnum ostia turres excitatae, castellaque munita, & quæ opportunum erat, præsidia disposita. A Normanis Piratis publicè tuta erat Francia. Calvus domus suæ prædonem inuehit, coactus iniuriam beneficio gratiâque remunctori. Juditham filiam Edulfo Anglo Regi nuptum dererat. Eam mortuo marito ad patrem transmittentem Balduinus Arduennæ saltuariis intercepit, excellentisque ac nobilissimæ formæ amore captus, & ipse pulcherrimus, nec ignobilis, volentem an iuuitam, certè non consulto Calvo, toro sibi iunxit. Armis Francorum obrui amentia poterat. Excidio eius exercitus coactus imminebat. Precibus mulieris, cum infecta res reddi non posset, animus paternus motus, ex hoste prædonèque sanguinis sui generum salutauit: Flandriaque eum donavit: eandem Comitatum instituit. Compendium à nomine suo Carolopolin nuncupari iufuit. Imperium. verò non minore mole retinendum erat, quam partum fuerat. Germani enim

in Italiam, unde petebatur Augustum nomen, irruptionem facturi erant. Rapto trans-Alpes exercitu, arcere hostes transcensu Rheticorum montium positis praesidijs parabant, cum Mantuae correptus moritur, accepto veneno à Sedechia Iudeo medico. Nec tradunt authores quo solicitatore corruptoreque id scelus perpetrauit Hebræus, neque sicutum ne in eum sit: ut domesticis magis insidijs quam externis petitus oppressusque Caluus videatur. Impotentiæ superbiæque à suis insimulabatur, & quod contemptis patrījs moribus, cultu in externos ritus degenerasset. Dalmaticam induitus prodibat, persæpe cum corona diaademataque ferico, cum veteres Reges nihil à cæterorum ornatu different. Ita dum oculis hominum augustiorum se facit, pectoribus inuisus fuit. Annonius his ferè totidemque verbis scribit. *In Italia expectabat Caluus Augustus primores Regni sui, Hugonem, Bossonem, duos Bernardos, alterum Arvernorum Comitem, alterum Gotthia Marchionem, quos venire iussérat. Sed hi cum ceteris Regni proceribus, exceptis paucis admodum, aduersus eum conspirarant, coniurarantque febre tentatus hauſit in potionē puluerē missum à Sedechia Iudeo medico suo, quem mirè diligebat, cuique nimium fidei habebat.* Hæc Annonius. Necessæ est suis particidij authores summos viros, quorum magnitudo nefarium scelus memoriamque obscurarit, & impunitatem tulerit, dederitque. Caluus ex Hermentrude priore uxore præter Iuditham quatuor sustulit liberos, Ludovicum, Lotarium, Carolum, Carolomanum. Lotarium

immatura mors præripuit, neque virtutibus neque vi-
tijs nobilem. Carolum iam Aquitaniæ Regem destina-
tum, adolescentia ferocem, virium periculum facien-
tem Albinus militum fortissimus lucta congressum,
sed ignarus quisnam esset, tam graui ruina stravit, vt
inter manus sublatus expirarit. Carolomanum sacris
initiatum, sacerdotiisque locupletatum, coniuratio-
nem in se facere conantem, sacerdotum gradu deicatum,
reliqua venia impertivit: iactantemque mox se pro-
pterea sacris amorum, vt regni potens esset, lumini-
bus priuauit. Ex altera vxore Iuditha duos sustulit: sed
ij non perennauerunt. Vercellis funeratus, ad Diony-
sij aliquanto pòst transfertur. Regnauit annos triginta-
sex, Imperauit biennum. Successit filius eius LVDO-
VICVS BALBVS, qui nouercam Augustam,
maiestate nominis, ac fratre Bossone, nouercalibús-
que spiritibus inflatam, pietate mitigauit, ab eaque
eblanditus est Regni insignia, à Patre Italiam petente
apud illam deposita. Per multis proceribus memoria
Calui erat inuisa, quòd immodico superbóque Impe-
rio vsum in suos eum arguerent. Ea res minus obse-
quentes illos filio nouo Regi efficiebat, metu, ne in
patrios mores abiret. Conuentu igitur procerum indi-
cto, quæ res per multos annos intermissa fuerat) spem
certam futuræ moderationis omnibus præbuit. Dis-
sensiones Principum authoritate potius quam imperio
composuit. Parvam expeditionem in Cenomanos fe-
cit, ac Gotthofredi eius cimitatis Comixis filios minus
sui patrisque reverentes, minis, nisi quamprimum ad

officium sanitatemque redirent, ultima passuros, ad obsequentiam compulit. Foedus cum Germanis Regibus fecit, his legibus, ut Lotaringia inter Francos Germanosque æquis partibus diuideretur: de Imperio neutris ius esset alio loco quam in Italia dimicare. Id triste miserumque Italæ Pontificique maximo fuit, pati Italiam bellum alieni mala, immunitibus malorum his inter quos bellum foret. Idcirco anteuererit Ioannes Pontifex maximus, in Franciamque venit, turbatis etiam in Italia rebus, cum exigitaretur contrariarum factionum de Imperio certaminibus. Ipse Francicarum partium erat, coinstanteque ac præiudicium sui esse ducebatur, ut cum Calum Augustum creasset, Balbum filium in eius defuncti locum sufficeret. Aduersa factio Carolum Crassum Cæfarem appellabat. Ioannes à procuribus Gallæ piè officiosissimèque exceptus, Balbum Augustum creat, coronatque. Simul in Tricassibus coacto concilio, Lambertum Imbertumque ac Formosum principes aduersæ factionis deuouit, qui per æqua iniquaque Francorum causam oppugnabant. Annus in Francia mansit. Coactus est in urbem redire, quod à Saracenis Italia vexabatur. Carolus Crassus in Barbaros summam virtutem religionemque præstítit. Italia defensa, eum Augustum salutatum Ioannes Pontifex non inuitus tandem coronauit, (quod nescio an ulli aliij Pontifici contigerit) intra quatuor annos trium Imperatorum coronatione nobilis. Balbus enim cum vixdum biennium regnasset, imperasseque, decessit. Grauida uxore, ventris speci tutorem reliquit Odonem

Robertii Andegauensium Ducis filium. Ita Rege nondū nato, velut ventre Rege, omnia turbari cœpta. Erāt nobiles inimicitiae inter Bossonē & Theodoricū, quod vterque Eduensem Comitatū suum esse diceret: eoque usque contentiones exarsere, ut Bosso à Pontifice Lugdunensem Regiis insignibus ornaretur, sacrareturque, ac Rex non Prouinciae modò, sed & Burgundiæ declararetur, ipse primū, deinde Ludouicus eius filius. Et Ricardus Theodorici filius item se Regem Burgundiæ dicitabat, quod Edua quam sibi vendicabat, Burgundiæ caput esset. Et iam nomine Regio euulgato, **LVDOVICVS CAROLOMANVS**, que Balbi ex pellice filii Regium nomen inuadunt, præclaraque initio facinora aduersus Normanos piratas edidere, & Bossonem ciūisque filium Ludouicum Prouinciarū finibus continere se cogunt. Deinde redenutes maioribus viribus, Normanos quum armis arcere non possent, ingentem vim auri illis dederunt, duodecim annorum inducias spondentibus. Nec res diu lœtæ fuere. Carolomanus in equo ludibundus, dum refugientem domum puellam insequitur, impetu equi intra humile ostium illatus, corporis compagem soluit: Ludonicus aprum venabulo premens, intorto aliunde telo transfigitur.

CRASSVS Augustus pacata Italia in Galliam profectus, aduersus alteros religionis nostre hostes, sed non eadem fœlicitate res gessit. Normani adiunctis Danis, Ambianorum, Attrebatum, Cameracensium, Morinorum, Menapiorum, Brabantiorumque fines populati Gotthofredo & Sigifredo

248 CAROLVS CRAS. 28. R.
bus, Leodium, Traiectum, Tungros, Coloniam, Tre-
uiros, Aquasgrani, hæc capta diripuerant, cædèque
facta incenderant: cum latius vagarentur, in Medio-
matribus Crassus eis occurrit. Inferior discessit. Ex
hostibus non modò socios amicósque, sed affines fecit,
data Gotthofredo Regi in matrimonium Ægidia Lota-
rij patruelis sui Regis filia, Normanisque Frisia attribu-
ta. Hugo Lotarij Regis ex Valdrada pellice filius, Lo-
taringia repente occupata, ne à Germanis Francisue
illo Regno pelleretur, omnia miscere conatus, persuas-
it Gotthofredo Regi sororis suæ viro, ut æs militare
ex Augusti Crassi fisco petat: sperans siue eo negato
hostes ex amicis ea repulsa futuros Germanis Norma-
nos: siue concesso, Augusti milites factos in medias
Imperii prouincias vbi videretur penetraturos. Et ut
sanctum fidei necessitudinique pignus intercederet,
simil Normani sua tutarentur, partem Lotaringie do-
tis ergò sorori Gotthofredoque attribuit. Sensit artem
Crassus. Normanum Regem æs militare sibi suisque
petentem, ad colloquium composito loco tempore-
que euocauit. Henricus Dux positis insidiis aduenien-
tem interceptit, occiditque: ac paulo post Hugonem
auxiliis destitutum, captum, luminibus priuauit, cum
iam prior manus Normanorum Neustriam vslisset, si-
démque induciatum in duodecim annos factarum te-
stantibus Francis, respondisset morte omnia extingui:
defunctis Regibus induciarum authoribus, solutas in-
dicias. Nec Henrico duci diuturnum Gotthofredi in-
digna fraude intercepti occisiisque gaudium Normani

amisso Rege reliquere. Eum cum Augustus cum copiis ad turandam Franciam Parisios misisset, ipsi Louanio, quod oppidum captum obtinebant, profecti, Lutetiam oppugnant, erumpentemque Henricum de industria cedentes longius elicuere. Imprudens in cæcas fossas, quas leui materia terraque superstrata contexerant, corruens, superuentu hostium oppressus est. Crassus à suorum partium hominibus non Augustus modò, sed Rex Franciæ appellabatur. Neustrii publicè detractabant Imperium. Ut eos vel tolleret, vel edomaret, nouam, pacem cum Normanis composuit, idque Neustriæ quod nunc Normania est, nomine à nouis incolis indito, incolendum eis dedit. Exin qui iuuenis mira indole fuerat, adeò degenerauit ab illa Caroli Magni stirpe, vt quod rebus suis publicisque superesse non posset, curator ei daretur Carolomani filius nomine Arnulfus, nobili exemplo fratrius pater. Ludouicus Germanorum Rex fratrum maximus obiuerat. Vxor quoque Crassi, quam probri cum Luitualdo Episcopo Vercellensi insimulatam Crassus dimiserat iuratus ab se integrum esse: Bene habet, inquit, mariti iureiurando virgo sum. Ita sacrarum virginum coetui se dicauit. Arnulfus Augustus salutatus, Franciæ quoque Regem se dictitabat, rēsque pace bellōque gerebat, cum maxima procerum pars, Balduino Flandriæ Comite, ac Fulcone Rhemensi Archiepiscopo reclamante, O D O N E M tutorem Caroli Simplicis regnare iubent. Eum Valterus Senonum Archiepiscopus inunkit. Is Rex aduersus Normanos præclarè

bellauit; Lutetiam rufus tentabant. Comes Parisiorum Robertus frater Odonis, idem Magister equitum, à mœnibus repulit. in Senones eos velut tempestas detulit. Agrivastati, oppida defensa. Ad Axonam assecutus Odo, funestam eis prædam fecit. Misera erat Francia, prædæque, ac omnium iniuriaz audaciæque opportuna. Berengarius Vidoque quos apud Caluum Augustum in gratia authoritatéque suisse ostendimus, magnis opibus ac nobilitate inter se conspirant, rerumque potiundarum consilium ineunt. Placuit ut Berengarius in Italia, Vido in Francia nomen Imperii inuaderent. Et Fulco Archiepiscopus Rhemensis eum odio Regis Odonis euocabat. In Mediomatrices venit, quod eò consiliorum socios cū Fulcone conuenturos excomposito sperarat. Sed Odonis opes plus quam modicæ vt rediret domum coegerent; ac quoniam peregre conatus non prosperè cesserat, cum Berengario de Italæ Regno bellum gerere coepit. Franci Odonem biennio postquam eum Regem salutarant, in Aquitania omnino regnare iubēt, cætera Francia abstinere. Fulconem cogunt CAROLVM SIMPLICEM inungere, duodecimum ætatis annum agentem: id æmulatione rerum administrandarum factum crediderim. Multi enim prout viri tutores exorti sunt, ac armis in Odonem astum, in cùmque Arnulfus Augustus vocatus: virtute, opibus fortunâque superior Odo euasit. Cum Simplex vnde uicesimum annum ageret, Odo æger decessurus, conuocatis proceribus, talem habuit orationem.

SVPREMVS mihi dies adest, qui suo cuique tempore alijs serius, alijs ocyus aderit, si quid serum in hac vita breuitate est. Pater meus Robertus cum in acie aduersus Normanos pugnabat, quot hostes conspiciebat, abs tot gladiis necem eum metuere par erat. Sed à nullare, à nullius vi vitalia nostra peti non possunt. Mare, cælum, terra, casus, natura, ius, iniuria, interitum afferunt: *C*ontra vita non nunquam morte ingratiior, ac multos non natos præstaret. Vixens vobis magis quam mihi consului, *C*ontra moriens consulere debeo. Fratres fratribus in vita sunt: morientibus, ac ex hac exiguitate in illam perpetuitatem aeternitatēque vita migrantibus, quicquid in terris relinquitur, unum atque idem est. Et quo propior illi immortalitati fio, eo perspicacius prouideo quam vos in hac adhuc mortalitate. Divinior est hominis animus, quam ut illi sordere non debeant quæ attoniti admirantur mortales. Mens nostra cœli aeternitatisque capax est: Regna vero suspecta, infida, cruenta, incerta, serua, angusta, insatiabilia. Vero reges, non solium, non satellices, non exercitus faciunt, perdunt interdum, euertuntque. In primis optandam vobis fœlicitatem publicam, duco, que neque inuitus ipse offert, neque querentibus se abdit. Præstò adest, tenetur, si publicè petatur. Ut famem, ut pestilētiam effugiamus, in manu nostra non posuit rerū creator: Talem vero ut habeamus rem publicam, talesque leges, quales ipsi constituerimus, in potestate nostra est. Fortuna nullus sibi creat sue quisque mentis institutorum-

que faber architectusque est. Regnum si affectes, non tam facile adipiscare, quam si habeas amittas. Si membra Regni partesque inter se consentient constabuntque, corpus Uniusum salubre erit. Publica salus, priuatorum res egras sustentat. Moribunda & affecta res publica, priatas res vel validissimas secum trahit in excidium. Si communis omnium res suum unum sensum consiliumque, ac unum animum haberet, non indicerentur gentium conuentus. Nunc quoniam Deus optimus maximus quid in singulo quoque virtutis fideique foret, cognosci voluit, pars est unumquenque ad huius quam proxime consilio integritateque potest, accedat ad illum animum, quem si communem cunctorumque, unum condémque Deus voluisse, singulorum sapientia nequamquam opus foret. Sed quod natura nobis inuidit, ipsi prestat. Vbi enim virtus magis elucebit, vos mala conspirationis animorum quam de Regno certamen inire. Concordia aureum est ac adamantinum vitæ vinculum: regina heraque, omnia in pace, vita, festinitate tenet. Discordia vastitatem, soliditudinem, orbitatem, agris, oppidis, Regnis affert. Patria, à qua omnia accepimus, omnia redonemus. Carolus Balbi filius, id quodius aquumque postulat, Rex vocetur, à quo amouere ius Regni Uniusus terrarum orbis si conspiret, non valeat, etiam si sceptram annextorqueat. Vitam hominis, quandam in theatro actum arbitremini. Quicquid homo cogitat moliturque, id non modo posteritas (que incorruptè iudicabit) oculis patescet, sed iam perspicitur ab ipso caelo ad spectaculum circumfuso: cuius oculis vos ita compo-

nite, ut vita breuitatem tanquam unius diei ludos si spe-
Etatoribus probaueritis, maiora quam concipi animo in
presentia possint præmia perceptum in sciatis. Hæc Odo
moribundo corpore, sed vegeto pectore dixit: sed nul-
lius minus quam fratri sui paterno nomine Roberti
animum permouit. Is enim inter factionis suæ homi-
nes eam actionem mouit, quæ ne cum ipso quidem
extincta fuit, sed immortalis, tantos spiritus proli eius
subdidit, ut tandem ad Regnum peruererit. Dicitabar
confessione concilióque vniuersæ Franciæ ius Regni
vtrò Odoni delatum, eodem exemplo quo ad Pipi-
num delatum fuerat. Si iure Pipinus regnasset, iure
Odonem regnasse, nec potuisse vlla in morte voce, su-
premáue obtestatione translatum, in domum suam re-
gnandi ius stirpi Balbi restituere. Ius enim regni Fran-
ciæ, non singulorum hominum, capitumve, sed san-
guinis esse. Mortuo sine liberis Odono, testificatione
femel vniuersæ Franciæ iusto ac legitimo Rege fratrem
se iustum ac legitimum regem esse. Multi se illi comi-
tes addebat. Et conatus cuestigio non irritus cecidi-
set, nisi dum res nimis immoderatis, ut de Regno af-
solet, studiis agitur, trahiturque, Normanorum armaz
nuum tumultum excivissent. Eorum lingua Northus
septentrio, Manus vir est. Tacitus tradit Germanorum
voce Nerthum terram matrem esse, Manum Tuisto-
nis terra editi Dei filium conditorem gentis creditum.
Normania suum vni nationi nomen est, quæ ocea-
num accolit, Danis Cimbricæque Chersoneso fini-
tima. Septentrionalem tamen cardinem spectantes

gentes , in vniuersum Normani ea tempestate vocati videntur , à quamplurimis Scythæ nuncupati. Et Luitprandus Ticinensis Græcarum rerum non ignarus , illorūmque ferè temporum æqualis , tradit Normanos Constantinopolin usque excurrisse : ac ut alii sint quan qui Galliam vexarunt , Russos eosdem nomine extitisse . Nec verò simile sit vnam tantum nationem angustis finibus utentem , totam propè Europam terra , marique uno eodemque tempore armis peruagatam . Quicunque ex illius vasti oceani ora , insulisque septentrionis ac peninsula incomptæ magnitudinis arma ferebant , Normanis à Gallis vulgo nuncupabantur . Cæterum sat is constat , qui postremi Neastriam tenuerunt , ex multis vnam nationem fuisse Danis sociam , finitimamque . Falsorum Deorum cultores erant . Vetustissimorum temporum opinione , piraticam in laude ponebant . Nec modò arma horrenda , sed ut hominum nondum pietate religionēque nostrorum , etiam libido atrox . Sacras Deo virgines interemere , quæ ad pudorem à probo vindicandum , facie voluntariis notis compunctæ , speciem oris sibi deformatuerant . Nulla non ratione ad victoriam nitebantur : nihil pensi habebant quibusnam artibus conata perficerent . Non nulli eorum Duces simulato consilio religionis Christianæ profitendæ , quidam etiam morte simulata nostros adducebant , ut in oppida se reciperent : atque ita nihil timentibus à pompa funebri nostris , qui tanquam funere efferebantur , exiluisse , omniaque crudelitatis anaritiaeque ac libidinis exempla edita

feruntur. Hastings , archipiratæ animo depositio, fidei Calvi se tradidit : ob virtutumque Comes Carnutum est creatus. Carolo Simplice Rege Rhollo maiore satorum mole venit. Naviganti somnium suisse fertur , se elephantia correptam , nitidissimo fonte ad radices editissimi montis oriente lotum conualuisse , moxque verticem concendisse , Enarranti quæ in quiete vidisset , quandam religionis nostræ capitulum coniectorem ita somnium ei interpretatum : Elephantia , cultus Deorum est , quo laboras ; aqua lustrici fontis sacra purificatus , ab imo ad summas opes peruenies. Constat eum non animo in CHRISTI nomen hostili venisse. Siue religione perfusus , siue ut nostrorum animos primò statim aduentu sibi conciliaret , diuæ virginis Ameltrudis reliquias argenteis forulis inductas à sui nominis piratis aliunde sublatas , in Neustriam descensione facta , ad quod primum occurrit templum exposuit , vimque sacris locis , agricolisque , & se dedentibus vicis , castellis , oppidis fieri vetuit : nihil minus quam prædo videbatur. Opem quoque Berengarii Bellouacorum Comitis filiam sibi toro iunxit : vt animos Neustriorum sibi conciliaret , amaretisque magis quam timeretur. Nec acerrimum nec continens id bellum fuit , apparebatque Rhollonem sedes tantum sibi in vastis propè bello piratarumque injuria locis querere : neque Simplex ipse magna virtute , neque unum consilium Francorum erat. Populares factionibus de regno agitabantur. Id bellum in

vicecum annum extractum est, cum & Franci inter se discordes, alii Roberto studerent, alii Simplicis maiestate tenerentur. Tandem Rotomagenses cum frustra auxilia diu expectassent, coacti deditioinem fecere. Cætera deinceps facilia fuere, iunctique Normani noui cum pristinis, eam regionem cultissimam frequentissimamque reddidere: nec dubitatum quin vulgo Normania ea appellaretur. Rhollo religionem nostram professus initiante Francione Episcopo Rotomagensium, Robertusque nomen ei inditum, patre sacræ ablutionis Roberto Regis Odonis fratre, Normani historici scribunt. Carolum Simplicem Regem ei Ægidiam filiam collocasse. Ægidiam Lotarii Regis filiam Gotthredo regi Normanorum in matrimonium dedisse. Carolum Crassum ostendimus, eundem Normanis Neustriæ partem incolendam tribuisse. Non abhorret à fide, eius gentis scriptores non satis diligentibus, cum & Crassus & Simplex Caroli vocati sint, Ægidiam à Crasso datam, tradidisse à Simplice datam: & cum utique filia Regis fuerit, Franci Regis filiam credidisse, ac eam Rholloni suo collocatam. Normanæ Dux beneficiarius Rhollo à Simplice dictus, data utrinque fide iurejurando. Quod si Regia puella despondenda erat, non utique seniori iam Rholloni, qui foedere cum Francis icto paucos annos superfuit: sed Guillelmo filio ejus iam pubescenti collocata fuisset, quique patri Duc in Ducatum successit, ex Ope susceptus. Sunt qui Rhollonem Gotthredum vocitatum dicant. Sed necesse est alium fuisse Rhollonem

Rhoilonem DuceM , quem generum Simplicis fuisse
prædicant , alium Gotthofredum Regem , cui Crassus
Lotarii filiam (vt ostendimus) collocauit , quòd Got-
thofredus multis antè annis in Frisia circumuentus ferro
cecidit : Rhollo summa senectute in Neustria domi
tranquilla pace fato functus fuit . Gerlo quidem pro-
pinqua cognatione Rhollonem attingens , nobilissima
vxore ac arce Blesensi donatur . Ex eo natus Theobal-
dus cognominé Vetus , pater Odonis primi , vnde
Odò Campanus Comes . Moriens Rhollo filium Gui-
lelmum fidei Roberti commendauit : isque & adoles-
centem rexit , & gentis clientelam suscepit , opes vndi-
que sibi concilians , quòd Regnum in dies magis appe-
tebat , quod Simplice Rege facile consequetur . *Mirum*
est robustissimorum hincinum robustissimam ferè prolem
esse : summorum virorum nobilissimorumque ingeniorum
sobolem tandem habescere ; utque singuli morituri . nasci-
mur , ita indelem stirpium , sanguinisque ac familiarum
suos velut natales incrementaque habere , consenescere-
que . Pectoris vigor fuit in Pipino Crasso , ignea mens
in Carolo Martello , numen propè ipsum in Pipino
Rege , animus orbis tetrarum ac cæli capax in Carolo
Magno . eo Rege Augustoque Franci in summo con-
stitere . Ludouicus Pius paterna magnitudine multo
fuit inferior , Calvus propior adhuc laudi quam virtu-
perationi . Balbus breuitate Regni ac Impetii est obscu-
ræ memoriæ . In Simplice consenuit masorum gloria , &
noua nobilitas industria sibi viam in solium patefecit
apud Francos ; id quod etiam apud Germanos accidit

in alia eiusdem Caroli Magni progenie. Carolus Crassus Augustus (ut ostendimus) nullo exemplo curatorem habuit fratri filium Arnulfum Augustum : quo Imperatore Hunnorum noua & ingens manus ad cognatos suos ex Scythia profecti , in Pannonia sedes cepere , vbi Hunniæ nomen Francorum armis propè deletum nobilis effecere , hique Hungari dicti . Arnulfus XI. annos imperauit , foedo genere mortis nobilis . Normanorum Piratarum ingentem cædem fecit . Italiam factionibus , & domestico , vt assolet , bello fessam , atque ideo extenorum armis iniuriae que opportunam ingressus , Ambrosio Bergomatium Comiti gulam fregit . Formoso Pontifici à Romanis vexato opem tulit , remque Romanam pacauit , Vidonem Regem fugauit . Firmum urbem , vbi Vidonis uxor degebat , obsedit . Arte muliebri victus est , corrupto pecunia intimo Augustalis aulæ ministro . *Huic mulier clam ad se deducto , Cœsar , inquit , animum in me immitteram ira succensum placare cupio . Hæc potio (poculum manu gestabat) tristitiam discutit : letitiam , amores , festiuitatem , ludos , iocosque & omnia gaudia menti affert . eo viri mei animum furentem ad sanitatem reuocauit . & ut sine noxa sumi scias , experire . Simul seruo vel ægro , vel ægrum agenti introducto poculum portigit : quod cum is ebibisset , intra horæ spatiū validus vigensque extitit . illa Germano alteram , & aliter medicatam potionem , vimque auri tradidit . Arnulfus epoto veneno correptus lethargo graui , per triduum excitari inclamantibus suis vellen-*

CAROLVS. III. SIMPLEX. 30. R. LIB. III. 259
tbusque non potuit. Euigilans tandem folata obsidio-
ne domum reuertit, ac aliquanto post phthiriasi deces-
sit. Duos reliq; it filios ex concubina procreat, Ven-
daldum ac Ludouicum, paternis tantum natalibus,
nulla præclara gesta re nobiles. Ille paucorum anno-
rum Lotaringiæ Rex, hic solo nomine Augustus, obiit
anno salutis noningentesimo duodecimo. Ita Imperij
nomen a stirpe Magni ad nouam virtutem nobilita-
tēmque delatum. Cum procerum Germanorum con-
cursus fieret ad Othonem Saxoniz Ducem, eūmque
rebus gestis sanguinēque nobilissimum, ac summa
prudentia virum, sed senecta inualidum, Augustum
salutarent, ætatis excusatione vñs, si Germanicus rebus,
inquit, vñi effe dextra mea, arsue rerum gerendarum
posset, nullum corporis laborem, animiue soliciitudinem
pro communi salute recusarem. Nunc cum Imperium re-
sūmque arbitrium à sobole Caroli Magni transferatur,
magnarūmque rerum inclinations magnos motus afferre
soleant, non patriæ tantum amanissimo Duce opus est,
sed & qui sciat, posseque, ac audet inter tela volitare,
exercitūmque non consilio magis regere, quam exemplo
mouere. Quærendus vobis vir, non qui ex Imperio decus
sibi expetat, sed Imperio afferat. Id quod vnum possim,
consilio vos rēmque Germanicam iunabo. Conradus
Franconia Dux, & opibus, & robore animi ac corporis,
fidēque ac existimatione & maiestate est sustinenda molis
ponderique huius tantæ rei, quam mihi iudicio vestro
alio detulisti. Authore Othone Conradus designatus
Augustus cū Francis societatē ac amicitia iunxit. Septē

260 CAROLVS III. SIMPLEX 30. R.
regnauit annos, cum interea Ludouicus filius Bosso-
nis spe Italici Regni, Augustique nominis, quod Lu-
douicus maternus eius avus obtinuisset, adductus, in
Italiā transcendit. Eum Berengarius prælio viētum
cepit, dimisitque iure iurando adactum se deinceps Ita-
licis rebus temperaturum. Domum reuersus, vix an-
num conquieuit. ex in Italia contra iuris iurandi religio-
nem repetita, rursus captus, luminibus priuatur, anno
eius seculi sextodecimo, quo Simplex Rex virtute suo-
rum Lotaringiam recepit. Edidit & illud memorabile,
ac religione plenum. Summi proceres profani locu-
pletissimorum cœnobiorum opes beneficio Règum
acceperant, ac monachis tantum in sumptum suppe-
ditabant quantum necessarius vñs postulabat: ex eis
que ipsi deligebant, qui non Abba (nam id sibi no-
men velut amplissimum arrogabant) sed decurio voca-
taretur. Per multas ætates is mos tenuerat. Iam Episco-
porum iura ihuadebant. Simplex, coacto concilio, di-
uitias Pontificum sanctas esse constituit. Cœnobiorum
libertas sanciri nondum poterat, quod eorum faculta-
tibus Robertus Magister equitum ac Hugo fratres mi-
litarem alebant, ac iam cum factionis suæ hominibus
occupare Regni ius contendebant. Alterius factionis
Princeps erat Balduinus Comes Flandriæ, infestus ho-
stis conatibus Roberti, quod indignè fertet illum, cum
ipse nepos Calui Augusti esset, Regni Franciæ insig-
nia transferre ad se conari, superstite Caroli Magni pro-
genie, cognitione que: caussæque Simplicis acerrimus
propugnator erat, quam ipse Simplex per ignauiam

CAROLVS III. SIMPLEX. 30. R. LIB. III. 261
socordiāmque proderet. Et, quod illi exitio fuit, animi
confiliōrumque eius potentes erant hi qui Roberto
dissimulanter cupiebant, sublato inter fidem perfidiāmque
discrimine. Nec à bello cessabatur. Normani
Fanum Quintini de Heberto Viromanduorum Co-
mite ceperant. Mox id Rhodulphus Balduini Flandriæ
Comitis frater idem Cameracensium Comes recepe-
rat, repentique Heberto, se virtute partum retentu-
rum respondit. Accensis animis Hebertus qui à Nor-
manis vicius fuerat, Rhodulphum qui Normanos vi-
cerat, in pugna occidit. Hoc iusto bello actum: illud
indignè, quod in concilio procerum inermi varianti-
tibus studiis, Fulco Archiepiscopus Rhemorum à quo-
dam Vinemaro interimitur, nec parricida in tanta ce-
lebritate comprehensus est. tam validæ opes factionis
erant. Patrum rursus concilium habitum. Erant qui
Fulconis memoriam ream maiestatis agerent, quod
conuinceretur euocasse Vidonem in Franciam,
spopondisseque se manibus suis eum inuncturum,
Francorūmque Regem salutaturum. Manu Vine-
mari occisum Fulconem fama ferebat, sed maiore
viro authore. Ita Robertum significabant, quòd is
Fulcone viuo desperasset se nomen Regium sacrām-
que inunctionem obtinere posse. Erant qui Vine-
marum Flandriini familiarissimum esse dicerent,
eūmque Comitem earundem quidem publicè cum
Fulcone partium, sed suo nomine inimicum extitisse,
quòd Fulco diui Vedaſti cœnobium sibi vendicasset,
quod Comes per multos annos more temporum

obtinuisse. Ita dum duo sumni authores insimulabantur, ipsis impunè fuit. Vimemaro aqua tantum & igni interdictum. Quæta interum a piratis Normanis Francia, Hungari perpopulati Germaniam, Galiam etiam usque unt. Era ictæ quoque domestica bella, quorum consilia diu coacta fuerant, erupere. In Fulconis locum suffectus fuerat Herueus Pontifex Rhemorurn, non alius à Roberti causa. Simplex ferox erat, quod Lotaringiam amissam tanto ex intervallo Francis recuperasset. Id sibi summæ gloriæ ducebat, milieque Lotaringo succinctus erat. Conradus Augustus; ubi morbo graui correptus bella obire ipse non poterat, simul supremum diem sibi adesse sensit, conuocatis Germanis proceribus, eis author fuit, ut Henricum Othonis Saxonum Ducis (cuius beneficio ipse ad Imperium peruerterat) filiu n patre summo Duce dignum, Augustum crearent. & is cum Franco Rege fœdus icit, eique poscenti Germanorum copias auxilio misit contra aduersariorum factionem: Germanisque magis quam suis se se credebat committebatque Simplex. Ea res nouam flamnam inuidiæ apud Francos illi conflauit, auxilque eam mox quod credebatur in animum induxisse, se Franciamque Henrico Germanorum Regi subiucere, ne bello à Germanis vexaretur, sed eorum auxiliis, si opus esset, iuuaretur. Id vero uniuersa propè Francorum nobilitas non ferens, ad æmulum Regni Robertum studia virésque inclinauit. Consensu hominum permotus

Herueus , eum iunxit. Miraculo mortalibus fuit quòd die tertio ab ea inunctione obiit Archicpiscopus. omen in Robertum vertit, Seulfus suffectus. In Suescionum finibus in aciem descensum. Pugnatum ut de Regno par erat, cum pro Simplice Flan-
dri, Lotaringi, Germani præliarentur, pro Rober-
to nuper Magistro equitum, nunc nouo Rege, qui
Francorum ægerrimè ferebant Franciam à Ger-
mania , cui leges dedisset, iura petere. Cum altera
pars sub Simplicis Regis signis velut Duce care-
ret, sibi quisque Dux adhortatörque erat, nec al-
terius imperium expectabat. Altera nimis ardentem
Ducem habebat, & magis recentis Regii nominis
quam vitæ memorem. Maiestas in utroque sancta:
in altero, quòd antè Rex fuisset quam natus, quòd
patre ac tot maioribus Augustis ortus, quòd una
effet reliqua Caroli Magni agnata soboles. alte-
rum commendabat recens sacrum, sua virtus, Odonis
fratris memoria , cui mors pro Francorum rebus
obita, ac causa belli suscepit in vulgus iactata, li-
bertas, noménque Francorum hactenus gentibus no-
bilissimum, ne Germanis Regibus , ne Augustis ex-
teris feruiret. Nec tunc fortuna Franciæ rem am-
biguam decreuit. Altera acies per paucis militum
desideratis, nouum Regem suum dum acerrimè an-
te signa pugnat, circunuentum, amisit: alterius,
cædes ingens militum facta, Simplice Rege inco-
lumi , qui unus petebatur. Id exitio Simplici fuit
quòd sublato æmulo , cum non haberent hostes

pro quo Rege pugnarent, in morem vieti animum demisit, quem potius bello viciisse videri velle oportuisset: oratoresque aliquanto post ad hostes, Hebertumque hostium principem misit propè supplices, alteros ad Henricum Germanorum Regem, qui Lotaringiam ei redderent, nouaque auxilia peterent. Nulla inde controvërsia fuit, quin Simplicem velut à Francisco nomine deficiente Hebertus ad se accerferet in speciem spemque rei Francicæ componendæ, comprehensumque in custodia haberet. Ita dum anceps fertur in potestatem Viromandui, Peronam profectus, præstidio custodib[us]que circunfusis adductus est, anno salutis noningentesimo vicesimo quarto, ut Regni iure cedere se in procerum concilio profiteretur, illudque dono dare. R O D V L P H O Burgundie Regi Ricardi filio post Ludouicum Bossonis filium in Italia captum, luminib[us]que orbatum, magnis opibus viro, suoque per baptisma filio. Ferox Burgundio eò erat, quod in matrimonio habebat Bertam Burchardi Suevorum Ducis filiam, Francorum amantissimi, cum cæteri Germani alieniores à Francis haberetur. Imperij etiam velut vagi ac in medio positi spem affectans, In Italiam cum transcedisset Berengario ista, rerum illarū magna ex patre triennium potitur. Mortuo in custodia Simplice, anno eius seculi sexto & vicesimo, cum Italos iam eius pœniteret, in Galliam redit. Continuò Hugo Arelatensium Rex in Italiam velut vacuanam possessionem spe Imperij se contulit, quod Provinciæ Regibus Italiam Augustumque nomen, ut edocaimus,

LVDOVIC. IV. TRANSMAR. 32. R. LIB. III. 265
debeti diceret Gallis Germanisque ac Italiam de arbitrio
seum decertantibus. Ac ut Rodulphum, quem mox
mutatis animis reuocari ab aduersa factione comper-
tum habebat, ab illis consilijs penitus auerteret, cui
bello imparem se opib[us]que sciebat; icto foedere, quic-
quid ipse in Gallia urbium finiumque obtinebat, ei
tradidit iureiurando adacto in Italiā deinceps non
ducturum se. Henricus quoque Cæsar pacem cum
Francis seruauit: tantum à Rodulpho Rege lanceam
mirifici operis, ac, ut Sigibertus, Luitprandusque &
Otho authores sunt, clavis crucifixi domini affabre in
ea locatis sanctam, precibus promiscue minisque ac
muneribus extorsit, illam pro sacro sancto Imperij insi-
gni posteris relicturus, quæ apud Constantiū Ma-
gnū in summa veneratione fuisse cerebatur. Inter tot
rerum fluctus, qui post mortem Balbi usque ad Simplici-
cis obitum rerum apud Francos potiti sunt, nulli eo-
rum iusti Reges apud Francos numerantur, quod is
vnus ad Regnum iure institutisque Francorum vocare-
tur. Mortuo Rodulpho Rege LV D O V I C V S Sim-
plicis filius ex Anglia, quod se ad auunculum Angliae
Regem cum Oginia matre comprehenso patre contu-
lerat, reuocatur, anno eius seculi septimo & tricesi-
mo, quo & Henricus Cæsar deceſſit, successore Otho-
ne filio in nomen Imperij, ac Gisleberto genero in
Lotaringiae Ducatum. Hic Ludouicus Transmarinus
cognomento est, quod mare transfiniserit, & sub re-
centem casum patris in custodiam traditi, patria pro-
fugus, & æmulo Regni sublato domum repetens.

Quinque annis à domesticis exterrisque armis Francia conquieuit. Ex in Lotaringiæ recuperandæ spes ostentata, quod Gislebertus Dux res Germanicas perturbarat, ab Othono Cæsare deficiens: Henricumque Othonis fratrem Cæsarem salutabat, quod eum diceret Henrico Cæsare procreatum: Othonem in nullam Imperij spem ex eodem patre nondum Cæsare designato geritum. Quamplurimi nobilissimique proceres huic causæ aderant, in quibus Euerardus Comes Palatinus. Ingentis belli moles terrorque animis mortaliis proponebatur. Francus Rex in Lotaringiam aduerlus Othonis opes duxit, omniaque ea parte metu compleuit, percurruntque ad Bresacum usque Alsatiae oppidū. Henricus in leui pugnae vulnere graui accepto, cum in potestatem Othonianorum venisset, necesse habuit cum fratre miti indulgentissimoque gratiam reconciliare. Gislebertus dum Rheni transitu Othonem arcere conatur, ipse rapiditate altitudinique fluminis submergitur, Euerardus ferro occubuit: cæteri dilapsi alij alio. Francus Rex affinitate cum Othoni iuncta, Lotaringiæ spem omisit. Gerberga soror Othonis, quam Gislebertus in matrimonio habuerat, Franco Regi nupsit: Lotaringiæ Ducatus Otoni Comiti datur: eo in sequenti anno mortuo, Conrado Otonis Cæsarlis genero tribuitur. Ali quanto post in Conradi defuncti locum suffestus Bruno Otonis Cæsarlis frater, insoleater Archidux Lotaringiæ appellatur, idem Agrippinenium Arch'episcopus non multò antè creatus, ut sanctitati vires aderentur. Altera Otonis Cæsarlis soror Auida

nupsit Hugoni cognomine Magno , Roberti in Sueſſionum finib⁹ occisi filio , Magistro equitum , eidem Parisiorum Comiti , quem nonnulli rerum scriptores Francorum Ducem vocitarunt. Hic Hugo ex Augusto connubio nobilior effectus , patrios spiritus induens , in spem Regni erigebatur , nec si nebat cauſam familiæ ſuæ morte patris extinctam. Arnulfus Flandriæ Comes Balduini filius conſtantissimus propugnator Regie cauſæ , Gulielmum Nor manorum Ducem Rhollonis filium ad Pinciniacum in Somonæ fluuij iſula interceptum interermit , vltus Rhodulphum patrum Samaro brinensium Comitem , armis aduersæ factionis , cuius signiferi Norma norum Duces erant , occiſum. Normania magis quam vnquam alias florebat vitis , armis , telis , equis , clafe , auro , nouis colonijs. Aigroldus Danorum Rex pa tria Regnoque à filio pulsus , sexaginta nauium clafe cum bona parte nobilitatis , quæ vitam extorrem agere , quam filio patre profugo patere mallet , pau lo antè in Normaniam ad Ducem peruenērat. In Constantenſum finibus fides his datæ. Normani metuebant ne Ducum maiestate a Franciis spolia rentur. Ludouicus Rex Rotomagum profectus , re pentino aduentu ſuo ſuspicionem gentis auxit. Ar ma corripueret , ſe ſuaque tutaturi ſi quis iura libertatis imminuere conaretur. Iu periculo erat Rex , ne popularibus furenti bus aliquid fecus accideret cauſisque paternus memorie ac propè oculis eius abueſſabatur. Ricardum Gulielmi filium Ducem

Normanorum pronunciauit, eumque suis ita salutandum colendūmque dedit: & in possessione paternarum opum collocauit. Ita in præsens deposita arma, sed animi tamen adhuc lababant. Accessit quòd Hugo Regi cœpit esse ex professo infestus. Otho Augustus ad amicitiam inter duarum sororum suarum viros iungendam, in Galliam magno cum exercitu profectus: ut maiestas nominis viribus cumularetur, ad officium Hugonem reuocauit, & Normani conquiuere. Aigroldus Rex per opportunè à suis ab exilio in Regnum restitutus, lætiorem pacem Francis reliquit: sub quod tempus, ut apud eius seculi æquales inuenio, Hebertus fato diem suum obiit. ad Fanum Quintini futeratus est: cum sit recentior fama, eum iudicio suo damnatum, comprehensi Simplicis Regis pœnas filio Regi Ludouico dedisse. Hunc in conuiuio procerum simulasse se ab avunculo Angliæ Rege per literas consuli, quid meritus supplicij videretur quidam ignobilis cliēs, qui patronum nobilissimum prodidisset: Hebertum accubantem, cum in caput suum consuli se ignoraret, sententiam rogatum, restim deberi censuisse: atque ita voce sua damnatum, è conuiuio abstractum, suspensusque Sed haud scio an non passuri fuerint Principes factionis cum Rege certantis, ex hilatitate mensæ auelli ab se nobilissimum virum, in quo ingens virium robur partibus suis foret, Constat Albertum filium Heberti opibus in aula floruisse, ac patri in Comicatum successisse. Rex decessit anno eius seculi quinquagesimo quinto. Reliquit liberos, Lotarium, Carolum.

que Hugo quoque procreauit liberos , Hugonem cognomento Capetum , & Othonem generum successorēmque Gilberti Burgundionum Ducis , & Henricum Othonē fratre mortuo futurū & ipsum Burgundionum Ducem LOTARIO Transmarini Regis filio Rege , apparuit quantum fœlicitatis rebus afferant finitimorum Regum Imperatorūmque opes inter se (id quod perraro accidit) consentientes . Prīmus Otho Augustus pacem Francorum perseueranter ac æquè colens , læta omnia effecit , factionūmque contentiones sedauit , quōd idem Lotarij Regis & Capeti Magistri equitum ex familia Regum ænula , & in possessione Regni semel atque iterum collocata erat auunculus . is suorum amantissimus , Aquasgrani soro- rescum liberis accersiuit . Secundum imperium , rerūmque arbitrium à iusta sobole agnationēque Caroli Magni ablatum , primus hic Otho iustus legitimusque Cæsar numeratur , quōd Conradus Henricisque , & cæteri qui interea ingens nomen sibi vindicarant , Pontificis Maximi autoritate benedictionēque caruerint , Othonem Ioannes duodecimus Pontifex Maximus coronauit ; ad eumque in Germaniam reuersum concursus totius orbis terrarum fiebat . E Francia Francis Rex cum fratre Carolo , matrēque Gerberga , Magister equitum cum matre Auida , vtraque Cæsaris soro , affueie . Duces nobilissimi genere factisque co-comitabantur . Totius Latini nominis proceres aderant , & summi Græcorum viti , quod Nicephorus Augustus Theophaniam filiam Othoni filio per oratores des-

pondebat. Festi celebrésque dies ludis , conuiuijs , omni magnificētia , hilaritate , comitatēque acti . Nunquam Francicum nomen iunctius Germanico fuit. Germani quoque gloriam antiquorum Francorum Regum Ducumque ac Augustorum suam ducunt , quod oriundos ab se eos prædicent , apud séque Francos adhuc Orientales esse : hos in Gallia Occidentales dictos , sobolem illorum esse. Sed animorum germanitas inter utrāque gentem vñunquam maior propiorque , quam Othonē Cæsare fuit. Bruno Dux Lotaringiæ rebus domicompositis , Raginerioque Montensium Comite comprehenso , ac in perpetuam custodiam tradito , quod competrisset eum Gisleberti Ducis consanguineum fauore cognitionis Lotaringiæ Ducatui imminere , in Franciam venit. Quo par fuit cultu exceptus , autoritate effecit , vt ad domesticæ pacis certiorem sanctioremque fidem Comiti Parisiorum Capeto iam Ducis Francorum salutato Francus Rex Pictones etiam Comitatum tribueret. Cum controuersias cæterorum Ducum componere contendit , morbo correptus Compendii decessit. Normanus Dux simultatem cum Theobaldo Carnutum Comite gerebat. Ad bellum utrinque descensum. Comes Eburouices prodente Gilberto Præfecto de Normanis cepit. Ad Hermeicum pugna vicitus Theobaldus , ex hostico reliquas copias deduxit. Verebatur Ricardus ne Comes suo nomine id bellum gereret , sed ope Regis subnixus : neque enim vnam omnino ciuitatem Carnutus esse bello vniuersæ

Normaniæ tolerando : profecto Lotarij Regis Franci conatus consiliaque eō spectare , vt Normani Duce spolientur , nullūmque sit in Gallia Normanorum nomen , Franciæque res eo statu sint quo ante Rhollonis aduentum armāque fuerint . externis sibi auxilijs opus esse ad Regium bellum propulsandum . Dani consanguinei vim ingentem bellatorum classe aduexere . Hi pro Normanis omnia pericula erant adituri , falsorum Deorum veneratores . Eburouicibus iussu Regis Normano redditis , paceque communi facta , Danorum aliquot Christiani effecti , partim voluntate apud Francum mansere , partim domum reuertēre : omnes finem vexandæ Franciæ fecere . Sexto & tricesimo Regni sui anno mortuo Othonē primo Augusto , successoreque filio Othonē secundo , Raginerius ac Lambertus Raginerij Montensium Comitis filij , quorum alteri Carohis Lotarii Regis frater Gerbergam , alteri Hugo Auidam filias collocarant , ad Peronam Varnerium & Ranoldum hostes paternos atroci pugna commissa occidunt , recuperatisque opibus paternis ad flum Axonam Buxide castello coniuncto Lotaringiam infestam Othonianis faciebant . Germanus id indignum ratus , exercitu ingenti coacto Buxidem expugnat , solisque adæquat : ex Franciæque Carolo Lotarij fratri euocato Lotaringiam Ducatum tradit : vt is beneficiarius Cæsarum iurciurando effectus , fratre Regē Frâcōsq; minus respiceret . quæ res ut Germanos illi cœctauit , ita suos ab eo alienauit . isque alterā filiā Hermengandē Alberto Comiti Namurensi Germanica-

rum partium acerrimo propugnatori collocauit. quo ex matrimonio septima post ætate soboles orietur Balduinus Comes Annoniæ, ex cuius filia Elisabeta Philippus Augustus Francus Rex procreabit Ludouicū patrem diuī Regis, & ipsum virum sanctum, utroque stemmate nobilem, materno vero Augustiorem, ac à Carolo Magno deducto. Tunc caussæ animique discreti, ac in bellum erexit. Lotarius certatim Francis nomina dantibus coacto exercitu, tanta celeritate Lotaringiam percurrit, ut Aquisgrani iuuenem Cæsarem nihil minus expectante propè oppresserit. Ægrè Otho euasit. quam ignominiam ut clueret, delectu habito Lutetiam infestis signis peruenit. Eruptione ciuium præsidiique nobilissimos fortissimosque suorum desiderauit. In reditu quoque ad Axonam flaviū fortè imbribus inflatum tumultu iniecto, magnam impedimentorum partem amisit, carpente nouissimum agmen hoste. Mox vltro citrōque commeantibus sanctis viris, ad colloquium congressi sunt Rex Cæsarque, armaque posita. In Lotaringiæ possessione Carolus permanxit, sed angustioribus finib[us] descripta, quam antè fuisse. Non contemnenda enim pars, hinc Agrippinensium, illinc sacrae Leodiensi Ecclesiæ attributa est. Noui etiam postea magni nominis Ducatus Comitatisque instituti sunt, ex illius cuius Regno æquandæ regionis corpore velut membra dirempti. Niuellæ, Louanium, Bruxellæ, Antuerpia nominatum Gerbergæ Reginæ doni dicta erant. Isque Marchionatus sacri Imperij à Germanis appellari coepitus, qui aliquanto

LVDO. 34 R. HVGO CAPET. 35 R. LIB. III. 273
post Gotthofredo Barbaro Gerbergæ confanguineo
obuenit. Mortuo decimo Imperij sui anno Othoni
secundo filius successit Otho tertius. Tunc Francus re-
petito Lotaringicō bello, Viridunum eiusque oppidi
Comitem Gothofredum capit. Sed supremis suis die-
bus Cæsar Comitem, Comiti opes restituit. Lota-
rio defuncto anno eius seculi sexto & octogesimo,
L V D O V I C V S filius successit. Is annum omnino
Regnauit, vltimus qui ex agnatione Caroli Magni re-
gum nomen gesserit. Carolus eius patruus Lotaringiæ
Dux non satis Francis probatus, quod Germanorum
Imperi totus fuisset, dum ex Lotaringia in Franciam
ad ius Regni capessendum venit, obuium cum delecta
manu habuit Hugonem Capetum factionis plus iusto
validæ. Ad Laudunum pugna commissa fortuna viri-
busque & mortalium studiis inferior Carolus, in oppi-
dum propinquum se recepit. Cum obsessus eruptione
cædem hostium fecisset, nouis copiis contrà aduenien-
tibus arctior facta est obsidio. Noctu Ascelini Episco-
pi ciuitatis proditione referatis portis, intromissioque
Capeto, comprehensus in custodiam Aurelianum
mittitur. Ita tertium stemma in folio locatur, haud
quaquam Francis poenitendum. Iam certus Rex
C A P E T V S nihil præterea grauius in Carolum
ausus quam ut perpetua diligentique eum asseruaret
custodia, ei tamen copiam vxoris tam liberam fecit,
ut is liberos sustulerit Ludouicum Carolumque. Sed ij
intra pueritiae annos deceperunt. Comes Flandriæ per
proauiam Magno iusta cognatione iunctus, corona-

tioni Hugonis interesse noluit, Regum Francorum beneficiarius. Excidium ei Capetus parabat, aliquotque iam oppida de illo ceperat, cum quæ opes maximè infestæ ad eam diem Flandro fuerant, hæ salutem attulere. Ricardus secundus Dux Normanorum primi Ricardi filius authoritate gratiâque, qua multum poterat, Regem permouit, ne quietum malum vltra excitaret. Qui nouo Regno ex professo non sint hostes, eos pro amicis habendos. & verebatur Dux, ne assueficeret Hugo illustres opibus familias euertere, se secundum à Comite peti posse. Et pax & oppida redditæ Flandro, cum per oratores se iurciurando deuinxisset R O B E R T O, quem pater Hugo Regem sibi cooptatum sacrandum curarat, ne in nondum firmato Regno, si post fata sua id differretur, exoriri posset in tanta mortalium cupiditate Regni scelere virtutéque petendi, nouarum rerum moles. Simul Arnulfus Lottarij Regis Franci frater materno genere impar Archiepiscopus Rhemorum coacto Patrum concilio ob paternam maiestatem Hugoni inuisus, prætextu illegitimorum natalium è sede deiicitur, reclamante uno Seuino Senonum Archiepiscopo. Gilbertus Aquitanus Philosophus Othonis Cesaris primùm, Roberti deinde Regis præceptor, ad suspcionem usque magicarum artium doctus, in deiecti locum substituitur, eruditione quam vita melior. Plus leges quam Regis voluntas valere. Ioannes Pontifex Maximus Leonem in Franciā Legatum misit, qui cognita caussa, concilii acta rescidit: hortatusque Hugonē, ut contentus regno quod immor-

tale optaret in domo sua esse, cum sene Archiepiscopo bellum non gereret. hoc ad gloriam eius, vitæque integratatem pertinere. Et ne Gilbertus Cæsarum Regumque adolescentiæ moderator ad priuatam inhonoratâque vitâ recideret, Rauennatum Archiepiscopus circa i: tus, ad summum Pontificatum malis artibus peruenit, Syluester dictus. Hugo anno huius seculi nonagesimo septimo decessit, nec controversia orta, quo minus Robertus, ut viuo patre cooperat, regnaret. Nullum suum hostem habebat. Odo Carnutum Comes Meledunum prodente Valtero Præfecto cepit, quod Burchardi Comitis iuris erat: nec denūciatione Regis adduci poterat, ut iusto domino redderet. Ricardo Normanoram Ducia proiuncta demandata. Is oppidum terrore receptū, Burchardo restituit, proditore suspenso. Maior mox belli causa & ad Regem pertinens nata. Obiuerat nullis liberis relictis Henricus Dux Burgundiæ, patruus Roberti: Landricus Comes Niuernensis se Ducem Burgundiæ dictabat, iurâque genti dabat. Virtus fidesque Normanorum co bello enituit. Mortuo Ricardo secundo Duci tertius successerat. Is auxilia validissima Roberto Regi adduxit. Quo metu Landricus perculsus, Altissiodori, quæ vrbs illi parebat, mœniibus se inclusit. Ciues ultimam vim experiri noluerunt. Vrbem Landricumque dedidere. Auallonis arx peruvicacior fuit. Trium mensium obsidione domita in potestatem venit. Vniuerso Ducatu potius Rex, genti Ducē dedit filium, quo ipse nomine, Robertū. Senones opprimebātur tyrānde Reginaldi Comitis

indignè ferentis mortuo Seuino Archiepiscopo, comitijs diligendi Pontificis, consensu sacerdotum ciuitatis, Episcoporumque eius prouinciae approbatione, ac Pontificis Romani authoritate, Regisque nutu prælatum Leotericum Brunoni Fromundi fratris sui filio. Aduenienti cum copijs Regi, vrbis portæ patuere, Comite fuga sibi ab odio ciuium consulente. Fromundus à fuga interclusus, in turrim se cum armatis recepit. Incendio víque euerti propugnatores propugnaculumque poterant. Temperatum est. Fame vincere sanctius visum, cum nihil prouisum victui foret. Fromundo in custodiam perpetuam Aurelianum misso, alijs venia supplicibus data. Belli inter Francos Germanosque redintegrandi caussa fuit, eadem quæ saepe antea, incertum adhuc Lotaringiæ ius. Obiuerat Otho Lotaringiæ Dux, quem Caroli Ducis à Capeto Regni Francici æmulo capti filium fuisse Sigibertus author est. Henricus Noricorum Dux in Ottonis tertij defuncti locum suffectus Cæsar, Lotaringiam dabat Comiti Gotthofredo filio Gotthofredi Arduennenfis in Augustali aula gratosissimo. Balduinus Flandriæ Comes cauſæ Francorum studiosissimus Valentianas oppidum nobilissimum occupat, & alia, sed ea ignobilia, oppida inuadit, quæ Augusto parebant. Cæsar antequam res deteriore loco essent, arcem belli Valentianas obsidet. Aduentu Francorum soluere coactus obſidionem Gandavum tentat. cumque ea quoque res parum illi procederet, omissa spe oppidorum expugnandorum, bellum cum agris gerere cœpit. Incendio

ruinisque cuncta miscet, foedatque. Ingentem vim Flandrorum in potestatem redigit. Non enim tantum auxiliorum ex Francia conuenerat, vt & vrbes tutari, & aperto Marte decertare possent, id quod opus erat si prohibere populationibus cæteraque foeditate agros vellent. Sic quoque in conditiones descensum, vt Augustus non Valentianas modo Comiti relinqueret, sed & Valacras adderet, isque se beneficiarium eius rei nomine Cæsaris profiteretur. Tam atrociorque orta est in Gallia Germaniæque pestilentia, vt necesse foret tela manu abiicere, tanquam superis mortalium generi inexpiabilioris odii bellum inferentibus. Adeò fæuiente malo efferrati erant animi, vt repetendæ habitationæ, moræque tædio, iustorumque funebrium, cumuli corporum exanguium aceruatorum immixtis spirantibus adhuc & animam agentibus terra altè latèque effossa obruerentur. Pace terris veniâque à numine reddita, Hentricus Cæsar Robertusque Rex super Charum fluuium cum delectissimis Ducibus Comitibusque ad colloquium congressi sunt, pace fida subsecuta inter Regnum Imperiūque. Hentricus æger cum sibi fatalem diem adesse cerneret, consulentibus se proceribus de successore deligendo, suasit vt Contradum bolem Conradi Vangionum Ducis sibi substituerent. Mortui iudicium valuit, eo sanctius, quod non affectibus suis, sed communi saluti moriens prospicere visus fuerat. viuens enim in nulla illum apud se authoritate gratiâue habuerat. Conradus Augustus per maiores suos Germanorum Francorūque nobilissimis familiis

iunctus, nouam necessitudinem iniuit, filia Odoni Comiti Campano in matrimonium data. Rodulphus Gislae Augustae auunculus Burgundiæ Rex salutatus, charitate erga Francos nemini cessit. Comitatus eius regionis illi Regi parebat, Ducatus Roberto Duci Roberti Regis filio. Lotaringia Gotthelonem Gotthofredi Arduennensis defuncti fratrem Ducem suum habebat. Francus Rex literas, ingeniaque, ac omnes bonas artes summo in precio habuit, in templis frequens, numinis reuerentissimus, liberalibus studiis sacrisque disciplinis deditus, priscæ sanctitatis æmulus. Antiphona sacrâque responsa quædam edidit iudicio Ecclesiæ vniuersæ probata. receptaque. Eius illa sunt.

sancti spiritus adsit nobis gratia. O Constantia Martylum. O Iuda. Ferunt cum Auallonem ob sideret, nullo oppugnante quassantéue, sed in tabernaculo numini eo hymnos concinente, sua sponte magnam murorum partem corruisse velut diuinitus, ac superis veneratori suo gratiam præsentem referentibus. Ex Constantia Gulielmi Comitis Arelatensis, & Blanchæ Gotthofredi Comitis Andegauensis filiæ filia procreauit Robertum & Henticum. Arelate vrbs Regum sedes fuerat, tunc Comitum erat. Gotthofredo Chrysogonello viro fortissimo & nobilissimo maximisque opibus Hugo Dux Francorum cesserat Comitatu Andium, vt sibi adesset in domesticis de Regno certaminibus. Gotthofredi soboles fuit Fulco Gotthofredi cognomine à virium miraculo Martelli pater. Robertus Rex templo hæc aedificauit, singula Virgini, Stampis,

Aureliani , Victriaci. Regulo, Syluanecti. Nicolao ,
Lutetiae. Leodegario , ad Syluam Aquilinam. Item
Aureliani Hilario ædem, eadem, in vrbe Anniano ,
Augustoduni Cassiano singulas ædes, singulaque cœ-
nobia. Montemfortem , Sparnomumque muniuit
mœnibus, arcéque. Hoc Rege Theobaldus Regius
Saltuarius Montemletericum muris propugnaculif-
que cinxit. Rex anno salutis millesimo religionis cau-
sa in vrbem Romam profectus est. Primo & tricesi-
mo pòst obiit anno , quo stella crinita fulsit , atro-
cissimis exortis tempestatibus , largissimis imbribus ,
minacibus procellis. Flumina inflata , ripasque super-
gressa , in lati æquoris speciem agros operiebant.
Subsecuta fames , pestilentiaque. Successit Roberto
HENRICVS , quem ille moriens hæredem nun-
cuparat , vt nonnulli scribunt , minorem filium. Huic
consilio Constantia obstabat , Robertum alterum fi-
lium Regem salutabat. Odóque Campaniæ , ac Bal-
dwinus Flandriæ Comites , ac non pauci præterea nec
coatemenda nobilitate in armis ei aderant , cæteri
minore inuidia , Campanus non sine vituperatione
cupiditatis , quòd pacto cauisset sibi dimidiā par-
tem ciuitatis Senonum suæ ditionis Campaniæ con-
tributum iri. Baldwinus integer ab infamia fuit fer-
dium cupiditatisque , nec vilo belli præmio appre-
tito. Aduersarii iam Lutetiam , Syluanum , Mele-
dunum , &c , quod maximè cupiebat Campanus ,
Senones ac circuniecta oppida occuparant. Quòd
si Robertus , de cuius Regno certabatur , se impí-

grum ducem caussæ suæ præbuisset, res non tam facilem exitum incruentumue habuisset. Comminationibus potius quam rebus gerendis decretum. Robertus Dux Normaniæ egregiam iuventutem Henrico auxilio misit, bello domestico, fraternoque, quanuis dispari animo conditioneque, assuetus. Ricardum tertium Ducem, fratrem suum, id quod constat, maiorem, consensu popularium, iudicioque supremo patris, ac legibus & more patriæ rerum potum, coacta perditissimorum audacissimorumque manu, bello persecutus, aliquot oppidis primùm exuerat: deinde procerum armis captus, in custodiāmque coniectus, à fratre Duce magis pie quam ex vī dimissus est. Ricardus enim virtute capto fratre, misericordiāque dimiso, & vita donato, ipse sibi exitium creauit, ab eodem fratre veneno, ut traditur, sublatus. Fraternum verò inter Francos bellum, perparuis expeditionibus, Ieuibisque præliis, ac propè nullo hausto cruento confessum. Cum Robertus Dux nihil moueret, silentioque ac dissimulatione Regnum Henrici comprobaret, ac iure Regni cedere acerrimo, & qualem tempora postularent, fratri, iudicioque optimi patris videretur, Ducatu Burgundiæ nobilissimo opulentissimoque contentus: mater Constantia facile adducta est, vt ipsa quoque bello pacem præferret, eadem maiestate apud Henricum futura, quam à Roberto expectasset. Nec ipsa modò, sed & Flandrus, cæterique proceres armis positis dextras interiunxerunt, in mutuumque complexum venerunt. Odo Senones insederat, victa caussa

communi suam cupiditatem defensurus. Vi coactus, aliò conatus consiliaque vertit, Regni Burgundiæ appetentissimus. Rodulphus Burgundiæ Rex cum iam trigesimum annum varia fortuna regnaret, fessusque tandem alii super alias defectionibus secessionibusque popularium, mentionem faceret Burgundiæ Germanis contribuendæ, ac in animo se habere præ se ferret Henricum Conradi Cæsarlis filium in prætens in societatem Regni, ac in spem eius hæreditatis, vniuersaque successionis accertere, Odo Campariæ Comes spem eius Regni sibi liberisque suis propinqua cognatione Conrado Rhodulphoque iunctis propalam pettebat: se virtute Rhodulphum ab impotentia contumaciaque popularium defensurum: illo defuncto, Conradi Cæsarlis ac Henrici patri in Imperium successuri beneficiarum futurum, auspiciisque Augustorum Germanorum res gesturum. Munus Rhodulphi habere sibi filioque, quam dari alijs, Conradus malebat: & non parum virium Germani proceres accessurum rebus suis ducebant Burgundionum Regno sibi contributo, quod excluso Ducatu, qui Franco Regi sine controuersia parebat si quis veterem memoriam repeatat, Sequanos, Allobrogumque ac Arelatenium regias vrbes complectetur, ac ab extremis Germanorum finibus ad mediterraneum mare pertineret, opportunum Galliæ, Hispaniæ, Italiae, Africæque rebus consiliisque expediendis, ac conatibus capiendis, vt Augustum nomen Germaniæ finibus ac angustiis clausum, prodire in totius orbis terrarum lucem, ac pristi-

nam maiestatem tandem possit. Tantæ repulsa dolo-
re iraque succensus Campanus, dum Cæsar Panno-
niarum bello distinetur, Burgundiam præsidiis vacuam
eandem Regi suo non satis æquam, armis & suorum
factione repentino impetu occupare contendit, Pan-
nonicum bellum Germanos in multos annos à Bur-
gundia respicienda in se auersurum ratus. Rhodulphus
indignitate motus, eo obstinatus, ut constituerat,
diadema cæteraque Regni insignia ad Conradum mit-
tit, si nul moriens Henricum eius filium heredem in-
stituit. Omnia in exitium Odonis spectarunt. Compo-
sitis Pannoniæ rebus Cæsar in Campanum ducit. Pri-
mùm veteres eius fines vastat, ipsum deinde, ac ipsius
exercitum è Burgundia exigit, filij ergo hereditatem
adit, in possessionemque venit. Vrbium illarum pro-
ceres, in quibus & Lugdunensis Pontifex numeratur,
dicto audientes sunt, præsidia arcibus recipiunt, & ut
fidem suam oppignerent, obsides dant. Odo vndeque
destitutus, se Franco Regi antè hostem professus, tunc
Germanis laceffitis, ac iure infensis infestisque, ipse
quoque à necessitate consilium in presens mutuatus,
fidei Conradi se tradit. impunitate veniaque donatur.
Pax inter Francos ac Germanos, fraternumque no-
men inuolatum permansit: Regnique Francici iura
Imperio, & Imperij Francico Regno sancta extite-
re. Cum Italiam Cæsar petisset, Italicas res diffi-
ciliores futuras ei arbitratus Odo, ac minimè Pan-
nonicis comparandas, diu quiescere non potuit.
Agendo rursus moliendoque ingens se nomena

op̄esque quæstorum ratus, in prouinciam Imperij Lotaringiam excursiones facit. Acte latrocinium illud verius quam iustum bellum videretur, Leucos obsidet, nihil minus quam eo tempore victi modo Campani vim expectantes. Hi tamen tanta virtute præsentiaque animi se urbemque tutati sunt, ac die nocturnaque crebris eruptionibus nihil tuti reliquere, ut coactus ficerit soluere obsidionem. Ille ne repulsus fugatissime dici c̄edique posset, Ambarrhum tentat: & quia minus validum viris armisque oppidum erat, expugnat, omniaque circu terrore implet, donec Gotthello non minori audacia Lotaringiæ Dux, antequam interior Lotaringia vreretur, ei in armis occurrit. Atrox prælium committitur. Campanus cadit. Victor Lotaringus victi signum captum ad Augustum in Italiam misit. cuius victoriae gratulatio faciliores lætiorēsque Germanis Italicas res præbuit. & Henricus Cæsar patri Cæsari defuncto succedens, foedere isto pacem Francorum coluit, Hagnéneque filiam Gulielmi Ducis Aquitaniæ vxorem duxit. Odonis filij duo, Theobaldus Carnutes & Turones, Stephanus Tricasses, omnia hæc de opibus paternis in ditione habebant, spiritibus etiam paternis inflati Ferocior erat Theobaldus. Pari superbia hostis ei obiectus Gotthofredus Martellus Andium Comes Turones prouinciam ab Rege petiit, illisque eius permisso obsedit, ac Theobaldum ad soluendam obsidionem accurrentem ipsum ac quingentos & sexaginta equites intercepit: nec vilam deinceps mo-

ram vrbs interposuit quo minus deditioñem faceret. Tunc spiritus illi feroceſ etiam Tricassib⁹ cecidere. Stephanus enim fidem clementiamque Franci Regis quam vires iramque experiri salutarius duxit. Pace veniaque impetrata, suas opes seruauit. Robertus Normanorum Dux singularem fidem virtutemque gratitudinam omnibus in rebus Regi præstítit, ac tantum apud eum ob id meritum autoritate gratiaque valuit, vt cum Hierosolyma religionis gratia petiturus, Gulielmum filium etiamnum puerum ex concubina procreatum, si quid sibi accideret, hæredem nuncuparet, id ab Rege Franco, quamuis non è re dignitatē Francica, comprobaretur, coñfirmareturque. Nec abest suspicio Ducem sacram peregrinationem voulisse, vt fraternalis pœnas furiasque à ſe auerteret. *Sed multo facilius parricidium perpetratur quam expiatum.* In Asiam iuit, terramque sanctam peragrauit magno comitatu fastuque, qui ſolus alere iram numinis poſſet, ne labortam longinqui itineris maximum ſcelus condonaretur. Et vt fama parricidij superbieque peregrinantis falsa fuerit, non poterat superis cordi eſſe, illum, vt morte fratriſ Ducatum obtinuerat, ita reliquis iuſtis fratribus Ducatum paternum autemque non relinquare, sed Notho legare, & velle post mortem etiam iniuriā ſuam immortalem eſſe. In redditu non mihi impotentia uſus, in Bithynia decessit. Nicæ sepultus eſt, ſuorum & ipſe, vt ijdem ſcribunt, veneno extinctus. Sanctius Fulco Comes Andegauenſis Martelli pater, aliquot antè annis duorum omnino vernaculo-

rum comitatu Hierosolyma peregre profectus , illis iureiurando adactis , se , quod imperaretur , facturos , sumpto noxij damnatique habitu , eorum alteri se collo resti illaqueandum , trahendūmque ad domini monumentum tradidit : alteri virgas dedit , quibus se tergo cæsum lacerūm que eodem fœdè agerent , vociferantem , Admitte Domine miserum Fulconem , periurum , & fugitiuum tuum . Hoc factum satis constat , sed cuiusnam periurij scelerisue excludendi causa , non liquet . Numen etiam credo voluit noxæ memoriam extingui in tam illustri sanctaque satisfactione : & Fulconis ex filia pronepos Fulco Rex Hierosolymitanorum creabitur , & extincta demum Gulielmi Nothi agnatione Andegauensium Comitum , eadem Fulconum familia cognatione iuncta Gulielmi Nothi stirpi , ei in Regnum succedet , in hunc usque diem nomine ac opibus ingens . Tunc Fulco domum rediit , ea demissione animi non ullior terrarum orbi , suisue ingratiior , sed probatior gratiosiorque . Mortui Roberti Ducis odium in animis popularium viuebat , vigebatque . Apud Henricum Regem suprema eius voluntas rata , sanctiorque quam apud Normanos extitit . Cum Nothum in aula Francica educatum in potestate haberet , eum Ducem salutatum , fidéque iureiurando obstricta , & osculo fidelitatis utrinque delibato , in possessionem paterni dominatus cum præsidio misit . Maxima procerum eius gentis pars indignè cerebant eum puerum nouem annorum inter suos dominari , cum Rhollonis iusta legitimaque soboles superesset . In primis patrios iustos

legitimisque habebat, Maugetum Archiepiscopum Rotomagensium, & Gulielmum militaris ingenii virum. Continuò bella de summa rerum inter Normanos ciuilia exorta. Sed ingentem uim auri, arcis que à patre, ætatisque rectores fidelissimos, summolque bello viros acceperat Nothus. Rex Tegulariam tantum arcem nuper opportuno loco ad faciendas excursiones ædificatam sibi dedi iubet, ne perditorum hominum latronumque receptaculum foret. Tutoris pueri, rerumque procuratores, se tradituros eam intra certam diem spönderant: à qua fide præstanta tantum absfuerere, ut perspecta loci commoditate, Crispinum virum impigrum cum præsidio eius custodiæ imposuerint. Ea indignitate ludificationeque accusus Rex, arcem magno suorum ardore expugnauit, per irāmque diruit. mox animo & ipse reputans quām magno usui in Normanico tumultu foret, restituit. Historici Normani, & qui eos sequuntur, tradunt Regem infestis signis penetrantem interiorem Normaniam, fusum fugatumque. Sed proprius fidem sit, eam tunc gentem seditionibus domesticis ægram, Regium bellum non laturam. Rex Tegularia recepta, vt coeperat, Notho auxilia misit, quibus ille cumulatus facile aduersarios superauit. Gulielmus Comes Montroliensis, soboles & ipse Rhollonis iusta, cum partium suarum nobilitate, hisque qui Notho pueri parere turpe sibi, speique suæ existimabant, cum nobilissimis Francorum ad nouam experiendam fortunam maximo comitatu è Gallia emigrant. Italia

cos excepit: cuius longitudinem variis casibus emensi, tandem in Apulia constitere, noménque sibi ingens virtute fœlicitatéque pepercere, noua semper manu affluente. Sed omnium decus, Roberti cognomine Viscardi, genere Normani, virtus fœlicitásque anteuiuit. Is cum longè latéque imperium suum terra marique propagasset, ipse (vt verbis Othonis Pontificis utar) Apuliæ Calabriæque Ducatum retinuit, fratrique Rogerio Siciliæ Comitatum dedit. Horum soboles non Ducum modò ab illis relicta insignia, noménque ac opes tutatu est, sed ad Regiū titulum fastigiumque peruenit. Bellum Italiam pax Francica extitit, quā lētus Henricus Rex ædem Lutetiæ suburbanam cœnobiumque diuino Martino struxit: exemploque paterno, erga superos religione, mansuetudine aduersus mortales nobilis, eo tranquillus Regnum habuit, quod animi robur perspexerant omnes, ac ita lenitatem admirabantur, vt & mentis magnitudinem verarentur. Paucis ante obitum diebus PHILIPPVM filium maiorem, sed nondum pueritiae annos supergressum, coronandum curavit, anno eius seculi sexagesimo. Minor Hugo Heberti Viromanduorum Comitis filia in matrimoniu ducta, socero in opes illas successit. Florentissimis suis suorumque rebus Henricus decebens, filijs tutorem dedit Balduinum Comitem Flandriæ, virum integerrimum, & fidei sapientiaeque perspectissimæ. Cæteri Franci proceres in rerum procuratione administrationeque Flandrum versari, et quisimmo animo ferebāt. Vasconū mēs lababat. Alieniores à

Flandro erant : Verenīcēcebant, ne tutelam pupilli sui, suum Regnum faceret, si vni omnia libera conces-
sāque sint: quod soror Regis ei nupserat, ne Regnum appeteret. Sed cum etiam Regem in potestate haberet,
eius nomine dlectum religionis simulatione indixit,
quod a Saracenis Barbaraque religione Hispaniam ma-
gis quam vñquam ante euastati diceret, futurūmque,
nisi quis antevertat, vt edomita Hispānia in Galliam
transfiant. Velut ad sacrum bellum libenti animo in
armis nobilitas præsto affuit. In Vasconiam ductæ
copiæ quasi Pyrenæum transmissuræ. Tunc fama
euulgata est, Hispanæ vniuersæ agros vstos partim
Saracenorum in Hispanos, partim horum in illos
igne, nec eam com neatus inopem exercitus ex-
ternos alere posse, vixque domesticas copias tutari.
Deposita igitur illatum rerum simulatione, vires con-
uerse sunt in Vasconum consilijs opprimendis. Ad
officium conuenere. iureiurando le tutori pupillōque
deuinxere. Procerum liberi per speciem honorum au-
līcæque gratiæ ac potentia pro obsidibus abducti.
Exercitus sacrae militiæ nomine authoratus, re infecta,
ac ne viso quidem hoste dimissus. Huius rei Vasconum
Annales authores habuimus. Hæc res consilio artéque
magis quam armis ingentem maiestatem Flandro con-
ciliauit, ac ad exemplum ceteros incendit. Hanno
Agrippinenium Pontifex, quum Hagine Augusta
mortuo viro Henrico tertio quintum iam annum ipsa
& pueritiam filij Cæsaris Henrici, & res regeret, indi-
gné ferens foeminæ imperio bellicosimas gentes
subesse,

subesse partim viribus, partim calliditate pupillū Augustum in suam redigit potestatē: exortōque fremitu, ac tumultu imminente, procerium conuentum habuit; ostenditque non suarum rerum caussa, qui & nominis & opum satis haberet, sed dignitatis communis gratia id se egisse, ut viri viris consularent. Tunc cuncti factum voluntatēmque eius magno assensu approbarunt. Hagne summa rerum deiecta, ad Frutellam in coenobium sanctarum fœminarum se contulit. unde non multo post in Italiam profecta est, quod cum tutelam filij Cæsaris gereret, Italicis Imperij rebus Gilbertum Parmensem summum belli pacisque artibus virum præfecisset: & erat in Italia Beatrix Henrici secundi soror, Bonifacij Lucensis magna nobilitate summisque opibus viri vxor, unde nata Mathildis sancta fœmina, quæ Gotthofredo Comiti collocata fuit, hæres paternāum maternāumque opum. Igitur Gotthofredus maritus iura dabat Lucæ, Parmæ, Regio Lepidi, Mantuæ, ac ei alia Italæ parte regions quæ in potestatem Pontificum postea testae ento Mathildis venit, ac patriomonium Petri vocatur. Hagne Augusta Italicas sedes viduitati ac magnitudini suæ memoriaeque marii antiquiores esse duxit patria Aquitania, quæ bello ardebat. Gotthofredus Martellus idem Andium Turonumque Comes, ferox robore animi, viribusque corporis, & opibus factionis suæ plus æquo validæ, Gulielmo Aquitaniæ Comiti admodum iugeni bellum intulit. Cumque eius vectigalis ac beneficiarius esset, coegerit sibi vectigal eum pacisci, pensita-

réque : successuque aucta audacia, ipsum captum in custodiam arctam fœdámque coniecit : illóque ita nectato eius nouercam matrimonio sibi iunxit, & defuncti fratres ex patre admodum pueros per eam illorum matrem in potestatem redégit: Aquitaniæque imperitabat non modò vitricus, sed tutor salutatus. adeò turclarum iure speciéque res passim administrabantur Balduinus Franci Regis tutor cognomin: Pius filiam suam Mathildem Guilelmo Ducī notho iam maturo rebus maximis gerendis desponait, & Francorum opes illi ad spem Regni Anglici conciliauit. cuius belli ratio initiāque paulo altius, sed quam breuiissime repetenda. Sueno Danorum Nonnegotiumque Rex auorum memoria classe in Angliam cum transmisser, Edelfredum Anglorum Regem prælio vicit, tota ex insula exegit. Profugus in Normaniam cum duobus filijs. Eduardo Aluredoque, ac Anna vxore, eadem Ricardi tertij Duci sorore, sese recepit. Mortuo Suenone Anglus depositis apud auunculum adolescentulis, paruis copiis subnixus ad repetendum Regnum cum uxore reuersus, ab Hunnuto Dani filio signis collatis victus, Londonique obfessus decessit. Vitor ut Normanos ex hostibus amicos affinésque sibi efficeret, cælebs Annam viduam in matrimonium duxit, magnisque in honore ac gratia habuit. Eduardus cum maioribus copis transmisit, castraque iuxta hostem collocauit. Re infecta reuertit. Ferunt cum ei sui certam victoriam sponderent, hostesque ad intercessionem deletum iri, illum dixisse, *Absit ut*

meum Tnus regnum tot millium hominum morte ad me redeat. Praestat priuatam & incruentam agere vitam, quād per tantam carnificinam dominari. Magis pia quam fortis hæc sententia in exule visa. Ab hominibus damnata, & numine probabitur. Incruentus regnabit. Interea mortuo Hunnuto filius ex priore uxore Heroldus successit: Aluredūmque auxilio Roberti Duci transgressum dolo sustulit, subornatis veteribus Anglorum proceribus, quorum longè princeps Godouinus erat, qui dicerent fessos se auaro impotentique Danorum Imperio, Edelfredi iusti legitimique ac optimi Regis sobolem spectare, maturaret procedere ab ora maritima ad accipiendas in ditionem mediterraneas vrbes, quæ eum ut caelo missum suspicerent, opperirenturque. Improuidè habita summis viris fides. Cum mille omnino expeditis profectus, insidiis exceptus necatur. Hunnuto successit Arde-hunnutus ipsius ex patre frater, qui cum Eduardum sanctum virum è Normania vocatum in societatem Regni adsciuisset, obiit. Eduardus à diuturno exilio ad Regnum profectus, tranquillam etiam reliquam vitam transegit: & quod apud Normanos Duces educatus cultisque fuisset, nec liberos sustulisset, beneficiorum cognationisque ac consuetudinis memor, Guilelmum notum Regem hęredémque nuncupauit, in ciúsque verba proceres gentis iureiurando adegit. Post obitum apud mortales eius authoritas vilis, & sacramenti religio leuis extitit. Anglos iam externorum Regum

tædebat, indignum esse si Anglia Regnum opulentissimum nobilissimumque vel Danis obscuræ genti, vel Normano notho seruiat, cum sint inter se summi Duces, qui Regiū nomen maiestatēmque sustinere actueri possint. Godouini filius Haraldus regnare iussus iura reddebat; vir & fauore vulgi, & studijs nobilitatis ingens. Sed imminebat ei metus & Danici belli, quod repetituri Dani ius possessionēmque illius Regni erant: & Normanici, quod Gulielmus nothus perspectae virtutis Dux, semel Rex iureiurando gentis factus salutatūsque, omnia aeturus moliturūsque erat, ut acceptam semel nominis maiestatem, in perpetuum retineret, tutareturque. Prior Danus Rex classe quanta maxima contrahi poterat (ad mille naues fuisse fuerunt) in Angliam nauigauit, nec appulsa littorum arceri potuit. Viribus terrestribus victus cecidit, vastata tamen magna ex parte Anglia: faciliorque de accisis rebus victoria Normano subsequenti hosti integrōque fuit. Transmisit in Angliam cum robore Normanicæ Francicæque nobilitatis: utque necessitatem vincendi suis imponeret, in oculis omnium classem qua traiecerat, incendit. Cum hoste conflixit, maximo utrinque ardore res gesta, quod veterque Imperator caussam suam pari virtute tegendam existimabat: apparebatque neutrum nif morientem alteri concessurum. Haraldus semel Rex dictus, æmulumque se ac hostem Gulielmo professus, in certamēque iterum de Regno descendens, Regium nomen non poterat nisi vicitore retinere, nec vitam priuatam exiliūque vicerit tanto

hoste respicere. Gulhelmus classe incensa, patria recep-
tūque omni exclusus, cunctis circa hostilibus, certa,
nisi vinceret, peste, necessitatem summi iniustique
Ducis ac militis muneris fungendi, sibi imposuerat:
& milites eius Normani Francique nihil sibi ad virtu-
tem reliqui fecere. Minus pertinaces Angli extitere,
neque maximis viribus contenderunt, infensi Regi suo
Haraldo, quod paucis antè dicbus, superiorique de
Regno bello, in hostem duxisset spe iniecta largitio-
nis, ingentiūque præmiorum: hoste victo vix soli-
tum a s. militare peperderat ferocior etiam & impe-
riosior factus. Igitur tunc in aciem tantum, ac in ordi-
nes & ad signa quisque sua descendebant: vt facile
procedente certamine appareret eos non tam dare
operam vt vincerent, quam ne vincerentur. tantum se
loco tenebant, pedem non referebant, nec gradū pro-
mouebant. Ut verò sagitta iactus Haraldus Rex cecidit,
non ipsi homines, sed causa defuncti victa, extincta-
que: Manus Gulielmo datae: finis cruoris factus. Nor-
mani annales, & qui eos authores sequuntur, magna
contentione pugnatum tradunt. cum per rumpere mul-
tis conatibus aciem hostium non possent, fugam simu-
latam, vt hostis insequens dispalaretur, ordinésque
perturbaret. Anglorum septem & quadraginta millia
(adeò res illas efferrunt) suorum sex millia cecidisse;
Frācis, Francique Regi, aut socero Flādro, soceriuē filio,
qui mortuo patri in Comitatū succederat, nihil acceptū
ferunt: eos etiam decori nothi iniudisse detraxisseque
tradunt. Si Danorum annales sequimur, cum Nor-

uegi aliud Angliae latus classe tenerent , tunc Nor-
mani ad aliud classem appulere. Haraldus duplī
bello circunuentus , dum anceps hæret , spatiū loci
temporisque liberè procurrendi utrīque hosti de-
dit. Noruegi verò velut nullo iam hoste in prædam
effusi , vagi palantésque ad occasionem Angliam
aperuere. Is enim recepto animo , ac beneficio for-
tunæ usus , repente adortus eos occidit. Sed & ipse
mox in socordiam insolentia victoriæ versus , per
contemptionem , ac quasi invictus , temere congres-
sus cum Normano , fusus fugatúsque , partæ de No-
ruego victoriæ decus amisit. Haraldi vestigium ia-
præsentia nullum comparuit. Paulo pòst è latebris ,
quò se procul abdiderat , ab agrestibus abstractus ,
ac deditus. adeò non singulorum modò authorum ,
sed & gentium monumenta inter se aberrant. Cæte-
rum apud omnes Guilelmi nothi iam Regis secun-
dum victoriā omnium consensu salutati , nomen
gloriāque ingens est. At vno prælio Rex factus co-
ronatúsque , reliquam vitam fortè segnem atque im-
bellem egit? Minime. Et ipse inexplebilis magnitu-
dinis , & primùm à Valiorum Principe Davide , &
Scotorum Rege Melcolino , deinde & à Danis bello
peritus. Anno eius seculi septimo & sexagesimo , qui
Philippi Regis seimus fuit , Haraldus cecidit. Septem
& viginti annis huic victoriæ superfuit Guilelmus.
Omnium animis noīo semper bello occupatis , inter-
misso cultu agrorum , tanta fames in Anglia Scotiāque
exorta , vt apud eas gentes renouata sit memoria carnis

humanae gustandæ. Scotus tandem in fidem Guilelmī venit: & Danorum Noruegorumque arma in coniuncti exercitatione potius quam periculo tenuere Normanos: nec Guilelmum absterruere quo minus Regnū armis quæsum, legibus institutisque firmaret: sanctosque viros in precio habere videretur, ac fæderotū deformatos mores quam proximè posset ad prætorū partium religionem reuocare, exemplo è Francia petito. Gallia nunquam maiores sanctiorésque viros quam Rege Philippo tulit, ipse male audii. Gouthofredus Martellus Comes Andegauensium, magnisque etiam alibi opibus, moriens hærcdes instituerat sororis filios Gotthofredum Barbatum, & Fulconem a moribus cognomine Asperum. Barbatus maior sibi reliquis dominatis bus auunculi retenus, Aspero fratri atate minori, sed ferocia roboreque superiori, Vastinetensium omnino Comitatum dederat. Is fauore popularium in spem omnium bonorum cretus, foedere cum Rege isto, ei Vastineto cessit, ne fratri cui bellum inferebat, adefset, sed tacitum spectatorem se præberet, quem iudicem vindicemque esse oporteret. Barbatus ab Aspero armis captus, ac in custodiam perpetuam traditus. Philippus accepta duimulationis mercede conquieuit, animo minime regio. Hæc sordium noxa, illa libidinis. Vxorem duxerat Bertam Balduini Comitis Hollandæ filiam, ex eaque filium Ludouicū Crassum in hegnum sibi successorum sustulerat: eandem repudiare conatus, ab se ablegarat in maritimum oppidum Montrolium, Bertradamque ex eodē Fulcone

Aīpero marito matrem Fulconis futuri Hierosolymitanorum Regis sibi toro iunxerat, ac per aliquot iam annos habebat, tam illi deditus, vt eius nutu omnia administrarentur, circumagerenturque : nec nisi coactus pellice dimissa vxorem reduxit, cum summus pontifex Vrbanus aqua & igni ei interdictum esset: id quod ante concilium Claromontanum factum Andreas scribit. Alij id eo 'demum concilio decretum ferunt: & difficile est res gestas in suum quamque annum digerere. Sed id perparui refert, nec abhorret a fide, res antē inchoatas agitatasque, Claromonte ad exitum deductas. Quin insanus Philippi amor mēnsque sanari non potuit viuo Vrbano. Extat epistola Iuonis Carnutum Episcopi, qua laudatur magnitudo animi Ioannis Legati Romani, quod abstinuerit a communione Philippi Regis, vituperanturque quidam Belgarum Episcopi, qui contra interdictum Urbani summi Pontificis coronam Regi imposuerint, quasi mortua iustitia, mortuo iustitiae præcone. Bertradam nonnulli tradunt Regio sanguine ortam. Robertum Regem Franciæ duobus deinceps iustis matrimonij filios genuisse, priore Almaricum, vnde Simon creatus. ab hoc alter Almaricus a Monteforti, ac Bertrada pellicum nobilissima. Francia sub Rege minus probato ita incolumem maiestatem ei seruauit, vt ipsa à sanctitate maiorum non degeneraret. Henricus Suezionum Pontifex vltro ad Urbanum Pontificem Max. iuit: Ponticatuque quem à Philippo acceperat, se abdicavit, certo consilio eius dignitatis deinde non recipienda Vrba-

nus permotus diœccesis necessitate, sedem invito ei-
dem restituit, iure iurando adacto temperaturum se ab
eorum communione, quos sedes Romana societate
fidelium amouisset, neque interfutatum consecratio-
nibus eorum qui sedes a profanis accepissent. utique
in caussa Philippum Regem notans. In Bellouacorum
Episcopo idem actum. Attrebaes Ecclesiæ Carnia-
censi contribuebantur. Urbanus edocitus diuum Veda-
stum à diuo Remigio Attrebatum Episcopum fac-
atum, suum illis Pontificem dedit Lambertum Mori-
norum Archidiaconum. Gotthofredus Epilcopus Pa-
risiorum frater Eustathii Comitis Bononiensis, idem
Franciæ Cancellarius, non in re modo sacra, sed &
profana, magna erat autoritate. Aemylius Probus tra-
dit, apud Romanos Scibas mercenarios fuisse, apud
Græcos maiore dignatione, nec ad id officium ad-
missos nisi honesto loco, & fide & industria cogita,
quod necesse fuerit omnium consiliorum eos esse par-
ticipes. huncque locum officij amicitieque apud Mace-
donum Reges extitisse. Canceltarij nomen Arcadio &
Honorio Cæsinibus iam a Latinis (vt tunc litteræ erant)
receptum fuisse, ex eorum sanctionibus quæ in Iusti-
niani libris leguntur, apparet. Ut nunc apud Francos
res habet, nescio an quem ipsi Cancellarium dicunt, reditè præfectum iuris dicere possumus, voce etiam à
Liui usurpata. Burgundiones cum eis Allobroges
contribuebantur, tantum honoris nomini habebant,
ut etiam Regni sui Archicancellarium haberent, voci-
taréque auderent. & Eustathij Bononiensis Comitis

fratrem Andreas historicus non Regis Cancellarium, sed Franciæ vocat. Magnitudinem virorum qui co munere fungebantur, vires decusque illi attulisse crediderim, ut ab exiguis initiis ad tantam maiestatem peruerterit. Et magistratum amplissimum esse necesse erat, quem apud Francos Pontifex Regis urbis, apud Burgundiones Archiepiscopus Viennensium gerebant. Tunc igitur Cancellarii concilia res Flandrica perturbari coepit, sedata est, non sine ipsius ac Philippi Regis iniuria Balduinus tutor Regis Flandriæ Comes tres reliquit liberos, Balduinum, Robertum, Mathildem. Balduinus maximus stirpis Richildei Hermanni Comitis Annoniæ unicam filiam hæredemque vxorem duxerant. Tres patri superstes annos filios Arnulfum Balduinumque reliquit. Eorum tutelam Richildis mater suscepit. Flandri viro non fœminæ parere in annum induxerant. Robertum pupillorum patrum ad suscipientiam gerendamque tutelam incitant. födere potius quam auxiliis Franci Regis fretus Arnulfus puer, temere cum patruo conflixit, ceciditque. Balduinus cæsi frater, Richildisque mater, fortunam præliai deintegro experiuntur. Hinc Richildis, illinc Robertus capitur. Permutatio captiuorum facta, Pontifice Parisorum, Eustathiisque eius fratre suafore; vetitaque Francorum nobilitas Flandrico bello se immiscere, alterutrumque parti adesse. Balduinum filium ope destitutum mater in Annoniam paternumque dominatum duxit. Robertus Comes Flandriæ salutatus, ex Gertrude Ber-

nardi Saxonum Ducis filia, quæ ex priore marito Florēntino Hollandiæ ac Zelandiæ Comite Florentium procrearat, quatuor liberos tulit: Robertum sacro bello nobilem, & Philippum Hyprensum Principem, Adelam, & Gertrudem: illam Danorum Reginam, hanc Alsatiae Ducem. Virtus Ducum, Franciæque sanctitas notam Regis diluit exorto sacro bello. Decesserat anno eius sculi nonag: simo tertio Guilelmus Rex, morsque eius peropportuna fuerat. Quod nisi eum sua dies senectaque iam quartum & septuagesimum annum agentem absumpisset, Franciam bello auersatus in se fuerat, Regio nomine tumens, séque Franci Regis Normaniæ ergo beneficiorum oblitus, & rebus secundis ferox etiam in suos adeò, ut aliquot turimæ ab eo secessionem fecerint, eisque Ducem se Robertus eius filius præbuerit. Consilio Francici bellî in continentem longo temporis intervallo reuertit. Moriens contumaciæ Roberti filii natu maximi non oblitus, Galicium cognomento Rufum, ætate interiacentem inter Robertum & Henricum, Regem Anglæ designauit. Roberto Normaniæ Ducatum, Henrico gazam omnem legauit. Illud exemplum nobile est, quod corpori defuncti tam invicti bello Regis, sepultura paulisper interdicatum fuit. Templum extruxerat aliena in area, nec persoluerat precium domino: qui tunc egens, pompam funebrem, cœtumque procerum nihil veritus, in medium prosequentium Regium funus celebriatem, mirantibus cunctis satisne tanus esset, se intulit

ita clamitans, *Qui Regna opprescit armis, me quoque metu mortis habetens opprescit. Ego iniuria superstes, pacem mortuo non dabo, In quem effertis istum hominem locum, meus est. In alienum solum inferendi mortui ius nemini esse defendo. si extuncto tandem indignatis authore, viuit adhuc vis, Rhollenem conditorem parentemque gentis appello, qui legibus ab se datis quam ciusquam iniuria plus unus potest, pollētque. Simul incendium, incertum forte an fraude humana ortum, latè domos propinquas ædésque sacras depascit. Undique ad extinguendam fœuentem flammarum concursus fit, circa Regium cadauer solitudo facta. Velut manifesta numinis ira territus Henricus Regis mortui filius, qui solus procerum diuelli à feretro non potuit, rem præfenti pecunia fundi domino luit. Ita manes patris fraude noxaque liberati. Francus Rex Robertum in fidem venientem, Ducem Normaniæ salutavit, iureurando fidelitatis exacto. Ruffus iam inde ex quo pater agere animam cœperat, in Angliam ad Regnum ineundum transmiserat, paucorum annorum Rex. Pictas Henrici, qui minimus natu, filiorum solus funeri patris officium præstítit, superis cordi fuit. Infelici enim fratum fato superstes erit, ac annos quinque & trigesima regnabit, proleisque eius filiæ per multa deinceps secula in eo felio sedebit.*

LIBER QVARTVS.

A CRVM bellum, heroicorum temporum memoriam, gloria & rerum magnitudine transcendet. Permissione terrarum orta, nullius gentis nobilitas virtusque armorum exors extitit. Summi Duces præfuerunt, egregijs militibus certatim nomina dantibus, ac voluntariam professis militiam aduersus opulentissimos bellicofissimosque orientis Imperatores, Regumque Reges. Humanum genus duas in partibus diuisum. Pij cum barbara religione, numinis caussa suscepta, longè maximis armorum viribus, animorū inque certamine, bellarunt. Loca quæ tanto exercitui ab extremis terrarum oris profecto aditi posse vix fides fuisset, in ius ditionemque redacta, & alter propè terrarum orbis sub signis peragratus. Mahometis studiosi æmulique iam inde ab initio maximam nobilissimamque orbis terrarum partem occuparunt, hostes nostri diri, ferique. Quicquid nobis sanctum est, illis nefarium execrabilique habebatur. Vnum initio habuerant summum virum, qui omnibus imperaret, ad quem summa rerum consiliorumque rediret. Deinde, ut erat necesse in tam longe latèque fusis opibus, sedatio est

orta, duæque sedes, ac duo Imperatores facti. Alter Baldacensis Caliph (Caliph Latina interpretatione successor est, quod in locum Mahumetis opelque alij alijs deinceps succedant) alter Aegyptius vocitabatur, Hali quodam propinqua cœgatione Mahumetem contingente. auctore ecessione Chaldaicis, qui idem atque Baldacenses erant. Ille iura Orienti dabat, hic non multis initio gentibus imperitabat. Paulatim haec Regia vniuersam Africam, ac maximam Hispaniæ partem in potestatem rededit. Ex rebus secundis Imperiorumque superbia negligentiaque, atque inde socrisia segnitiæque orta. Tandem Caliphæ luxui dedi cœpti, hos instituerunt, qui Sultani ab Aegyptiis vocitantur: Romana enarratione procuratores summae rerum dici possunt. Per complures ætates Saracenorum res hoc statu fuerant. Turcae Pipino Caroli Magni patre Francorum Rege domo profecti, cum diu errassent, in Perside sibi sedes delegere. Regni etiam Persici nobilitatem veterem noménque restitucrunt, & nobilis Persarum vrbs Turca nuncupabatur. Hierosolyma inter tot rerum temporumque fluctus variis motibus agitata, modò Baldacensibus Caliphis, modò Aegyptiis, modò Turcarum Imperatoribus parabant, grauiore in dies seruitute. Ante concilium Claromontanum duodequadraginta circiter annis continentur Turcarum oppressa iugo, quotidie hostilia patiebantur. Non cum Patriarchis modò, p[ro]isque regionis cultoribus, sed cum sanctitate locorum impij bellum gerebant, odio religionis nostræ inexplibili.

Perpauci exterorum è nostris audebant sanctam urbem inuisere: Petrus ex nobilitate Ambianensi puer literis imbutus, ubi ætas patiens laborum fuit, rei militari deditus, vir effectus, rebus humanis spretis eremo se dicauit. Aliquanto post impetus cum subiit sacræ peregrinationis suscipienda. Paupertate vilique cultu inter Barbaros tutus, & acri quidem ingenio, sed qui corporis specie indecora, breuique statura & minus liberali facie contemnendus magis quam metuendus videretur, omnia circumiuit, lustrauitque, ac mores impiorum, animos, urbes, vires cognovit, perspexitque quām atrocia & nefaria exempla barbaræ religionis homines in nostros ederent. Cūque edoceretur à Simone Patriarcha Hierosolymitano viro sancto, quæ illi paucis diebus intolerabilia viderentur, incolis pijs quotidie videnda patiendaque esse, ac perpetua futura, & si quid ultimis malis addi possit, etiam atrociora: è re vilum est Patriarcham Petro literas ad summum Pontificem dare, quibus opem sanctæ Christiano nomini terræ laboranti malisque fessæ imploraret. Hæ in hanc sententiam scriptæ sunt.

S A N C T A E urbis ciues, ac C H R I S T I cōterranei, quotidie perforimus ea quæ supremis tantum diebus mortalitatis suæ C H R I S T V S Rex noster semel passus est: Pulsamur, cedimur, fodimur. Quotidie nostrum aliquis fustibus, securi, cruce mandatur. E ciuitate in ciuitatem refugeremus ad extreemos terrarum fines: è mediisque terra, ubi salutem nostra operatus est Servator noster, commigraremus,

inopem, profugam, vagamque vitam acturi, nix nefas
esset, terram nascente, docente, moriente, resurgente,
calum repetente domino sacram, culoribus sacerdotib[us]-
que orbam esse, priusquam non superesse qui martyriam
mortemque perferant, quam desint qui inferant: nec esse
qui pro CHRISTO velut in bello mori velint, cum
sint qui oppugnandi finem non faciunt. Hac nos patimur,
misericordie quidem: sed fuit cum maiores nostri nihil tale
sibi posteri, ue suis timerent. Nunc forsitan sine metu sus-
picione degunt occidentis Christiana Regna; sed exempla
testificatione que nostra permoueantur. In dies Turcarum
vires augentur, nostrorum imminuuntur. nouorum sem-
per Imperiorum accessio illis spiritus addit. Orbem terrar-
rum spe amplectuntur. Ferociora valdioraque sunt Tur-
carum quam Saracenorum fuerint arma, consilia etiam
caudiora, & cœpta audacia, & conatus maiores, ac
exitus secundiores. Vtramque tamen Romanam tentarunt
Saraceni. Byzantium ob sedere, ac Italia non modo oram
maritimam, sed & mediterranea evastarunt. Encur
Regna occidentis se in tuto locata, & extra aleam posita
confidant, cum orbis terrarum arcis in periculo fuerint.
Quid sibi spondebit reliquum nomen Christianum, cum
sedes CHRISTI, religionis specula Hierosolyma, op-
pugnata, capta triumphata, edomita, seruata, elocata
sint? cum ex Christiana professione tenues exanguisque
ac parue reliquæ supersint, si quidem veteri corpori suo
conferantur? Terra haec, que quotidie sanguine nostro
perfunditur, sanguis ipse fulus vindicem auerit. Vestram
opem, misericordiam, fidem, religionem imploramus
suplices,

*supplices, demississimi, Beatisime pater, ac Reges, Duces,
 proceresque, non nomine tantum, professionisque voce,
 sed animo Christiani. Antequam tempestas in vos tonet,
 antequam fulminet, auertite à vobis liberisque vestris
 procellam imminentem: defendite supplices vestros, vin-
 dicate religionem ab impia nefariaque servitute. Terras
 beneficio vestro demerebimini: numen & cælesti inse-
 piternitatē & in presentia terrestribus Regnis virtutem
 vestram remunerabitur, cuius sacrum solum ab inferna
 rabie defenderitis. Hæ fuere literæ non minus ad pro-
 ceres nostros quam ad Pontificem maximum datæ:
 addita vberiora mandata Petro: cui quod formæ mi-
 nus speciosæ deerat, acre ingenium facundiâque ex-
 plebat. Accessit fama, eum in templo quiescentem
 visum sibi audire vocem CHRISTI iubentis illum
 cæli legatum redire, nunciaréque proceribus Chri-
 stianis, bellum pro religione susciperent, gererént-
 que. Ita deum dominumque velle, iuberéque. Con-
 stat Urbanum auditio Petro, lectisque literis, con-
 cilium Claromontem in Galliam indixisse. Ac dum
 conueniunt vndique proceres, cum in Italia conci-
 lijs prius habitis, mores sacerdotum à prisca sancti-
 tate degenerantes, ad veterem frugem, quam pro-
 xime fieri poterat, reuocasset, in Gallia quoque cir-
 cumiuit nobiles diceceses, multaque sancte instituit,
 sanxitque. Cum Claromontem peruenit, primis die-
 bus sacris faciendis, afflationeque sancti spiritus, ac
 ope imploranda consumptis, tunc in prima sessione
 trecentorum decem Patrum eos hortatus est, ut frater-*

no inter se animo agerent: meminissent maneris sui: eos esse internunt cios interpretésque Numinis , ac mortalium, qui voluntatem patris cælestis filijs in spem supernorum Hierosolymorum procreatis suscepitſque enunciarent: qui superum iram in humanum genus, precibus, lachrymis, cilicio, vita placarent : qui deleri mallent è libro viuentium , quam vt pereat vel minimus eorum quos sanguine suo à morte Seruator vindicasset : qui Apostolis successissent in custodiam gregis, mortemque pro C H R I S T I nomine cruentam, si casus fuerat, obcundam. Nec hoc volentibus difficile factu esse. Deum his à quibus piè colatur , quique eius cauſa omnia velint, adesse: eorum mentem confilio , pectus fortitudine , animum numine imple. re. præmia proponi, quæ ne ſpe quidem animoque concipi nunc possint. Iam confluxerant ad præstitutam diem proceres legatiique , ac summi vndique viri. Tunc altero consensu nemine piorum excluso summotoue , recitari iuſſit Hierosolymanas ad ſe proceresque literas. continuò & Ambianensis mandata expoſuit: & quæ literis tradi non potuerant, lachrymas genitūſque gentis , & alia, quæ sancto facundoque viro, qui miseriā ſeditatē inque hominum terrarūmque illarum corā vidiffet, incendente dolore animi facilius fuit offendere miserarique, quām tanto intervallo scrip- tores expromere posſimus. Cum permouet̄ homines voce Petri Pontifex videret, tunc ita exortus est. *Audi- fīs filij legationem non unius sancte civitatis, sed totius humani generis, fidem vestram implorantis in bilo quæd impij tenebrarumque potestates contra pios CRISTVM-*

que & lucis angelos gerunt. Communis causa, nec magis Orientis quam occidentis, terrarumque omnium est. Latus nostrum illa tela petunt: ibi oppugnamur. quicquid ibi perit, nobis perit. Nostrum illud dedecus, nostrum excidium. Turpe est, cum viribus, cum numine superiori ressimus, nobis per ignauiam sedentibus, compressisque manibus, à novo ignobilissimoque hoste causam nostram, causam religionis, causam cœli vinci. Pace hic fruimur, sed cum indignitate. In ocio degimus, sed flagitioso, quodque posteri nostri culpem, iam superum iudicio, si ultra recessamus, damnatum. Militia est super terram hominis vita. Die baptismatis nomine dedimus, in veroque CHRISTI iurati sumus. Dux est ille ac Imperator noster. Signa eius ac crux religioque oppugnatur, & capri auribus non audiemus classicum eius, ac quid in nobis ipse loquatur? Aperte illi pulsanti fores pectoris vestri ac ad intima sacraria sensuum vestrorum redacti, eum in consilium admittite, quid fratribus vestris dei hominumque hosti obiectis, faciendum censeat vobis, & reliqui qui pace dominesta, arma, tela, equos habet, etate, robore, consilio, fortunis florentissimi in summa victoriae Deique secundi fiducia, qui quos religionis sue propugnatores esse voluerit, eis & dum in hostem feruntur, ne corrut, dextra suppositurus sic & dum prælianitur, auxilio accursurus, & pars victoris solidam gloriam, triumphos, opes, Regna, Imperia daturus. Si quis me armis petat, scio, quæ vestra pietas, est, pro capite meo vos, filij, nihil periculi non subituros. Oppugnatur CHRISTVS, nec dexteras nec arma habebimus, nec viriles animos geremus? Manci, trunci, debiles erimus?

Optare vnuſquisque vſtrum, filij, debet, vt in primis numeretur, quos Dux noster CHRISTVS defensores nominis ſui delegerit. Velle enim tutari religionem, id etiam non ab homine, ſed à Deo beneficium homini datur, idque ranta facilitate, vt ſi modò animum vſtrum illi non präcluſeritis, & mentem militandi, & fœlicitatem vincendi datus fit, qui aperit manum ſuam, & implet omne animans benedictione. Maiores vestri aduersus Saracenos in Hispania, in Aquitania, in Italia, in Illyrico, in Dalmatia pugnauerunt. Nullam gentem laude ſua fraude. ſua cuique gloria contigit, alijs aliud decus tulerunt, nulla è nomine Christiano natio expers est ſuæ pietatis, religionis, meritorumque. Sed quia in Gallia verba facimus, ex Aruernorum Urbe totum Christianum orbem alloquimur, locus non patitur vt silentio prætereat id quod ipſe ſuggerit. Vnus Carolus Martellus, nec ipſe Rex, nec patre Rege natus, uno die quadringenta propè impiorum millia, Regemque nobilissimum intermit. Vudit ſol letus ſpectaculo, viderunt mundi lumen, intra paucas horas Asia & Africæ que euerſores, eosdem Europa & mollientes excidium, ab uno vnius gentis duce stratos, cadaveribus suis eam terram metientes, quam pugna committenda ſibi ſpondebant ſanguine incolarum Mahumeti initiatam, ſacras iſpis ſedes perpetuasque futurā. Angelus p̄fes Franciæ, in re trepidatantum non conſpectus oculis mortalium, hæc cæde impiorū tutatus, reliquum orbem terrarum metu liberauit. Turcæ noui piorum CHRISTI que hostes è Perſide profecti, omne atrocitatis, superbie, libidinis, auaricie, impietatis vetus

exemplum superant. Terrarum Imperium appetunt, id
 unum agunt, moliuntur, parant, audent. ad id vires con-
 silia, conatus arma intendunt. Quæ priscæ mortalium me-
 moria Babylonij, Medis, Persis, Macedonibus, Parthis,
 quicque domini orbis terrarum esse salutarique volebant,
 parebant, ea nunc Turcarum sunt. Hi **CHRISTI** fa-
 mulos premunt, vexant, exagitant: crucis trophyo, se-
 pulchrōque domini, & terre vestigijs numinis impressæ
 sacraeque insultant. ibi quotidie **CHRISTUS** sc̄editur,
 pulsatur, icitur, occidetur. Rerum secundarum cursu, &
 dissimulazione nostra Turca ferocior factus, noua sibi sem-
 per Regna pariens, nō continebit se finibus Asiae propiores
 sumus qui Europā incolimus, imperio Turcarū quā Hiero-
 lyma Caspij portis, vnde illa pestis exorta humano generi
 struit infidias. Iam nobis imminet, ceruicibus nostris ea se-
 curis impendet. Saracenis in Mahometis superstitione so-
 cijs non pepercérunt, eorum nomen ex Oriente propè toto
 sustulere: & confidimus eos nobis temperaturos? Quæ
 exempla Hierosolymis in virgines, in matronas, in florem
 etatis, in sacra, in numen, in mortales ediderunt: in nos,
 nisi viri iam simus, edent. Antequam opprimant, op-
 primantur. Vnus fuit Carolus Martellus, multi esse Ca-
 roli Martelli possunt. Tantum animo est opus. Nullus
 paulo nobilior Dux Imperatorue in Asiam ex Europa
 transmisit, quin continuò vicerit, quin Magni nomen
 inde reportarit, vel Regna sibi quiescerit. Qui Comites
 ibitis, Duces vos virtus vestra creabit. Qui Duces, Re-
 ges efficiemini. Qui tantum Reges, Reges Regum saluta-
 bimini. Ibi sunt gaza, ibi diuina, ibi opes, quæ exposite

Junct viris fortibus. Ibi aurū, gēme, ac quacunq; à mortali-
bus magno aestimantur. Ibi Regna ibi gloria, & quicquid
bellis prælijsque ingentibus quæritur. Ibi cauſa CHRISTI
defendenda. Belli mala à vobis cāingib; liberisque qui, q;e
vestris auertetis in suos authores. Simul inopes sibi opis
ignobiles nobilitatem, nobiles Imperium parabunt. Im-
mo quoniam vindices religionis entis, ea que aixi p. a. m. a
non petetis, sed ipsa vltro ad vos peruenient. Agitedum
pij, fortes, ac vt uno nomine omnia complectar, ve è Chri-
ſtiani, animos nunc armate, nomina date, sacram militiam
proficeamini, crucis vexillum sumite. Fundetis vestros,
hoc est datus vestri CHRISTI, hostes. singuli dena
millia fugabitis. Nihil virtutis, nihil pietatis erit inacces-
sum. Monſeritineri vestro ſubſident, vallis affu gen. fren-
ta moſueſſent, hostis tr̄pidabit. Qui piorum ſub eius
imperio miſeram vitā degune, quorum oratores CHRISTI
que ad vos Legatos oraculumque auſtis, vos vt celo
miſſos intuebuntur, admirabuntur. Vos ſervatores ſuos,
vos vindices terrarum, & ſingulos & vniuersos ſaluta-
bunt. Redibitis ad ſuos quisque pleni opibus, pleni gloria,
pleni victoria. Regna illa vel quibus viſum fuerit, diui-
detis, vel iſſi vobis habebitis Leges impijs imponetis,
orbis terrarum rectores eritis. omnis posteritas vos celeb-
abit: exemplum virtutis pietatisque à vobis petet. Lide-
ris vestris ingens & nominis vestri & opum patrimonii
relinqueris. memoria vestri sancta & immortalis erit.
Has pollicitationes, hanc vocem non meam credideritis,
qui non ſponte mea cogito quomodo aut quid loquar: ſed
in hoc celebre rimo terrarum confilio, hoc hō & momento

est qui pro se loquatur in me CRISTVS. Et literis Hierosolymitanis, & voce Ambianensis, & oratione authoritarēque Pontificis, & sanctitate caussæ factum est, ut omnes permouerentur, & velut communione numine afflati vnā & eandem vocem simul omnes emitterent, pariterque persæpe repetentes fucclamarent, DEVS VVL T. Tandem indicto silentio Pontifex, *Quod verbum, inquit, in profitendo sacro.*
bello non temere vobis excidit, id pro tessera in gerendis
rebus vobis velut diuinitus data accipite. Simul adeste
quibus continuò insignia militiae CHRISTI induere
cordi est. Primi omnium ad pedes Pontificis maxi-
 mi duo Episcopi accessere, Ademarus Aniciensium,
 vir & sanctitate & virtute præstans, ac Gulielmus Arau-
 siensium, non multo inferior Ademaro, petentes
 ut sibi liceat arma pro pietate fuscipere. Eos amplissi-
 mis verbis collaudauit Urbanus, ac illorum dextram
 humerum insigniuit lnea cruce rubra, quam sacram
 paludamento assutam in bello gestarent. Idem cæte-
 rique patres protinus in suas quisque diceceses dimis-
 si, ut popularium Ducūmque animos oratione ad ar-
 ma sacra capienda sacris concionibus incitarent. Nec
 Petrus huic rei desuit. Simul erant apud Latinos pro-
 fugi Hierosolymitani ciues, Antiochenſe que permul-
 ti sancti nobileſque viri, qui ē seruante barbaræ rel-
 gionis elapsi, vagam egentemque vitam agebant, ac
 lachrymis vocēque & squallore pios permouebāt. Cer-
 tatum igitur summi genere factisque viri militiam sacri
 professi sunt, orto initio ab Hugone Regis Iaci fra-

Subinde alij Duces Comitésque affuere. Omnia
oculos in se conuertit Gotthofredus Eustathii Bononiæ Belgicæ Comitis filius, Lotaringiæ Dux, hæres
institutus ab auunculo Gotthofredo Duce Gotthello-
nis Ducis filio, à dehouestamento corporis cogno-
mine Gibbero. Hunc bello præclarissimum duo fra-
tres Eustathius Balduinūsque comitati, nomina de-
dere, séque cruce initiandos præbuere. Guilelmus ter-
tius eius frater domi apud patentes atq[ue] exactæ per-
mansit. Duo præterea Roberti, alter Normaniæ Dux
Guilelmi Anglorum Regis filius, alter Flandriæ Co-
mes; simul Raimundus Tolosatum, & Stephanus
Blesensium, idem Carnutum, Comites se huic mili-
tiae dicarunt. Horum nomen illustrissimum extitit.
Sed & alij permulti crucem ab Episcopis quisque suis
accepere, Germani, Galli, Itali, Angli, Scotti. extre-
misque ab orbis terrarum regionibus, insulisque orbe
terrarum submotis. Hispani suum sacrum bellum do-
mi aduersus Saracenorum tetras reliquias persecre-
bantur. Fuere qui traderent, quo die Claromonte de-
cretum sit sacrum bellum, eodem illius decreti famam
orbem terrarum peruasisse. Quod si res ita tulit, ne-
cessè sit vel id diuinitus accidisse: vel cum dies concilii
edicta multo antè fuisset, nec ambigeretur qua de re
esset Pontifex relatus, id pro decreto ubique accep-
tum, quod omnium votis Pontifice sancto sanctissi-
misque temporibus expetebatur. Locupletes tenuiorū
curam ac clientelam suscepserunt, eos armarunt, orna-
runt, aluerunt. Fratres inter se omnes vocabantur.

Sanctiones quoque Pontificis, & leges Regiae multa
 commoda impertiebant rebus caussisque eorum qui
 huius militiae caussa domo abeſſent: & qui domi ma-
 nebant, abeuntibus nihil denegabant. Pecunia noxáue
 nxi, ſoluti. Mulieres neque viros, neque liberos, ve
 aſſolet, lachrymis amplexibusue circumfusæ morban-
 tur: ſua ipſæ ornementa depromebant, venimque dan-
 da offerebant vltro. Comes Biturigum nomine Arpi-
 nus eam ciuitatem Philippo Regi vendidit ſexaginta
 millibus aurorum, maiori vendentis quam ementis
 gloria. Dimiſo Clarofontano concilio, Pontifex in
 Vrbem rediit. Normanus Dux Constantiensium primū
 Comitatum fratri Henrico mille & ſexcentis pondo ar-
 genti addixit: deinde reliquā Normaniam tredecim mil-
 libus ſexcētis item argenti pondo alteri fratri Guilelmo
 Regi Anglorū oppigneravit. Gotthofredus Lotaringiæ
 Dux Sperto Eburonū Episcopo Ducatū Bullionis fatis
 magna vi auri vendidit. *Tantum rerum humanaarum con-*
temptum animis mortaliis affert vera religio, ac numi-
nis fiducia. Flandrus ferius mouit, bello petitus ab
 Henrico Cæſare: qui cum superiores Pontifices Roma-
 nos vexaffer, Vrbano etiam velut iustis iam inter Pon-
 tifices Angustosque inimicitiis iniquus, gloriam pii
 belli ab illo excitati, ſuarum partium dedecus existi-
 mabat: ſed tandem cognitum est Imperium Regum
 Auguſtorumque per ſe nullum, voluntate consenſu-
 que popularium conſtare. Dilabentibus ſuis Cæſar
 Flandricum bellum deposituit. Robertus ſe coniunxit
 Franci Regis fratri Hugoni: qui quod nobilissimus

omnium eo bello procerum foret, Magnus cognomine dicitur. Duces rerum bellicarū peritū nihil præpropere agebant, gnari quantā molem belli suscipient. aduersus Turcas sibi pugnandum esse, viros fortes ac invictos quique Persarum imperium sibi virtute peperisseat; qui Parthorum Regna, & quicquid Sol oriens videt, ternerent: qui nondum illa vetere indole, robotéque animorum & corporis exolescente, opibus etiam ac diuitijs, quibus Orientis Regna referita sint, abundant numero mortalium præstent, cæli illius ardori soloque assueti: sibi non cum hominibus modo fortissimis, sed cum candente Sole, soloque suiente dimicandum: eam futuram multorum annorum militiam; maria transmittenda, Asiam metiendam, Taurum montem superandum, plures vrbes expugnandas quam quot dies annus habet, ne paucorum mensum sudorem futurum putent: ac ad singulas acie pugnandum cum hoste, qui ad manum supplementum commeatisque haberet. Apparandum ita bellum, ut aduersus illas omnia prouisum præcautumque sit. Ambianensis Eremita, qui rem militarem puer attigisset, non perdidicisset, maiori animo quam consilio euangelio arma capere, se sequi iubebat. circumibat ciuitates. ei se quamplurima mortalium millia conglobabant. iuuentus præstò aderat, seniores pecuniam illi vltro conferebant, vt egens miles in itinere ea inuaretur. Valterus, cuius genus cognoménque verum incertum, tantum quod procerum illorum solus dominatus carceret, & solum suum nullum haberet, Egerius vo-

citatus, quatuordecim milia hominum moræ impatiens per Germaniam, Hungariam, Bulgariam, Thraciam, Daciam, duxit, variis casibus agitatus & impotentia contumaciâque suorum, & ferocia eorum quorum per fines transibat. Errans tandem Constantinopolin peruenit, dimidia sere suorum partem desiderata. Ambianensis quoque aliquanto maiore subsecutus manu, nihilo fœlicior, continere suos nec ipse potuit, quin tanquam in hostico saepirent. qua indignitate earum terrarum cultores moti, nostrorum cedem fecere, ut quisque à signis dilabebatur. præterea ad duo millia plaustrorum: & magna vis factæ pecuniae amissa. Reliqui ægrè Constantinopolin ad Valterium evasere. Tunc nihil saniores multa etiam in Græcos audebant, cum animi ferocia, tum inopia adacti. Quorumcunque poterant Constantinopolitanî arma telaque emebant. ita non paucis inermibus spiritus cedere. Cæteros omnes Alexis imperator contractis nauibus coëgit in Asiam Egerio ac Eremita Ducibus traiicere. Interea veræ vires, Latinique nominis robur, summis sub Ducibus ita se parabant, ut neque cogi transire, neque arceri transitu à quoquam possent. Gallia, Germania, Italia suos armabat. Germani, Lotoriæque Ducibus Bononiensibus, ac iis proceribus qui se eis comites addiderant, Ambianensis vestigia sequabantur. Hungari eo maiorem huius exercitus impotentiam violentiamque fore rati, quo plures validioresque erant, quam Ambianenses fuerant, finibus prohibere eos statuerant. Gotthosredus misso cadu-

ceatore facultatem cum eorum rege colloquendi impetravit. Fratrem Balduinum obsidem dedit. Ei non modo transitus datus, sed & multi Hungaricæ nobilitatis nomen Bononiensi ad sacram militiam dedere. Erat Gotthofredus non artis modo militaris imperatoriaeque peritissimus, sed religione præstans, specie corporis eximia, statura sublimi, incessu graui, sermone breui, sed sententiis admirabili, vultu maiestate austro. Fratres eius huiusmodi, ut miles illos rebus gerendis summos Duces, vita Episcopos nascentis ecclesiæ prædicaret. Dum hi Pannionam metiuntur: Hugo Magnus Normanus, Flandrus, Blesensis, Tolosas, cum suis quisque copiis Romam itinere pedestri peruenere: circuitisque sacris locis, adorato Pontifice, eodem benedicente, profectionemque faustum, ac redditum fœlicem appræcante, Ademarumque Aniciensum Episcopum ad id bellum legante, Superum mare petiuerere. Ac quoniam unus portus tantam multitudinem capere non poterat, alij Brundusium, alij Barium, alij Hydruntem se diuersi contulere. simul noui Duces accessere. Normani, quos ostendimus ex Gallia in Apuliam profectos, beneficio temporum visi, cum ea Italæ ora bellis domesticis laboraret, simul armis latrociniisque Saracenorum vexaretur, nec Græci eam satis tuerentur, & Germanus Augustus suæ ditionis illam esse vellet, ipsi inter tam diuersos eius oræ rerum fluctus, nomen ingens sibi opesque pepercere. Saracenos iuncti Græcis initio cohibuere, ipsos deinde Græcos exegere opulentissimis Italæ vrbibus Robertus Viscar-

dus Normanus opes gentis miré auxit, quòd duos Cæsares, Henricum Germanum terrestri prælio, Alexin Græcum maritimo denicit. Nec ea Italiae ora contentus, Siciliæ quasdam vrbes ditionis suæ primùm fecit, deinde insulæ Comitem Rogerium fratrem (ut ostendimus) instituit. Roberto summa gloria mortuo, duo eius filij de opibus paternis ambigebant, quòd è diuersis matribus essent: nec contemnenda pars diuinitarum beneficio dotéque posterioris vxoris ad patrem peruererat. Rogerius minor audebat se dicere Regem Apuliæ, cuius partem à patre virtute quæsitam Bohemundus maior armis sibi vindicabat. Authoribus paternis amicis, Ducis Apuli nomen iusque penes Rogerium mansit: Tarentum & quædam alia oppida Bohemundo attributa. Id ante consilium Claramontanum. Eo soluto Bohemundus non contentus arbitrio amicorum, Melphim urbem de Rogerio occupat. Frater vt urbem nobilem recuperaret, castra iuxta locat. Dum fraternum bellum trahitur, Hugo socijque Duces communem legationem ad fratres mittunt de bello plusquam civili finiendo antequam odia accendantur, sanguisque fundatur. Officium pietatisque vndique constitit. Bohemundus non modò Melphin fratri reddidit, sed paludamento purpureo iusso afferri, habuit apud suos milites concionem. & erant omnes veterani Viscardo Duce militare soliti, filiumque Bohemundum patris simulacrum virtutisque æmulum obseruabant. Hos oratione permouit, vt omnium quæ unquam fuerint, quæ dici

figue possint , bellorum gloriissimum , vbi
virtus maximè posset elucere , susciperent , sé-
que tot Ducibus , tam nobili agmini associarent .
Duceret ipse , se secuturos omnes conclamarunt . tunc
sic inquit , Mihi vobiscum reliqua erunt communia ,
vt & hoc est . simul paludamentum purpureum in
cruces dissectum : hæque militibus pro sacro insigni
diuise : & cum id non satis esset multitudini vltro of-
ferentium se , alia rubra vestimenta allata , dissectaque
sunt . Rogerius frater adeò neminem suorum moratus
est quo minus insignia sacræ militiae susciperent , vt
Tancrenum sororis filium fratri tradiderit comitem .
Ad viginti millia Lucanæ , Brutiaæ , Apulæ , Siculæ iu-
uentutis Duce Bohemundo militarunt . Ex cætera Ita-
lia Duces militésque se illi coniunxere . Sua cuiusque
gentis summa non traditur corum qui crucem omnī
ex orbe terrarum Christiano induerint . Non militari
tatū videbantur , sed in omnem Orientem Colonias
duci credidisse . Pannoniæ plenæ horum militum iti-
nere terrestri Byzantium perentium erant . Alibi classi-
bis maria sternebantur : vt qui totam speciem animo
*conceperit , motum generis humani maiorem fierinul-
lum posse facile putarit . Omnes portus , omnis ora ma-
ritima reserta nautibus militéque conspiciebantur . Pro-
sequebatur iugulida ætas , sexusque imbellis : & quicun-
que domi manebant , vt militibus subinde quod suū
cuiusque tempus postularet opis submitteret , iuos pro-
ficiuentes amplectebantur , nec diuelli poterant . Deum
optimum maximum precabantur , vt militiā prosperam*

daret, reduces domum sisteret, in columnisque; belli mala in hostem verteret. Ex tribus præcipue portibus solutum est, ac in Illyricam vi bem Dyrhachium, & in circumiectam Illyrici oram transmisum: ut Byzantium terra perveniret. Illis regionibus ab Augusto Græco Prætores dati ea lege transitum concessere, vt diuisi in cohortes turmasque non plus quam mille singulis agminibus irent. Bohemundus Roberti qui Græcos Italia expulerat, filius, plus sibi negotij fore aduersus Græcos quam Barbaros arbitratus, ea parte iter facere noluit. Igitur ne cæterorum exemplo copias diuisas duceret, continentia nauigatione, id quod Græcus minimè expectasset, Cœi in hiū finum inuestus, per Aetoliam, Thessaliam, continentemque illi Macedoniam, antequam à Caſare copiæ contrâ venirent, iter fecit: qui buldam etiam locis cum Frâcis Ducibus præsidio regionum attributis dimicauit, incruentisque milite suo viator in Thraciam peruenit, seque Gotthofiedo confunxit. Interea Egerius Eremitaque in Asiam cum trâfmississent, ac in fines Nicaeensium agri uberimi peruenissent, Cinitumque opulentissimum oppidum receperunt: primum castris communis se continebant, consiliumque erat, summos duces qui aduentare dicebantur, opperiri: deinde cum eodem loco duos continenter menses sedissent, annona in dies ingrauescente, reliquaque pecunia & sacra & profana cõsumpta, Eremita legat inem ad Alexin sulcepit, vt nostrorum inopia sufficeret. Cumque datus omniū expectacione abes-

set, nec mora suspicione careret, tunc milites vere-^acundia sancti viri soluti, ocio lascivientes, ductu etiam imperioque Egerij spreto, Reginaldum genere Germanum Ducem creauere, ac ducere in hostem, resque tandem gerere, ac cuius rei caussa venissent, fortunam experiri iubent, oppidumque nomine Exerogorgum, fuga incolarum vacuum, doloque a Turcis relictum, occupant, ignauiam hostium increpantes, qui loca munita deseruissent rerum suarum diffidentia, nec dubia, detrectando certamine, confessione concessionque victoriæ. Satrapes Solymanus, si eos qui primi nostrorum in Asiam transmisissent, quacunque ratione opprimeret, cætros segniores futuros ratus, copias in propinquuo in insidijs collocarat: & nostri se eius consilio opportunos præbuere. Aliquot cohortes turmæque agmine facto paulo longius procedunt, percoraque temere pascentia, & ad temeritatem inescandam, licentiamque augendam, vltro à Barbaris obiecta, in castra compellunt. Ea præda conspecta, ad tria millia Germanorum peditum, & ducenti equites, spe maioris gloriae reique oppidum non magnum intra quatuor millia passuum oppugnare ausi, nullam opem ex propinquuo ferente, sed maiorem occasionem expectante Solymano, fœlicia in speciem initia nocti, foedū exitum habuere. Expugnatos oppidanos trucidarunt. Ita insolenter lætos Germanos, ac armis positis prædam è tectis egerentes, Satrapes repentina aduentuopressit. Ad vnum omnes cæsi. Simul hæc calamitas maiorem attulit. Vbi enim hæc vt gesta erant, Exerogorgū nunciata

nunciata in castra nostrorum sunt , sanioribus nihil temere mouendum suadentibus , Gotthofredo Butello timiditatem ignaviamque exprobrante , ac vociferante indignam miscrāmque commilitonum necem vindicandam , ac spiritus hostium edomandos , decem millia peditum cum ala equitum quingenaria conuallis signis egrediuntur . Non multum itineris emensi fuerant , cum ex patenti campo syluanam temere ingressi , circunfundente se velut ex insidijs hoste , pugnare circuuenti coguntur . Princeps ibi inuentutis Latinæ erat Fulcerius Aurelianensis . Is egregiam virtutem , consiliumque in re trepida præstítit : ipse Egeriusque diuīsis partibus primum impetum hostium sustinuere : ac eorum exemplo vocibūisque accensi milites , præstanter , ut tumultuari prælio , res gessere . Vbi verò hi confetti vulneribus cecidere , tunc certa hostium victoria fuit . Exerogorgum pauci se recepere : cæteri cæsi . Mox & Exerogorgum obfedere hostes . Clausi nostri , siti maxime laborabant , quod ex uno tantum fonte peti poterat aqua , qui pro muris oriebatur : nec nisi repulsis procul hostibus eius copia esse poterat . Clamitabant milites , ut eruptio fieret , cruorēque hostium simili sedarent . Reginaldus velut spe salutis oīnni amissa , morte fœdius consilium init . Communicata re cum paucis , quibus tantum scelus sequere credere audebat , ad hostes transit , commilitonēisque à quibus per potiorum contemptum delectus Dux fuerat , deseruit : nec immortales modò , sed etiam in numen peccauit . Creditur enim a religione nostra ad Mahumetem defecisse . Ex-

pugnatum oppidum, cædes facta. Ad tria Latino-
rum millia, antequam omnia hostis teneret, per
auersam portam in maritimum vicum se fuga re-
cepere : ferocesque victoria pugnæ , ac expugna-
to Exerogorgo , Turcas vim facientes arcuere ,
quoad Ambianensis ab Augusto demississimis pre-
cibus impetravit , vt Græci legati ad Solymanum
mitterentur, qui peterent Latinos sibi condonari.
Ea res illis saluti fuit , duos simul ex professo ho-
stes Græcos Latinosque Satrape suscipere nondum
auso , nec Græco è re sua existimante , ea re Petro
denegata , hostilem animum erga nostros præ se
ferre. Nec hoc velut omen infaustum , triftiaque
ingentis belli commissi initia , Duces castrum bel-
licorum Martisque communis peritos à conatu deter-
ruere , sed & illos cautores , & militem modestiorem
effecere. Iam Hugo cum Ducibus Comitibus
que suis Constantinopolin peruererat, neque comi-
ter , neque magnificè , neque liberaliter à Cæsare ex-
ceptus , quod cœpta Latinorum ei iam suspecta for-
midolosaque erant , quotidièque rixa inter nostros
Græcosque exoriebatur , cædésque fiebant , ita vt nec
manere inter infestos , nec transmittere breui traiectu
in Asiam auderet , ancipiti & à Turcis & a Græcis
metu. Fama etiam accidit , Hugonem , quod subse-
quentibus suis ipse cum paucis antecessisset , propè in
custodia asseruari. Tunc Tarentinus Bononiensisque
ad Græcum miserunt , se omnia circā euastatueros , vr-
bésque euersuros , si quid secus Hugoni accideret. simul

quam maximis potuere itineribus Byzantium accesse-re. Nec initio se in urbem includere voluere. Sic quo-que Græci nocte intempesta castra Latinorum suburbana sunt adorti: apparuitque sacrum bellum in ipso exortu finem sumpturum interitu nostrorum , nisi Du-cum virtus consiliumque prospexit id quod ab ini-quis infestisque exoriri posset. Reieci Græci, castra de-fensa. Postridie Alexis misit ad nos-tros , qui nocturnū tumultum se ignaro ab imperita multitudine dicerent conflatum: sed bono animo essent , omnia à se in Latini-nos munificè benignèque profectura. Datum fotum re-rum venaliū nostris est, portæ vrbis patuere, intromissæ omnes copiæ. Et acceptis obsidibus, in quibus erat Cæ-saris filius Ioannes, Duces cum Augusto congressi. Pur-gauit se Alexis si male de Latinis cogitasset : cum Hugo ac nobilissima copiarum Latinarū pars diuersis dispalati-que agminibus iter facerent, eos nullo negotio potuisse op-primi: Tutos nemine suoru desiderato Byzantiu peruerisse. Quæ Bohemundo in longo itinere aduersa(vt affolet) ac-cidissent, ea se nolle facta: si præsensisset eum per Græcam ducere in animo habere , nihil inhospitale illi osturum fuisse. quæ prospici non potuerint, adscribi sibi non de-bere. tumultus non modò nocturnos suburbanosque , sed diurnos urbanosque ortos , quod nostrorum nonnulli , qui sine Ducibus præcesserant, inopia adducti , vt alii indigna silerentur magnificientissimarum adiunctorum plum-beis laminis tecta fastigia nudassent, ornamentiisque no-bilia sustulissent , venimusque dedissent. nunc aduentu Ducum omnem formidinem sublatam. nullius magis

quam sua interesset, imperium Turcarum everti. se his annis à Solymano Turcarum clarissimo Duce nobilissimis Taurum urbibus exutum, omnia Nicæam usque Bithyniæ amisisse. Exin munera magnifica Ducibus data. Liberalis ac pius Cæsar visus non cæteris modo proceribus, sed & Bohemundo Roberti Græcorum hostis filio. Verum enim uero tanta in hoc iuncta cum maiestate comitas, ac morum suauitas, ut vel infensissimos quosque infestissimosque fibi conciliare in sui admirationem posset. Fœdus ictum, ut Græci Latinos commeatu, ac quam quisque rerum cardo postularet, ope iuuaret: Latini, quicquid de impiis caperent, præter Hierosolyma. Græcis redderent. Ita læti Duces quod in verum hostem ducendi potestas fieret, Chalcedonem transmisserunt. Tunc summi Duces fama tantum inter se noti, castra coniunxerunt, & in mutuum conspectum complexumque iuerunt, magna singulorum vniuersorumque inter se admiratione prudentiae, sanctitatis, virtutis, nobilitatis. Tunc unum consilium ex omnibus Ducibus factum, ad quod summa rerum spectarer. Hique copias recensuere. Initio numero, innenta fuisse circiter sexcenta millia peditum, equitum locatorum centum millia, authores propè omnes sunt. Otho Pontifex trecenta millia pugnatorum tradit. Viros quosdam etiam summos suæ sequebantur uxores, qui semel sacram professi militiam, deferere signa, infame nefariumque existimabant, nec sustinebant repellere à sacro comitatu suas ætate formaque præstantes, quæ genitalem torum expertæ, non erant la-

turæ virorum desiderium in longinquò diuturnoq[ue] bello, nec diuelli a maritis poterant. Nulla vulgato corpore mulier his castris recepta, nullus flagitiosus admissus. Non castra, sed templum credidisses. Sacerdotibus operantibus altaris mysteriis milles aderat. Media nocte hymni in Deum superosque concinebantur: vespertino cultu cælestem opem implorabant: vt mirum non sit tam sanctis armis numen affluisse. Protinusque res geri coepitæ. Itinere pedestri Nicomedia petita, præmissique cum valido præsidio, qui, quoniam difficile iter excipiebat, viam munirent qua impedimenta ducerentur, agerenturque. Inde nemine obstante, prosequentiib[us]que cum commeatu Græcis locorum hostiumque peritis, Nicæam peruentum est, excitatis ad diuortia viarum crucibus ligneis, lapidumque tumulis coaceruatis, vt eo signo, qui sequebantur, aberrare non possent. Cum ante urbem consenserint, animos oppidanorum tentarunt, si voluntariam deditiōnem facere mallent, quam vim Latnorū experiri. Græci genere erant, religionēque pii: sed inerat validum Solymani præsidium. Belcepho Turcis, qua ex gente ipse erat, simul & Persis imperabat. Is cum bellum circumferens, gentis suę impetum mire auxisset, ac iam ætate ingraue scens redire in Persas constituisse, Alphafali fratri filio Armeniae minoris Satrapiam primūm attribuit, dcinde eum copiis iuuit, vt opes suas propagaret: Græcos præcipue in continenti metu teneret: ne attollere caput auderet. Si multa alia parte æmulos imperii terrarum Ægyptios coerceret, ne

corum Caliphæ Sultanique recuperate quæ in Syria amiserant, se posse considerent, Ducatho alterius fratri filio Damascenam Tetrarchiam dedit: huncque atque Alphasalem Sultanos vocitauit: nec sanguinis modo, sed virtutis amicitiæque rationem habuit. Duo- bus prætoribus suis Cassiano Antiochensem Tetrar- chiam largitus est: Assungurro Antiochensi finitimam Halopianam, Principe rēgionis Heliopoli. Hos qua- tuor summos viros beneficiarios suos vestigialésque, rerum Turcicarum fidos propugnatores Ducésque ha- bebat. Alphasal primum Sattrapes, deinde Sultanus salutatus, Ciliciam, Pamphyliam, Lyciam, Lycaoniam, Cappadociam, Armeniam maiorem, Gala- tiām, Paphlagoniam, Ponti Bithyniæque opulentissi- mas vrbes in ius ditionémque rededit, patruo virtute cedere in animum non inducens: Græcorum imperii ingens terror. Rebus getendis, institutōque vitæ Ma- gni Alexandri æmulus vel erat, vel assentatione potius domestica immaturaque ferebatur. Ea etiam ex re contempto pristino Alphasalis nomine ut minus illu- stri, Salamansa regio ac inter suos nobilissimo dici voluit, à nostris Solymanus appellatus, bellis præ- liisque ad eam diem invictus, clementia quoque se- cundum victorias insignis, indulgenter captos dedi- tōisque habebat, vsu tantum armorum, & reipublicæ administratione Christianis prohibita: vt ad famam li- beralitatis mansuetudinisque, quam summis Ducibus ad opes propagandas miro usui esse fuerat expertus, imperium gentis suæ adaugeret: simul ne sequendo,

aut solitudinem ea faceret, quibus imperaturus aduenierat: aut animis mortalium semper à se alienis, & quos cepisset, & quos non cepisset, hostes infesti perpetui que essent habendi, bello in omne tempus integro. Igitur Nicæenses mœnia egregiè tutabantur, præsidia que præfecto parebant. Vrbs quadrata forma est, æquis vndique lateribus. Quod meridiem spectat, lacu Ascanio munitur, alto procellosoque, ac cum ventis intumuit, minaci. Ab Oriente Hugo Magnus cum Normanno Flandroque ac Blefensi, ab Occidente Bononiensis cum fratribus, à Septentrione Tarentinus cum reliquis Italici nominis castra metati sunt. Machinæ, tormentaque, ac quicquid ad urbium excidia pertinet, comparatum. Sylua ex propinquo materiam benignè suppeditabat. Turres ligneæ multiplici tabulato excitatae, promotus agger, aëtae vineæ, aries, quo vsos Latinos hoc bello inuenio, quatiendis muris admotus, præfecto fabrūm Longobardo quodam. Oppidani omnis antiquitatis periti, Turcis bellorum artificibus omnes Latinorum conatus ludificabantur: tormentis arietique crassitudo murorum obsistebat: simul saxa ingenti pondere tollenonibus eminus incutiebant, in subeuntes deuoluunt: altitudo ipsa mœniū, ysum scalarum arcebat, & aut in pertinaci conatu, ut quæque longissima erat, fa illimè perfringebantur, aut paucæ integræ superstantium oculis caliginem offundebant: ac si qui forte euaserant, ipsa paucitas opprimebatur multitudine propugnatorum. Qui vectibus ferreis inferiore parte mœnia conuulsis imis saxis aperire tenta-

bant, eos vel vncis ferreis vel lupis imiectis in muros extrahebant, foedéque interemptos ac laceros tormentis ad nostros reiiciebant. Ut minore igitur periculo res gereretur, testudine muscularoque à Longobardis admoto muri subruebantur: hostis, ne corruerent, robustissimi stipitibus fulciebat, subiectis & hi a nostris malleolis, ignique coniecto comburebantur. sed tantam animi præsentiam virtutemque obsecsi praestiterunt, vt noctu reficerent quæ interdiu ruinis strata erant. Maximè imminentia est spes Ducum, quod cum turris validissimum propugnaculum interdiu quassata, cum ingenti sonitu noctu procubuisse, nec nullus ausus fuisset tenebris ac interiori urbi ignotæ se committere, ubi primum illuxit, nostris munitionem nouam sibi obiectam conspexere: ut omnis conatus irritus, ludibrioque esset, & nouus semper desudandus labor. nec Solymanus suos deserebat. Nuncio nauicula per lacum misso, Nicæenses præsidiumque certiores fecit, quo die, quoque diei tempore castra Hungonis aggressurus esset, vt ipsi quoque pariter erumperent. Francus ad id suorum animos iam inde ab initio præparauerat, & tunc ancipitia signa statuit: interiorem hostem ferro igneque in homines operaque armatum intra mœnia compulit, ac propè fuit vt cum fugientibus viator in vicem penetraret. Clausis eo metu properè portis extremitum eorum qui eruperant, agmen cædi expositum est. Exterior hostis Solymanus maiore vi pertinaciisque dimicauit. Tarentino Bononiensique occurrent-

tibus, antequam circunueniretur, signum receptui dedit. Hoc prælio re compertum est, quod spc præceperant: hunc hostem virtute imparem. Obsessi expugnari vi non poterant, quod ex propinquo per lacum Solymanus conmictus auxiliaque nauibus submittebat. Repelli re infecta ab urbe quam primam omnium tentassent, magnam ad uniuersum bellum desperationem afferebat: nec tutum erat longius progressos, hostem frustra tentatum, ac eo ferociorem futurum, à tergo relinquere. Græcum ingenium ex vsu suo rem Latinorum expedivit. Erat in nostrorum castris Græcorum equitum ala ab Augusto missa, cuius Præfectus Tatinus confilijs Ducum intererat, & quia vir prudens, bellique Turcici peritus erat, & quia honestè excludi se ingerens non poterat, ne fides Græca suspecta Latinis tam necessario tempore videretur. Is gnarus animorum Ducum, per occultos internuncios egit cum obsessis, ut ipsi Græci Græco Augusto se redderent, cum officio fidèque Solimano iam satisfecissent. ita incolumem inuiolataisque Nicœam futuram, ac undique gratiam inituros, & apud Latinos, quod eorum cursum vltra nihil morarentur: & apud latinorum. hostes, quod fide ad ultimum seruata, cum Solymanus virtute eximere obsidione eos non posset, obsessoribus se non dederent: & ab Augusto Græco, quod originum suarum memores, se suis restituerent. Hæc apud oppidanos acta. finiū edocet nostros opem Cæsaris implorandam: nisi possessionem lacus hosti adimant, frustra eos tot labores suscipere. Græcos remiges lem-

bosque comparandos, qui Ascanio potiti, auertant obfessos à spe auxiliij Barbarorum. Missi sunt oratores ad Alexin: nec is prius annuit, quām pacto conuenit, ne quid iuris Latinis in urbem deditosue foret. Tuic lembos ad otam maritimam Nicæensis agri misit, qui iunctis curribus in lacum deueherentur cum Græcis remigibus, gubernatorib[us]que. Ita exitum res nacta est, vt Tarentinus constituerat. Oppidani Græcis portas patefecere. Nicæenses ciues nulla suatum rerum desiderata, incolumes permanescere: Turcæ omnes (in his vxor duóque liberi Solymani) Constantinopolin ducti, magnificéque ac benignè culti, & sine precio ad Solymatum etiam cum munieribus remissi, per caussam, quod condonatis tribus, vt ostendimus, Latinorum millibus, à Solymano meritum remunerandum esset: sed eò (vt fertur) Cæsaris consilium spectauit, vt belli Latinorum præmia ipse omnia haberet, ac vrbes obfessæ, obsidionemue metuentes, vltro vetus Græcorum Imperium respicerent: ac Turcæ nostris virtute inferiores, fide liberalitatēque Cæsaris prouocati, quæ retinere non possent, ea Græcorum quam Latinorum esse mallent. Duces dolorem dissimulabant: miles fremebat, si ex pristino foedere necesse fuerat urbem sudore suo partam Augusto reddi, nobilissimorum hominum, aut, si remuneratio utique facienda dispar erat, saltē opulentissimarum terum prædam egenti exhaustoque militi cedere debuisse. Duos & quinquaginta dies ea obſidio tenit. Tertio nonas Iulii recepta est Nicæa, etius seculi anno & septimo & nonagesimo. Hanc

vnam opem Græcis Latinis magna mercede tulere: nec postea, vt fides data acceptaque poscebat, nostros commeatu auxiliisue iuvere. Tandem moueri placuit. Ager Nicæensis vberrimus est, sed cælo graui. Excipiebant fines aduersi iumentis alendis, quorum ingens erat in exercitu numerus. Duobus & agminibus & itineribus iter ingressi sunt. Tarentinus alterum agmen duxit, Magnus alterum. Tertio die de tertia vigilia Bohemundus cum mouisset, vbi illuxit, certior ab exploratoribus factus est Solymatum in proximis montibus confeditse cum incredibili numero nouotum militum ab Imperatore suo missorum. Babylonii erant, Medi, Persæ, & ab ultimo excitæ Oriente gentes. Sustinuit signa, misitque confestim ad Francum, si videtur, maturaret: hostem adesse, pugnam instare. simul castra muniri coepit, continuo decurrere Barbari cum vulatu strepitique moris sui in pugna ineunda. Qui eorum in æquum descenderant, vbi nostrorum numerum aciemque æquarunt, cæteri in castra nondum permunita impetum faciunt. Lixæ, calonésque, & qui in opere versabantur, vim diu non sustinuerunt. Interruperant per intermissas munitiones Barbari: fuga hominum, strages sarcinarum iumentorumque fieri. Tarentinus compulsis ad montes iis hostium quibuscum manu conseruerat, cæteros suorum sub signis manere eo loco iussit: ipse cum mille delectis equitibus superueniebat. ad primum eius conspectum, & qui castra inuaserant ad suos se recipere in montes cœpere: sed paucitenure, recipiebitibus animos

ijs qui in castris erant, & dele&tissima ala instantे. Cū in pugnam rediisset Bohemundus, omnia longè alio statu innenit, quām quo reliquerat, maiores multo copias à Solymano è montibus in campos demissas, suos ægrè tolerantes. Eius aduentu acies restituitur, & quōque Marte dimicabatur. Præter necessarium castrorum præsidium, suos omnes in prælium duxerat Tarentinus, in meridianum usque tempus pugna extracta. Sagittarum imbre pij laborabant, cominūsque congregati conabantur, ruebloque in hostem. Nemo ignauus. Cum ad ludificandos nostros Barbari circumuolitarēt, pluribūsque agminibus alijs alia parte fertentur, Latini æquo animo, ut propiore pugna dimicarent, pauci pluribūs occurrebant. Iam æstus, labor, iejunium, vulnera, lassitudo affecerat utrosque. Sed quod multitudine abudabat Solymanus, partem suorum poscentes pugnam continuerat, ut illis integris, cibōque per ocium sumpro vigentibus, nostros fessos opprimeret, ac hi rem virtute primorum æquatam, ipsi haud dubiè inclinarent, totamque traherent. Vbi tempus visum est, alios ad castra hostium rursus expugnanda mittit, alios subficio suis in aciem. Iam castra capiebantur, maiorque quām antē cedes ibi fiebat: & nostri pugna fessi, aduersus integrum recentēmque hostem plus animorum quām virium gerebant. Ignominiāque utrobique accepta fuisset, nisi Franci Duce Magno tandem, qui procul absuerat, superuenissent. Hi castra receperunt, ac dum Barbari partim per nondam commissa munimenta se recipiunt, partim de vallo se præcipiti fuga decūciunt:

plurimum stragis cædisque in angusti i trepidatione que editum. In acie quoque qui nostrorum vulneribus ac lassitudine confecterant, conspectu Francorum, velut tunc primum signum pugnæ accepissent, redintegrato clamore, prælium restituunt. Mox adest Francus cruore castrorum recuperatorū recenti madens, feroxque. ita quasi nullus eo die impetus factus esset, res geritur. omnibus utrinque copiis pugnatur. usus oculorū inducta nube pulueris sublatus. clamor nostrorum, vulnatus hostium, cantus signorum, fragor tympanorum aures obstruebat, ne imperia Ducum exaudirentur. Hanc primam pugnam milites meminerant iusta acie æquo loco patentique commissam, hos esse hostes in quos superiores anno nomina dederant: quibus si cederent, receptum nullum patere, tanto à patria interuallo: tot terras, tot maria intercedere. & Dolymanus res gerebat non pro publica modò causa, communique, sed pro Satrapiæ suæ Tetrachiae que opibus: & eius miles dignus eo Duce erat, turpeque existimabat se à nouo hoste collectiōque, nullo delectu virtutis habito, suum unum Regem Imperatorēmū non habente, superari. Ita pari odio ferociaque pugnabatur. Robertus Dux aureuni vexillum in frequentissimos hostes fecit: quod dum repetunt Normani antequam in potestatem hostium veniret, impetu furentium factus hostes dissipauit, non ita tamen ut funderet, fugarētque. se ad montis radices receperē sensim, ac minimè terga dantes. Ibi quoque prælium in serum diel extratum, vix necessitas nōque diremit. Insequentis diei

Sol ortus victorem ostendit. Deserti montes fuga hostium. Nostri cæforum hostium spolia legere. ad duo millia nostrorum desiderata, in quibus Gulielmus Tancredi frater, ac Robertus Parisiensis, parua pro tanta victoria iactura. Hostium quadraginta circiter millia cecidere. Latini suorum corpora postridiè, quæ crux insignia faciebat, selecta sepierunt. Solymanus nullo loco constitit. Victoriam quidem reportasse se prædicabat: sed quacunque properabat, horrea in primis incendebat, ne oppidis quidem parcens. quoscunque incolarum poterat, abstrahebat, ut solitudinem vastumque hosti relinquenter. Apud nostros Aniciensis iustis funebris perfolutis, sacrificisque factis, talem orationem habuit.

Nullum unquam in uictissimi Duces, ac fortissimi milites, prælium maiori virtute commissum gestumque est, quam quod hesterno die cæsis cæli hostius profligastis Omnia Orientis regna opulentissima, validissimaque, vos alieno in orbe terrarum circumuentos, domi ipsa suæ adorta, dignam furore suo mercedem tulere. Domitor gentium exercitus à vobis vietus, cæsus, stratus. Nobilissimus Dux fusus, fugatus, nihil sibi relictum arbitratus, quæ ipsius modo fuerant, tanquam nostra effecta diripit, incendit: prædas hominum pecorūmque abigit, qui velut alter Alexander iura humano generi dare in animum induxerat. Immortalem gloriam, summumque nominis decus vobis dextra peperisti, qui clausum pīs Orientem, ferro aperuisti. Sed admirandæ virtuti vestrae uberrima præmia, fructumque longi eui Deum optimum maximum, pro quo

dūmīcastis, daturum confido, vt & victoriam dedit,
& ea superstites vos perfrui voluit, quō maiores
animos ad reliquias belli, si quid fortē superest, per-
sequendas gereretis. Sed erit semper locus de incre-
dibili fortitudine vestra prædicandi, nec erit illa soli-
tudo tam muta, nulla regio tam inculta, nulla con-
senescente mundo tanta temporis longinquitas vetu-
stāsue, quæ de vobis conticescat, vos non admiretur,
vos rerum columen non fateatur. Nunc de ijs quos
fato functos ab oculis nostris raptos immortalitas con-
secuta est, paulo plura dicenda sunt, vt iustum eorum
desiderium, grata laudum commemoratione leniamus:
eo etiam æquore animo, quōd maxima pars decoris vo-
bis cum illis, vt inter commilitones, & gloriae cona-
tusque sociis, communis erit. Hi enim vobiscum reli-
gione adducti, primi omnium mortalium veræ virtutis
speciem animo concepere, ac homines nati, maiora
humanis consiliis & ausi sunt, & perfecerunt. Di-
uersi diiunctique inter se patria, genere, lingua, moribus in-
stitutis, tāta pectoris, tamque germana mentis consen-
sione conspirarunt, ac coaluerunt, vt vnius urbis
ciues omnes viderentur, vt fratres inter se essent,
vt Iberus, Rhodanus, Rhenus, Tamis, Tiberis, Da-
nubius, Albis, vnius eiusdēmque omnes ciuitatis,
vnius aluei amnes credi possent: ac quos natura car-
dōque celi diremerat, ī caussa, voluntate, militia,
signis iungerentur, clarissimis quidem Ducibus, sed
compluribus, nec uno penes quem in ceteros ius
imperiumque ac arbitrium sit: qui tamē ita divinitus vna-

nimes facti sunt, ut terrarum adhuc incole, velut celi
 consortio collegioque perfruantur. Horum Duecum voca-
 tu, commilitones vestri, quos fato gloriosissime functos
 à milites oratione mortali, præconio omnium seculorum
 dignos celebramus, non legibus humanis, non mortalium
 delectu, tanta alacritate nomina dedere in CHRISTI
 militiam, tantaque constantia bellarunt, pugnarunt
 que, quanta nemo unquam pro patria, pro parentibus,
 liberis pro seipso dimicauit. Dicum imperijs ut numinis
 oraculique voci dicto audientes, fortissimi dum vitam
 internos agerent, sanctissimi aeternitate parta. Viuunt
 gloria, viuent, rerum perpetuitate, viuent memoria sem-
 piterna, viuent sensibus nostris sacri, viuent meliore sui
 parte. Non enim corpore vita constat, re mille quotidie
 casibus obnoxia. Spiritu, animo, mente, qua numine af-
 flatur, impleturque, eum degunt. Cadaveribus, que ter-
 ra matris debebantur, redditis, nulla mole grauante leuis
 expeditaque, quo sua eos virtus numenque ferebat, se ce-
 lo infernere, Sole lucidiores. Viuitis foelices, superurnque
 confortes animæ. Emeritis vita stipendijs, præmia, hono-
 res, commoda veteranorum inuictissimorum percipitis.
 Sanguine vestro fusi, fugati, cæsi, strati sunt hostes tem-
 plorum, ararum, numinis. In tuto nos collocastis. Quod
 longè maximum difficillimumque erat, nec nisi à vobis
 patrique vobis virtute fieri poterat, Orientem uniuersum
 vicistis, superastis, fregistis: nobis cetera facilia proni-
 que præsticistis. Tantum fremens frendesque, sed exan-
 guis, edomandus nobis hostis, arma longius ferenda, eri-
 genda crucis trophæa Hierosolyma recipienda, exempla
 vestra

vestra nobis proponenda, vestigis vestris insistendum.
 Vicistis, nobis victoria vestra viendum. Quod maius
 patriæ decus, liberis patrimonium, parentibus gloria,
 uxoribus solatum relinquere potest, quam inimitabilius pro-
 pè virtutis memoria, ut vos caelites nunc animæ, antè
 strenui milites reliquistis? quos nos vestri modo socij
 commilitonesque æquare forsitan possimus, posteri magis
 admirabuntur, quam assequi se posse confidant. Hac de
 sanctissimis militibus, qui hesterno prælio, cum ad calum
 euclaturi essent, diuinam virtutem inter nos prestatuerunt
 delibasse satis sit, cum pro dignitate celebrari ore non
 possint. Vos milites exempla ab his religionis fortitudi-
 nisque petatis, horum virtutem imitemini: posteri ve-
 stram imitabuntur. Memoria horum omnibus horis, sed
 præcipue in pugna vobis sancta sit, oculus vestris obver-
 setur, pectus vestrum afficiat. Ita in bello perficiendo
 felicitatem sperate, ac numen secundum propitiūmque,
 si diuinitus ad sacrum bellum vocati Ducibus à numine
 datis parueritis, & sanctorum militum præclara facino-
 ra emulabimini: quos ut maiori religione in acie imitare-
 minit, Deus optimus maximus cælo impertinuit, memoria
 eorum vobis ut summo munere relieta, quorum imagi-
 nem sempiternam in imas pectoris vestri aras demitte-
 retis.

Hæc Aniciensis. Ita milites eructi, plenique spe di-
 vina simul & humana, castra mouent. Sicutia Asiæ
 loca, desertaque fugæ cultorum, & incendio Solyma-
 ni, excepere. Segetes non tam facile corrumpi potue-
 re, ut incendi vici, hæ matuæ messibus militum spem

primū sustentabant, deinde aluere. Sitis magnam iumentorum vim absumpſit: nec minor pars cæteræ multitudinis quam militum erat, eoque grauiora maioriāque impedimenta, & itinera minora. Tandem ad lætiora peruentum loca, & vltiora petita. Ad Antiochiam Pisidiæ statua habuere: qua recepta, Iconium Lycaoniæ vrbem perrectum. Admissi benignè ab oppidanis, audiuerre non contemnendam Turcarum manum ad urbem propinquam Heracleam stare, ut eam tutarentur; sed hi potius ibi sedebant expectantes si nostri vel intestina diſſensione, vel ignoratione locorum, errorēque, vel alia occasione, quam bellorum casus ancipites, longumque iter, & tempus fortunāque aſſerunt, opportuni insidijs apertisue conatibus fierent. Hic contrā metus nostros vñanimes omniāque circunſpicientes præſtabat. Acie instructa Latinis occurrentibus, Turcæ abierte: vrbs deditiōnem fecit. Ita Pisidiæ Lycaoniæque clarissimæ vrbes in fide Latini nominis erant. Dum in Lycaonia statua cæteri habent, Baldinus Belga, & Tancredus Apulus, è castris cum suis vltiore turmis ad tentandas vltiores vrbes profecti, recepta Lycia Pamphyliāque, diuersi abeunt. Apulus Ciliciam petuit. Cum non procul à Tarſo regionis illius principe vrbe abefset, hostium agmen ei occurrit: Oppidani ad ſpectaculum effisi, muros completant. Apulorum virtus eo enituit dic. Fusi fugatiq[ue] hostes. Vitor patefieri portas iubebat: fed incerat Turcarum præſidium. Hi cum ſentirent oppidanoru[m] animos admiratione virtutis latinorum fortunam facile ſecuto-

tos, portam vnam vrbis, & quæ in propinquo turres erant, occupant, suo sibi tempore consulturi. Dum de conditionibus tradendæ vrbis Tarsenses agunt, ac propè re confecta. Tancredi signa in muris statuissent, fortè Balduinus, cum aliquandiu alia regione vagatus fuisset, propinquos montes tenuit: conspectisque ad Tarsum Apulorum castris, ignorans vbinam Tancredus, à quo diuersus mouerat, res gereret, hostium ea esse suspicatus, virtute suorum multitudinēque fretus in subiectam planitem copias deducit. Simul Tancredus ingens illud agmen contemplatus, non dubitabat nouum Turcarum exercitum auxilio Tarsensisbus præfidiōque adesse: siisque cohortatus, vt quos semel deuicissent, cosnihil timarent, signa moueri iubet: aciēque instructa vt pugnatunus occurrit. Ex propinquo conspecta signa armāque erorem aperuere: cum mutua gratulatione copiæ iunctæ, ac in amplexus itum. Belgæ comiter accepti, inopésque omnium rerum armentis donantur, quæ Apuli victoria de Turcis parta ex agris in castra compulerant. Vbi refectus cibo Belga est, conspicatur signa Apuli in hostium muris: atque inde controversia orta, quòd admitti se in partem recipiendi oppidi opulentissimi æquum censebat. nec communi militia præcipuam esse Apulorum causam. Et parum abfui quin vtriusque miles à controversia verborum ad arma descenderet, læto Turcis spectaculo. Ciues Tancredo æquiores erant, quòd eum absente velut de industria Balduino,

signis collatis fortissimi militis ac summi Ducis munere fundatum coram perspexerant. ad hoc in legibus pacis sanciendis mitissimum victorem experti fuerant, ac eius signis erectis præiudicium causæ fecerant, à quo non discedere constantiæ esse existimabant. Sed territi Belgarum minis, amotis Apuli signis, Balduini signa in turribus posuere. Apulus Belgæ copiis impar, fremens frenetisque abiit ad maiorem gloriam, sanguinemque prædam, ac ad alia oppida bellum circumtulit. Balduinus Tarsum recepit præter ea vrbis propugnacula quæ Turcæ obtinebant. Oppidanorum corpora resque iniulata seruauit: sed nec sic vituperationem inuidiamque effugere potuit, quam etiam casus insequens auxit. Trecenaria cohors à Tarentino ad Apulum missa, sub eam fortè noctem quæ diem receptæ vrbis infecuta est, Tarsum peruenit, rata Tancrediū ibi se inuenturam. vbi profectum accepit, Balduinum orabant, vt nocte opprimente se mœnibus recipret. Ingressu prohibuit. Tantum cibaria in coenam perfunes in sportis dein sit. Sub dio pernoctarunt, ignari vrbis partem a Turcis obtineri. Labore itineris fessi, ciboque graues, sine metu temere corpora somno sternunt. Turcæ etiam huius rei nescii quod oppidanos cum Latinis sentire compererant, deplorata spe retinendi oppidi, vt saltem saluti suæ prospicerent, silencio noctis tacitoque signo conglobati mœnibus egrediuntur. Offendunt corpora hominum passim iacentium, non ambigua fide hostes eos esse. Cædes nullo negotio velut muti pecoris facta. Ad unum omnes in-

terempti. Prima luce Belga relicta ab hoste mœnia cum loetus videret, atrocis specie perculsus est Tarentinorum cæforum, spoliatorumque. Continuò accensus ira miles, vociferansque fortissimos commilitones à Balduino proditos hostibus, quod ingressu eos urbis arcuisset, malum illi minitabatur. nec furor militaris prius sedari potuit, quam fide facta Balduinum à Tar-
sensibus iureiurando adactum ante Ducum adueni nullam præterea manum in urbem se introdūcunt: nec flebilis ulli quam sibi miserum optimorum viorum exitium. Iam Apulus vicis castellisque quamplurimi partim vi, partim voluntate receptis, Manustram urbem validissimam ditissimamque imperata facere abnuentem expugnarat, militemque suum locupletarat, cum rursus Balduinus affuit, partem istius etiam prædæ poscens, ut bello expeditioneque communia. Noua ira pristinæ addita indignationi, virum impigrum ingentisque spiritus acris incendit. Repentinum impetum in castra Belgarum nondum permaunita facit, cædemque edit. Cum ad arma conclamatum esset, viribus inferior coactus est recipere se in urbem. Angustiæ pontis, quo urbs flumine alluente aditur, eius extremum agmen interclusere. Comprehensi permulti. Nox imminens diremit certamen. Interea ira mitescente, cogitatio fraterni nominis commilitiique animos subit, reconciliauitque. Comprehensi redditi, ac dextræ interiunctæ. Balduinum priuatus dolor occupauit. mortua in statuis Lycaoniæ se absente vxor, & frater Dux inter venandum cum nullum

frater Dux inter venandum cum militem ex vrsi immannis corporis complexu eripere contendit, feram in se vnum verterat, nec nisi grauiter vulneratus eam ferro interemerat, & per aliquot deinceps menses non nisi lectica iter fecit. Interea virium accessio spem maiorem Latinis adiecit. Vimerius ex Comitatu Bononiensi piraticam fecerat, ex eaque opes summas natus fuerat. Tunc animo quæstûque illo deposito, cum Hollandorum Frisorumque iuuentute mari in Ciliciam delatus, sacram militiam pœn tentia prioris vitæ professus est : simul Asiaticorum procerum non nulli se nostris coniunxere. Erat apud Bo ionenses frater Armenius nomine Pancratius, quem Alexis Augustus in custodia perdiu habuerat. Is clapsus è Græcorū manu, Latinos fecutus, magno eius vñi fuit, peritus illarum rerum, regionumque. Hoc impulsore adiutoré que Armenia minor in fidem Balduini venit, ac nostrorum nonen res etiam trans Euphratem mouit. Edessani (ea est sacra Syriæ vrbis) iam inde ab Apostolorum temporibus Christiani, nunquam à religione defecerant, inter tot casus rui hasque finitorum imperterriti. Græcus Augustus eis ante Solymani Belchephonisque vim Prætorem dederat. Is circumacto tempore Præturæ suæ, cum vi Turcarum omnibus iam circâ hostilibus successor nemo veniret, retinereturque ab Edessanis, remansit, eiisque nutu omnia gerebantur. Longa die ingentem vim auri à ciuibus coegerat, apergebaturque suspicione, vt quisque aliquid ei imperanti abuqueret, mortamue necteret, in eius agros

Turcas clandestino foedere excire, ut Edeßanî iam vestigal pendere Satrapis Sultanisque cogerentur. Aduentu Balduini spes affulxit libertatis. Missis oratoribus eum accersunt ad rem Edeßanam capessendam. Balduinus velut diuinitus missus exceptus est, nec Græco Prætori lætus fuit honos illi habitus, ciuiumque alacritas. Secundas partes illi non negabat ut Magister militum apud se degeret, stipendiaque acciperet. Belga id foedum sibi ducebat: & ciues primùm coegerunt Græcum ut Balduinum adoptaret, filiumque nuncuparet. Edeßanorum exemplo moti Samofatenses, nobilis ad Euphratem Syriæ ciuitas, cum Satrapæ Turcæ nomine Balduci tyrannide premerentur, occultam mittunt ad Belgam legationem, ut sui misericordia eum caperet, & quam ab extremo terrarum orbe profectus opem Edeßanis tulisset, ea se non indignissimos, cum Christiani sint, existimaret. Duxit illuc Balduinus. Recipere continuò vibem, Turcis tutantibus, non potuit: reliquit qui obsiderent. Edeßam reuersus inuenit ciues in senem Prætorem Græcum armatos, vlturósque iniurias quas ab illo acceptasse se dicebant. Nec sancta minis mitiora extitere. Fidem Belgarum omniumque mortalium implorantem occiderunt. Tunc Balduci pertinacia victa, Samofataque recepta, Belgæque in arcis præsidio collocati, cum tyrannide cederet Balducus incolumenti sibi vxoriique ac liberis paciscens, & decem Byzantiorum millia sibi numerari cauens, ut priuatam quidem sed non inopein agere vitam posset. Imperium Belgæ

propagatum. Cappadocum etiam quædam vrbes, in quibus Cæsarea, Balduinum admisere, eiusque fidei se credidere. Ea expeditio animos fecit oppidi Christianis, vt præsidia Turcarum partim expellerent, partim interficerent: montiumque angustias nostris aperuit, qua ducendum erat, vniuerso exercitu iam vltiora spectante. Edessinum Comitatum Samosatensemque Balduinus sibi habere retineretque iussus. Pancratio sua Armenia reddita, vt ea ipsæque in fide sacri sepulchri forent: & Latinorum aliquot millia in præsiis passim collocata, ne incolæ mutare temere fidem, & infestum iter nostris in Syriam Mesopotamiamque contendentibus facere possent. Antiquissimum omnium fuit, vt Ciliciæ angustiæ, portæque ac fauces Amani montis in manu essent Latinorum. Cilicia Tancredus donatur. Nec paucæ præterea ciuitates earum regionum quas peragrauerant nostri, illustribus incolis indigenisue parere iussæ, quorum fidem sanctam, virtutemque præstantem cognoverant. Ita compositis eius regionis rebus, maior inde ex quo ex Europa mouerant, sibi proposuerant: & addebat animos Balduini decus, tanto terrarum tractu Belgarum virtute fœlicitatéque trans Taurum tam procul peragrat. Is mons iam inde ab initio nostris miraculo extitit. Velut minax perumpensque totam Asiam percurrit, syderibus iuga inferens, terrarum vindex, ne mare totamque vastis sinibus interioribus exterioribusque eas penetrans, vniuersas ab-

sumat. in illud promontoriorum mucronibus penitus
 emissis pugnat mirabili pari, ac æterno rerum naturæ
 certamine: & ne quid tantum pelago acceptum ferri
 possit, flumina ipse nobilissima ex se fundit, gentes iun-
 git, dirimitque: complures velut terrarum orbes facit.
 portarum angustiis repagulisque disclusos. Arma bellá-
 que longinqua sublimis arduisque arcet, nisi hominū
 audacia terrori formidine nulla, monstruue posset. Fa-
 talibus libris prædicta fuerat Romanis clades Tauri
 montis aquarumque diuertia transgressis, quæ tunc Bri-
 tannici oceani accolæ Bononienses transmisere, quan-
 dò & Turcæ contra traiecerant, Saracenique, & antè
 alii permulti Reges Imperatorésque, non mortalibus
 modò, sed numiuis prouidentiæ, quæ ea claustra obie-
 cerat, vim inferentes. Baldumus, qui modo vltiora illa
 submotaque tentarat, peruria fecerat quæ inaccessa ve-
 stigiis humanis intactaque videri potuissent. Præcipitia
 confragosaque loca, cautes horrendæ, ac immani mole
 assurgentia faxa, arresti scopuli, & cælo se cacumina
 æquantia, continuò subsidentes in depressoſſimam al-
 titudinem valles arctissima inter anfractus via, & mi-
 nimè clementer declivis iugis impendentibus subiecta,
 eadem hinc leui excelsissimæ que rupe ac prærupta,
 illinc profundo h. atu, nullis circi ad niniculis, auda-
 cissimo etiam cuique animum debilitiuit. Conspicetus
 primùm pauorem silentiumque topens iniecit: admi-
 ratio deinde, ac commiseratio, sui, apertaque queri-
 monia subiit, quod nulla necessaria re adduceti, arma illuc
 usque tulissent, ubi victoria momenta hostis potiri queat,

quem loca ipsa, quanvis nullis infessa praesidijs, perse inexcuperabilia, tueantur. Si numini cordi fucurum fuisset bel. lum ab Europa in Ulteriorem Asiam motum, non fuisse ab orbis terrarum architecto nostris obicienda natura claustra. Quæ in consilijs incundis per imperium animorum imperium contemnuntur, ea ubi ad res ipsas verumque peruentum sit, tunc demum, sed id serò, sua mole perpensa, mentes mortalium eo magis consternare, quo minus prospetca, minusque in consilium adhibita fuerint. Hostes, ut homines, armatosque, ab hominibus armatisque Vinci posse: altissima iuga, superatis terris verticem sideribus inferentia, quibus mortalium telis domari? quibus manibus sede sua evulsi? Ad imos manus bratus mortuum depresso, quibus coniectis molibus expleri queant? Vim naturæ fieri: non iam prounumine, sed aduersus orbis terrarum conditorem pugnari. que ille inaccessa crearit, per ea se iter facere, impie, sed & frustra conari, ac necessitatem ineluctabilem vincere. Ita gradum nemo promouebat, in vestigio consistebant, immoti animo, corporaque defixi, tantum ora oculosque circumferentes, ac inter se intuentes, miserantesque, tanquam nurquam suos dominumque, ac ne hostem quidem, ut ferro potius caderent, viluti. Hoc vulgus militum. Duces ipsi increpitabant, qui falsa cogitatione, vanaque specie sibi ipsi horrenda facerent ac inuia, que Græci (ut Persæ, aliæque alioquin nobiles fama in imperioque gentes silentur) dum rerum potirentur, occupassent, tenuissent, frenassent: que Saraceni magna manu transcendissent: que Turcæ quondam victores, nunc trepidè fugientes, sine

periculo, quia non admirarentur, emensi essent. Hec cum reliquo terrarum orbe, rerum temporumque initio affabre sciteque à summo artifice facta, non vana opera, & nulla ratione, sed ut fores essent cardo que qua ultra citroq[ue] cōmearent, nullo alio quam cōditoris operisq[ue] miraculo. Irēt audacter, posito vano & non necessario metu, quā itinerum duces à Pancratio alijsque socijs amicisque Asiae proceribus missi præcederent: mox suum irrisuros pauorem.

Ita leuis armaturæ milites, cum etiam ducibus itinerum præcedentibus, animosque addentibus, tela tradidissent, iter ingressi, audaciam cæteris fecere, vt sine tumultu etiam grauis armatura traduceretur. Impedimentorum non magna iactura facta, quedam iumenta cum sarcinis exorta insana trepidatione in profundū præcipitata. Homines, signa, arma, tela incolmia tandem in aperta æquaque loca emersere, pristinâque alacritas omnis restituta, eo magis, quod Balduinus imperio Edessæ parvo firmatōque, Sotorgiam urbem validam nobilēmque, ipsam piām, sed Balæ Turcæ tyranni præsidio in sessam, receperat, vnde Antiochiam usque Syriæ duci tutò exercitus posset, quod ea urbs media inter Eufratem Antiochiamque rebus gerendis idonea collocata est. Bala, ne amissa Sotorgia, reliquis oppidis, quæ pauca obtinebat, exueretur, pacem exorauit, amicitiamque ac societatem cum nostris iunxit, id tempori net effitatique præstans. Authoribus omnibus Ducibus Balduinus Edessæ cum suis copiis se continuit, vt in speculis effet ne quid ea parte moliti Turcæ possent in latuos,

Tancredus ex Cilicia, qua donatus fuerat, reuocatus, ut reliquo quod satis videretur, diuis que in arces opportunas praefidio, ipse ad magnum exercitum reuerteretur. Simul decretum, ne quis iniussus discederet: omnésque iureiurando adacti, se non nisi sacro bello confeſto domum respecturos, opem commilitonibus in acie, in periculis, in laboribus latuorū, singulos & inter se, & vniuersis, & singulis vniuersos affuturos, Ducum imperio obtemperaturos. Ita uno agmine ad urbem nomine Maresiam peruentum: quam qui Turcarum obtinebant praefidio, diffisi sibi, mœnibúsque ac ciuium animis nocturna fuga ad primam Latino-rum aduentantium famam sibi consuluere. Maresienses urbem sequē nostris dediderunt: consilioque habito placuit Flandrum Comitem cum mille loricatis equitibus præcedere ad tentandam proximam urbem Artasiam, quindecim ab Antiochia millibus distantem. Eo munere impigrè foeliciterque functus est Robertus. Cum eius signa fulgentia oppidi- ni conspexissent, armis correptis Turcas urbis praefides interemere, eorumque capita ad Flandros detulere, ac portas patefecere. Hanc suorum cædem Turcæ ut viciſſerentur, simul ut urbem antequam vniuersus exercitus adeſſet, recuperarent ad decem millia eorum qui vndique Antiochiam conuenerant, signa mouent: cūque Maresiæ appropinquarent, idoneo loco latitantes in insidiis, præmiserunt excusores, qui certamine injecto Flandrum ex urbe elicerent, studiōque dimicandi longius abductos, simulatione fugæ ad destinatum cō-

filio locum pertaherent. Flandri ad primum conspectū hostium vrbe egressi, cum præcursoribus egregiè magnum conseruere, tergāque simulato metu cedentium insecuri, præcipitarunt in insidias: sic quoque redintegrarunt pugnam, ex necessitate animis sumptis, quod fore credebant, ut Maresienses nostros nisi victores non reciperen: nec alius sperabatur receptus. Sed illi quod in praesidium Turcarum sœuissent, nullam nisi victoribus nostris spem relictam sibi cernebant: armatique ex vrbe profecti, primò metu Flandrum percurre, ne cædis defectionisque à Turcis crimen sanguine Latinorum luere vellent, ac se pristino Imperio reddere: simul hostis intercludere nostros ab vrbe conabatur, alisque circundabat, cum sublato clamore cum impetu oppidani vim faciunt, Turcasque in Flandrum vndique versos à tergo adoriuntur. Tunc verò omisso hoste, Turcae se recipere addensato agmine, qui circumfusi Latinis fuerant, coepere, Militem insequi ardentem Comes signo receptui dato reduxit; solicitus ne nouæ copiæ ab Antiochia prælium redintegrarent, simul leuis armatura hostium grauem armis Flandrum elusura facile erat. Nec vana suspicio Comitis fuit. Turcarum noua manus Artasiam convénit: Flandrumque, eruptionem cum tentasset, intra mœnia compulsum oppugnabant. quare Ducibus nunciata, ne fortissimus vir in periculo diu versaretur, iter accelerarunt. Ante eorum aduentum discedunt hostes, pontemque Oroniti fluui superimpositum, æquo fere ab Artasia Antiochiaque spatio distantem, præsilio valido firmant: ac

ad capita eius munitiones ducunt, vltiorēmque ripam locis opportunitis insidunt, necubi vado reperto nostri transire possent. Praemissus Robertus Normaniæ Dux pontem occupare, deturbaréque Barbaros conatus, nube sagittarum ad hoste coniecta obructabatur, nec facile signa explicare poterat, quod in acto res gerebatur, locisque & genus pugnæ pro hoste erant. Omissa igitur vano cœpto, fluum tentat, si transmittere illa parte queat. Hostis ex ripa superiore que loco Normanos flumine impeditos, subiectosque telis, acriter impigréque premit. Dum virtus Normanica pertinaciāque non cedit, trahitürque certamen, vniuersus Latinorum exercitus in conspectum venit. Ea res effecit ut Turcæ cederent, Normanus pontem occuparet. Ita ad duodecimum Calendas Novembres peruentum Antiochiam. Ea vrbis Syriae caput est. Scptem millia equitum, viginti millia peditum Turcicæ inuentutis eò convenerant, illam per se propè inuictam, virtute defensuri. Commeatum, arma, tela intulerant: omnibus rebus urbem, séque munierant, firmarantque, vt erumpere per occasiones, infestaque circa omnia hosti facere, ac si casus ita ferret, obfidionem quauis longi temporis sustinere possent. Vrbs ipsa & natura loci, situque, & opere, muris, propugnaculis, arceque inexpugnabilis, tutaque. Ante eam ab oriente in occidentem porrigitur vallis agri opimi vberisque, quadraginta milium passuum longitudine, latitudine inæquali: ubi arctissimè coit, quatuor: ubi laxissimè se in sinum pandit,

sex millium, fontibus ac riuis irrigui soli, amoenique, ac humano propè cultu felicioris. Lacum piscesum intra duodecimum ab urbe lapidem efficiunt fontes, riuisque ex Oronte influens. Montes qui cum valle utrinque decurrunt excelsi, perennes perspicuasque ac petu suaves edunt aquas: latera eorum leniter declinua, & cultura læta, & domiciliis frequentia. fluuius Orontes per medium vallem fertur, Antiochiāque alluit: isque ab ea ad Seleuciam recepto quem emiserat riuo, in mare se fundit, decem milibus passuum ab Antiochia, haud procul à Cassio mirè altitudinis monte. Igitur & mediterraneis & maritimis commodis usibilesque Antiochia maxima Orientis urbium initium sumit à monte meridiem spectante: ita ut ab eo summo per declive latus ad planitem circunducti muri ad Orontem pertineant: qui fluuius se insinuans ab occidente, moenibus & eius regionis monti ram appropinquat, ut ponte statim transeatur: a tergo claudit mons tantæ amplitudinis: ut duobus iugis se attollens, speciem duorum montium visentibus præbeat. Fontes ibi salubres etiam uberesque oriuntur. ad hoc est magnificus aqueductus, quo sons Daphne in vibem perducitur à tertio lapide. Vrbs editissimis locis imposita, circunvallari, coronauic militum oppugnari non potest, egregiis etiam à valle planoque, unde ascensus nitentibus æquior est, operibus propugnaculisque firmata. Tota muro validissimo dupli septa, trecentis sexaginta turribus assurgentibus horrens, ac specie minaci: neque Turcae,

nisi omnibus prius enca occupatis vrbibus , diutissime ob sessam fame in ditionem acceperant, quatuordecim tandem ante concilium Clatomontarum annis : nec magna modò, sed & sancta nomini Christiano , quod Petrus Apostolorum princeps in ea federit. Initio qui **CHRISTVM** agnouerant, Nazareni dicebantur : in hac primùm Christiani vocitari cepti. Viginti provincias illa fides sacra iurisdictione regebat. ex his quatuordecim suos Pontifices Metropolitanos habebant, cum suis quemque suffragantibus. Sex reliquæ sib duobus agebant, quos Catholicos nuncupabant, ipso nomine magnitudinem viuersam ostendentes. Orontes nascitur inter Libanum & Antilibanum iuxta Heliopolim. Aduentu nostrorum , ex finitimis intutisque locis omnes Antiochiam commigrabant cum his quæ agi ferrique poterant. Non contemnendam horum manum nostri ab urbe interclusere, intercepere que pecora agentem, onustumque charissimis quemque rebus : idque nostris magno usui fuit. Turcarum captivi cum interrogarentur de spe præsidioque vrbis, responderunt, si sani essent nostri , vim inexpugnabilibus inuitatisque non intentatiuros. Vrbem nequaquam Nicæa comparandam : præesse Cassianum , duobus iuuenibus filijs subnixum , Bachmano, ac Sensadolo, paternæ gloria nihil concedentibus. nouas Persarum copias, cum opus sit , & ipsas iusto prælio accusuras , résque melioribus fælicioribusque quam ad eam diem Ducibus Regibusque gestum iri. Hæc à captiuis odio nostri dici existimabatur: res tamen ipsa inspiciebatur, quæ dissimilari non poterat. primo sta-

Latinorum aduentu hostis eos munitione castrorum prohibiturus erupit. Apulus Tarentinūsque impetum sustinuere, dum reliqui opus faciunt. Acerrimum prælium non fuit, quod propinquitas virbis telaque è muris missa Barbaros tegebant, & nostri satis habebant hostem coercere, ne turbare munitores posset. Commeatus copia suppeditebat, quod Syri Christiani pij regionis incolæ in castra quicquid usui erat compotabant, Latinis æquo precio commercantibus: & multi ex Antiochenisbus ciuibus, qui & ipsi religionis nostræ erant, in castra furtim commeabant, edocebantque quibusnam locis frumenta more Syrorum subter terram infossa occulerentur: & ipse Cassianus, quos opidanorum sibi fideles arbitrabatur, ultro submittebat, ut res, animos, conatusque ac studia nostrorum per eos comperta haberet: illos fallere non posse sperans, quod liberos uxoresque in urbe apud se relinquerent. Totius terrarum orbis oculi hoc bellum spectabant. Ægyptius Calipha odio Turcarum, à quibus magna opum parte spoliatus fuerat, latus erat Latinorum in eam gentem bello, spe, nostrorum armis euerti, aut saltem imminui debilitatiue Persarum imperium posse, & Latinos duces parta victoria deducturos exercitum: ita nullo suo labore Ægyptios velut vacantia recuperaturos quæ amississent. Oratores eorum mari in proximam oram delati, in castra venere: hortatique sunt nostros, ut magno conatu cœptum bellum non prius quam confectum omittatur. Benigne auditi ac cum mu-

heribus dimissi, nihil fallentes. Satis sentiebant Duces, non charitate nostri ea illos dicere, sed ex usu praesenti rerum suarum, ac futuri cogitatione, Cæterum ne fortunæ velut diuinitus oblatæ munus tepudiaretur, missi cum redeuntibus domini Ägyptiis legati Latini ad societatem belli armorumque in Turcas confirmandam. Interea quod instabat, peragendum erat. Antiochia quibus partibus in planitiem vergit, quinque nobiles portas habet. una orientem spectat, altera occidentem. haec inter se vniuersa vrbis longitudine (ea duum millium & quingentorum passuum est) distant. In septentri-
nem tres versæ. harum una ponti iungitur, quo palus ex fontibus riuiisque stagnantibus effecta, & moenibus continens transmittitur, altera mille passibus procul ab Oronte, tertia ponti eiusdem fluuij commissa. Haec pari inter se spatio distant. Portam Orontis, & eam quæ occidenti obiicitur, inobscenam reliquere Duces, quod ille amnis ita alluit moenia, ut nisi eo transito, ab altera ferri ad alteram signa non possint. ad eam quæ orien-
tem spectat, propius metatus est Bohemundus cum Ital. exin Normanus, mox Flandrus, continentia huic castra posuere. Magnus, ac Blesensis, hi omnia obtinebant ad portam usque paludis, ad quam legatus Tolosasque sedebant. Dux vero Gotthofredus cum Eustathio fratre medium inter paludem Orontemque portam obsidebat, militibus Ducis duc^t. spicisque Lotaringis, Frisijs, Suevis, Sa-

xonibus, Franconibus, Bauaris. Omnes hi Duce*s* ita tetenderant, vt munitionibus commissis vna omnino castra, sed triquetra forma viderentur. Restabat vt Orontes frenaretur, vt nostris transitus liber daretur. Igitur contractas ex lacu fluminéque naues mille passibus à ponte vrbis validis inter se vinculis iungunt, retinaculisque fistunt, ne secundo flumine laberentur. easdem pontis in modum sternunt, & terra operiunt, adæquántque, vt velut per continentem non homines modò sed & iumenta sine pauore ire agique possent. Ac ad vtranque ripam turres ex materia excitant. Nec Turca segne ocium terebat. Iuueniūte armata hunc naualem pontem nostrorū tentabat, si vi soluere, igniue corrumpere, aut propugnatoribus nudare, occuparéque posset. Ingens cœptum, pertinax conatus, anceps dimicatio. sub noctem re infecta se recepit hostis. Et ne s̄apius crumperet, Latini coactis fabris tignariis, quorum magna vis in castris erat, turrim ligneam fatis procul excitant, ad portamque hostium promouent, vt circa eam munitiones facerent, ac tanquam castello obiecto intra mœnia hostem continerent. Hic quoque ingens certamen ortum, acriūs que quām ad pontem naualem res gesta, quod nostri spem victoriæ ea in re ponebant, si hostem obsidione iusta premerent: & Turca pro salute sua pugnabat: & propinquitas vrbis recentem semper militem præbebat, qui fesso integer succederet. Ac ex mu. is tela coniiciebantur, Ferro inuicti nostri,

igne armatæ propè toti vrbi cessere. Combusta turris Nihil intentatum reliquere nostri, hostésque. Tormenta Latini aduersus exitum hostium collocarunt. Contrá & hostes turres portarum & quidquid nostros terrere, aut nostri tentare possent, missilibus tormentisque instruunt. Non die, non nocte quies dabatur, capiebatūrue : nec Latinis cuniculi procedebant, alibi palustrilimo, alibi silice indomito occurrente, alibi Barbaris transuersos cuniculos agentibus. Et pons naualis nostros quidem transmittebat, sed, permultos intercipiebat hostis, quod paucæ infrequentisque cohortes turmæ ue transibant, nec magna manus committere se temere procul à munitionibus tutum existimabat, ne castra nudarentur, Orontesque intercedens distineret. In Calendas Februarias res extracta erat, inopiāque nostri iam tentabantur: ad hoc aquæ tam ingentes ea hyeme fuere, ut in sicco quiescendi locus non inueniretur: cumque tandem fame miseriāque multi perirent, locus sepulturæ vacans nullus extabat: assuetudinēque efferati, iusta funeribus non soluebant: nec extremum malorum mors, ac nemalum quidem viris fortibus habebatur: fame occidere, miserum indignumque censemebant, quam vinci rerum natura prohiberet, cum cætera virtus aut domare aut ferre queat. Vix duo millia equorum bellatorum supererant, cæteri aut inopia pabuli, aut militari fame nulli rei parcente absumpti. Sunt etiam inuenti qui corporibus hostium vitam tolerarent. Quidam nobilium cum ex castris clam se surripuissent, ex fuga

à Tancredo retracti : in quibus Guilelmus cognomen-
to Carpenterius, & Petrus author sacri belli : híque
ob nobilitatem Hugoni Magno redditum, ut de eis ipse
statueret. Verbis gratissimis probrisque, ut desertores
signorum, fratrum commilitonumque proditores, sa-
crae caussæ prævaricatores euersorésque increpiti, &
nouo iure iurando adacti. *Ac ne procerum animus laba-*
re posset, eos Boniensis confirmandos suscepit: coabtóque
consilio est hortatus, ut nobilitatem à parentibus virtute
rebúsque gestis partam, sibique relictam, eisdem artibus
tuerentur, quibus illi quasiuisserent. Ad Antiochiam
Syriæ res geri, sed velut in clarissima omnium morta-
lium posteritatisque luce : nihil ibi gestum ignorari posse :
suam quemque mercedem ignauia, fortitudinis, sancti-
tarisque laturum, decus ignominiamque liberis relicturum.
millies mori præstare clarissimis viris, quam à pristina
sua maiorumque gloria degenerare. tolerantia firmitudi-
nēque animi & consilio omnia edomari. si Duces se in-
uiétos tempore præbeant, iniictum etiam militem futu-
rum, nec tanto reliquo exercitui quicquam defuturum.
Nec oratio magis quam authoritas existimatiōque
Ducis mouit. Bohemundus, cui magis populare inge-
nium, vocatos ad concionem milites, qui iam in circulis
de recessu inter se agebant, alia ratione pectora ver-
sauit, Se quoque hominem, & necessitati naturæ
obnoxium, fame tentari : sed dum radices herbarum,
stirpésque superessent, Turcarum perseverantiae non
cessurum. Obsessoribus ne quam obfessis duriora ea-
dem. Videri ? penuriam rerum grauiorem ibi credi,

quam domi cuique suæ? Quoties in Europa in bellis domesticis asperiora tolerata, ut suum quisque finitimum hostem vinceret? Eadem non feremus, quia in Asia bellamus? & quæ perpetienda, si casus ferret, bellum capessentes nobis proponebamus, his neque firmitudinem animi, neque remedium adhibebimus? Omnia circà hostilia sunt. Quam virtutem in aperienda, si neque hominum neque cæli nos puderet, fuga via præstare per medios hostes cogeremur, eam in expugnandis propinquis oppidis & que in defrumentaria prospicienda adhibeamus. Si quis vir est, prima luce me sequatur. En ego ille in mensis Siculis, epulisque Tarentinis ac mollitie educatus, non prius quam vobis satiatis cibum capiam. Si vel me met fiducia, vel vos ego fallam, pergit domum ad longinquam salutem, qua propinqua præsentique indigere vos conquerimini. Postridie ad eius castra vniuersus propè exercitus affuit. omnes collaudati. Tunc ne castra præsidijs nudarentur, delegit decem millia peditum, duo equitum, qui reliqui erant: itérque intendit ad nobile oppidum Arethusam, unde præsidium Turcarum validum erumpens, commeatus in castra ferrri prohibebat: locisque incultis, ruinâque ædificiorum latebrosis, quatuor millia peditum in insidijs locauit: cæteras copias in hostes præmissis equitibus duxit, haud dubius futurum id quod ysu venit. Hostes qui superioribus diebus multas cum frumentatoribus nostrorum manus fugassent, gnatique eorum extremæ inopiæ, rati non prælij conferendi consilio, sed commeatus petendi necessitate adductos, ca-

stris egressos, ad primum pulueris conspectum patet factis portis, in equitatum ruunt omnes equites. Eques Latinus initium pugnae sustinuit per secundum ferre ultra non posset multitudinem hostium, superuenit peditatus, parique Marte dimicabatur. Procedente pugna nostri consulto cessere, ut in insidias Turca præcipitaret, qui nostros fame confectos, tolerando diutino prælio impares fugere credebat. dum instat, opportunus dolo fuit. Sensim primum nostri cedebant, deinde cum tectus equitatu pedes longius se receperisset, equites quoque versis concitatissime equis se proripiunt quo iussi à Tarentino erant. Vbi insecuri Barbari prætergressi improvidè sunt insidias, tunc ex latebris qui se abdiderant, cum clamore exurgunt, tergaque hostium cædunt: & qui formidinem simularant, signa obuertunt, ita à tergo fronteque cæsi hostes. pauci effugere. ingens numerus equorum captus, nostrisque diuisus. quæ res vires spemque Latinorum restituit. tutiorque fuit frumentatio nostris per aliquot dies, quod ex propinquis locis inopiam sustentabant. Sed tot milibus Latiporum vteriorum regionum subsidiis opus erat, pristinaque fames redintegrabatur, ac in dies magis ingrauescebat. longinquiores conatus audendi, capessendique erant. Nec magnæ partis militum discessu, reliqui ab assiduo, nihilque tuti reliquum faciente hoste circunuenirentur, castra minora fieri placuit, egregieque fossis, aggeribus, vallo, turribus muniri, tormentisque instrui, in niedis.

que his contractioribusque castris velut arcem castellum extrui, illaque munitiones alteras circundari. Perfecto opere Bohemundus assumpto Flandro cum dupliquà modo manu, quà longissime potuit in fines hostiū est profectus. Omnes in agris, vt nullo à nostris metu, qui fame miserisque enecti credebantur, degebant. Ingentem igitur vim prædæ auertebat, cum Barbarorum manus ingens vndique coacta nostrorum agmen abigendis pecoribus ferendisque oneribus impeditum adorta, primùm tumultum iniecit, deinde cum Latini reliquis abiectis arma tantum telaque ac animos expeditissent, impressionemque facerent, terga dedit, longè plurimi camelī sunt intercepti: quæ præda lætior commodiōrque visa ad leuandum onere militem. Reditus Tarentini Flandriique mira lætitia eorum qui remanserant in castris, exceptus est, quod cum præda commeatuque veniebant: & eorum discessu castra tentata fuerant ea parte, quæ Aniciensi euenerat, ægréque à sagittarum telorumque coniectu & connisu Barbarorum defensa fuerant. Tunc minus ferox esse coepit hostis, refectusque in aliquot dies miles. Exin obsidionis lentæ tedium militis animos, & renascens semper inopia omnium rerum rursus afficiebat, cum allatum est, ex Halapiana Satrapia, Damascenaque Tetrarchia aduentare auxilio Antiochenisbus duodetriginta millia armatorum. Antequam hæ copiæ proprius accederent, ne à duobus simul hostibus interiore ac exteriore castra premerentur, constitutum, vt omnis equitatus

prima vigilia per pontem naualem è castris educeretur ad id campi quod inter Orontem & Lacum in angustum coit. Hostes ponte superiore transierant. Mane cum superueniente hoste pugnatū est. locus, virtus, numen victoriā Latinis dedit: & quia in arcto dimicabatur, ubi non magna hostium pars capessere pugnā posset, circiter duo tantū eorum millia cecidere: reliquis spatium loci temporisque ad salutem datum. plus etiam equorum captum, quam hominum occisum. aliquid etiam commeatus inuentum, quod Turcarum consuetudo fert, ut sine folliculis farina plenis in expeditionem non eant. Cæforum capita Latini partim tormentis in urbem misere, partim in conspectu pro muris hastilibus præfixere. Conuenet at inter Cassianum exercitū inque auxilio accurentem, ut ille ex urbe erumperet, hi exteriores munitiones nostrorum adorirentur. Ancipi certamine, & prima luce Cassianus interiori parte castra oppugnabat, sperans iam iam affuturos socios Satrapas. Reditus victoris, nouisque letitiæ index sublatus clamor. illum moeroris lucretisque plenum in urbem compulit. Læta tristibus, ut res humanæ sunt, miscebantur. Sueno, Dani Regis filius, cum mille quingentis equitibus cruce insignitis transmisso ad Constantinopolin Bosporo, iter Antiochiam ad reliquos Latinos faciebat. Insiidiis Turcarum ad unum omnes cum Regio iuuenie cæsi. Nec mari segniter res gestæ. Veneti circiter ducentas omnis generis naues, quanta classe ad eam diem nunquam nauigarant, instruxerant, ornarantque,

præfectis Henrico Contareno ciuitatis Episcopo, & Michaële Vitale Ducis filio. In Dalmatia remigium expleuere. Ex Ionio mari in Ægæum cursum tenuere. Iam & Pisani Rhodum occuparant, & Genuenses ut Antiochiæ obſſessoribus ex propinquo ferrent opem, proximam maritimam oram; ad ostia Orontis claſſe ſociis naualibus militéque egregiè inſtructa ornatāque obtinebant. Veneti deſcenſione in Ioniæ oram facta Smyrnam cepere, ac Lyci & Pamphylii Cilicii que maris littus legebant. Igitur Itali mariſ possessionem naclī. Simul ut terreſtris exercitus aliqua re iuuaretur à claſſe Italica, Tarentinus Tolofas que cum quinque millibus peditum profeſti, & Genuenib[us] comiteatus, nouosque fabros materiarios, ac ferramenta ad opus faciendum, cum arctiore prenere obſidione, clauderéque Caſſianum in animo haberent, accepere. Cum ingenti ſarcinarūq[ue] numero redibant. Agmen ducebat Tolofas, cludebat Tarentinus. Ex arce vrbis editissima id conſpicatus hostis, cum robore præſidijs ia nostros impetum facit. porta à caſtris maximè auerſa Tololas proximum montem cepit. iumenta cum ſarcinis, hisque qui ea agebant, fuga diſſipantur. Bohemundus milites ſuos omnes incolumes in tumulum ſubduxit, ſequē Raimundo coniunxit. Bononiensis audito tumultu ſuos è caſtris raptim circunduxit: omnésque in armis eſſe à Ducib[us] iuſſi. Aduentu Bononiensis, qui locis ſuperimpendedibus tegebantur, ſe periculo eripuerunt, ſignaque in hostem ancipitia obuertere. Acriter

pugnatum. Cecidit Bachmanus Cassiani filius fortissimè dimicans. Interea quicquid reliqui militis in praesidio urbis erat, patefacta porta ad templum Barbaræ religioni facium loco editiore constitere, ut à persequendis suis nostros deterrenterent. In hos Bononiensis suos duxit, imparique certainine succedens, ab hoste loci commoditate fretò recipere se cogebatur. Tarentinus Tolosasque, ut parem gratiam referrent, suo suo hoste ante signa procurrentes, illum corporibus suis texere. Crescente certamine nostri alios alij exhortantes, redintegrato clamore, ac impressione facta, locum tenuere, intraque portam hostem compulere. Hostium ad quinque millia eօ die cecidere, ad septem millia capti, inter quos fure decem nobilissimi Turcarum Duces. Latinorum circiter mille ducenti desiderati. Iumenta quae cum oneribus dispalata fuerant, recepta. Pars spoliorum hostium ad mare in classem missa, signum victoriae: & Syri rursus Latinos iuuabant. Simul Baldwinus ab Edessa equos, arma, tela, pecuniam in castra mittebat, rem frumentariam expediebat: verque appetebat, tristitia discussa, lætiora omnia effecturum: & Cassiano suæ clades molestiores erant, quod quotidianis eruptionibus nouam semper etiam in victoria iacturam fetiebat, illi minus in paucitate tolerabile, quam nostrorum multitudini. Sed cum in castra confluenter Græci. Cappadoces, Armenii, Syri, & aliæ præterea gentes, quæ nostræ religionis essent, nec excludi à nostris sacrâ professi militiam venientes piè possent: Turcæ, aut Tur-

cicarum rerum studiosi, periti linguarum earum institutorumque, mutato cultu castra ingrediebantur: consiliaque Latinoru[m] explorata perferebant ad suos: ut nihil iam arcanum foret. Cum ea de re Duce[s] concilium haberent, censerentque aliqui constitendum esse sanctius ac magis arcanum pauciorum delectissimorumque concilium: *Bohemundus, Ego, inquit, vos hac cura leuabo.* Prioriensque se è cœtu proceruna, produci iussit quos Turcarum captiuos in custodiam tradiderat. Infolens, ac nescio an ferum inhumanumque factum proditur, hos pro castris propalam iugulatos verubus figi, & subiectis prunis torreti eum iussisse, mirabundisque omnibus clara voce dici, id esse Bohemundi obsonium, p[ro]cenasque de speculatoribus exploratorib[us]que sumpras. Atrocitas ea res Latinorum ignoratores Barbaris secundum eam diem fecit. sed veram etiam virtutem industriamque Tarentinus præstítit. Author fuit, vt collis qui supra ipsius castra in orientem vergeret, occuparetur, castellóque muniretur, quod in magnam vim habiturum esset ad frenandas eruptiones hostium. Tolosas id manus depoposcit, collaudatúsque, operis & arte suorum struxit, tutandúmque suscepit. Suspicio[n]e dupli sordium, ac ignauiae, ad eam diem laborauerat, à qua tunc egregiè se vltro vindicauit: & fortuna occasionem alteram præbuit. Ex perfugis comperatum est ingentem vim pecorum in vallem à castris auersam ex vrbe propulsam. Tancredus circuitu montis homines pecoráque abegit: notatúsque ibi locus

cœnobii diruti , ybi si castellum fieret , pro circunual-
latis tandem hostes haberentur , auxiliisque intromit-
tendis via interclusa esset . Igitur locus ruderibus pur-
gandus muniendisque Tancredo obuenit : qui regio
animo munificentiaque ad eam diem usus , iam fortu-
nis adeò exhaustis erat , vt oneri ferendo non foret ,
nec suo sumptu illud opus obire , tutarique præsidio.
posset . Tolosas parcus imbellisque antè vulgo dictus ,
non paruam argenti vim Apulo contulit , ac celebris
esse popularitate cœpit , parensque militum vocari.
adèò in contrarium animi vertere . Hæc opera eru-
tionibus assiduis ferro igneque armati hostes corrum-
pere conati , semper cum clade repulsi , multos suo-
rum amisere , ac iusta tandem obsidione clausi , Cassia-
nus verò partim cæso , partim fugato exercitu qui au-
xilio veniebat , desiderato maiore filio , summis Du-
cibus amissis , flore præsidij interempto , cum nullo
terrore tædione temporis nostros soluere obsidionem
videret , inducas in diem certam petiit , impetravit-
que , dictitans illas esse propinquæ deditiois pignus :
cœperéque velut fido pacis commercio in vibem no-
stri , Barbari oppidanique in castra commeate . Erat
Antiochiae , vt maior pars authorum tradit , Pyrrhus
nobilis indidem ciuis an incola , & religione & stirpe
Turca . Is potentes vibis nostros effecit . Tyriorum Pon-
tifex totam rem Hemirpherro acceptam fert . cum
fuisse Antiochensem cuem , Cassiani scribam , sed
Christianum , ex familia Benizetra , hoc lingua nostra
eit loricatorum soboles , incertum vnde sumpto no-

mine. qui per insitum , sed dissimulatum odium , ir³ corruptæ à quodam Turcicæ iumentutis nobilissimo vxoris incensus , simul rebus Catianii deploratis, prodendæ cum præsidio Ducéque Turcarum patriæ consilium ceperat. vtque occultius id moliretur , ex omnibus Latinis vnum Tarentinum delegit , ad quem ipse deficeret , Antiochiamque traheret , fama admirationeque virtutis eius pernotus. Et continuis cladi bus præsidio Turcarum ad paucissimos redacto , Cassianus cogebatur partem rerum oppidanis administrandam tradere , communie periculum dictans: odio enim inuidiaque Orientalis maiestatis , & diuitiarum auiditate Duces Europæ inopes miserisque ad diripiendas nobilissimas vrbes Asiacæ , dignitatéque spoliandas venisse. Arcem , & alia loca præsidio, stationibus, vigiliisque firmare necesse erat : nec omnibus muneribus fungi soli hi poterant qui è Turcis reliqui erant: trecentæ præterea , vt ostendimus , & sexaginta turres cum tanto murorum orbe custodiri nisi adiutoribus oppidanis non poterant. Hemirphero turris quæ duarum fororum dicebatur , iuxta portulam obuenerat. Ea res fortunam attulit , ratióque rei confiendæ per fidos est composita internuncios. Cum expectatione occasionis tempus trahitur , competitum est Corbanam Persarum Imperatoris Satrapen , delegati Persarum habito , gentiumque omnium quæ Persis parerent , quam maximum poterat exercitum scripsisse. Nec fama parati auxiliij latuit Cassianum , militésque eius , quorum quidam vnum ex nostris Latinorum

Ducum virtutem laudibus cælo æquantem, cum Barbarus nostros contrà verbis obtereret, rixa exorta interemit: eoque tumultu, qui nostrorum erant in vrbe in castra: qui hostium in castris in vrbe se recepere nulla re nisi mutuo metu tuti ab hoste. Rupta induciorum fide, nostri Persarum nobilissimæ fama gentis aduentu solliciti, consultant quid agendum in re trepidata sit. Stephanus Comes Blesensium, qui primas prudentiæ partes sibi opinione hominum vendicarat, per caussam valetudinis Alexandriam, non illam illustrissimam omnium Ægypti, sed Syriæ, propinquam Antiochenium finibus, secessit, non solus, sed magno comitatu. circiter quatuor millia militum eum secuta sunt. nec aberat suspicio id metu potius quam morbo factum, simulatiumque vix tertia pars militum Latinorum supererat, aliis alio casu fatue absumptis, absentibus. Sitoto exercitu obuiam hosti exteriori tantis copiis aduentanti occurreretur, fore ut soluatur obsidio, Cassianusque tergo instet: sin nihil moueant, versa fortuna, se qui obsideant, obfessum iri, famaque per ignauiam ignominiāmque perituros, incruento victore hoste. Quod si copiae diuidantur, & qui maneant, & qui egrediantur, infirmos imparésque suo vtrosque hosti fore. *Dum in anicipiti re consilium non expediunt, Tarentinus, cum omnes antè celatos voluisset, Est mihi facilis ratio (inquit) Antiochiae capiundæ, nullo sudore, vulneréue aut periculo vestro. Concedite mihi eam meisque in omne tempus habendā, possidendāmque, hoc bido mea erit: tunc cū yniuersis copijs, de tanta vrbe ad quā*

*seruandam veni, victoria parta, obuiam perculso con-
sternatique hosti alacres ibimus. Tota res Tarentino
permissa, vno Tolosate dissentiente, nec tacitum si-
nente, in communi labore præcipuam esse mercedem
Bohemundi. Cæteris assensu miro approbantibus,
orantibúsque ut præsentes difficultates quoctunque
pacto discuterentur, Tarentinus clara admonuit He-
mirpherrum, tempus esse fidei rebus confirmandæ.
Is filium obsidem dedit, ne dolo captare nostros vi-
deretur. Bohemundus per Coronam militem Taren-
tinum præmonitis sociis Ducibus, hora noctis cum
Hemirphero composita copias suas silentio circun-
duxit ad eam turrim quam obtineri ab Antiocheni
sciebat: nec statim admissus, quod Turca Vigiliarum
præfectus non ita excubias oppidanis credebat, ut non
ipse omnes circumiret, ac sæpe repentinus inopinanti-
büsque superueniret. & tunc forte eam turrim inui-
sens, salutato benignè Hemirphero, collaudatique
quod id temporis vigilaret, eius fidei virtutique custo-
diam commendauit: inde digressus alias inuisebat.
Tunc scalæ demissæ, ut nostri conscenderent. primis
que in muros euasit Longobardus nomine Paganus,
animosque cæteris fecit, ut certatim tranſcenderent.
pluribus appositis scalis, murisque in proximo occu-
patiis, ac portula refracta cæteri milites Ducésque in-
gressi, orta luce moenia tota in potestate erant. Me-
tus antea ceperat oppidanos. coniurationem Turca-
rum factam, ut ciues trucidarentur, ignis teatris subij-
ceretur. & tunc yrbe à nostris capta, timor animos
eorum.*

inceste at, ad cādem incendiāque coortos Barbaros, vt quae vībs dūtūs retineri non posset, ne gloria obſeſſorib[us] eueneret, ſolitudo fieret. Turcæ ad clamorem captæ vībis, cum opem ferre non poſſent, ac Latinos oppidanōſque metuerent, in arcem maxima pars con- cedere. dum cæteri diuersi effugere contendūt, cædes latè tenuit. Turcarū domus familiāque prædē, ludibrio, p[ro]cenāque fuere: non uxoribus, non patuis liberis tem- peratum per impotentem itam. aliqui ciuium interēpti vel per errorem, vel studio prædæ, cum diripiētibus re- fifterent. Ad decem milia cadauerū fuere. Ingens magnique precij terum præda facta. Pridie Calendas Iunii vībs capta, octauo amplius mēſe obſidionis. Pa- ciſſimorum dicrum commeatus reperiſſus ac quingenti circiter reliqui ex tanto numero equi. Cassianus in pre- ſens fuga elapsus ē telis noſtrorum, dum grauis annis circumfertur in montibus, à Syricis occiditur. Senado- lus eius filius a tate florens, vigēnsque, fugam expedi- uit, eodēque die Corbanæ occurrit. Is in itinere, ne ho- stem à tergo relinqueret, Edeſſam defendente Baldui- no tētarat, aliquotque dies oppugnando affidendōque ibi egerat. Ac ne interea Antiochia, in quam orbis ter- rārum oculos animōſque versos euentus expectatione ſciebat, amitteretur, re infecta mouit. Ad tricesimum ab ea lapidem peruenērat, cum ex Senadolo occurrente edoc̄tus ēt vībem ita captam, vt arx retenta ſit: no- strōſque quamvis ſpecie victores, inopia terum neceſſariarum laborantes, interiore ac exteriore parte premi poſſe, arctiſque obſideri, quam obſederint. Poſtridū Antiochiam peruentum, caſtraque poſita primū in

planitie patente, deinde & in radicibus montis, & in ipso monte, ut auxilia in arcem intromitterentur. Mons (ut ostendimus) est editus, vrbique impendens, biceps, ac ita discriminatus, ut duo montes credi queant, valle fatis alta dirimente. Qui vertex Orientem spectat, humilior est, ac lata in summo planitie, bona etiam, patentque pecori pascendo: qui vero in Occidentem vergit, multo sublimior, ac propè in mucronem fastigiatus. In hoc iugo arx est natura operaque munita, ab oriente ac septentrione præcipiti loco inuiisque: ab occidente sub depresso collis, ac fatis castigato cliuo, vallis nec altitudine nec latitudine ingenti: quæ, si nemo arceat, in urbem iter est. Arx accersere recipereque auxilia externa potest exteriore parte, quam ipsa in potestate immensus habet, simul interiore hostem magis terrere quam timere. Nostris eam tentantes, re infecta se receperere. Fossum tantum vallumque duxere, ne impune vim faceret præsidium. Nec Latinis Satrapæ adiutus improuisa res fuit, ut qui ex captiuis exploratoribusque omnia coperissent. Ac tantum momenti una nox, vnuisque Hemipherrus fecerat, vt nisi prorita Antiochia, perituri postridie cuncti videretur: eaque causa extiterat proditio-
nis maturandæ. Conspectis signis Persarum, arx maiores animos sumpsit: & Latini ne obsidione clauderetur, castella munitionesque quæ obsidendi Antiochensis bus obiecerant, retinere in potestate contendunt. Jam res in certamen ducta. Omnia loca uno eodemque tempore diuisis signis muneribusque hostes tentant. Ex arce, è collibus, è planicie instant signo dato P. se ad castella acerrime pugnatur. impigre res geritur, nemo

fibi parcat. Vulnerum obliuio pectora dimicantū ceperat, mortis cogitatio aberat. Non respirandi, non respiciēndi tēpus locusue relinquitur, non sauciis se recipiēdi, Non fessis integri recentēsque succedere poterant. Omnia lustrant, circūeunt, adoruntur Barbari. Bononiensis erumpere conatus, retro compellitur. Flandrus cum castellum quod Tolosas ante receptā vrbem obtinuerat, ipse tunc sibi attributum ad cæcam usque noctem egrē defendisset, diffidens loco, incendit, suosque incolumes reduxit, & reliqua extra urbem vel via Corbana capta, vel amissa retinēdi spe, deserta. maiorque metus nostros incesserat, quam qui Antiochenes Cassianūmque à nostris ceperat, quod illis quanuis exiguo commeatu, nisi prorita vrbis fuisset, rem extiahere in aduentum auxiliique Persarum facile fuerat; qui utique exempturi urbem erant obsidione: nostri neque commeatu nisi breuissimi temporis, neque spe auxiliū tam procul domo sustentabantur. Velut igitur rebus deploratis, ac certa remanentibus pernicie, Guilelmus Maisuilla, cui soror Tarentini nupserat, & Vido Trussellus, nec tu per funem ē muris se demisere, ac ad classem cum se receperissent, res perditas esse dictabant. simul Perses, ne mutuo auxilio classis vrbisque niti possent, non contemnendam partem copiarum ad mare misit. Ita præfecti classis, velut explorata hostibus victoria, neque liberam sibi, neque tutam eis locis stationem rati, naues soluerunt: contigitque ut Blesensis cum longo sollicitoque itinere in Græci Augusti prouincias peruenisset, audiretque Alexin Philomeli esse, ad eum se contulit. continuo assuit etiam Trussellus. Cæsar tandem toto

terrarum orbe armato, ne gloria religionis defensæ Latinis cederet, ingētem suorum exercitum scripscrat: Vidoque Bohemundi frater cum Italico supplemento, & aliis Latinorum proceres illi se coniunxerant, opem Ducibus in Syriam laturi. Augustum cupidissimum cognoscendi status Antiochenium rerum, initio belli mouendi perculit metu reditus ex Syria Blesensis Comitis prudentiæ fama incliti, opulentissimique quem in concilio Ducum Latinorum primas partes authoritatis maiestatisque obtinuisse cognouerat. Trussellus quo metu deseruerat Antiochiam, eo illam ita captam dictitabat, ut nostri verius capti proditique viderentur. cum ipse necessitati paruisset, séque ex certa peste rapuisset; nullos commeatus in urbe fuisse, spemque inferendi petendique sublatam obseffis clausisque à nobilissimo Persarum duce, innumerabilib[us]que copiis. Hęc verè commodéque dicebantur, si aut dicta aut accepta fuissent in eam partem, vt quo arctiores res essent, eo maturior Augusti fides imploraretur, id quod Vido timiditatem ignauiamque desctorum increpitans faciebat. Alexis vero suas res integras florentesque cum Latinorum Ducum si non perditis, saltē accisis aut certe dubijs consociandas non censuit: *arma cepisse magna spe sua, emulationeque, ingenti toto terrarum orbe Latinorum gloria: nunc tempora fortunaeque vim in consilium admittenda: in præsens egregiè sibi consultum, si vi etori bus fortè Turcis, tutari se suaque possit, nec necesse si quas ciuitates habet in Asia, eas, ne præda cædique sint, in Bulgaria traducere.* Ita antè quām moueretur, omissum est illud à Græco bellum, magno nostrorum

Ducum decore, qui à suis alienisque deserti relictique
 suprà quām à mortali expectare quisquam potuisset,
 præstiterunt, ac humanas necessitates deuicerunt. Ble-
 sensis omni genere ignominiæ notatus à Ducibus fuit,
 quoad nouo exercitu coacto, aliquanto pòst Hierosolymitanō bello non minorem virtutis bellicæ quām
 prudentiæ gloriam promeruit. Vido dimissis à Cæsare.
 Græcorum copiis, diffisus paucitati suorum, vltrà pro-
 cedendum sibi non existimauit, dum certior de rebus
 fratriis fieret. Intercā nostri Antiochiæ ingenti in peri-
 culo versati sunt: ac propè casus tulit, vt quemadmodū
 furto capta fuerat Antiochia, ita & amitteretur ipsa,
 nostrīque in potestatem barbarorum vniuersi venirent.
 Secunda vigilia hostes turrim propinquam ei qua no-
 stri recepti fuerant, per negligentiam custodum silentio
 admotis scalis occuparant. triginta iam concenderant,
 subeunte maiore multitudine, cum Henricus Alca Mo-
 sellanensis propinquus excubitor sensit, ac cum duobus
 cognatis suis Francone Sigimaroque contrà aduolauit,
 signo dato, vt subsidio veniretur: captam partem urbis.
 Tanta in re vndique concurrebat. Ac ne in nocturna
 trepidatione nostrorum, Corbana alias partes muro-
 rum tentaret, si forte ad vnum locum tutandum
 contendentibus, cunctis aliquid indefensum nu-
 datumque custodibus inuenire posset, Duces diuer-
 si omnia circumiuere, lustraueréque. Cæsis qui
 iam intrauerant, turris recuperata: cæteri submoti
 Reliquum noctis sollicitum fuit, omnium animis pa-
 uore attonitis tanto casu tam propinquā communis ex-
 cidi. Furorum pericula omnes metuebant. Prædium

vera virtute committendū deposebat. Prēmisso caduceatore ut potestas fieret legatus curò eundi ad Corbanam, profecti duo sunt, Petrus Eremita, & Herluinus, ut lingua & Turcice non ignarus. Ambianēsis intrepidè apud Satrapē causā religionis orauit: si legibus humanis diuinisque disceptandum sit. Antiochiā, & quicquid hoc bello a nostris partum sit, Christianorum imperij extitisse: ipsam Antiochiam à principe Apostolorū Petro, cultu idolorum, falorumque deorū veneratione semel liberatā, nunquā à nostra religione defecisse: nunc oppresā armis Turcice de Numine persuasionis, à Ducibus Latinis pristinæ tauræ restitutā nec quicquam reliqui esse, cur relabi eam conueniat ex solidalibertate in barbaræ sedē & cōpedes. Sin legū pudor nihil valeat inter arma, petijt Herluinus, ut Veræ Virtutis periculum fieret. Ex ducibus Latinis deligeret Dux Persarum, cum quo ceteris submotis congrederetur. Vel si maior manus placeret, plures Duces cum pari numero Ducum certazuros: aut gens cum gente, exercitus cum exercitu & quo loco signa conferret. Corbana exiguum corpus erat, sed spiritibus ingentibus. Respōdie victoris esse cōditiones ferre, legēsque dicere: nec viētos Latinos, quando fortunam suā vel ignorarent, vel dissimularent, generis mortis optionem habituros: eorū Duces, qui domestica miseria ac inopia adducti, Oriēti bellū vecors intulissent, in vinculis ad Persarū imperatore missurum se, ut de eis ille statuat Persarū legibus, suōque iudicio. militum vulgus non prius quam fame illūsiéque semianimes in seruitutem recepturū: sic quoque quos eorum videbitur, ut infælices arbores, ac inuisas Soli, terrisque graues succisurū. Hæc Gotthofredus renūciata invulgus edi vertuit. Dum paucis diebus obsidio trahitur fames ingraueſcit, pigritiæque subit pectora, luctus mœ-

flitiāque animos afficit; tædium vitæ incessit. Milites tectis se continebant, in publicum non prohibāt, extrahi a Ducibus vocēue præconis non poterant mortem (quod mallent) hostium ferro, vel quod miserrimū vita fotti) fame expectabant. Consensu procerum imperiū vniuersum, summāque rerum, quoad Antiochenis res expediatur iis quibus tenetbatur difficultatibus, Bohemundo committitur. Is ubi nullo pudore, nullo imperio, nullis minis, nullo solatio extrahi ē tenebris in lucem milites ad munera quisque sua possunt, ignem paſſim tectis subiici iubet. ad duo millia domorum, adiuuāte fortē coorto vento, cōflagravere. Ita milites necefſariō sui copiam fecere. Accedit res, quæ ex summa difſidentia summam alacritatem effecit. adeò in bello res in contrarium facile vertunt: ac quod nemo votis ausus effet expetere, sibiue spondere, Ulro se mortalibus nonnunquam offert: nec quicquam altius quam religio in hominum pētora demittitur: nec, si mētis calestis fieri conieturā apud mortales fas est, illa in cauſa numinis vim studiūmque magis quam in hac tamque necessario tempore tunc sperare laborantibus conueniebat. Nobiles sacerdotes prodierunt per ſanctē affeuerātes, ſe nocturna ſpecie admonitos, irent, nūciarēntque Ducibus militibꝫque, Deū optim. maxim. flagitijs noſtrorū iratū, quod non humana ope fuſo fugatoque Solymano, beneficij cæleſtis immemores, minus reuerentes ſuperū extitifſent: eos caſtra, que initio velut templum fuiffent, inceſtasse, impiaque religionis mulieribus ſe immiscuiſſe, discriminē ſublato cuncta promiſcua feciffe. Idcirco numen poenas fame, conclusione, ac metu propinquæ mortis expetere cœpiſſe. Nisi ad frugē vita, mēs

ad sanitatem redeat, securum cervicibus imminere, quæ posset lachrymis, ierumio, sacrâque confessione placato numine auerti. Petrus sacerdos Massiliensis eadem sibi quoque pectore obuersata dictitabat: & ad fidem faciendam addebat, per quietem sibi diuinitus in æde Petri demon stratum locum, vbi altè obruta abditâque lancea lataret, qua domini latus in cruce confodijset. Eam sacro sancto sanguine imbutam, de impjs triumphum victoriamque daturam. Productus in concionem hæc disseruit, a legato iuierando adactus rem ita se habere, vt & verbis conceperet. Mysterijs altaris peractis, itum reuerentissimè ad prædictum a numine locum. Resossa lancea, sublatus est multitudinis clamor, approbationis religiosique plenus. Laus deo, gratiaeque actæ. fides cœlestis implorata. Indictum tridui ieiunium, idque quod egestas necessarium fecerat, oraculo sanctum effectum. Sacra confessione flagitia expiata Q. mto Calendas Iulias summa omnium alacritate arma capta: nec minus sacerdotes quam Duces signa circumibant, numen pijs adesse, si non minus animos religione fiduciâque, quam dextras ferro armarent. Auderent ducta auspicioque cœlestium cum hoste configere: non multitudinis, nec mortalium virtute, sed voluntate superum victoriam dari. Lanceam sanctam legatus ferebat, sancta spe animos replens. Præfectus arcis Turca vbi ex loco superiori vidit nostros ad pugnam parari, coiréque frequentes, eius rei signum, quod conuenerat, Carbonæ sustulit: simul ne (id quod futurus videbatur) eruptione urbem reliquam inuaderet, Tolosas cum suis ei obiectus, in vrbe remansit: cæteri Duces signa extulere. Matutino

quidem tēpore, sed summo fortē æstu, vix portis exierant, cum ros solito vberior cælo lapsus est; & id pro diuino imbre à nostris acceptum, non magis corporibus robur, quam vires animo addidit, numen profecto huic aciei adesse. Animos militum hac persuasione affec̄tos, Duces præterea oratione acuebant: subiiciebāntque, quod victores Latini cum victis barbaris pugnaturi essent: non grauiorem tunc hostem Turcam ac Persim futurum, quā in Bithynia in illo accerrimo prælio fuerit, cum nullo dum periculo virtutis fortunæque acie iusta facto, recenti dolore itaque Nicææ in oculis expugnatæ, vxorisque cum liberis captæ stimulante manus conseruisset. Nunc si cis Taurum Asia exactum Perſen, vrbibus nobilissimis cis Euphratrem, ulteriorib[us]que nudatum, à suo Regē Regum ipso deside, ferrum & latum robur horrenti, missum eo consilio, ut Antiochiam eximere conaretur obſidione, cunctabundum ac diffidentem segne iter fecisse, tempūisque ignavia & metu truuisse, adesseque ut eos seruet, qui iam nulli sint: montes occupasse, ut in campestri planicie victus, receptum fidum certumque habeat, ignotisque Latino militi semitis saluti sue consulat. sed victis nihil tutum futurum, ipsa muta loca incolâsque in gratiam victoris hostilia infestâque omnia fugientibus facturos. nec spem modo certam exploratamque vincendi datam nostris, sed necessitatē, exclusis procul à patria: nullo terra, tot fauibus clauſtrisque montium & nature intercedentibus, receptu: nulla maris spe, classe Latina littorum appulsi prohibita: nullo Antiochæ commeatu. Nec illas mentia in fame obſidionēque defensura, quos sui dextra in acie non

texerit. Ita viris suopte ingenio inuitatis, fortissimisque, acerrimum necessitatis telum additum: simul præmia virtuti paria parata, opes Gazasque ditionum beatiorumque quam validiorum Regnorū imperiorumque. Sultanos Caliphásque ac Satrapas in vinculis habituros. Ab occidente septentrionēque profectos, imperaturos regioni intra quam Sol oritur, qui orbem terrarum circumlatus visurus sit nihil nisi eorum virtute vel dominatum, vel administratum. Redituros domum quenque suam ad coniuges liberosque, fore ut omnia igni festo colluceant, sacris canticis personent: perpetua gloria, sempiternitateque seculorum, immortalī laudis celebritate vivant. Simul singulæ gentes suo quæque decore excitabantur. Anglos, Scotosque, ac Danos eius ætatis bellicis rebus excitatos, insitum etiam robur, & non minor animorum quam cœli solidique durities, indomita asperitas, ac mortis contemptus erigebat. Germanis nomen imperij, summumque tituli fastigium, ac ingenita vis pectoris, alacritatem addebat. Gallis res fortiter pięque ac fœliciter gestæ, simul sua nobilitas, maiorūque decus animos faciebat. Italis memoriæ obuersabatur vetustas gloriæ, ac leges terris dæta. Nulla denique gens domesticis ad virtutem excitationis non ferebatur ad virtutis specimen eo die ostendendum. Nec Corbana cessabat suos inflammare cupiditate gloriæ, vetus Persium imperium verbis in cælum ferens, Turcarum armis triumphis trophyisque nobilissimæ egentes populos propè generatim ex Europa in Asiam cōmigrasse. Quādam eorum partem superesse, qui acie in Bithynia cum Solymano pugnarint? & eos qui reliqui sint, amississe illas quibus feroceſ venerint vires. spiritus illos

pristinos eis cecidisse, quod Asia illa minore potiti, quod magnum initio videri poterat, id parui ad uniuersi belli summam spem referre sero sentiant. Hæsisse ad Antiochiam plus octo menses, & eam ipsam furto interceptam. Nunc vera virtute rem gestum iri, quod antè hoc bello non vsu venerit in Bithynia non veras vires Persarum confixisse, ipsam nobilitatem Persicam absuisse. Hic non g̃etes modò Persis finitimas sociasque, sed Persas, ac ipsos imperatoris Persarum intimos fidósque ac invictos amicos præliū ini- turos, ductu rōsque militem viribus, opibus, generositate, robore, numero, delectu præstantem, in homines inopias illusie, squalore, faméque confectos, qui exiguas reliquias speciei hominū gerant, multūmque ab illa quo in Asia eruperint, inde degenerarint. Animatis ita virinque militibus, acies strui coepit. Sinistrū cornu Hugoni Magno, extrellum Aniciensi: factæque Lanceæ, ubi plurimum eo die fiducia, interius datum. Dextrum tenuit Tarentinus. Bononiensis eodem in cornu interior constituit. Normanus Apulúsque median aciem rexere. Antequā conligeretur, alam delectorum equitum Satrapes circumisit, ut terga nostrorum in pugna adoriretur. Quod Duxes conspicati, detractas ex sua cuiusque gentis acie cohortes, turmasque, quo necesse videbatur, appropinquantibus opposuere, Præfecto illis Reginaldo Venustino. Iam conserebatur prælium. Persæ non omnes simul, nec pariconatu in pugnam descenderūt. In dextrum Latinorum cornu, quod mōti propius erat, robur Barbarorum irruit. Tarentinus eos præstanti animo exceptit, memor victoriae in Bithynia de eisdem hostibus virtute sua suorumque partæ: nimirum quodam fato

primis Turcarum conatibus se oppositum. & cæteræ aciei partes fiducia eius in spem erexit, se loco suo continebat, non solum ut spectarent velut iam certū evenitum, sed ne promouēdis signis reliquos hostium adhuc quitos, in se à fronte, à latere, à tergo excirent. Pugnat acerrimè Tarentinus, veluti toto terrarum orbe armato, ac spectante omnem molem in ipsum unum incubuisse. nec locum ignauiae celandæ datum, nec lucem virtuti cognoscendæ defuturam. Plates Barbarorum quū Latinorum cadunt: sed horum paucitas grauius affiebatur, quum multiplici hostes damno, quotum multitudo vel vulneribus suis cedéque ferrum hostium habebarent, virésque lassitudine conficeret. Igitur cum extrellum illud cornu diutina pugna affectum, languēisque, prælium remitteret, ac eo ferocior hostis instaret, Bononiensis interior promouere coepit suos, vt latus Persarum aduersus Tarentinum pugnantium, acriusque signa inferentium, transuersus aggredieretur, ferociamque contunderet. Aduersus id consilium paratæ aliæ copiæ à Corbanā demissæ, tanta inguerunt vi, vt satis pulchrum illi foret suos à clade tutari. Nec Normanus Apuliusque tertia Persarum acie iam se fulgentibus signis contra siquid moueretur ostendente, progredi tutum arbitrabantur. Tandem cum graui armatu exstūque meridiano fessos nostros barbari exiliaverent, media quoque acie pugnari cooptum, ac ad Aniciensem prælium peruenérat atrocissimum. Minor vis Hugonem vngebat, quod longissimè omnium à Corbanā monte que aberat. Itaque Franci qui Hugoni Magno partabant, flagentes auditate maioris pugnare, ac veni decoris, argre-

que ferentes se non magnam partem ierum in se vertere, fuso aduerso hoste, ne segnem stationem agerent, opeim Reginaldo aduersus frequentissimam alam pugnanti ferre statuerant: nec si ea parte vincerent hostes, in nostrorum terga pugnarēt: cum eques citus à dextro cornu venit, ut auxilio laboranibus iretur, quod Tarentinus Bononiensisque egrè vim hostium sustinerent. Ita mutato consilio circunuectus Francus, sinistrum hostiū cornu à tergo inuidit. illi multitudine freti, ancipitia signa statuunt. Præliū cruentum fit nullus segnis ignauus: dextræ vis, robur pectoris, vigor animi se profert. ingens passim cædes. cumuli corporum coaceruātur. audiitas cruoris, rabies, furor, impetus vesanus grassatur, omnia peruidit. victoria nutans, spes metusque anceps. Reginaldus præcipuo discrimine laborat, ala equitū nobilissimorum premente, cui etiam Solymanū præfuisse sunt qui tradunt: nec barbaros potuisse nisi ope diuina vinci. Baldricus Dolensiū Pontifex illius tēporis æqualis, comperisse se scribit ex his qui interfuerant, oblatā hostibus speciem trium procerū humana specie augustinorum, qui albentibus in equis sedentes, ingens agmē pari cultu corporis habituque oris ex editissimis locis aduersus hostes ducerēt. hos non ab omnibus, sed à quibusdā nostrorū viros, creditosque esse martyres Georgium, Demetrium Mercurium. nec deinde barbaris animis mensue aut consilium suppeditebat, constabātue. apud eos omnia formidine fugaque continuò plena fuit. Quod vixque constat, Corbana ingens Latinorum terror, qui primum ut Antiochiā defenderet, profectus fucrat, deinde recuperatus aderat, subiici stipulis, ad id

si quid contingenteret, destinatis, ignem iussit, ut eo quod conuenerat signo se sui reciperent. Prima omnium ala se in montes recepit, deinde omnes copiæ sensim illuc concedebant: instantibus deinde nostris, cœpidè terga dedere. Saluti montes quām plurimis fuere; quos expeditus miles leuisque eques facilius tenere metitique cursu poterat, quam nostrorum grauis armatura, cœtaphractusque equitatus. Plus centum millia hostium cecidere, nostrorum quatuor circiter millia ducenti. Ad quinque millia camelorum cum oneribus, & magna commeatus vis capta, castraque omnis fortunæ regiæque opulentiae plena. Postridie arx amissa spe subsidij dedita, pacta ut sine fraude qui in præsidio erant, dimitterentur. In consilio dum de summis rebus ageretur, peruiicit Tolosas, ut nobilissima legatio Byzantium mitteretur, quæ si videretur, Antiochiâ Græco redderet, quod in id omnes iureiurando adacti erant, ut quicquid hoc bello caperetur, exceptis Hierosolymis, Græco Augusto cederet. Iuit Hugo magnus. Græcus eam ditionem non accepit, siue conscius foederis à se non seruati, & opis secundum expugnationem Nicææ nostris tot inter miserias ostentatæ, non latet: siue ratus dolum subesse: quod vtrumque scriptores tradunt. Nos facile adducimur ut credamus Alex'ñ gnarum Bohemundi in ea vrbe, consilio ipsius capta, patentes validissimas esse, Antiochia abstinuisse. Simul ab eo Latini petebant, ut ipse per se hoc bellum capefseret, nec antequam debellatum esset, exercitum deduceret. Augusta maiestate indignum existimare poterat, se sequi, non ducere videri, nec sui arbitrij fieri ius suscipiendi deponendique bellum nullu finem nisi non Tur-

cis modo sed & Ægyptiorū Caliphis Sultanisque euer-
sis. Et Antiochiæ morbi sœuibant. Victoria opulen-
tissima, ex summa inopia cunctarum rerum, incredibi-
lem copiam omnis generis diuitiarum non ad necessi-
tatem modò, sed etiam ad delicias luxumque attulerat.
Nequoegens, beati omnes locupletésque fruebantur
præsentibus bonis, pristinum quoque desiderium
abunde affatimque explentes. Ex hac repentina præci-
pitique in contrarias partes mutatione cultus vicius-
que, siue alia caussa, coorta pestilentia, quinquaginta
circiter mortalium millia ablumpsit. Perit Anicien-
sis, non tam ea communilue, quam ægritudine ex la-
bore laßitudinēque contracta. Ante prælium, in re di-
uina, placandisque superis: in prælio, cohortandis
excitandisque & consilio & exemplo virtutis militibus:
secundum victoriam, in supplicationibus habendis, gra-
tiisque numini agendis, purificādisque lustratione tem-
plis, sacrandisque quæ barbari omni nefatio scelere
profanarant, opera eius singularis ac diuina extitit.
Dum sibi nulla in re sancta parcit, excessit è vita, mag-
no sui desiderio. Milites Ducésque velut parente orba-
ti luxerunt & vita & morte fœlicem. Turicum enim,
in cuius excidium conspiratio sacri belli facta fuerat,
deletum imperium eo signifero credi poterat, Soly-
mano opibus exuto, Cassiano extincto, Corbana fusō,
fugato, plus centum millibus Persarum uno prælio cæ-
sis, Antiochia Orientis arce capta, defensaque. Bellum
integrum illibatumque aduerlus Ægyptios Sultanum
Caliphámque gerendum erat, minoris molis futurum,
quod Ægyptij viribus inferiores erant Turcis, quos

nostri deuicissent. Sed Ægyptij iam arte consilioque
nitebantur. Cum eorum oratoribus domum redeunti-
bus missi, vt ostendimus, fucrant nostrorum legati ad
societatem armorum in Turcas communes hostes
confirmandam. Hique primis utique diebus necessa-
riò manebant apud barbaros, vt mandata confice-
rent: deinde non inuiti morabantur, vt genus il-
lud hominum locaque cognoscerent. Postremò sub-
inuiti retinebantur, nouas semper moræ caussas
frustrationesque innectentibus Ægyptijs, gente cal-
lida, & ad quamlibet auram famæ, vicissitudinesque
fortunæ iugabili. Belli cunctum expectabant, illum in
consilium adhibituri: ex cōque pendentes, cum nostris
societatem armorum in Turcas verbis injuerant, nihil
remouerant. Capta vero Antiochia, Corbana magna
cæde victo, nostris quidem acie victoribus, sed tot ca-
sibus ac pestilentia tandem sœua ad paucitatem redactis
velut vtrisque confectis exanguibusque, ipsi integris vi-
ribus, belli alieni suatum opimum percepturos se spe-
rabant. & armis consilium addidere. Finibus suis ter-
raque marique egressi, circunducebant legatos nostros,
quos in potestate habebant, illosque earum urbium
ciuibus præsidisque ostentabant, quæ adhuc Turcis
pares erant. Ita & oppidani religione nostri, & Turcæ
qui solis Latinis impares se experti fuerant, vim simul
nostrorum Ægyptiorumque sustinere se posse diffisi,
segniores ad vrbes arcésque tutandas erant. Nec ige
bilia modò oppida, sed & ipsa Hierosolyma iam in
ditionem Ægyptiorum edierant: & Turcarum impe-
tator, Satrapæque, qui rerum potentes pleni maiestate
venerationi

venerationi terris, fuerat è summo gradu deiecti, & ab alienis & a suis contemni cœperant. Latinis verò res lætæ, nouos amicos sociosque conciliabant. Hafarchi oppidi Præfectus ab Halapiano tyranno defeccerat, vterque Turca erat. Non erat dabium, quin Halapianus Hafarchum copias admoturus esset, ad contumaciā vindicandā. Præfectus Edessam ad Balduinum de amicitia societatiq; miserat: filioq; obfide dato, cum iam ob fiduciam pericerat ut Latinū auxilio sibi accurreret, periculōq; eximerent. Ac ne animo interea deficeret, quia itineribus interclusis alij Nuncii mitti non possent, eius oratores epistolā caudæ colubæ, quam cum in legationem profici-
cerentur, domo secum attulerant, alligauerunt: illaque ex composito remisere. Ita Præfectus certior factus, egregiè se tutatus est, quoad nostri appropinquare dicerentur. Tolosas, Varentinus, Bononiensisque rogatu Balduini opem obsecrare fecerant, lati occasionem oblatam militis exercendi, & ex lue Antiochenis pestilentiae in aliud cælum educandi. Soluit ultro tyrannus obsidionem, nostrisque infidias idoneo loco tetendit. nec haec secellere. In iustam aciem descensum. Triginta circiter millia Latinorū erant, hostium quadraginta millia, quorum decem millia cecidere. Præfectus nostris occurrit, victoriā gratulatus; gratiarumque actione functus, munera magnifice dedit, seque nostrorum fidei commisit. sed ita Turcicæ fidei credendum erat, vt cauerent sibi Latini, omniaque in sua potestate haberent, nec se opportunos dolis facerent, cum etiam ipsi Edessani religione nostri, iam suspectos nostri gererent.

animos. Offendebantur, quod Balduinus, penes quem in se ius imperiumque ipsorum beneficio foret, Belgarum tantum opera fidemque in re publica priuatique veteretur. Grauabantur etiam multitudine nostroruim, qui alij super alios ex urbe Antiochia Edeßam se recipiebant, nec dimittebantur nisi amplissimis muneribus honoribusque cumulati. Coniuratio a nobilissimis ciuiibus facta, ut vel ipsi quacunque ratione Balduinum tollerent vel Turcarum insidijs opportunum praebarent. Balas Turca, de quo Sororgiam receptam ostendimus, dictabat se suis iniisum, quod amicitia Latinorum amplectetur: periculumque esse, ne popularium fraude viue interimeretur. id se uno modo vitare posse, si arcem quam reliquam haberet, fidei Latinorum committeret, ipse cum coniuge liberisque Edeßam traduceretur. Si videretur, veniret Balduinus ad arcem recipiendam, sedque ex insidijs popularium cripendum. Profectus Balduinus, cum ingressurus arcem invictam esset, absterrentibus amicis, ne iuxpertae se fidei credet, duodecim suorum nobiles intromisit. Comprehensi, ac continuo in vincula coniacti. Tam prope perniciem Balduinus fuit. Negabat Balas se Belgas redditurum, nisi restituta sibi Sororgia. Fremens moerensque Edeßam renertit Balduinus: indicione delato, ac cōperta ciuium coniuratione, de fontibus supplicium sumpsit, Philbertumque Carnutē, quem Sororgiae præfecerat, edocet quid facto sit opus. Ille ut iussus erat, prædatum in fine Balæ arcipropinquos cohortes duxit, positis haud procul insidijs. Turca pecora ex oculis abigi

conspicatus, indignationeque motus erupit, tractusque est studio certaminis in insidias. Sex Turcarum nobiles capti, permutatioque cum pari numero eorum quos Balas per simulationem deditio-
 nis cōprehenderat, facta. Cæteros sex in custodia barbarus retinuit. Ex his quatuor elapsi: quia ira incenso Bala, duo reliqui securi percussi. Iam Turcarum fide infami, de Balduco Turca, cuius autem men-
 tionem fecimus, pœnæ expeditæ. Pactus & ipse cum uxore liberisque Edessam cōmigrare, nouas semper
 motas iudificationesque intulerat. In potestatem redactus, capite luit. Edessanis rebus compositis,
 defensoque Hasarchensi, Duces Antiochiam unde profecti erant, regressi, de re Antiocheni ambige-
 bant. Tarentinus arcem insedebat. Tolosas regiam
 quæ Cassiani fuerat, & portam quæ ad portam du-
 cit, præsidio tenebat. Reliqui Duces iudicium facere
 supersedebant, quia eorum neutrum officium vo-
 lebant, segniore inue reddi ad reliquias belli perse-
 quendas. Nec idcirco virtutis periculum fieri desi-
 tum. Tolosas ad Albariam oppidum celleberrimum
 alteris ab Antiochia castris peruenit, idque terrore
 in potestate redactum, sui iuris arbitrii que fecit, ac
 Episcopum Latinum illi dedit è comitatu suo, Pe-
 trum Narbonensem, cūque in æquam secum par-
 tem dominatus imperiique in eam urbem accepit.
 iam Calendæ Nouembres appetebant exæiente
 pestilentia. Placuit Marrham validam nobilèmque
 urbem adoriri. Tolosas, Flandrus, Eustathius, Tan-
 credus eam prouinciam suscepere. Proptugnantibus
 Marrhenibus aliquot dies virtus cum peruicacia

dimicauit. Res exitum nullum habebat. Superueniens Tarentinus operibus virtutéque expugnauit oppidum. Id Tolosas Albariensū finibus contribui volebat, quos suæ Narbonensisque ditionis fecerat. Dum reliqui Duces consiliū hac de re cogunt, Tarentinus Antiochiā renolat, deicētōque Tolosatis præsidio, occupatāque regia, & porta pontis, totā Antiochiam obtinet: utque antea Tarentinus omnino princeps vocatus fuerat, ita Antiochenium deinde Princeps dictus, nullum inuidiosius augustinus nomen agnoscens. Sub idē tempus decepit Arausiensis Pōtifex, vita morteque sanctus. Mœsti milites, ac contētione Ducum confundescere sacrum bellū indignè ferētes, Marthā incenderūt. Minitabantur ex corpore suo creaturos se Ducē, qui non cupiditati suæ, sed CHRISTO militet, debellētque, ut domum tandem redire fas sit. Tolosas garnis caussam Bohemundi iustiorem militibus videri, disimulato dolore in hosticum decem millia militum sese vltro offerētum cum equitibus trecentis quadraginta duxit, prædāmque ingentem auertit. Continuò Tancredus Normanusque affuere, petitāque Phœnice, Hamatha ac Emisa vrbes forum terū venalium præbuere vili admodum annona, ne ipsarū vreretur ager. Equorum paucitate laborabatur. Empti plus mille. Exin mediterraneani regionem emensi, maritimā oram repetiuere. Infidijs barbarorum in itinere tentati, cædā in hostes verterunt. Antaradū oppugnare adortos, nox oppressit. Continuò metus instantis mali oppidanos silentio exegit. Postridiè vacua vrbe nostri potiti plena omni

opulentia. Nullum præsidium à nostris in ea collocatum : idcirco aliquanto pòst illam barbari recuperarunt, firmaruntque Ad Arcen oppidū castra mota, quod in ditione tyrāni Tripolitani erat. Isque ducētos ferme nostrorū in compedibus habebat, varijs casibus interceptos. Arcen, quia primo impetu expugnari non potuerat, circū sedit Tolosas. Ea obsidio diutius spe tenuit. Interea qui procerum ad Antiochiam restiterat, Tarentinum in ea vrbe reliquerunt: ut qua solertia id caput rerum orientalium pepererat, eadē tutaretur: cauerētque ne quid ea parte moueri posset. Ipsī ante Calendas Martias mouerunt. Seleuciam cōtinuò itum, vicefimo ab Antiochia lapide vrbum maritimam, quæ sola ex tota Syria Græco Cæsari parebat, vbi in custodia afferuabatur Vimerius Bononiensis, quem edocuimus Archipiratam extitisse, sed in Cilicia sacram militiam professum. Is vt Latinorū opes in Oriente validiores efficeret, Græcos pellere conatus fuerat. Captus à Græco Præfecto, tunc precanti Gotthofredo Duci condonatus est : iussisque classe oram eam legere, ac nostros iuuare, hosti obesse. Inde Gabulla petita. Vrbs ea abest duodecim à Laodicea passuum millibus. maritima est, & illustris. Præfectus erat Ægyptius, à Calipha suo Sultanóque impositus. Is aduentu Ducū quibus Antiochia non restitisset, tertitus, illis certum pondus auri pascicebatur, si adiuti commeatu pacati abirent. Hostē à tergo relinquere nolebant: nec eum aliquid mari posse passuri erant. Ad Tolosatem Ægyptius clam misit aurum, ut arte aliqua Duces re infecta reuo-

carentur. Ficti euulgatique sunt rumorcs, Persas, quantū nunquam antē, exercitum ab intactis bello extremisque Orientis regionibus coëgisse, approximuaréque necesse videri omnes Latinos omissis paruis conatibus in vnum coire, ac vndique vires contrahere. Itum in Tolosatis castra. Rumores falsi deprehensi, arsque cognita. Magis inuisus Tolosas proceribus, militumque vulgo. Quin Massilienis authōr sacrofæctæ lanceæ effodiendæ quia comes Tolosatis erat, ad nouum inuidiam illi conflandam incusari cœpit falsæ religionis. Is vt se purgaret, ad iudicium flaminæ descendit: & aderat dies passo domino sanctus. Circumfuso exercitu sanctam lanceam nudato corpore manu gestans, per coaceruatorum latè lignorum struem ardente mediisque ignes illæsus evasit. Mox ad id miraculum ruente turba oppressus perijt. Apud multos mors magis ambiguum fecit, quod igne decretum videbatur. Obsidio nostros ad Arcen dia tenuit. Aliquot leuia prælia cum Tripolitano Praetore erumpente facta. Victores Latini conditiones imposuere, vt quindecim Byzantiorum millia nostris numerarentur, commatusque præberetur, vniuersæ Praefecturæ Tripolitanæ parceretur: cui tunc Arce Byblusque, & ignobilia quædam oppida contribuebantur. Captiui recepti. Tandem & oratores Latini ex Ægypto reuertere, legationemque renunciauere, ac conditio-nes pacis, quas ipsi quoque damnabant, Calipham eis gentis Hierosolymis recepturum Latinos, non omnes quidem simul, sed trecentos quadringenosue, vt loca sacra inuiserent, sacrâque facerent. Hæc vix

autibus audita, animo minimè recipiebantur. Lætior nuncius fuit, ad oram propinquā maris appulisse classem Genuensium, Venetorumque, ac Vimenianam, simul Beryti Prætorem commeatum ad satietatem præbere, ne quid hostile pateretur. Sidoni cum appropinquarent, nemo legatur occurrebat. Ea vrbs priscis temporibus Tripoli contributa fuerat: tunc suum prætorem habebat. Ager euastatus: Non magna manus erumpens, intra mœnia compulsa. Obsidio magni diuturnique operis futura videbatur, nec operæ premium ostendebatur ad vniuersi belli discrimen, Ea vrbs, & quædam præterea ignobiles arces omissæ: ad Ptolemaidem castra posita, quæ & Ace iam inde antiquitus dicebatur: vulgo varie, modò Acconem, modò Acrin vocitāt. Prætor commeatum præbuit, spondens intra vice-simum à captis Hierosolymis diem ditionem se facturum. Ea fides vana euadet. Ad Cæfaream Palæstinæ quarto Calendas Iunias solennem Pentecosten celebrarunt, triduo statuis habitis. Deinde Ramulam desertam à ciui bus præsidioque, intrauere, refertamque ijs quæ reficiendo alendoque militi sunt. Ab ea Nicopolis mota castra, in quæ Bethleemnitæ oratores venere supplices, vt auxilio patriæ protinus iretur, antequam barbara religio sæuire in ciues pios templaque nostra posset, à qua suā sæpe salutem ædique sacras, ne diruerentur, redemissent. Iuit Tancredus opem tam opportune ferens, vt paratos iam barbarorum ignes à sacrī profanisque arcuerit. Ciues enim piarum vrbiū ab Ægyptijs captiuorum numero aduenientibus Latinis habe-

bantur. Præcipue Hierosolymorum circuniectiorumque oppidorum incolæ primùm pèndere pro salute sua quam plurimum quisque posset ani cogebantur: deinde quos vis animi corporisue suspectos faciebat, eos Balbari fortunis exutos, mœniibus exigeabant, interēpturi, nisi veriti fuissent ne Latinorum ira in hoc bello aduersus ipsos atrocior fieret. Reliquo tanquā publica mancipia ad opera per obsidionis tempus facienda diligenter afferuabant. Tancredus primus excursiones Hierosolyma usque fecit, aduentantibusque Ducibus obuius rediit. Nostri ad primum sanctæ vrbis conspectum procubuerent, numenque venerati, terræ osculum impressere. Hierosolyma Titus Vespasiani filius euerit, Aelius Hadrianus haud procul ab eorum ruinis restituit, ita ut mons Domino cruci affixo sanctus, vrbē contineatur, qui suburbanus extiterat. Aelia vocitati à restitutore iussa. Quadraginta circiter millia Latinorum in castris erant, dimidia omnino pars bello idonea. Ita imminutæ copiæ nostrorum erant. In vrbē ingens vis propugnatorum. Cingi obsidione non videbantur posse, quod ab Oriente Meridiisque præcipites deieclus excipient. A Septentrione castra obiecta. Propiorem locum insederat Bononiensis, proximus illi Flandrus, secundum hos Normanus, continuò Tancredus metatus fuerat. Tolosas ita se illi coniunxerat, ut è regione portæ quæ Occidentem spectat, vallum perduceret. Vallis intercedebat inter ipsum vrbemque, quæ conatus eius debilitaret. Transtulit partem copiarum suarum in montem. Quinto ab aduentu die Latini

vbem aggressi, terrorem ingentem intulere: coaque barbari relictis exterioribus substructionibus, vbi pro muris se virtute defendebant, intra mœnia concedere, tam trepidè, vt si scalas præparasset nostri, non dubium esset eo die finem laborum futurum. Sub noctem sc in castra recepero. Postridie, vt non scalæ modò fierent, sed etiam vt machinarum vis suppeteret, materia cœdenda erat: intra septimum lapidem nulla copia: ultrà progressi certatim suimi insimique cœdebant, comportabantque: ac paucis post diebus magno apparatu, scalis, tormentis, machinis vrbem tentant, instant, premunt: nihil ocii dant obsecsis, sibive sumunt: vires artesque promuntur. Consilio virtutēque res geritur, & is conatus irritus. Extrema ex Europa ventū illuc erat, vt ea vrbs reciperetur: rei gratia tot labores desudati, tot tam magna prælia atrociāque facta, tantum sanguinis fusum, omitteretur res in ipso cardine rei cōficiendæ? cum exitus sub oculis ponetur, animo audacia, pectori cōsilium, dextræ vires, menti constantia vigórque deesset? Siti laborabatur & tempore anni feruentissimo, & cælo æstuanti, & solo torrido, uno tantum prope vrbem fonte Siloë, & eonon perenni, ac interdum insuavi, ceteris longinquis, & ab hoste corruptis abstructis, & qui pauci intra quintum lapidem indicio piorum incolarum inueniebantur, ad eos sitiens hiānsque vulgus imbellico-simque pariter conuolabat. Colluctatio tunc fœda hominum inter se ac equorum, omnia miscebat, inquinabatque. Immergebant se procumbentes limo, turbidam ore haurientes aquam, tendebanturque præcordia, pallor deinde rigórque ac torpor exorie-

batur, sequebaturque animi defectus, ut vix in castra recipiendi se vires corpori suppeterent. Duces vtribus comportandam aquam ex liquidis fontibus vterioribusque locis curauere. Militum precibus Tancredus & Tolosas similitatem inter se gerentes, in mutuam gratiam rediere. Obscurations habitæ, sancta loca suburbana nudatis pedibus reueretissimè supplicum habitu peragrata. Sacra facta. Diuinum auxilium imploratum, quo humanum etiam oblatum est. Genuenses appulerant classem Ioppen portum nobilem propinquumque. Praerat Guillelmus Ebriacus: acciditque ut ex incommodo commodum exorieretur. Classis Ægyptiorum quæ ad Ascalonem stabat, soluit, Genuensium naues nequaquam numero viribusve pares aggressura. Illi necessaria re coacti, raptis ex classe quæ vsui Hierosolymitanæ obsidioni futura agi ferrique possent, corruptis naubus, in castra vniuersi se contulere. Periti erant omnis generis tormentorum machinarumque, & apparatus urbium oppugnandarum. Ab his nihil omissum quod in tem foret. Præcipua cura fuit procul à conspectu hostium ingenti mole turris fabricandæ, quæ plicatilis esset, ac soluta per partes noctu comportari in castra posset, ut cum diluceret, suis coagmentata compagibus vrbi admoueretur, & hostes confirmabantur spe auxillii, si aliquot dies sustineret obsidionē. Ita enim inter Satrapas Barbarorum tyrannosque conuenerat, & casus tulit ut columba supra castra Latinorum volitans, accipitre opprimēte se demittens à nostris exciperetur, sub alis eius inuenta est epistola Arabicis & verbis & literis exarata.

Ea per interpretem recitata, significabat parari auxilia quæ obfessis mitterentur. Idcirkò magis impigre nostri anteuerendum censebant. Hostes antè tormentis machinisque tentati, sese omnibus rebus instruxerant. Aduersus iectus nostrorum muris prætenderant suspensas storias, velasque ex centonibus subcoactisque ad tela hostium iectisque tormentorum sine graui iactura excipiendos ludificandosque confecta: simul missilem ignem patarant, ac (quæ Pontificis Tyrii verba sunt) saccos stramine refertos. Prima luce nostri tertium muros oppugnare incipiunt. Clamor vtrinque tollitur. Duces suos quisque regione destinata ducunt: ad sunt, hotantur, rem gerunt. Cæteræ machinæ promouentur: Turris repente excitata, ac, ne igni corrumppiposset, à fronte coriis recentibus ac per crudis inducta agitur, urbem despiciens, multiplici tabulato, vnde tormentis tela geri possent. Certatur, oppugnat, propugnat. Agger iacit, addens saturque, vt depressiora loca expleantur, munianturque, quæ turris tutò agatur. In meridianum tempus dimicatio laborque trahitur. Æstus diei, sitisque, ac ieunii & lassitudinis vulnerumque sensus aberat. Par vtrinque pertinacia, par virtus, par animus, eadem spes, similis fiducia, æquæ vires, nullum dum fortunæ discrimin, Mars communis, nisi quod nostri, nisi expugnarent, pro victis erat inscessuri: hostis victoria erat, nō capi. Ferro igneque vtrique certabant: barbari, vt machinas & in primis turrim sparso igne cremarent: nostri, vt eadem ratione storias & cætera frustrandis iectibus Latinorum obiecta incenderent, & aqua vtrinque parata ad ex-

tinguendum incendium effundebatur. Fortè coortus ventus terga oppugnantium afflabat, in fronte oraque barbarorum attociter spirans, nostris animos addidit, ut faces certatim maiorēque fiducia iacula-
rentur, intorquerentque. Hæ adiuuante vento inferentisque facile adhæserere, ac quæ barbari muris prætenderant, flamma concepta absuuebant: nec opem aqua comportanda fundendaque aliæ ratione hostes ferre poterant, quod vapor fumusque aduersus loco quemque suo stare non sinebat. Idem Latinis minimè officiebat. Ita nudatis ea parte pro-
pugnatore muris, adæquato solo, substructionibus que expugnatis, via turri propius admouenda facta. Simul quæ hostes in pestem nostrorum parauerant, factum est ut ijs ipsi caperentur. Aduersus Genuen-
sium turrim malum in muro erexerant, trahémique transuersam suspenderant, ut eius interiore capite reducto, ac mox magna vi remisso, exterius in ap-
propinquantem machinam velut aries incuteretur. Contra Lygur se falcibus muralibus instruxerat, ac ex propinquitate retinaculum trabis cum horrendo sonitu ingruentis abscidit, & humi stratam in tabularum sustulit, in mutosque hostium porrexit. Fors, consilium, ars iuuit. Frons turris ita scitè structa fuerat, ut superior eius pars paruo molimine inclinari, ac tanquam pons protendi, cum res postula-
ret, in hostem posset. Firmitudo trabis pondus illud superimpositum facilè sustinuit, ut ansus fuerit pri-
mus Gotthofredus in muros hostium transcendere, miraculo virtutis etiam cæteris nostrorum attonitis. Insecutus eius frater Eustathius, ac deinde alij atque alij, ita ea regione muti occupati, refractaque por-

ta, & omnes intromissæ copiæ. Cædes barbarorum tota vrbe facta. Ad templū Solomonis eorum proceres refugere, vbi paulisper prælium recrudescens tenuit. Ab Ægyptiorum nullo temperatum. Quartο Nonas Iulias vrbs sancta recepta. Postridie humandis corporibus, purgandaque vrbe opera insumpta. Templa etiam lustrata, Supplicationes habitæ, Gratulatio facta. Quos barbari exegerant, reuocati ciues. Qui seruilibus in ministerijs habiti fuerant, libertati restituti, Hierosolymitanī vniuersi Latinis Ducibus gratias egere, quod sibi patriam, se patriæ restituissent. Campositissima oratione collaudarunt, quod pro religione, pictate, orbis terrarū, salute, rerum immortalitate, sæculorum omnium securitate res humanis maiores confecissent, numenque in eis haud dubiè eluceret, quorum diuina incredibilique virtute res sacræ incrementa, Latinum nomen pristinum decus, sancta terra cultum ciuis regisque sui CHRISTI recuperasset. Petrum Eremitam amplexabantur, laudibus haud immeritis cumulabant. Restitutorem parentemque vocabant, fœlicem munere sanctæ legationis, & euentu belli, in cælum oratione ferebant. Diuelli non poterant, deducebant, reducebantq; Ducibus antiquissima omnium cura fuit, vt Rex Hierosolymorum fortis piúsque eligeretur. Difficile erat virtutis nobilitatisque ac meritorum iudicium delectusque. Regnum in medio positum est, omnes peræque summo nomine digni, maximo omnes animo. Nullum discrimin cur alii aliis anteponantur. Vbi hac nostra

ætate tanta modestia , tam incorruptum cupiditate
dominandi pectus,tam sancta,& vltro se in ordinem
cogens ciuitas, æquitásque mentis? Nulla in sancta
ciuitate ambitio , nulla prchensatio , nulla largitio.
Ad Robertum Normanorum Duce m vltro regnum
delatum. Natus erat inuictissimo sapientissimoque
Rege. Comitatum addixerat, Ducatumque opulen-
tissimumque nobilissimumque oppignerarat , vt
CHRISTO militaret. Si domum redeat, non videtur
aliquid sui liberum solutumque habiturus vbi consi-
stat. Spes magna oblata rem illi abstulit. Accidit fa-
ma, Guillelmum Anglorum Regem eius fratrem sine
liberis decepisse. Domū spectare cœpit perfecto sa-
cro bello, cum iam & cæteri de recessu cogitarent.
Gratias proceribus egit , ac tanto de se iudicio: esse
alios tantæ maiestati ferendæ. Henricus eius frater
minor rumorem domi emiserat,captis Hierosolymis
Robertū Regem creatum,sacram terram patriæ pre-
tulisse, atque ita Rex Angelorum ab suis salutatus,
solum inuasit. Vtroque regno Robertus caruit. Hie-
rosolymis verò rursus coacto concilio , Gotthofre-
dus Dux sanctæ terræ Rex designatur. Is non armis
tantum, sed & consilio & religione ingēs erat. Fran-
cieum obseruabant, quod in Francia natus esset, pa-
tre in Regia gratiosissimo, patruo Pontifice Parisiorum , eodem in amplissimo magistratu. Germani
suum ducebant, quod sub Augustorum finis meruisse
set. Itali colebant , quod magnus eius auunculus
Stephanus primū Antistes Cassinatis templi cœ-
nobiique, deinde Pontifex maximus prisca sancti-
tate sedisset, octauo quidem mense sedis suæ defun-

ctus, sed ingenti gloria, quod Ecclesiam Mediolanensem ad officium renocasset, ducentissimo anno ex quo ab Romana defecisset: & in Italia Gotofredus militauerat auspiciis Cæsarum, secunda virtutis modestiæque ac clementiæ fama. Proinde trilinguis, an veluti triplici patria sacro bello cunctorum animos in se vertens, eos inter se quoque deuinciebat, alioqui solitos amaritie verborum dictorūque, ut inter dissonas moribus oré que gentes assolet, decertare. Non deerant Hierosolymis qui regnum darent: deerant qui regnum acciperent, gererentque. Negavit Boniensis se in ea vrbe auream coronam sumpturum, vbi dominus deusque spineam gestasset. Regia potestas sine Regio nomine insignique ei credita. Adiutorem depoposcit Tancredum summum bello Ducem: eique attribuit Tibberiadem, ac uniuersum Galilææ principatum. Bohemūdus, Balduinusque, quorū alter Antiochiae, alter Edessæ restiterat, quod in Europa nomina in sacrum bellum dederant, religione se adhuc teneri rati, nec solutum quod coniutarant, non alibi quam Hierosolymis arma positiros, in sanctam urbem venere. Nec Ægyptius animum desponderat. Ad Ascalonem tantæ copiæ ex gentibus ditionis eius à sociisque & foederatis cōuenerant, vt hoc bello sacro maiores in unū non coicerint. Magnus apparatus, animi suspensi, expectationeque euentus pendentes. Latini humanæ opis auxiliique nihil sibi reliqui fecere, cælestis numinis presidium summa religione implorarunt, memores in protegenda piorum caussa, paucitatis virtutē, fiduciāque cælestis auxiliij, de numero impiorum fi-

dem excedente victoriam reportasse. Ac si unquam, tunc maximè superi à piis stetere. Barbari, cum nostri apprinquarēt, quos ne primum quidē conspectū suū laturos crediderāt, comperta eorum alacritate, velut Panicis aeti, ac quasi oculis animoq; eorum truci Latinorū specie obuersāte, fuga formidine ac amēti cōsternatione affecti, strage etiam oppressi sunt. Tūc quoq; plus centū millia cęsa feruntur. Prædatāta parta, quāta nō antè, si omnia huius belli prælia in vnu conferantur. Reditū Hierosolyma: Ædes sacræ patefactæ: absterso cruore Duces militésq; ad aras procubuere, in numen hymnos concinentes, quod̄ victorias victorijs cumularet, nouosque semper de Barbaris triumphos præberet. Literæ in Europā ad Pontif. Max. Regēisque datæ, ac missi qui gaudiū ingens nunciarent, confectum Turcicū bellum, Ægyptios cæsos, Orienti iugū impositum, summis nostrorū Dicibus incolumibus sacerū Regnum recuperatum, ac CHRISTO redditū. Vtbs Rōma & pia Regia dies festos egere: omne genus hominum, omnis ætas, ordo, templo reverentissimè circumjere: sacra facta: nullū lætitiae religionisq; genus munūsve prætermissum. In Oriente vero Gothofredus Tancredо adiutore vibem sanctam multis locis vi belliea dirutam, ac muros tormentis quassatos restituit. Cines incolásq; ita instituit, ut quammaximè fieri poterat, Latinis mortibus rituiq; assuesceret. Bohemundus Antiochiam in suum Principatum, Baldwinus Edeßam in Comitatum suum se recepere. Tolosas Seleuciam rediit, quod̄ ibi vxorem fiduci Græci Prætoris commisisset: ac reliquum vitæ persequendis in Oriente impiis dicauit. Cæteri proceres domum reuertere pleni gloria, diuiniis, nobilissimo apud posteres, si vt admirari, ita & imitari in animum induceremus, exemplo virtutis, religionisque.

place cœspitum vallorum nec claudere vallis paret
vallis qui in vallis fructu. Cœst vallis clausa vallis canaria
et vallis fructibus. In vallis vallis est que vallis
vallis seculis præparatione est ad cœspitum vallis
quem imbibit auctor. Dicte clausa vallis paret
vallis aliquando ut accidat fuit bellum fortissimum donec
clauderat gladium regis adoratus sic accidit fortissimum
ita Francis Epiphanius vallis tenui. Conquistatoria
clauderat solle vallis vallis regis quod non
foturit ad paret vallis vallis regis impedit
propinquum. Nobis est omnis que vallis vallis
regis et vallis vallis. } 6.7.1. 35

non sine vallis vallis fortissimum regis vallis vallis impedit
vallis vallis atque vallis vallis regis vallis vallis
De fuis vallis vallis et clauderat fortissimum. } 6.7.2. 36

Ita licet vallis vallis et clauderat fortissimum
vallis vallis vallis vallis et clauderat fortissimum. } 6.7.3. 37

